

GUIDO KNOPP

HITLER GYERMEKEI

MAGYAR KÖNYVKLUB

Fordította Farkas Tünde

B 198094

Guido Knopp
Hitler gyermekei

Stefan Brauburger, Christian Deick,
Jörg Müllner, Ricarda Schlosshan,
Stephan Wiegler közreműködésével

Dokumentáció:
Alexander Berkel, Bärbel Schmidt-Šakić

MAGYAR KÖNYVKLUB

300301

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:

Guido Knopp: Hitlers Kinder

© 2000 by Bertelsmann Verlag, München within Verlagsgruppe

Bertelsmann GmbH

All rights reserved

Hungarian translation © Farkas Tünde, 2003

A magyar könyv támogatója

HUNGÁRIA
BIZTOSÍTÓ RT
Nyugdíjpénztára
A takarékszérvállalatok partnere

Első kiadás, 3000 példányban

Az egyedül jogosított magyar nyelvű kiadás.

A Kiadó minden jogot fenntart, részletek közlésének jogát is az írott és elektronikus sajtóban.

Kiadja a Magyar Könyvklub,

az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja

Felelős kiadó Révai Gábor, a Magyar Könyvklub igazgatója

Kiadóvezető Moldova Júlia

Felelős szerkesztő Ábrán László

Műszaki vezető Tóth Csaba

A borítót Gelányi Mariann tervezte

Műszaki szerkesztő Császár András

Szedte a Malum Stúdió

Nyomata a Szekszárdi Nyomda Kft.

Felelős vezető Vadász József vezérigazgató

Megjelent 24,44 (A/5) ív terjedelemben

Budapest, 2004

ISBN 963 549 027 5

B 19 3094

Tartalom

Előszó	7
Csábítás	15
Knopp/Wiehler	
	91
Odaadás	
Knopp/Deick	
	155
Nevelés	
Knopp/Müllner	
	231
Háború	
Knopp/Schlosshan	
	305
Áldozat	
Knopp/Brauberger	
	370
Irodalom	
Képjegyzék	376

6DM → 152. -'j

Hitler gyermekei

Ez a könyv egy olyan nemzedéknak a története, amelynek nem volt választása. Nem ez a nemzedék szavazott Hitlerre, hanem a szülei. Azokat a fiúkat és lányokat, akik a harmincas években és a negyvenes évek elején nőttek fel, az állam oly mértékben kisajátította, mint előtte vagy utána egyetlen más német nemzedéket sem. „Ez az ifjúság – jelentette ki Hitler 1938-ban, már-már gunyorosan – mást se tanul, mint németül gondolkozni, németül cselekedni. Tízéves korában felvesszük a Jungvolkba, tizennégy éves korában a Hitlerjugendbe, majd a párt és a munkaszolgálat várja. Katonaidejének letöltése után pedig nyomban belép az SA-ba, az SS-be és így tovább, és soha az életben nem lesz többé szabad.”

Aprilis 20-án, a Führer születésnapján évről évre német fiatalok millióit – „Hitler gyermekeit” – eskették fel az apaistennek aposztrofált diktátorra. „Tízéves voltam. Ahogy akkoriban írták az újságok, a német nép egy teljes évjáratot ajándékozott a Führernek. Odaajándékoztak bennünket neki” – emlékszik vissza az 1926-ban született Erich Loest író ünnepélyes felvételére a Hitlerjugendbe.

Jóllehet a barna téboly csak tizenkét évig tartott, kitörölhetetlen nyomokat hagyott a lelkekben. Az akkor fiatalok közül sokan csak ma, évtizedek múltával élik át azt az elfojtott traumát, amelyet az okozott, hogy a zsarnoki rendszer rútul kihaszította őket, és visszaélt a jóhiszeműségükkel. Hardy Krüger filmrendező, egykor Hitler-fiú szerint „sebhelyes a leltük”. Ennek a nemzedéknak a tagjai még közöttünk vannak, s még képesek tanúskodni arról az időszakról, amelyben az ember formálható, képlékeny anyagnak számított, nem pedig individuumnak.

A Hitlerjugendről mint egészséges egészről nem beszélhetünk. Sokféle fiatalt tömörített soraiba. Voltak megszállottak és túl-buzgók, akik még ma is könnyes szemmel emlegetik az egy-kori „szép időket”. Voltak, akik kerülték a feltűnést, talán ők alkották a többséget, akik pusztán csak túl akarták elni azokat az időket, mindenekelőtt a háborút. És voltak olyanok is, nagyon kevesen, akik elutasító magatartást tanúsítottak, s igye-keztek nem megfelelni a rendszer követelményeinek. Nem egyformák ennek a nemzedéknek az élményei: másképpen emlékeznek az 1923-ban születettek, és másképpen a tíz éve-vel később, az 1933-ban világra jöttek. Attól is sok függött, hogy nagyvárosokban – Hamburgban, Münchenben, Kölnben, Berlinben – vagy a Fekete-erdőben, Pomerániában vagy Kelet-Poroszországban nevelkedtek s nőttek-e fel.

És mégis: minél több visszaemlékezést ismerünk meg, annál több hasonlóságot fedezünk fel közöttük. E könyv szerzője mintegy ezer interjút készített olyan emberekkel, akik csak most, végigdolgozott életük alkonyán szánták el magukat, hogy felelevenítsék emlékeiket. A háborúban nemzedékük tagjait, a fiatal férfiakat vágóhídra hajtották, az otthon maradt fiatal nők viszont ugyanakkor az óvóhelyeken remegtek az életük-kért a bombatámadások idején. A háborús vereség után, 1945-ben pedig milliók menekültek vagy úzettek el otthonaikból. Azoknak, akik túléltek a totális háború iszonyatát, szembe kellett nézniük azzal, hogy értekes éveket veszítettek el – rá-adásul az újrakezdés sem ígérkezett könnyűnek számukra a háború utáni Németországban. Vállukra nehezedett az újjá-építés minden nehézsége és gondja, miközben még nem tudtak megszabadulni szorongásaitól és félelmeiktől, az átélt nélkülözések és a halál emlékképeitől, de emlékeztek arra az időszakra is, amelyben a diktatúra nem csupán az erőszak képét öltötte magára, hanem a csábításét is.

A csábítás gyakran látszólag ártalmatlanul kezdődött. Aki fia-talembérként Hitler birodalmában élményekre vágyott, a HJ-ben tetszetős szabadidő-kínálatra lelt. Volt abban kirándulás, hosszú gyalogtúra, sátorverés és táborfürdő – tehát a közösségi szellemet erősítő élményekre és kalandokra számíthattak a fia-

talok. „Alaposan átfagyunk és megizzadtunk, s befolyt a víz a sátrunkba – emlékszik vissza egyikük. – De az együttlét öröme, a jóleső fáradtság a hosszú tűrák után feledtették ve-lünk a kellemetlenségeket. Esténként körbeültük a táborüzet, és énekeztünk. Sötét volt, csak a csillagok ragyogtak fölöttünk. Csodálatos érzés volt, sosem felejtem el.”

Ahol tudatosan keltenek érzelmeket az értelelem ellenőrzése végett, ott könnyű prédának bizonyulnak a gyerekek. A német ifjúság hazája történelmében először érezhette fontosnak magát. Soha addig még nem udvarolták úgy körül, mint ahogy nem is használták úgy ki. Folyvást különleges mivoltát, különleges adottságait hangoztatták: „Nem a jövő reménysége vagytok, márás valóra váltottatok reményeinket” – durzsolta a fülükbe Hitler. Az állandó udvarlással és hízelgéssel olyan világkép mellett kötelezték el az ifjúságot, sokszor szinte ész-revétlenül, amely szakított az emberi kultúra értékeivel. Egy visszaemlékező szerint szabályosan kiűzték belőlük az embe-riességet és a humanista értékszemléletet. A rendszernek aktív, fegyelmezett fiatalokra volt szüksége, akik lelkesen beillesz-kednek a diktatúra rendjébe, s nem táplálnak kétyeket an-nak léjtogosultságával szemben, vagyis: készséges utánpót-lásra – ágyútöltelékre Hitler számára.

Néhányukat vezető beosztásokba szemelték ki (és erre készít-ték fel) – gauleitereknek (körzetvezetőknek), heerführerek-nek (hadseregtábornokoknak) és más kisebb-nagyobb rangú führereknek –, s azt várták, követelték meg tőlük, hogy ke-ménykezűek legyenek, engedelmesen szolgálják a hatalmat, s ne kíméljék se magukat, se másokat feladataik teljesítésében. Az új uralkodó embertípus kitenyésztésére – ennek az őrült eszmének a megvalósítására – elitképzést szerveztek. Hitlerről elnevezett iskolákban, nemzetpolitikai nevelőintézetekben, azaz a napolákból, valamint a Feldafingi NSDAP Bi-rodalmi Iskolában a rendszer jól képzett végrehajtókat akart kinevelni, hogy egykor majd Hitler és társai örököbe lépje-nek. Már gyermekkorukban olyan kíméletlen fegyelmezési módszereknek vetették alá őket, mint a katonákat, és a szak-

tárgyak mellett főleg világnezeti nevelésükre fektettek súlyt. „Hinni, engedelmeskedni, harcolni” – ezt a hármas jelszót hirdették meg számukra. És hogy mivel csábították őket? A sportolási lehetőségek és a szabadidőprogramok gazdag választékával, a fényes karrier ígéretével, cserébe feltétel nélküli engedelmességet és hűséget kellett fogadniuk. De nem is okoztak csalódást feljebbvalóknak: a Hitlerről elnevezett elit iskolákban végzettek például a legfanatikusabbak közé tartoztak a háborúban, s azt minden ötven százalékuk élte túl.

Bámulatosan sokan vannak ezeknek a neveléseknek hajdani növendékei között azok, akik karriert futottak be a demokráciában – a gazdaságban, a sajtóban, a politikai és a diplomáciai életben. Olyan egykor elít iskolások, mint Theo Sommer, a *Die Zeit* című hetilap korábbi kiadója, vagy Otto Schuster, az *Eltern* című folyóirat volt főszerkesztője elfogódottság nélkül beszélnek azokról a régi időkről. Némelyikük mindmáig hangsúlyozza annak az előnyeit, hogy keménységre neveltek önmagával és másokkal szemben: „Gyalázatos célok érdekében, de jó nevelést kaptunk.”

És a lányok? Rájuk is kivetette hálóját a rendszer, s ugyanolyan nevelésben részesültek, mint a fiúk, és ugyanúgy hazudtak nekik is, mint a fiúknak. A német lányoknak az a feladata, verték a fejükbe, hogy szorgalmat és engedelmes legyen, adj fel teljesen az egyéniségét, mindenekelőtt pedig készüljön az anyai szerepre, arra, hogy – az emberutánpótlást termelő szülőgépként – katonákról gondoskodjék a hazának. „Nőnevelés”, így nevezte ezt a Bund Deutscher Mädel (Német Leányszövetség) birodalmi vezetősége, amelynek kezdeti céljával olyan egyszerre találó és útszéli szójátékokat alkottak, mint például Bald Deutsche Mutter (hamarosan német anya).

Sokan máig életük legszebb időszakának tartják azokat az éveket, s nehezükre esik, hogy szubjektív emlékeiket összeféki a történelmi valósággal. Ám még ha sikerül is nekik, hozzáteszik: „borzasztóan fájdalmas, hogy hamis eszményekben hittünk, de képtelen vagyok a sok kellemes órát kitörölni az emlékezetemből.” Ennek ellenére az elmúlt század vége felé már nem kevesen késznek mutatkoztak arra, hogy őszin-

tén és kendőzetlenül valljanak fiatalokról, ifjúkori vágyaikról és tévedéseikről. Hitler „lánya” ma már nagymamák, sőt dédmamák is vannak közöttük. A háború után mindenkit német államban kivették a részüket az újjáépítésből. Sokan csak évtizedek elteltével ismerték fel, hogy fiatal lányként egy olyan szerepre kényszerítették őket, amely ellen nem tudtak védekezni. De talán, Hitler-imádatuk miatt, nem is akartak. A viszszaelemzések számottevő része még ma sem rejt véka alá a Führer iránti érzelmeket: „valóságos mindenható apafigura volt”; „mely, bensőséges szerelem fűzött hozzá”; „Pontosan úgy éreztem iránta, mint Isten iránt”. Fiatal lányok ezerszámra írták a szerelmes leveleket a diktátornak – volt, aki gyereket akart tőle, s bár ez fölöttebb bizarr kivételnek tekinthető, tökéletesen kifejezte Hitler leányainak kollektív érzületét.

Hitler gyermekei a háborúban a rendszer igen hasznos támaszainak bizonyultak. Németország gazdasága és társadalma a Hitlerjugend nélkül összeomlott volna. Tagjai sokféle munkát végeztek, s kimeríthetetlenek voltak az erőtartalékaik. De buzgalommal és fáradhatatlanságukkal csak meghosszabbították a háborút. Kilencmillió fiatal helyettesítette olcsó munkaerőként a fronton lévő férfiakat az iparban és a mezőgazdaságban, s amellett futárszolgálatot láttak el a városok között, szétosztották az élelmiszerjegyeket, légyédelmi kisegítő szolgálatosok voltak, parancsokat és jelentéseket továbbítottak, tüzet oltottak a légitámadások után, kiképzőtáborokban készültek fel a frontszolgálatra. A lányok segítséget nyújtottak a nagycsaládosoknak: gondozták gyermekiket, főztek és takarítottak.

Az 1921 és 1925 között született évjáratoknak több mint egyharmada elvérzett a második világháború csatamezein, vagy a bombázáporokban vesztette életét. Sírjaik az Atlanti-óceántól a Fekete-tengerig, az északi sarkkörtől Afrikáig és vissza, Königsbergen és Boroszlón keresztül Berlinig egy tévűtra vitt nemzedékre emlékeztetnek, amelynek Hitler elrabolta az ifjúságát. Néhányan közülük egyszerre voltak áldozatok és tettesek. A gauleiterek és az SS által a megszállt keleti területeken hozott csaknem valamennyi kegyetlen intézkedés végrehajtásában részt vettek: életről és halálról, betelepítésről

és a helyi lakosság előzéséről döntötték. A zúrzavaros utolsó időkben pedig a Hitler-fiúk nem egy helyütt zsidókat lőttek agyon. És végül annak is elérkezett az ideje, hogy maguk is meghozzák végső áldozatukat a diktátorért, akire felesküdtek. Voltak olyanok, akik önként feláldozták magukat: „A Führerért, a népert és a hazáért meghalni becsület és kötelesség dolga volt, ezt verték belénk” – százak és százak magyarázták így azt, hogy miért voltak hajlandók ellenkezés nélkül fegyvert fogni s értelmetlen áldozatot hozni tizennégy, tizenöt és tizenhat éves fiúkként. Csak azok, akik túléltek a háború poklát, tudhatták meg, hogy miféle hazáért kellett volna életüket adniuk.

És a végső mérleg?

A hitleri birodalom pusztulása, 1945 ennek a nemzedéknek jóval többet jelentett totális háborús vereségnél: egy egész értékrendszer semmivé válását. A fiatal németek nem tudtak 1945-ben olyan történelmi hagyományokhoz visszanyúlni, amelyeket magukénak vallhattak volna. Csak a nemzetiszocialista és a háborús ideológiát ismerték. 1945 mindenki pontot tett a végére.

Sokan nehezen találták meg a helyüket az új demokráciában, legalábbis kezdetben. Energiájukat a gazdasági fellendülésben, valamint családjuk jövőjének a megalapozásában kamatoztatták. Utóbb, 1968-ban ennek a háborús nemzedéknek a fiai (olykor a lányai is) fellázadtak apáik ellen, és súlyos kérdéseket szegeztek a mellüknek. Nemzedéki vitájuk máig nem zárult le.

Hitler gyermekei nem maguk választották meg az „apjukat”, hanem a szüleik, akik nem akarták vagy nem tudták megakadályozni a diktátor uralomra kerülését. Ez a nemzedék nem jobb, de nem is hitványabb az előtte és mögötte lévő nemzedékeknél. Csak éppen többet kellett elviselnie. Tévútra csalva, vasfegyelemhez szoktatva, elárulva és megrontva, a század fordulóján még egyszer feleleveníti az ifjúságát.

A szerző azoknak szenteli figyelmét könyvében, akiket vezettek, és akik hagyták magukat vezetni hosszú ideig, jóhi-szeműen. Voltak, akik beletörődtek a sorsukba, voltak, akik

elteltek a kötelességtudat és a hazafiasság eszméjével. Vagy akár a fanatizmussal – ha hajlottak rá, hogy többet teljesítse-nek, mint amennyit megköveteltek tőlük. De voltak olyanok is, akik kelletlenül, néma daccal, belső ellenállást tanúsítva végezték a rájuk rótt feladatokat. Szóhoz jutnak a könyvben olyan férfiak és nők is, akik képesek voltak rá, hogy kivonják magukat a náci rezsim bénító hatása alól. A több évtizeddel ezelőtti eléményeket idéző beszámolók, a korról alkotott ítéletek némelyike meglepően kiérleltnek tetszik, de alighanem ennek ellenére érdemes e közvetlenül szerzett tapasztalatokat megismertetni a nagyközönséggel. A szerző tisztában van a tanúvallomások szubjektivitásával, ezért egybevetve és vegyítve illeszti be őket a korabeli események sorába. Egy nemzedék hagyatékát tárgja az olvasó elé, amely nemzedéket – véleményének kikérése nélkül – „Hitler gyermekeiként” tart számon a történelem.

Ez a nemzedék még közöttünk van. Még képes emlékezni. Még le tudja vonni a tanulságot sorsából – hogy ne a mi gyermekeinknek kelljen megtenniük ezt.

Csábítás

Kisfiúként és kislányként ennek az új Németországnak a pártját fogtátok. Németországokhoz hűek maradtak, és életkorotknak ez az emléke olyan jutalommal fog járni, amelyet ma senki nem képes nektek nyújtani.

Adolf Hitler, 1932

Azt hiszem, nem egyetemlegesen fertőzte meg a nemzetiszocializmus az én nemzedékemet, de olyan légkörben nőttünk fel, amelyet az egyenruha határozott meg.

Klaus Bölling, született 1928-ban

Adolf Hitler, hiszünk benned, nélküled magányosak lennénk, általad vagyunk nép. Neked köszönhetjük ifjúságunk élményét.

Baldur von Schirach, 1934

Azt az érzést kellették bennünk, hogy nincs magasztosabb, mint meg-halni a közösségeért, a népert vagy a Führerért.

Hans-Jochen Vogel, született 1926-ban

Tudom, hogy az ifjúság szenvédélyesen és lángoló lelkesedéssel fogja az ügyet szolgálni.

Hermann Göring, 1939

Saját céljaikra csábítottak el minket, amit mi egyáltalán nem bántunk. Hozzám hasonlóan sokan a legkevésbé sem berzenkedtek ellene, nem látták okát, miért is tennék, majd – miután vezetők lettek – ők csábítottak el másokat.

Erich Loest, született 1926-ban

A népi államban az egész képzést és nevelőmunkát annak kell megkoronáznia, hogy a faji öntudatot és érzést ösztönileg és értelmileg a reá bízott ifjúság szívébe és agyába vési.

Adolf Hitler: Mein Kampf

A HJ nem tekintette embernek azt, aki más fajhoz tartozott, más országból származott, más volt a vallása, vagy más volt a politikai hitvallása.

Hanns-Peter Herz, született 1927-ben, német zsidó

Keressük a nemzetiszocialista teljesítmény, nemzetiszocialista jellem, nemzetiszocialista világfelfogás eszményi megtastesülését. A feladat adva van, rajta hát, német ifjúság!

Joseph Goebbels, 1935

Annyira ügyesen bántak velünk, hogy eszik ágában sem volt előre megmondani nekünk: jó náitic akarunk faragni belőletek.

Hans Müller, született 1923-ban

Gyermekek már ma a miénk. Mi vagy te? Elmúlsz, de utódaid már az új táborban vannak. Rövid idő elteltével már semmi mást nem fognak ismerni.

Adolf Hitler, 1933

Persze hogy tetszik a fiataloknak, ha azt mondják nekik, hogy övék a jövő, övék a döntés joga, hisz az idősek egy nap úgyis eltűnnek a színről.

Hans-Jochen Vogel, született 1926-ban

Parancsára, Führerem, olyan ifjúság sorakozott fel, amelyik mit sem tud származási gógról és osztálytudatról.

Baldur von Schirach, 1926

Egyik nemzedék a másik után teljesíti a feladatát, újra meg újra új ifjúság fog színe lépni itt, ebben a városban. Egyre erősebb, egyre életképesebb, egyre egészségesebb, s egyre nagyobb reményt nyújt a jövőre nézve az előtte járóknak.

Adolf Hitler, 1936

A fiatalok elcsábítható, mivel még nem lehet akkora a tudása, hogy saját maga képet alkossan magának a világról. Ehhez járul még valamiféle vágyódás is. Vágy arra, hogy higgyünk valamiben, ez az érzés megvan mindenjükben.

Imre Moszkowicz, született 1925-ben, német zsidó

A nemzet jövője teherautók rakterén állt, vagy a Birodalmi Vasút különvonatain érkezett. Csak a kiválasztottak jöttek gyalog. Száz és száz kilométert tettek meg Németországon keresztül. Dobokkal és fanfárokkal hódították meg a városokat, nótaszóval vitték zászlóikat a falvakon és a városokon át. Éjjel sátrakban vagy pajtákból aludtak. Évről évre kereken kétezer Hitler-fiú tett eleget lelkesen Baldur von Schirach birodalmi ifjúsági vezető felhívásának: „A Führerhez menetelünk – ha óhajtja, érte is menetelünk majd.”

1935. szeptember 14-én reggel az Adolf Hitler-menet résztvevői elértek céljukat. Ötvennégyezer fiú és lány érkezett az egész birodalomból, hogy megjelenjen az „ifjúság gyülekezőjén” a nürnbergi stadionban. A nemzetiszocialista tömegrendezés forgatókönyve szerint a „szabadság birodalmi pátkongresszusa” tiszteletére – az általános geometriai révület statisztáiként – hatalmas tömbökbe rendeződtek. A főtribün előtt, amelyen a párt és a Wehrmacht előkelőségei gyülekeztek, az egyenruhás fiatalok feszülten várakoztak apaistenük megérkezére.

A diktátor végre megjelent. Baldur von Schirach, a Harmadik Birodalom első Hitler-ifja előrelépett, és vigyázzba vágva magát büszkén jelentett. „Pihenj!” – harsant fel utána a parancsszó. S mintha csak varázsítésre történt volna, tíz- és tízezer gyermeki torokból tört elő mutáló hangon az üdvivalgás, megtörve a stadion áhítatos csendjét. Az örömjongással a várakozás hosszú perceiben felgyülemlelt feszültségüknek is szabad folyást engedtek, mielőtt még dobpercés és fanfárok harsogása a pátkongresszus fegyelmének kalodájába szorította volna vissza az érzelmek kiszámított kitörését. mindenki

bekapcsolódott a kollektív hitvallás kórusába: „A birodalom ifjú ereje egysége forr össze vele.”

Módfelellett kedvelt dagályos stílusában a birodalmi ifjúság huszonnyolc éves vezetője megidézte az egybegyűlt gyerek-sereglet áldozati szellemét. „Itt áll ön előtt népünk teljes ifjú nemzedéke. Ha rápillantunk erre az életvidám ifjúságra, akkor azon halott bajtársak halovány arcát pillantom meg közöttük, akik feláldozták magukat azért, hogy mi ilyen közösségen élhessünk. Ezek a bajtársak, Führerem, az önbetegítettségen haltak meg. Az egész német ifjúság ugyanebben a hitben él. Legjobbjaink heroikus példáján megtanultuk és megtapasztaltuk, hogy az önbetegítettségen halhatatlanságunk záloga.”

Ifjúvá avatás a halálkultusz jegyében: Schirach misszionáriusi buzgalmában fiatal németek egy egész nemzedékének a nemzetiszocialista vallás katekizmusát prédkálta, mely vallás a halált a Führerért a náci ifjúsági mozgalom örökké életének zálogává nyilvánította. Hívői gyülekezetének bálványaként Adolf Hitler ilyeténképpen hirdette látomását az új emberről: „Amit mi a német ifjúságtól kívánunk, az más, mint amit a múltban kívántak tőle. A mi szemünkben a német ifjúnak karcsúnak és sudárnak kell lennie, gyorsnak, mint az agár, szívósnak, mint a bőr, és keménynek, mint a Krupp-acél.”

A „testedzés évében” Hitler felszólította fiatal hallgatóságát, „álljanak készenlétben, acélozzák meg izmaikat, és készüljenek fel lelkileg”. A pubertás határához elérkezett fiúk még nem tudták, milyen menetirányt szánt nekik a rendszer, ahhoz viszont kétség nem fért, ki szabja meg azt: „Semmi sem lehetséges, ha csak nem egy akarat parancsol, amelynek a többiek minden engedelmeskedni tartoznak, ez pedig fent kezdődik, és egészen alul ér véget”, hangzott a Führer-állam vak engedelmességre nevelő leckéje. A népközösség példaképént Hitler maga adott nevelői megbízást fiataljainak: „Egész népünket kell nevelni, hogy ha bármikor és bárhovol van valaki, akit arra szemeltek ki, hogy parancsokat osszon, a többiek felismerjék abbeli rendelzettséket, hogy engedelmeskedjenek neki, mivel elképzelhető, hogy már a következő órában nekik maguknak kell parancsokat adniuk, amit csak abban az eset-

ben tudnak megenni, ha mások engedelmeskednek nekik. Soha ne feledjük, hogy csak az erős méltó a barátságra és arra, hogy másokat barátságára méltasson. Így hát erősekké kell lennünk, ez a mi jelszavunk. Ennek az óhajnak a teljesüléséért pedig felelősséggel tartoztok nekem. Ti vagyok a nemzet jövője, a Német Birodalom jövője.”

Végezetül személyes kapcsolatot keresett ujjongó híveivel, akiket arra kötelezett, hogy katonai fegyelmet tartsanak, és könyörtelen keményiséget tanúsítsanak a gyengék iránt. Felhívásának legbuszgóból hívei nyomban eleget is tettek, ha a gyengeség bármí jelét tapasztalták a sorokban. „Mialatt Hitler nagyjából fél órát töltött azzal, hogy soraink között elvonult, egész idő alatt üdvözlésül felemelt karral kellett állnunk. Borzasztóan megerőltető volt – emlékszik vissza Hanne Beer-Page, aki a Német Leánszövetség küldöttségével érkezett Nürnbergbe. – minden sorban két Hitler-fiú ügyelt arra, hogy ne engedjük le a karunkat. Ha valaki mégis leeresztette a fáradtságtól, azonnal felcsapták.”

Mialatt a nemzetiszocialista utánpótlás – kimerülve, egyszersmind fellekesülve a Führer-audienciától – másnap hazaindult, a „szabadság pártkongresszusa” a törvényesített jogatlanság „jogerejére” emelte Hitler gyilkos fajőrületét. Vagyis megerősítette a „birodalmi állampolgár” törvényt és a „fajvédői” törvényt, amelyek a zsidóságot megfosztották polgári jogaitól. A nemzetközi jogot sértő paragrafusok megnyitották azt az utat az emberi méltóságot semmibe vevő diszkrimináció előtt, amely Auschwitz gázkamráihoz vezetett.

A kongresszus baljóslatú záróhatározatáról a Nürnbergből hazatérő ifjak nemigen számoltak be szüleiknek. Helyette inkább a pártkatonák végletes menetoszlopairól, a horogkeresztes lobogók hullámzó tengeréről, a feldíszített utcákról, a látványos, zenés ünnepi felvonulásról áradoztak. Büszkén meséltek nekik úti kalandjaikról, a sátrakban töltött éjszakákról és a tábori romantikájáról. A Hitlerjugend egyenruhája sokukban azt az érzést kelte, hogy egy olyan világot megengedő mozgalom tagjai, amely őket tette felelőssé a jövőért és a nemzet sorsáért. Kitiüntetésszámába ment az évenkénti zaránkoklat a barnaingesek tömegrendezvényeire. „Mi, Hitler-fiúk,

Népünk szemmel láthatóan fegyelmezettebb, derekabb és katonásabb lesz, s ebben a fiatalok járnak élen.

Adolf Hitler, 1935

Istenként néztünk fel rá. Valamennyiünk eszményképe volt, aki minden irányított, akihez minden és mindenki igazodott.

Kurt Heindorf, született 1925-ben

Tulajdonképpen majd hogynem szent volt. Nem hagytuk, hogy bárki egy rossz szót szóljon rá. Emlékszem, amikor befejeződött a szolgáltunk, minden alkalommal háromszoros „Sieg heil!” harsant fel minden nél jobban szerett Führerünk, Adolf Hitler tiszteletére. És tényleg úgy volt, ahogy mondták – szüleinknél is jobban szerettük.

Karl-Heinz Janssen, született 1930-ban

A HJ-t nem az állam alapította az ifjúságnak, hanem az ifjúság az államnak.

Baldur von Schirach, 1934

„Egy akarat parancsol, amelynek a többiek engedelmeséggel tartoznak...“
Adolf Hitler, Rudolf Hess és Baldur von Schirach (b. j.) 1936-ban a nürnbergi pártnapon

megtiszteltetésnek tekintettük, hogy részt vehettünk a birodalmi pártkongresszuson. Azok, akiket nem méltattak erre, úgy érezték, hogy kibabráltak velük" (Klaus Maelshagen).

Vigyázzban állni a Führerért – ez becsület dolgának számított annak a csaknem négymillió gyereknek és fiatalnak a szemében, aki 1935-től kezdve a Hitlerjugend soraiban mene-telt. Ez a szám azt jelenti, hogy a tíz és tizennyolc év közötti korosztály fele szervezett tagja volt a HJ-nek. De a birodalmi ifjúsági vezető becsvágát szervezettségüknek még ez a foka sem elégítette ki: az egész német ifjúságot Hitler szolgálatába akarta állítani. Ezért 1936-ban újévi felhívásában ünnepélyesen meghirdette „A német Jungvolk évét”. Azt szerette volna elérni, hogy egy egész évjáratot, első ízben, egyszerre vegyenek fel a HJ gyermekszervezetébe. „Az egész ifjúságot a Führernek” jelszóval óriási reklámkampányba kezdtek a rádióban, mozikban, plakátokon, iskolákban és sportrendezvényeken a legifjabb néptársak kegyeinek elnyeréséért. Schirach hangzatosan kijelentette a nyilvánosság előtt: a propagandának az a feladata, hogy „önkéntes” belépésre ösztönözze a gyerekeket. Zsákmányszerző hadjáratába az államot, a városokat és a községeket is igyekezett bevonni: a bejelentőlapok alapján számba vette például az összes 1926-ban született gyermeket. Írásban felszólították a szülőket, hogy írassák be fiaikat a Jungvolkba (kisfiúk), leányaiat pedig a Jungmädelnbe (kislányok). Még Bernhard Rust nevelésügyi miniszter is, aki pedig tartott attól, hogy Schirach növekvő hatalma hivatali hatáskörének a megnyirbálásához vezet, támogatta a birodalmi ifjúsági vezetőt, és szülői értekezleteket rendelt el az iskolákban, amelyeken tanárok és HJ-vezetők toborozták a gyerekeket a Hitlerjugendbe.

Az általános és középiskolák tanárainak az volt a feladata, hogy minden eszközzel ösztönözzék diákjait a belépésre a Jungvolkba. „Elsős gimnazista voltam, mikor egyszer az igazgató megvárt a bejáratnál, és megkérdezte, miért nem vagyok tagja a Hitlerjugendnek. Azt választtam, elköltöztünk, nagyon messze lakkom. Ezen változtatni kell, felelte, tízéves vagyok, be kell lépnem. Az iskolaigazgató is szorult, ha vala-

ki még nem lépett be. Így hát én is beléptem. Nem emlékszem senkire, aki ne lett volna tagja a Jungvolknak, majd tizennégy éves korától a Hitlerjugendnek. Ez teljesen magától érte-tődött, még csak szóba sem hoztuk magunk között. Más választási lehetőségünk nem is igen volt” (Hans-Jochen Vogel, az SPD egykori elnöke).

Schirach, a lehető legteljesebb sikerre törekedve, ifjúsági szervezetét az NSDAP területi szervezeti felépítéséhez igazította. Addig a gyerekek maguk döntötték el, hogy melyik csapathoz csatlakozzanak. Schirach viszont lakókörzetükben fogta össze őket, a náci párt területi hierarchiájának megfelelően. Vagy százötven tíz és tizenegy év közötti fiú alkotott egy csapatot a Jungvolkban, s ugyanennyi kislány a Jungmädelnben. A szervezet legkisebb egysége a tíz fiúból álló kameradschaft (bajtási közösség), illetve a tíz lányból álló jungmädelshaft volt. A párthoz továbbra is laza szálak fűzték a Hitlerjugendet, szükség esetén azonban a HJ-vezető számított az NSDAP ugyanolyan befolyásos, mint rettegett helyi csoportvezetőjének a segítségére. Parádékkal, röplapokkal, szülői összejövetelekkel és körushangversenyekkel toborozták a Hitlerjugend-egyenruhás gyerekek helyi csoportjai az új tagokat.

A toborzást négy héten át csúcsra járatták, s 1936. április 16-án Schirach teljes sikerről számlolhatott be Führerének a rádióban: a tízévesek kilencven százalékát beszervezték. Attól kezdve Schirach minden évben gyerekek százait hívta meg az új Jungvolk-tagok felvételi ünnepségére a kelet-poroszországi Marienburgba. A jelöltek Hitler születésnapjának előestéjén a Német Lovagrend régi várának gótikus csarnokaiban esküdték fel a Führerre. „Az egész fiatal Németország ma egyetlen rend, amelyet a hőség esküje köt egybe” – verték vissza a birodalmi ifjúsági vezető szavait a homályba vesző boltozatok. Az éter hullámain pedig az ország minden részébe eljutott a hangja. És mialatt a gyerekek fályafénynél elénekelték a „Hitlernek sírig tartó hűséget esküszünk” kezdetű dalt, nem keveseket kerített hatalmába az a borzongatóan magasztos érzés, hogy egy nagy, teljes biztonságot nyújtó véd- és dac-szövetség tagjai. „Sok ezer néptárs, népünk valamennyi

rétegét képviselve, elküldi születésnapi ajándékát a Führernek. Az ifjúság azonban önmagát ajándékozza oda" – ömlenggett Schirach.

Másnap az egész birodalomban letették az esküt az új tagok: „Fogadom, hogy mindenkor megteszem a kötelességet a Hitlerjugendben, a Führer és a zászlónk iránti szeretetből és hűségből. Isten engem úgy segíljen!" Az isteni segítségért való fohászt később elhagyták. Úgy gondolták, hogy „a Führer iránti szeretet és hűség" elegendő a német ifjúság üdvözüléséhez. Utoljára az 1935-ben születettek esküdték fel 1945. április 20-án Führerükre – tíz nappal annak előtte, hogy a deszpota a Berlin romjaival körülvett Birodalmi Kancellária bunkerében agyonlőtte magát. Nem egy gyereknek, aki ajkán a Hitler iránti hitvallás szavaival lépett be a Jungvolkba, csak utólag nyílt fel a szeme, utólag eszmélt rá, hogy félrevezették.

Schirach ernyedetlenül követte kitűzött célját, hogy kiterjeszze egyeduralmát az egész német ifjúságra. Buzgalmáért Hitler mind nagyobb hatalmat adott a kezébe. Az 1936. december 1-jei „Törvény a Hitlerjugendről" a serény lélekhálászt a *Nemzet Nevelője* címmel ruházta fel: „A teljes német ifjúságot a szülői házon és az iskolán kívül a Hitlerjugendben kell testileg, lelkileg és szellemileg a nép és a népközösség szolgálatára nevelni." Eleinte ez mindenkit szándéknivaló volt, Schirach számára azonban fontos részélnak bizonyult abban igyekezetében, hogy a Hitlerjugendet a Harmadik Birodalom „állami ifjúságává" alakítsa át. A birodalmi ifjúsági vezetőségből legfelsőbb birodalmi hatóság lett, Schirach pedig a Német Birodalom ifjúsági vezetőjeként, államtitkári rangban azontúl kizárálag Hitlernek tartozott felelősséggel. Azaz az ifjúság nemzetiszocialista felvigyázója személyében egyesítette az állami hivatalnokot a pártfunkcionáriussal. Hatalma alól most már egyetlen fiatal sem vonhatta ki magát.

A Hitlerjugend ezzel a család és az iskola mellett a harmadik, államilag elismert nevelési intézmény lett, az államhatalom eszköze, azzal a feladattal, hogy a serdülő ifjúságot a nemzetiszocializmus szellemében nevelje. „A német ifjúság egyesítéséért folytatott harc befejeződött" – jelentette be ujjongva

„Életvidám,
boldog
ifjúság..."
Hitler-ju
statisztálnak
az örömmün-
nepként
megrendezett
pártnapon
1934-ben

Ahogy most itt előtem álltok, ugyanúgy sorakozik fel majd évszázadok múlva évről évre az ifjú nemzedék az eljövendő führerek előtt. És mindenkit hitet tesz majd Németország mellett, amelyet mi ma megteremtünk.

Adolf Hitler, 1937

A zászló – az volt a legszentebb számunkra abban az időben.

Werner Hanitzsch, született 1929-ben

Már csak azért is boldogok voltunk, mert nem kellett csatlakoznunk ehez az egyenruhás kényszerközösséghoz, és nem voltunk rákényszerítve arra, hogy részt vegyünk mindenféle parádén és felvonuláson.

Hanns-Peter Herz, született 1927-ben, német zsidó

Schirach. „A szülők lemondta nevelési jogukról, mikor fiuk belépett a Hitlerjugendbe, pontosabban szólva: a Jungvolkba – vélí Paul Stüben, egykorú Hitler-fiú. – És ez volt a tulajdonképpeni cél, mert utána már ugyanúgy masiroztathatták őket, mint az idősebbeket.”

Nemsokára a Hitlerjugend tagjainak csaknem minden szabad percét meghatározta. Ahogyan Schirach totálisan hatalmába kerítette a fiúkat és a lányokat, az megfelelt a diktatúra céljának, annak, hogy „az egész ifjúságot befogja, s befolyásolja életének minden mozzanatát”. Az Állami Ifjúsági Nap bevezetésével felmentették a HJ-tagokat a szombati iskolalátogatás kötelezettsége alól. Tanulás helyett szolgálatot teljesítettek a hétvégeken, amely nyáron akár tizenkét óráig is tartott. A többiek ezalatt, legkevesebb két tanórában, nemzetiszocialista fejtágításban részesültek. „Hetente kétszer mentem szolgálatba, és mivel nemsokára vezető lettem, hétfőnként még vezetői foglalkozásra is járhattam, vasárnap meg lógyakorlatra és felvonulásokra, vagy kerékpárral kirándulni indulunk. Hetente négy-öt napot tehát a Hitlerjugend töltöttem ki. Állandóan programokat szerveztek, szünet nélkül, egyik követte a másikat. Arra már nem maradt időnk, hogy elgondolkozzunk rajta: voltaképpen mit is keresünk a szervezetben” (Erich Loest író).

Szolgálati idejükön kívül sem hagyták felügyelet nélkül az ifjakat. 1935-től kezdve szinte rendőri jogokkal felruházott HJ-őrjáratok ellenőrizték, hogyan töltik el a szabad idejüket. A rendőrpalánták járták a nyilvános helyeket és a különféle rendezvényeket, s igazoltatták a feltűnően viselkedő, a dohányzási és szeszfogyasztási tilalmat megsértő fiatalokat. Ha ellenszegültek nekik, vagy rendszerellenes megjegyzéket tettek, jelentették a rendőrségnek vagy a Gestapónak.

Jóllehet 1939-ig a gyerekek maguk dönthették el, hogy belépnek-e vagy sem a HJ-be, mégis csak nagyon kevesen tudtak ellenállni közük a mozgalom vonzásának, a csábításnak. A császárság idején a hadsereget minősítették „a nemzet iskolájának”, a nemzetiszocialista Németországban viszont már a legkisebb néptársakat is katonai csapatszellelre és szolgálati buzgalomra nevelték, a „Te semmi vagy, a néped minden!”

jelszó jegyében. Irigységgel vegyes csodálkozással tekintett sok hatéves iskolakezdő az idősebbekre, akik egyenruhában és oldalukon tőrrel szolgálatba mentek, míg nekik még négy évet kellett várniuk erre. Baldur von Schirach semmi másat nem látott a gyerekekben, mint civil tartalékosokat. „A gyermek szóval azokat a nem egyenruhás egyedeket jelöljük, akik még soha nem vettek részt hazafias esteken és felvonuláson” – jelentette ki.

Sokan lázas türelmetlenséggel várták, hogy elérjék a felvételi korhatárt. „Alig győztem kiváni a napot, és büszke voltam, mikor elérkezett. Bátyám akkor már a Hitlerjugend egyenruháját viselte, de én is már régóta tagja akartam lenni ennek a nagy közösségnak, amelyhez olyan fogalmak kötődtek, mint bajtársiasság, haza és becsület. Egyenruhában az ember úgy érezte, komolyabban veszik, s most már ő is a nagyokhoz tartozik” (Hans Jürgen Habenicht).

Jobst-Christian von Cornberg szerint „az egyenruha a becsület viselete volt”. „Barna nadrág, barna ing, fekete háromszögletű nyakkendő, amelyet barna bőrbog fogott össze, bőr vállszíj, bőrből készült derékszíj, rúnával díszített övcsat. Minden fehér térdharisnya és barna cipő egészítette ki. Természetesen a sapkánk is barna volt, ferdén füliükre csapva, büszkén és hetykén hordtuk. És nagyon tetszett, hogy a lányok sóvári pillantásokat vetettek ránk” (Klaus Mauelshagen). Aki végre felölthette a pimpfek (kölykök), a legkisebbek szerfelett vágyott viseletét, úgy érezte, végre felvették az egyenruhások nagy közösségebe, és készen állt arra, hogy nagy tetteket végighozza: „Ha felnövök és nagy leszek, a Führer katonájának meggyek! Elbűvöltek bennünket az ilyen jelszavak. Ezt meg is mondtam édesanyámnak, mire leintett, hogy mit akarok, hiszen még gyerek vagyok. Én meg azt gondoltam magamban, de hogy vagyok már gyerek, nemsokára a Führer szolgálatába állok” (Albert Bastian).

A fokozatosan gleichschaltolt, azaz egyöntetűvé formált nemzetiszocialista társadalomban a Hitlerjugend a gyerekek önérzetére és érvényesülési vágyára épített. A gyerekek ugyanis úgy érezték, felértékelődnek a nép és a haza szolgálatában. Egyenruhás fiúk és lányok százezrei rajzottak ki minden év-

ben perselyekkel az utcákra, és gyűjtötték a téli segélyakcióra, valamint a „szükséget szenvedő néptársaknak”. Ruhát és használt cikkeket is gyűjtötték, amiért a legserényebbeket megjutalmazták. „Szükség volt rám! Az a bódító érzés, hogy egy nagy egészhez tartozhatom, hogy nem vagyok többé kívülálló, merőben új volt számomra. Örülök, hogy szolgálhattam a Führert. Megbecsültek érte, s egynek érezhettem magam a szüleimmel” (Renate Fink).

„Az ifjúságot az ifjúságnak kell vezetnie” – Schirach átvette Hitler jelszavát, és ifjúsági szervezetének dogmájává tette. A Jungvolk csapatvezetője sokszor csak alig néhány évvel volt idősebb „kölykeinél”, ami ugyancsak arra ösztönözte a gyerekeket, hogy utánozzák a nagyokat. Azok, akiket kiválasztottak egy-egy – akárcsak tízfő – csapat vezetésére, örültek a beléjük vetett bizalomnak, s megszolgálták azt. Büszkeséggel töltötte el őket az a tudat, hogy felelősséget róttak rájuk. Azt persze, hogy kik legyenek a példaképeik, a felnőttek döntötték el. Schirach, ifjú regimentjét a nemzetiszocializmus útjára vezetendő, csak 1934 augusztusáig – ezt az évet a birodalmi ifjúsági vezetőség kiemelt oktatási évnek nyilvánította – 287 tanfolyamon 12 727 HJ-vezetőt és 24 660 Jungvolk-vezetőt képeztetett ki. A következő években a birodalmi ifjúsági vezetőség fortélyos vezetőképzési rendszert fejlesztett ki. A gondosan kidolgozott irányelvekre épülő oktatás során fokozatosan kialakították a nemzetiszocialista ifjúsági vezető új típusát. minden leendő HJ-vezetőtől azt követelte Schirach, hogy „a jövő ifjúsági vezetője és nevelője a nemzetiszocialista hit papja és a nemzetiszocialista szolgálat tiszte” legyen.

A sport a Hitlerjugendben az első számú kötelező tantárgy lett. Hitler már a *Mein Kampf*ban a testedzést az ifjúság nemzetiszocialista nevelésének legfőbb parancsolatává nyilvánította: „A népi állam egész nevelőmunkájának elsősorban nem a pusztá tudás besulykolására kell irányulnia, hanem makk-egészséges testek kinevelésére. Csak másodsorban következhet a szellemi képességek fejlesztése, végezetül pedig a tudományos képzés.” Közvetlenül Hitler hatalomra jutása után a HJ elkezde befolyásra alá vonni az ifjúsági sportot. Tizennégy

Felsőbb osztályosoktól hallottuk, milyen lelkesek mindenkorban. Ezért minél előbb tiszévesek akartunk lenni, hogy minket is felvegyenek a Jungvolkba.

Kurt Richter, született 1928-ban

Nem ismertem más ifjúsági szervezetet, amelybe be lehetett volna lépni, mindenki a Jungvolkban meg a Hitlerjugendben volt, az ember egyszerűen csak követte a többieket.

Günther Sack, született 1920-ban

A cserkészknél szabadabb szellem uralkodott, inkább a barátság, mint a fegyelem tartotta össze a fiúkat.

Karl Manger, született 1919-ben

„Az összes fiatal a Führer-nek...”
A toborzási módszerek kezdetben ártalmatlanok voltak, rövidesen azonban minden erőszakosabbak lettek

évé alatti gyerekek azontúl csak a Hitlerjugendben sportolhattak, s rövid idő múlva már csak HJ-tagok léphettek be a torna- és sportegyesületekbe. A sportoktatókat és az edzőket külön erre a célra alapított birodalmi sportiskolákban képezték ki. „Dicsértekké, ami acélossá tesz!” – volt a jelszó. Fiatalok százezrei számos sportrendezvényen versengtek a Hitlerjugendnek az elérte eredményeiket igazoló jelvényeiért. Egyre-másra vettek részt körzeti és területi sportversenyeken, tavaszi tájfutásokon, téli sportvetélkedőkön és a Führer-tízpróbán. Hűen a nemzetiszocialista faji ideológiához, amely szerint csak a legerősebbek állják meg a helyüket a létért folytatott küzdelemben, a HJ-sportszolgálat minden eszközzel siettette a szerintük legderekabbak kiválasztását. Az „árja” teljesítményszemlék csúcspontját az először 1937-ben megrendezett HJ-sportvetélkedők jelentették, amelyeken a német „erőt és legyőzhetetlenséget” demonstrálták. Hitler, aki még csak kerékpározni sem tudott, az ifjúságtól megkövetelte a testi edzettséget, mert attól remélte „a nemzet újjászületését, az új embertípus tudatos kinevelését”. Az olyan jelszavakkal, mint „tested a nemzet”, vagy „kötelességed, hogy egészséges légy”, a Hitlerjugend a náci zászlóval megfelelően a kötelező testedést propagálta.

Már a Jungvolkban komoly próbatételek vártak a gyerekek-re. Szolgálatuk első hónapjaiban a tízévesek az úgynévezett kölyökpróbára készültek fel. Ez általában hárompróba volt: 60 méter futás 12 másodperc alatt, távolugrás 2,75 méterre és kislabdahajítás 25 méterre. A vezetők gyakran bátorságpróbával fejelték meg ezt. „A berlini birodalmi sporttelep uszodájában ötméteres torony tetejéről, tehát jókora magasságból, a vízbe kellett ugranunk. Nem tagadom, szaporábban vert egy kicsit a szívünk” (Klaus Bölling SPD-politikus és publicista). Emellett a kicsik hetenkénti hazafias estjükön a Horst Wessel-dalt, a náci indulóját gyakorolták, bevágták Adolf Hitler foltalanított életrajzát, és körusban zengték a Jungvolk-tagok katekizmusát: „A Jungvolk-fiúk kemények, hallgatagok és hűségesek. A Jungvolk-fiúk bajtársak. A Jungvolk-fiúknál első a becsület.” Miután megálltak helyüket a kölyökpróbán, az újoncok megkapták a vágyva vágyott tört a következő felirat-

tal: „A hőség a becsületem.” Csak ezáltal lettek teljes értékű tagjai a Jungvolknak.

A testgyakorlás mellett katonai vafegyelemre szoktatták a fiúkat. Szolgálatkezdéskor a Jungvolk-vezetők felsorakoztatták a pimpfeket. Óráig tartó gyakorlatozások, sorakozók és menetelések során katonai fegyelem alá vetették őket. Aki kidőlt, azt ráncba szedték. „Büntetőgyakorlatokat kellett végeznem. Úgy, mint a katonaságnál: feküdj, föl, lépés in-dulj, egy-kettő, negyedórán keresztül, hogy észre téritsenek” (Rudolf Hiemke). A nemzet jövője: az egy ütemre lépő nemzedék. A hétfégi és a szünidei táborokban a fiúk összemérték az erejüket különféle hadijátékokban, térképpel és iránytűvel keresték a helyes irányt ismeretlen vidékeken, gyakorolták a futárszolgálatot, a célfelismerést és a távolság helyes felbecsülését. Katonai rend uralkodott a táborban, a reggeli zászlófelvonástól az esti takarodóig. Teljes harci felkészültséget akkor érték el a tizennégy és tizennyolc év közötti fiúk, ha már a kis kaliberű puskával is megtanultak bánni. Már 1938-ban egy és negyed millió fiatal ismerte meg a lőfegyverek használatát a HJ lőgyakorlatain. Húszszren irányították a gyakorlatokat. A legjobbak mestерловsz és kiváló lövész jelvényt kaptak. Helmut Stellrecht, a harci kiképzésért felelős HJ-megbízott kijelentette: „El akar-juk elérni, hogy a német fiatalok ugyanolyan biztosan tartsák kezükben a puskát, mint a tollat. A liberalizmus azt írta az iskolakapuk fölött: A tudás hatalom. Mi azonban megtapasztaltuk a háborúban és az azt követő időszakban, hogy a nép hatalma végső soron minden is a fegyvereken nyugszik, valamint azokon, akik bánni tudnak velük”.

„A régi, csak az élet évezetére nevelt ifjúság helyett olyan ifjúság nő fel, amelyet nélkülözésre, áldozatvállalásra, mindenekelőtt pedig testedzésre, egészséges életmódra, ellenálló képességre nevelnek. Meggyőződésünk ugyanis, hogy edzett test nélkül a mégoly egészséges szellem sem képes tartósan uralni a nemzetet – jelentette ki Hitler a fiatalok előtt az NSDAP 1937. évi kongresszusán. – Az a csodálatos, hogy népünk nevelési láncolatának láncszemei vagytok. Veletek kezdődik, és csak ha már az utolsó német is sírba hanyatlott, fog véget érni!”

„Fogadom,
hogy mindenkor
megteszem
a kötelessé-
gemet
a Führer és
a zászlónk
iránti szere-
tetből és
hőségből.”
Tízévesek
lépnek be a
Jungvolkba

Nem lehet elég korán arra nevelni a német ifjúságot, hogy mindenekelőtt németként érezzen.

Adolf Hitler, 1932

A Jungvolk szombaton zászlós felvonulást rendezett, a zászló előtt pedig tisztelegni kellett. Ezt szigorúan meg is követelték, s azokat a fiatalokat, akik ezt elmulasztották, megpofozták.

Egin Kuhn, született 1937-ben

Amikor az ember maga vitte a zászlót, az azon nyomban szentséggé vált a számára.

Karl-Heinz Janssen, született 1930-ban

A nemzetiszocializmus kialakít egy olyan népközösséget, amely a gyermekkorban kezdődik és az aggkorral végződik. Senki sem képes a német élet eme hatalmas szimfóniáját elhallgattatni.

Adolf Hitler, 1932

Nem nehéz elképzelni, hogy dagadt a keble a Hitlerjugend tagjának: egyszer majd belőle is Führer lesz. Magával ragadó, gyönyörű álom volt ez számára – ez okozta a későbbi teljes kiábrándultságot, amikor a remény szertefoszlott.

Sally Perel („Hitlerjunge Salomon”), született 1925-ben

Akkoriban már az is érdekes volt, hogy az ember egy közösségezhez tarozik.

Hans Werner Schneider-Christians, született 1920-ban

„Egyenru-
hában az
ember úgy
érezte, hogy
komolyab-
ban veszik,
s most már ő
is a nagyok-
hoz tar-
ozik...”

A Jungvolk
harsonás
osztaga

A diktátor már 1936-ban is elégedetten állapította meg: „Új szépségtípus született. Nincs többé testes, söröt vedelő filister, a karcsú, sudár ifjú lett korunk példaképe, aki megvetett lábbal, szilárdan áll a földön, egészséges testalkatú és egészseges lelkületű.”

A valóságban a Hitlerjugend egy egész nemzedék lelkét megmérgezte – a nációk irrationális világképének eszméivel. A HJ-vezetők módszeres és rendszeres agymosást végeztek, hogy az utánpótlást a zsenge gyermekkortól kezdve „barna lelkületűre” formálják. Nem volt közös foglalkozás, táborozás és kirándulás „világnézeti nevelés”, elcsépelt jelszavak és szólamok szajkózása nélkül – egy olyan ideológia hittételeinek sulykolása nélkül, amely csúfot üzött a józan emberi észből. A birodalmi ifjúsági vezetőség korosztályokra lebontott tanterve szigorúan követte Adolf Hitler útmutatását, aki az ifjúság elvakítását programmá emelte: „A népi államban az egész képzést és nevelőmunkát annak kell megkoronáznia, hogy a faji öntudatot és érzést ösztönileg és értelmileg a reá bízott ifjúság szívébe és agyába vési.”

Amikor a fiúk szerdánként egybegyűltek szolgálati helyükön vagy a külön e célra létesített HJ-otthonokban heti hazafias estjükre, germán hősmondákban gyönyörködhettek. A keresztk Hermannról, Nagy Frigyesről és Bismarckról azt tanulták – a párt által átrajzolt történelemképnek megfelelően –, hogy csupán a Führer olyan elődeiként méltók említésre, mint akik utat törtek neki. Ugyanakkor meghatottan hallgatták végre az Ernst Jünger, Werner Beumelburg, Franz Schauwecker vagy Friedrich Hielscher műveiből felolvasott részleteket, amelyek első világháborús haditettekről, önfeláldozó és halált megvető hősökkről szóltak, s a katonai erényeket dicsőítették. (Ezek a prózai alkotások már a húszas években nagy példánszámokat értek el.) És mi mindenről hallottak még ezeken az esteken! „A harcmezőn legyőzhetetlen hadsereg aljas hátba döféséről”, a felforgató „világzsidóságról”, a „német vér tisztaágának megőrzéséről” és a „keleti élettér megszerzésének a jogos igényéről.”

A hazafias esteken kötelező volt a részvétel. A hiányzást a szülőknek, bocsánatkérés kíséretében, írásban igazolniuk kel-

lett. A visszaeső hiányzók szüleit felkereste a Hitlerjugend-vezető, s rájuk pirított, hogy fogják szigorúbban csemetéjüket. Egy figyelmezhetetlen általában elegendőnek bizonyult. Az viszont már kérdéses, hogy a világnézeti lélekmérgezés elérte-e a célját, hogy meggyőződéses nemzetiszocialisták lettek-e az ifjakkal. Sokan ugyanis mérhetetlenül unták ezeket az összejöveteleket, s egyik fülükön beengedték, a másikon kiengedték az ott hallottakat. „Terhes kötelességünknek tartottuk a hazafias esteken való részvételt. »Az előadók«, a Jungvolk-vezetők alig voltak idősebbek nálunk, s egy tizennégy-tizenöt éves síheder hogy is tudna akkora érdeklődést kelteni, mint egy jó iskolai történelemtanár. Az ifjúságot az ifjúságnak kell vezetnie – hirdették, de ha világnézeti témaikkal kellett foglalkozni, már bajban voltak. S ha ráadásul olyanok akartak okosítani bennünket, akik csak elemi végeztek, oldalba böktük egymást, s azt kérdeztük, hogy meddig kell még hallgatnunk ezt. A birodalmi ifjúsági vezetőség természetesen felismerte ezt a helyzetet, s eleinte kéthetente körlevelet bocsátott ki, amelyben részletes útmutatást adott a foglalkozások programjának összeállítására, dalszövegeket és felhasználható irodalmat mellékelve hozzá. Utóbb már hetente ellátták segédanyaggal a HJ-szervezeteket. Úgyhogy túl sok politikai kárt már nem okozhattak vezetőink, végső esetben lélektelenül eldarálták a mintaszöveget” (Jobst-Christian von Cornberg).

A hazafias estek tehát alaposan igénybe vették a fiatalok tűrőképességét, akik nemigen szólalhattak meg, legfeljebb elszavalhattak egy-két verset, vagy dalra fakadhattak, ezt az épületes szöveget kántálva például: „Világunk a vezetőké, pályájuk, mint a napé. Menetelünk előre, s nincs, ki utunkat állja. A múlt inog, és elkorhad. Ifjú vihar vagyunk, miénk a győzelm! Lépés indulj, egy-kettő, egy-kettő! Lengjen lobogónk!” A hazafias esteken napirendre tűzött témaikat nem beszéltek meg, ez nem volt szokás a Führer államában. „Forgatókönyvükkel előre megírták, minden mozzanatukat felülről megszerzették. Hozzászólásokról, vitáról szó sem lehetett. Nem mondhattuk el a véleményünket, bírálni meg különösen nem merünk” (Rudolf Hiemke).

De Hitler pártjának ifjúsága sokkal többre volt képes a mene-telések nél és a fárasztó politikai fejtágítók végighallgatásánál. A fuvolán játszó Baldur von Schirach tudta, hogy mire vágy-nak a legifjabb néptársak, tudta, hogy hasonló korúak társa-ságában akarják kiélvezni, hogy elszakadhattak a szülői háztól és a felnőttek világától. Olyan szírenhangokat hallatott tehát, amely igazi zene volt gyámolítottai füleinek. Vezetőtársaival együtt mederbe terelte az ifjúság tettrekészségét, s olyan szab-addidő-választéköt kínált fel neki, amely addig csak a jómódú családok sarjainak jutott osztályrészükül. Az ország minden részébe tett utazások, kirándulások, kerékpártúrák és táborozások izgalmas élményekkel és kalandokkal kecsegétték a fia-talokat. „A gyerekek azelőtt nemigen tudták mivel agyonütni az idejüket a nyári szünetben. Szerencsés esetben lakott vala-hol vidéken egy nagymamájuk, akinél eltölthettek egy bizo-nos időt. Többre nem nyílt módjuk. És akkor egyszerre csak két- vagy háromhetes szünidői programokat szerveztek szá-mukra. Addig arról, hogy a szünidőben el is utazhatnának vala-hová, még csak nem is álmodtak” (Karl-Albert Schlüter).

A Hitlerjugend egész éves szabadidő-kínálata a nyári tábo-rozásokban csúcsosodott ki. Az országjárás és a hasonló korúak társasága vonzotta a gyerekeket, jó alkalmat kínált nekik arra, hogy néhány hétre elfeledkezzenek az egyhangú hétköz-napokról, az iskolába járásról és az otthoni lecekészítésről. „Micsoda változatosságot jelentett számunkra a táborozás! Jócskán megizzadtunk, néha vacogott a fogunk a hidegtől, a sátrunkba befolyt a víz, de nem bántuk. Káromkodhattunk is olykor, kitombolhattuk magunkat, de minden visszatértünk a közösségi élet keretei közé, ezt igen fontosnak tartottuk” (Wilfried Glatten). A tábori és a sátorozás romantikája meg-dobogtatta a gyerekek szívét. „Esténként körbeültük a tábor-tüzet, és énekelünk. Sötét volt, csak a csillagok ragyogtak fö-löttünk. Elragadó érzés volt, sosem felejtem el” (Peter Löhrer).

Körusban énekelhettek, megtanulhattak hangszereken játszani és zeneszóra felvonulni. A színészeti képességekkel meg-áldottak színjátszó csoportokat alakíthattak. A HJ teljesítmény-központú nevelése jegyében jelvényekkel és kitüntetéssel ösztönözték s jutalmazták a gyerekeket, akik zenei napokon,

Amit mi a mi német ifjúságunktól kívánunk, az más, mint amit a múlt-ban kívántak tőle. A mi szemünkben a német ifjúnak karcsúnak és su-dárnak kell lennie, gyorsnak, mint az agár, szívósnak, mint a bőr, és keménynek, mint a Krupp-acél.

Adolf Hitler, 1935

És bizony az ember érezte is, hogy keménynek kell lennie: keménynek, mint a Krupp-acél, szívósnak, mint a bőr, és gyorsnak, mint az agár. Igyekeztünk is ilyennek lenni. S ha minden egybevágott, ilyenek is let-tünk – végtére is, az ember bármire képes.

Karl-Heinz Janssen, született 1930-ban

Ünnepségeken, áhítatos éneklés közben éreztük, hogy egy közösségezhet-tartozunk. És az ilyen pillanatokban meg tudtunk volna halni a hazáért.

Lothar Scholz, született 1928-ban

„Az ifjúság viszont önmagát ajándékozza oda...”

A pimpfek küldöttsége szerencsékí-vánatait fejezi ki Hermann Göringnek 42. születés-napja alkalmából

színházi napokon, sportvetélkedőkön és szakmai versenyeken bizoníthatták képességeiket.

Az idősebbek körében, akik tizennégy éves korukban a Jungvolkból átkerültek a Hitlerjugendbe, nagy közkevéltségnek örvendtek a különleges HJ-egységek. A híradós és motoros HJ-ben, a repülős és tengerész HJ-ben megismerték a fiatalokat a Wehrmacht fegyvernemeivel, hogy felkészülhessenek katonai szolgálatukra a hadseregekben és a Waffen SS-ben. „Melyik gyereknek volt arra módja, hogy másutt tanulja meg a vitorlázórepülést, mint a HJ-ben? Vagy még sok más. A motoros HJ-ben azonnal motorra ülhettek, a tengerész HJ-ben pompás egyenruhában feszíthettek, és tengeri hajóutakon vehettek részt. Nem csoda, hogy ezek a lehetőségek elkaprátta a legtöbb fiatalt, akik otthon hétszámra csak paprikás krumplit ettek” (Walter Kempowski író).

Az ifjú tettvágy szüntelen kielégítésével és a próbatételekkel a Hitlerjugend természetesen a rendszer képére akarta formálni az ifjúságot. Olyan aktív, kiemelkedő fizikai teljesítményekre képes, hivatásukat szerető, fegyelmezett fiatalokra volt szükségük a nemzetiszocialistáknak, akik engedelmesen beilleszkednek a diktatúra rendjébe, nem vonva kétségbe ánnak létfogalma. A példaképül szolgáló Hitler-fiút céltudatosan megkülönböztették a romantikus, „intellektuálisan problémás” vagy éppenséggel a szociálforradalmár típusról, ahogyan a HJ-vezetőség a gyűlölt weimari „átmeneti korszak” fiataljait jellemezte. Az aktivitásra és a nemzetiszocialista világkép kritikáitlan elfogadására irányuló nevelésnek a harckészültség fokozása volt a célja, mint azt egy vezető HJ-publitszíria kifejtette: „Olyan ifjúság, amelyet aktivitásra neveltek, semmi egyebet nem tehet, mint hogy azzal a csillapíthatatlan vággyal lépjen be a háborúba, hogy lehetőleg minél több feladatot bízzanak rá.”

Hitler utánpótlás-szervezete csábítási eszköztárához az 1933 előtti ifjúsági mozgalmak jól bevált szervezési módszereit, hagyományait és szimbolikus kellékeit használta fel: egyebek mellett az országjárás és kirándulást, az egyenruhát és a népviseletet, a zászlót és lobogót. Ezekhez a mintául vett ifjúsági szervezetekhez és szövetségekhez a weimari köztársaság

idején fiatalok milliói csatlakoztak, mielőtt a náci zűrzárlata után be nem tiltották és fel nem oszlatták őket.

A német fiatalok öntudata a 20. század elejétől mindenkorban erősödött. A felnövekvő nemzedék a vilmosi tekintélyelvű állam fullasztó kispolgári légkörében a hazafias jelszavak és retorika ellenére sem érezte magát jól és otthonosan. Mit látott, mit tapasztalt ez a nemzedék? Azt, hogy a kiérdemesült vezető réteg szilárdan megvetette lábat a hatalom csúcsán, hogy a szülői házban és az iskolában, az egyházban és az állami bürokráciában továbbra is egy idejétmúlt rend és szellem uralkodik, miközben a rohamos ipari fejlődés, a diadalmas ipari forradalom mélyreható társadalmi változásokhoz vezetett. A lakosság nagy része, a polgári középosztálytól a kispolgárságig, haszonélvezője volt a lázas gazdasági fellendülésnek, de még a munkásságnak is sokkal kevesebb panasza akadt II. Vilmos „ipari császár” uralkodása alatt, mint Angliában vagy Amerikában.

A megmérévedett társadalmi viszonyokat mindenekelőtt a jólétkelőkben élő polgári családok gyermekei bírálták. Ezek a fiatalok kitörtek a felnőttek szűkös, szigorú normák által szabályozott világából. Összetéveszthetetlen azonosságukat keresve, a mind nagyobb teret hódító materializmus, valamint a természettudományok és a technika feltartóztathatatlan haladásába vetett hit ellen fordultak. Sokukat éppenséggel a korszakalkotó modernizálási folyamatok tasztították mély lelki válságba. A gyárakban, nagy üzemszámokban azt látták, hogy teljesen bedarálja, megfosztja szabadságától az embert az új gépkorszak. Egy sereg társadalombíráló írás óvott az arctalan sokak véleménye szerint a Nyugat alkonyát jelentő tömegtársadalom kialakulásának következményeitől. A fiatal német nemzedék az ipari racionalizmus és a felszínes, sallangos vilmosi kultúra elleni hevületében új életérzést alakított ki. Számos fiatal a kor kihívásai elől kitérve, a romantikusan megszépített múltba menekült.

Mások viszont úgy gondolták, hogy épp a hadseregekben kerülhetik el az elszemélytelenedést, azt, hogy a modern ipari társadalom apró fogaskerekeivé váljanak. A hadseregen – a

URIAZMAMOT HUNN
NÉRIA NÖNPUNKT TÖMEGEN

rangfokozatok, a parancsadás és -teljesítés, a feltétel nélküli fegyelem áttekinthető s egyértelmű világában – ismerték fel azt a teljes biztonságot nyújtó közösséget, amely éles ellentében állott az ipari társadalom „anarchiájával” és a szabad vállalkozáson alapuló liberális gazdasági rendszerrel. Megint mások egy olyan nemzeti állam eszményképét dédelgették magukban, amelyet hol Harmadik Birodalomnak, szocialista köztársaságnak, Isten országának, hol mindenki az ifjúság birodalmának neveztek. A császárság rideg nevelési módszerei ellen lázadva néhány fiatal Julius Langbehn írásaiban lelt ideológiai támaszra, aki a faj szerepét hangsúlyozva azt állította, hogy a vér határozza meg az embert, és a velünk született tulajdonságok fontosabbak a szerzetteknél. Paul de Lagarde pedig az új haza üresen kongó jelszava helyett „szerves szubsztancia” után sóvárgott, s a fiatal német nemzedék kül-detéstudatával kapcsolatban szívéből szólt: „Ha legalább összeesküvők volnának közöttünk, létezne egy titkos nyitott szövetség, amely a nagy holnapról elmélkedik és szorgoskodik, és amelyhez – jóllehet a tömeg nem értené meg – valamennyien csatlakozhatnának, akiknek ki nem mondott vágyát megfogalmazná. Belefáradtunk abba, hogy megelégedjünk azzal, ami létrejött, és ami elkészült: azt akarjuk, aki megszületett, hogy vele éljünk, Te Teérte. De a szellem még nem suhant át a mezők és ligetek fölött.”

Az ifjúsági mozgalomnak még hiányzott a lelkesítő vezető ereje, amely különféle céljait és látomásait egyetlen egységes rendszerbe fogta volna össze. Viszont mind több fiatal az önállósága és függetlensége iránti vágyát sajátos életstílusával fejezte ki. A mozgalom bölcsőjét egy berlini előváros, Steglitz gimnáziumában ringatták, amelyben a 19. század utolsó éveiben egy kis diákcsoport kirándulásokat szervezett a környékre. Hétvégeken hármat fordítottak a lármás nagyvárosnak, hogy a természet szépségeiben gyönyörködjenek. Hosszú szünidei gyalogtúrákra indultak, s átkeltek a Harz hegységen, bebarangolták a Rajna völgyét. Rövidnadrágban, sötét ingben és szöges talpú csizmában jártak, s hátizsákokat cipeltek magukkal. A vándorlegényekre és a csavargókra emlékeztettek. Régen elfelejtett szokásokat elevenítettek fel, s népdalokat énekel-

„Bálványoztuk Hitleret...”
Berlini Hitler-fiúk 1935. május elsején kezük-lábat összetörök, hogy egy pillantást vethessenek a Führerre

Egyforma barna inget viselnek. Senki se kérdezi, honnan jöttek. De most már úgy hasonlítanak egymásra, mintha egy tojásból bújtak volna ki. Proletárgyerekek és polgárcemeték, gyárosok, munkások és parasztok gyerekei – minden egyéb váltak.

Adolf Hitler, 1937

A helyi csoportvezetőktől a pimpfek csapatvezetőjéig az ember egy nagy közösség tagja volt. Örömmel és lelkesen vettünk részt a hősök emlékünnepein, a Führer születésnapján és más ünnepi alkalmakon.

Egon Kuhn, született 1937-ben

tek, gitár- és szájharmonika-kíséréttel. Tömegközlekedési járművekre nem ültek fel, az apostolok lovát kedvelték. Jól tűrték a viszontagságokat, szívesebben aludtak szénakazlakban, mint paplanos ágyban. Bokacsattogtatás és hajlongás helyett jobb karjuk magasba lendítésével és „Heil!” kiáltással köszöntötték egymást. Vándormadaraknak nevezték magukat, s példájukat egypár évtized elteltével sok tízezer fiatal követte. Mozgalmuk Európa többi részében is számos követőre talált.

Ugy tünt, hogy az új évszázaddal beköszönt az ifjúság által megállmodott új korszak. A vándormadarak mellett nemsokára a „szövetkezett ifjúság” is színe lépett, s több más ifjúsági egylet is alakult szerte az országban, harcosan sikraszálva tagságuk sajátos érdekeiért. Nikotin- és alkoholtilalmat követték – és a nudizmus engedélyezését. Legtöbbjük tartózkodott a napi politikától, de tagadta a hivatalos értékrendet és intézményeket. A pártok és a parlamenti rendszer elutasításában többségük egy gyékényen árult a politikát csak piszkos üzletnek tekintő kispolgársággal. A fiatal lázadóknak az egész fennálló rendszer nem tetszett, de a maguk céljait nem tudták pontosan megfogalmazni. A gyerekek forradalma a bizonytalan érzelmekre appellált.

Az ifjúsági mozgalom a lipcsei népek csatája századik évfordulóján érte el tetőpontját. A császári Németország látványos hazafias rendezvényeket és egy óriási emlékmű leleplezését készítette elő, megünneplendő a Napóleon felett aratott történelmi jelentőségű győzelmet, az ifjúság viszont nemzeti egységét akarta kinyilvánítani az ünnepi alkalomból. A Hoher Meissneren, egy Kasseltől délről eső hegyen, ahol az ősi néphit szerint Holle anyó tanyázott, 1913 októberében kétezer fiatal gyűlt egybe. Az összesegreglettek egybehangzóan igényt formáltak az ifjúság önrendelkezésére, első ízben fejezve ki ezzel azt, hogy legalábbis a szervezett fiataloknak hasonlóak az érzelmei, s hisznek abban, hogy felekezeti, valamint társadalmi különbségeiknek nem kell továbbra is megosztaniuk soraikat: „A szabad német ifjúság saját elhatározásánál fogva és saját felelősségeire, belső igazságtól vezéreltetve akarja éle-

tét alakítani. Ezért a szabadságért minden körülmények közt egységesen sikraszál.”

Alig néhány hónappal a Hoher Meissneren tett hitvallásuk után a német fiatalok lelkesen köszöntötték az első világháború kitörését. Fiatal férfiak milliói jelentkeztek önként 1914 augusztusától a hadseregebe, túraöltözéküket egyenruhára cserélve fel. A szinte önkívületi állapotba esett lakosság éljenzése közepette indultak a fiatalok Európa harcmezőire. Úgy érezték, hogy ütött számukra az óra, s megvalósíthatják dédelgetett álmaikat: elsöpörhetik a régi erőket, és felépíthetik a maguk új világát. Úgy érezték, hogy a tábori szürkét öltött milliókban testesül meg rég áhitott sorsközösséggük. Olybá tetszett számukra, hogy rövidesen megszűnnék az osztály- és rendi különbségek, a társadalmi viták pedig a múlt kicsinyes perpatvárai kénytelen túlhaladottnak minősülnek. Az ifjú idealisták a háború tűzkeresztségétől új emberi faj, egy igazi nagy nemzeti népközösségg megszületését várták.

A háborús nemzedék később megteremtette a Hitlerjugend számára azoknak az önfeláldozó és halálmegvetően bátor fiatal katonáknak a mítoszát, akik 1914 novemberében Langemarcktól nyugatra a *Deutschland, Deutschland über alles* énekelve rohamozták meg az ellenséges állásokat. Az ifjúság álmai azonban a gépfegyverpropogás és a tüzérségi ágyúdörög staccatóiban halálos ábrándnak bizonyultak. A halál túlságosan brutálisan tombolt, a tömegmészárlások túlságosan sok áldozatot követeltek, hogysem a háborúnak bármiféle értelmet lehetett volna tulajdonítani, egy jobb jövő reményében. Ehelyett a háború létrehozta a maga társadalmát. Most a túlélők voltak a lövészárkok arisztokratái – egy életre-halálra szövetkezett véd- és dacszövetség. A helyőrségek és a kaszárnyaudvar mesterséges hierarchiája így változott át egy természetes értéksorrendre, amelyben nyomtalanul eltűntek a tisztek és a legénység, az egykori egyetemi hallgatók és a munkások közötti osztálykülönbögek.

Az elvesztett háborúból lelkileg meghasonlottan tértek haza a fiatal férfiak. Sokan hiába keresték a visszautat a civil társadalomba, de hogyan is találták volna meg újra a helyüket

benne, ha régen megszakadt minden kapcsolatuk vele. A súlyos vereség terhe alatt meggörnyedve és annak tudatában, hogy polgári egzisztenciájuk semmivé foszlott – Ernst Jünger híres regényének címét kölcsönvéve – az *Acélviharok*ban, az öldöklő csaták közepette, belesodródtak a fiatal weimari köztársaságot megrengető forradalom és a polgárháború káoszába. „A háború erőszakot vett rajtuk, a háború hatalmába kerítette őket, a háborútól sohasem fognak szabadulni, soha nem fognak hazatérni, soha nem fognak egészen hozzánk tartozni, mindig idegeikben fogják hordozni a frontot, a közeli halált, az állandó készültséget, a borzalmat, a kábultságot, a vasat. Visszatérésükre, beilleszkedésükre a békés, rendezett, polgári világba nincs remény – a növényt sem lehet idegen talajba átültetni. Soha nem is sikertűlhet nekik ez, csak áltatnák magukat, ha hinnének benne. A háborúnak vége, de a katonák tovább menetelnek.”

Militáns, nemzeti-forradalmi magatartásával számos fiatal veterán az épp megdölt császárgot éppúgy elutasította, mint a weimari demokráciát, amely ugyanakkor felhasználta őket. A háborút követő zúrzavarban, amikor még bizonytalan lábakon állt a köztársaság, sokan közülük beálltak a szabadcsapatokba, amelyek segítségével a legfelsőbb hadvezetőség leverte a vörös forradalmat, s véres határ menti harcokat is folytattak Felső-Sziléziában. A hajdani frontharcosokból hivatásos forradalmárok lettek. Az illegális Schwarze Reichswehr (fekete birodalmi véderő) vagy Gerhard Rossbach főhadnagy barnainges szabadcsapatának soraiban meneteltek, Heinz Oskar Hauenstein zászlós különleges rendőrségéhez csatlakoztak, vagy Hermann Ehrhardt százados tengerészbrigádjában küzdöttek az alatt a horogkereszt alatt, amely nemsokára egy államcsínykísérlet jelképévé vált. mindenütt az országban fiatalemberek egyesültek félkatonai szervezetekbe és terrorcsapatokba; vasúti hidakat robbantottak fel a franciak által megszállt Rajna mentén, merényleteket követtek el, többek között Walter Rathenau birodalmi külügyminiszter ellen. „Később elgondolkodtam nemzedékem tagjain. Miféle emberek voltak tulajdonképpen? Egyfelől voltak a széplekkek. Másfelől voltak azok, akik tudták, hol ástak el egy láda kézigránát vagy

Mitől kellene tartania egy olyan népnek, amelynek ifjúsága mindenről lemond, hogy nemes eszményeit követhesse!

Adolf Hitler, 1937

Minden szabadidőnk ráment a HJ-re. Folyton szolgálatban voltunk.

Gerhard Wilke, született 1926-ban

Nem az egyén volt az érdekes. Soha nem kérdezték: „Meg tudod ezt tenni, van kedved hozzá?” Azt kellett tenni, amit a többiek, és mi azt is tettük – mintha valamennyien egy célra esküdtünk volna fel.

Karl-Heinz Janssen, született 1930-ban

„A felelősségtudat a legfontosabb...”
Haditengerészeti HJ-tagok adományokat gyűjtenek egy HJ-ottónra

egy repülőgépmotort. Ezek is, azok is nagy veszélyt jelentettek. A legnagyobb veszélynek azonban az bizonyult, ha a két csoport egybeesett” (Gerd Gaiser író).

Az első világháború borzalmas élményei rajta hagyták nyomukat az ifjú veteránok arcán, és megváltoztatták a német ifjúsági mozgalmat. Új szövetségek alakultak át nagyobb közzsségekké, a régi lovagrendekhez hasonló csoportok tábori katonai formációkat szerveztek, és hadijátékokat mutattak be a szabadban. Bárhol folytatták is hivatásukat a fiatalok – felsőoktatási intézményekben, szakszervezetekben, egyházi vagy politikai szervezetekben –, hatást gyakoroltak gondolataikkal az új társadalomra. Mint ifjú konzervatívok, ifjú demokraták, ifjú protestánsok vagy ifjú szocialisták a weimari köztársaság csaknem valamennyi szervezetében hallatták a hangjukat. Az ifjúsági mozgalom skálája a félkommunista Szabad Proletár Ifjúságtól a Szocialista Munkásifjúságon, az Újcerkészeknél és a Szervezett Fiatalokon át egészen a jobboldali Ifjú-nacionalistáig, valamint a védszövetségek és különítmények ifjúsági tagozataiig terjedt. A fiatalok által követett világnézeti irányzatok és érdekeik túlságosan különböztek ahhoz, hogy sem sikerülhetett volna a weimari köztársaság vezetőinek bevonni őket az új állam építésébe. „Olyan időszakban, amikor a demokrácia meghódította az egész világot, s a tömeg azt hitte, képes kormányozni, az ifjúsági mozgalomban újfent feléledt a vezér és a vezér hűségesen követők eszméje” – állapította meg egy tisztán látó kortárs, arra célozva, hogy csupán ebben az egyben értettek egyet a németek a háború utáni években.

A harmincéves képeslapfestő, aki 1919 szeptemberében Münchenben belépett a számos népi-nacionalista apró párt egyikébe, aligha törődött azzal, hogy milyen forrásból származnak a Harmadik Birodalom vagy a nemzetiszocializmus zúrzavaros eszméi, amelyek milliók gondolkodását változtatták meg. Az első világháborúnak ez a káplárságig vitt, hatalomra éhes katonája páratlan tehetséggel zsoglórködött divatos fogalmakkal, bosszút esküdött a versailles-i béke ellen, és elégtélt ígért a kifosztott nemzetnek. 1921 júliusában Adolf Hitler a két év-

vel korábban (még más néven) alakult NSDAP élére állt. Demagóg szónoklatainak köszönhetően a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt rövid idő alatt felhívta magára a figyelmet. Fegyveres szervezetében, a SA-ban számos kétségebesett, harcra kész, háborúviselt politikai kalandor gyűlt össze, akik kérlehetetlenül leszámoltak politikai ellenfeleikkel, súlyosan veszélyeztetve a közrendet és közbiztonságot. A tizennyolc éves Adolf Lenk is rögvést be akart lépni az NSDAP-be, miután meghallgatta Führerének néhány beszédét, de elutasították a felvételi kérelmét, mert még nem érte el huszonegyedik életévét, a felvételi korhatárt. A fiatal zongorakészítő azonban nem csüggéd, s felajánlotta, hogy létrehozza a párt ifjúsági szervezetét. Meg is bízták a feladattal. Hitler 1922-ben határozatba foglalta: „Az ifjúsági tagozatot a rohamosztag vezetősége szervezi meg.”

Kezdetben Lenk minden szervezőtehetsége ellenére sem tódultak kibontott zászlaja alá a fiatalok. Igaz, sokan elmentek 1922. május 13-án arra a müncheni sörfőzde pincéjében tartott gyűlésre, amelyen Hitler, Lenk és Johann Ulrich Klintzsch SA-vezető bejelentették az NSDAP ifjúsági szövetségének megalakulását, csakhogy a jelenlevők között mindenki tizenhét fiatal akadt. Még abban az évben azonban már kétszázötven tagot számláltak. Münchenen kívül helyi csoportok jöttek létre Nürnbergben, Zeitzben, Drezdában és Hanauban. Lenk lépésről lépésre építette ki az ifjúsági szövetség birodalmi szervezetét, amely 1923 októberében már százhúszt helyi csoportot tömörítő, huszonhárom tartományi egyesületből állt. A szövetség két szervezetre oszloott: az elsőbe a 14 és 16 év közötti, a másodikba a 16 és 18 év közötti fiúk kerültek. Utóbbi Jungsturm Adolf Hitlernek (Adolf Hitler ifjúsági rohamcsapatának) nevezték el.

Az ifjak először az NSDAP első pártnapján, 1923. január 23-án vonultak fel az SA barna ingeiben a München melletti Mars-mezőn. Hitler az SA zászlószentelési ceremóniájával egyidejűleg ünnepélyesen átnyújtotta nekik saját lobogójukat, amelyet fehér alapon kék horgony díszített. Sokáig azonban nem lengethették, mert a rendőrség elkobozta tőlük 1923. július 15-én, a német tornászünnepély alkalmából szervezett s utcai összecsapássá fajult tüntetésükön.

„Arra már nem maradt időnk, hogy elgondolkozzunk rajta: voltaképpen mit is keressünk mi a szervezetben, mit is művelünk volta-képp...” Régi nagy katonai dobokon vertek hozzá az ütemet

Beléptem én is közéjük, mert szép volt. Eleinte sok élményt és kalandot kínált a fiataloknak.

Robert Oppenländer, született 1923-ban

Büszkék voltunk, és csak úgy feszítettünk az egyenruhánkban.

Carl-Albert Schläter, született 1924-ben

„Övék az utca...” Felvonulások, egyenruhák és zászlók határozták meg az utcaképet s a politikai életet a weimari köztársaság végnapjai-ban. Ifjú kommunisták Berlinben 1931-ben

Nemegyszer kék foltokkal a szemem alatt mentem haza. A Hitlerjugend tagjai többen voltak, s erősebbek is voltak nálunk.

Wolfgang Wüstefeld, született 1923-ban (egykor cserkész)

Én is bandavezér voltam, és megtanultuk, hogy nekimenjünk azoknak, akiknek a termete vagy a testi erőnléte nem olyan volt, mint amilyenek valójában lennie kellett volna. Nem ütöttük-vertük őket, nem üvöltöttünk velük, de nem is bántunk velük éppen kesztyűs kézzel.

Wigand Kusitzky, született 1930-ban

Hitler 1923. november 8-i államcsínykísérlete a Jungsturm Adolf Hitler sorsát is végleg megpecsételte. Az NSDAP-t és tagszervezeteit betiltották, a nemzetiszocialista ifjúsági mozgalmat illegalitásba kényszerítették. Mialatt a hazaárulásért elítélt Hitler a landsbergi várbörtönben írói munkásságba kezdett, a *Mein Kampfot* diktálva jobbkezének, Rudolf Hessnek, a népi-nacionalista tábor két részre szakadt. Hitler vétója ellenére Gregor Strasser, a párt körzetvezetője Alsó-Bajorországban, Ernst Röhm későbbi SA-főnökkel közösen megalapította a Nemzetiszocialista Szabadságmozgalom nevű tömörülést, amely az 1924. május 1-i birodalmi nemzetgyűlési választásokon harminckét mandátumot szerzett. Ugyanakkor a velük szemben álló Julius Streicher, a *Der Stürmer* című antiszemita lap megalapítója, valamint Alfred Rosenberg, a *Völkischer Beobachter* NSDAP-újság főszerkesztője másokkal együtt létrehozta a Nagynémet Népközösséget. 1924 tavaszán létrejött a Nagynémet Ifjúsági Mozgalom, amelynek rövidesen Adolf Lenk lett a vezetője. A pártifjúság számos különféle csoportosulásra bomlott, ezek munkájukat fedőszervezetekben egymástól függetlenül végezték. Gerhard Rossbach, Hitler Salzburgba menekült összeesküvőtársa megalapította a Schilljugendet, amely Ferdinand von Schillről, a Napóleon elleni felkelések vezéralakjáról kapta a nevét. Ernst Röhm Frontbann nevű védelmi szervezetéhez hozzácsatolta a Frontjugend nevű ifjúsági egyesületet. További csoportok a York von Wartenburg Német Népi-Nacionalista Ifjúsági Szövetségebe tömörültek, vagy a Schlageter-Jugendbe, amelyet Albert Leo Schlageter SA-tagról neveztek el. A névadó a barnainges mozgalom korai mártírja volt, aki 1923 májusában szabotázcsoporthoz vezetett a Ruhr-vidéki harcokban. A francia megszállók elfogták s kivégezték.

Időközben megjelent a színen egy Szászországból, Vogtlandból származó joghallygató, aki hamarosan kitűnt szervezőhetségével a barnaingesek közül. Kurt Paul Gruber a háború után talaját vesztett nemzedék egy részéhez hasonlóan a nemzetiszocializmusban kereste a kiutat. Fiatalon jelentkezett egy különítménybe, de már nem vetették be. A tizennyolc éves ifjú

ekkor, 1922 őszén megalakította az NSDAP ifjúsági szövetségének helyi csoportját szülővárosában, Plauenben. A maroknyi egyesületbe eleinte csupán hat, tizenöt és tizenhat év közötti fiatal tartozott, ennek ellenére, Gruber szervezőtehetségének köszönhetően, belőle nőtt ki utóbb a Hitlerjugend. A csoport Vogtlandi Kiránduló Sportegyesület fedőnöveken túlélte a párt betiltását, sőt épp a betiltás növelte meg vezetőjének becsvágyát és maroknyi követője buzgalmát, hogy földalatti tevékenységebe kezdjenek. Gruber Martin Mutschmann szász textilgyáros és későbbi gauleiter kegyeibe férkőzött, s anyagi támogatás révén minden idejét a szervezmunkának, a náci ifjúsági mozgalomnak szentelhette. Irodahelyiségeket bérelt ki Plauenben, saját adminisztrációt vezetett, kapcsolatba lépett más népi-nacionalista csoportokkal, új tagokat toborzott. Ifjai, aikik hűségesküt tettek Adolf Hitlerre, és helyeselték a Führer-elvet, horogkereszes nyakkendőt viseltek barna ingükön, megkülönböztetendő magukat az SA-tól. A fiatal szász gyors karriert futott be: 1924 tavaszán Adolf Lenk kinevezte a Nagynémet Ifjúsági Mozgalom országos egyesülete vezetőjének, júliusban pedig megrendezhette az első birodalmi ifjúsági találkozót Plauenben. Csak Szászországban alig néhány hónap alatt kétezer-ötszáz fiatal sorakoztatott fel maga mögé. Erre már Hitler is felfigyelt, s nem fukarkodott az elismerésével. A pártvezér jóval ötévi börtönbüntetésének leülése előtt szabadult Landsbergból, s 1925 elején kinyilatkozta: „A vitának vége. Jöjjenek most újra a régi mozgalom soraiba, s hagyjanak minden maguk mögött, ami a tegnaphoz tartozik.” Szélső-jobboldali ellenfelei elfogadták békejobbját, s sorra engedelmeséget fogadtak neki. Csak Lenk nem adta be a derekát, mert kételkedett abban, hogy Hitler egyesíteni tudja a mozgalmat. Ezért egymaga megalapította a független Német Védelmi Ifjúságot, de ezzel megásta a sírját. Árulással és sikkasztással vándolták meg, s vezetői alkalmatlanság ürügyén kizárták a pártból. Utódjául először Edmund Heines egykori hadnagyot jelölte ki Hitler, aki Rossbach szabadsapátnak tagjaként a Schilljugend egyik vezetője volt. Döntését azonban a pártban és a nemzetiszocialista ifjúsági csoportokban is kifogásolták, mert görbe szemmel tekintettek a Schilljugendre, amely elit

egyesületnek számított: főleg polgári származású fiatalok, gimnazisták tömörültek benne. Kurt Gruber is aggodalmát fejezte ki Hitlernek. Mivel Gruber legtöbb híve Szászország és Türingia ipari körzeteinek munkásfiataljaiból került ki, megfontolandónak tartotta a Nagynémet Ifjúsági Mozgalom csatlakozását a Schilljugendhez, mivel úgy gondolta, hogy ezáltal a nemzetiszocialista utánpótlás bázisa leszűkülne a polgári származású fiatalokra. Ezzel az érvvel sikerült meggyőznie Hitlert, aki nem akarta elveszíteni a nagy néptörmegek támogatását.

1925 októberében Hitler kinevezte a huszonegy éves Kurt Gruber Szászország nemzetiszocialista ifjúsági vezetőjévé. Fiatal néptársa már régen kiterjesztette tevékenységét az ország más vidékeire is, arra törekedve, hogy új tartományi szervezeteket hozzon létre Frankföldön, a Rajna mentén és Pfalzban. A müncheni pártvezetőség sanda szemmel figyelte ugyan buzgólkodását, nem utolsósorban azért, mivel Gruber a magántárogatók pénzének jóvoltából messzemenően megőrizte a függetlenséget. Ámde Hitler – aki minden erejét a párt újjászervezésének és saját vezetői helyzete megerősítésének szentelte – igencsak rászorult egy olyan emberre, mint Gruber. Ideológiai kifogások nem merültek fel az ifjú szász ellen, aki becsületes szociálforradalmárnak tartotta Hitlert annak idején, és készségesen végrehajtotta parancsait. A vezér notórius antiszemizmusát pedig csak átmenetinek tartotta. Ennyi szolgálati buzgósság kifizetődőnek bizonyult számára. Hitler azzal a céllal, hogy újjászervezett NSDAP-jének megadjá a szükséges szervezeti kereteket, és kinyilvánítsa a mozgalom egységét, pártkongresszust hívott össze. 1926. július 3-án és 4-én Weimarban gyűltök össze a küldöttek, mert csak Türingiában és néhány más tartományban engedték meg neki, hogy nagy nyilvánosság előtt beszédet mondjon. Gruber a türingiai ifjúság körében is ernyedetlenül toborzott – a helyi nemzetiszocialisták bosszúságára, akik túlságosan balosnak ítélték meg az irányvonalát. Ebbeli véleményükkel nem álltak egyedül, de Hitler figyelmen kívül hagyta fenntartásait, és szónoklatában célul tűzte ki az ifjúság megnyerését a párt számára. Julius Streicher, a frankföldi náci gauleiter javasla-

Véleményem szerint a közelébe se értek a cserkészeknek, ami a szakismereteket illeti. Állandóan csak gyakorlatoztak, meneteltek, kézigránátokat dobáltak. A cserkészeket a természet szeretetére és bajtársiasságra nevelték – náluk háttérbe szorult a barátság.

Wolfgang Wüstefeld, született 1923-ban

Az egyenruha elsősorban az összetartozás külső jele volt. És tulajdonképpen a legfontosabb is számunkra. Közösséget alkottunk. Erre esküdtünk, és ennek volt a külső jele az egyenruha, amely egyszersmind bizonyosfajta védelmet is nyújtott.

Werner Hanitzsch, született 1929-ben

A Hitlerjugendben semmiféle szerepet nem játszott az, hogy ki honnan jött, és ki volt az apja – kivétel persze akadhatott.

Hans-Jochen Vogel, született 1926-ban

„Csoportelmény...”
A HJ szabadidőprogramjaival mederbe terelte a fiatalokat tenni akarását

tára a Nagynémet Ifjúsági Mozgalom felvette keresztapja nevét, s így lett belőle Hitler-Jugend – Bund Deutscher Arbeiterjugend, azaz Hitler-ifjak – a Német Munkásifjúság Szövetsége. Első birodalmi vezetőjévé, egyszersmind a müncheni pártvezetőség ifjúsági referensévé Grubert nevezték ki.

A HJ frissen megválasztott birodalmi vezetője nem gondolt arra, hogy szászországi hivatali székhelyét felcserélje egy irodával „a mozgalom fővárosában”. Távolságot tartott a barna háznak nevezett müncheni központtól, s Plauenben építette ki a Hitlerjugend birodalmi vezetősségi apparátusát. Tizenegy – egyebek között nevelési, szociális, egészségügyi és propaganda- – ügyosztályt állított fel. Saját lapot is adott ki, és engedélyezett filmeket kölcsönözött ki oktatási célra a helyi HJ-csoportoknak. Ennek köszönhetően olyan népi-nacionalista ifjúsági egyletek is beálltak a zászlójuk alá, amelyeket addig hiába udvarolt körül Gruber. De a párt fokozódó központosítási törekvései az önállóságra kényes ifjúsági vezetőt Plauenben is elértek: a Hitlerjugend betagozódott a náci pártba, s Gruberből fegyelmezett párfunkcionárius lett. Amikor Hitler 1926. november 1-jén Franz Felix Pfeffer von Salomon szádost országos SA-vezetővé nevezte ki, az egykor szabadcsapat-parancsnok kikötötte, hogy a HJ-t is rendeljék alá neki. Hitler teljesítette a követelését, mert tudta, hogy a SA-n keresztül jobban a markában tarthatja a szász ifjúsági vezetőt.

Pfeffer von Salomon december elején már részt vett az első, Weimarba összehívott HJ-vezetői értekezleten. Atyaian barátságos fellépései sikerült Gruber aggályait eloszlatnia. A két férfi közösen kidolgozta a HJ és az NSDAP közötti kapcsolatok irányelvét. Megállapodásuk értelmében a HJ-tároknak, tizennyolcadik életévüket betöltve, be kellett lépniük a pártba. Továbbá: ha valakit megfosztottak párttagságától, a Hitlerjugendből is kizárták. A HJ csak a párt hozzájárulásával tarthatott rendezvényeket, s a párt hagyta jóvá a magasabb beosztású HJ-vezetők kinevezését is. Az NSDAP tehát ettől fogva szélesebb körű ellenőrzést gyakorolhatott ifjúsági szervezete felett. A legalacsonyabb beosztású pártvezető is adhatott utasításokat a HJ-nek. A Hitlerjugendet minden alapvetően megkülönböztette a weimari köztársaság többi ifjúsági

„A gyerekek nem utazhattak sehol másikban..” A HJ által szervezett utak változatosságát és kalandot jelentettek a számukra

Nem az számít, hogy hány pohár sört tud meginni, hanem az, hogy hány ütést áll ki, és nem az számít, hány éjszakát tud átmulatni, hanem az, hogy hány kilométert tud menetelni.

Adolf Hitler, 1933

Sok minden – az egyenruhát, a kirándulások és a terepjárások szervezését, az éneklést – a többi ifjúsági szervezettől vettek át, őket utánozták.

Heinrich Fischer, született 1925-ben

„Az ifjúságot az ifjúságnak kell vezetnie!” – híres jelszava volt ez a HJ-nek, s szem előtt is tartották. Úgyhogy azt hittük: tulajdonképpen már felnőttek vagyunk.

Karl-Heinz Janssen, született 1930-ban

szervezetétől. E tekintetben legfeljebb a KPD ifjúsági szervezeteihez lehetett hasonlítani.

Sok párttag és a legtöbb SA-vezető azonban továbbra is meglehetősen lekicsinyelte, egyetlen nagy gyerekcsapatnak tekintette a Hitlerjugendet. Gyakoriak voltak a súrlódások a HJ és az SA között, Gruber és Pfeffer von Salomon között ennek ellenére szívélyes jó viszony alakult ki, amely meghatározta együttműködésüket a következő négy esztendőben. A pártszervezetek első közös nagygyűlése egybeesett egy Hitlerjugend-találkozóval, amelyet Gruber a SA-val és az SS-szel közösen rendezett meg 1927. május elsején Plauenben. Augusztusban viszont háromszáz Hitler-fiú részt vett az első nürnbergi pártnapon, illetve felvonuláson. Hitler elismerését fejezte ki az ifjak „önzetlen hazafiasságáért”, s ezt a HJ birodalmi vezetője személyes dicséretként is felfoghatta.

Gruber a tapasztalt ifjúsági vezetők hiányában láta a nemzetiszocialista ifjúsági mozgalom terebélyesedésének fő akadályát, ezért kifogásolta, hogy a fiataloknak tizennyolcadik életévüket elérve be kell lépniük az SA-ba. Pfeffer von Salomon most sem kötötte az ebet a karóhoz, s októberben hozzájárult, hogy azoknak a fiúknak, akiket a Hitlerjugendben vezető posztokra állítottak, ne kelljen felölteniük az SA-uniformist. Hogy nem fenyegette többé létszámának rohamos csökkenése az ifjúsági mozgalmat, olybá tetszett, hogy önálló ifjúsági élet alakulhat ki az NSDAP-n belül. „Abbamaradt a tessék-lássék szervezgetés, és az eszme mozgásba lendült – emlékezett vissza később Gruber erre az időszakra. – A fiatalok dolgoztak, és képessé váltak arra, hogy saját képükre formálják a Hitlerjugendet. Nemsokára meg is mutatkoztak ennek a fáradhatatlan, szívós munkának az eredményei, s kirajzolódtak a HJ sajátos szervezeti életének körvonalai. Végre nem kellett derűre-borúra együtt menetelnünk az SA-val és a párttal. A fiatalok szárnyra kaptak, s a hazafias esteket most már a maguk ízlése szerint rendezték meg.”

A HJ mindenekelőtt hatékony propagandaegyletként szolgált Hitler, az „apaisten” karrierjének felíveléséhez. Az ifjak továbbra is együtt meneteltek az SA-val és az SS-szel, röplapo-

kat osztogattak a nagygyűlésekre és választási rendezvényre, s segítettek azokon a teremőrségeknek a rend fenntartásában. Az NSDAP csillaga, bármennyire szerette volna is Hitler, távolról sem szökött mind feljebb és feljebb. A barnainges mozgalom lendülete megtört, s 1928-ban már sok jel mutatott arra, hogy a németek végre megbékélnek addig nemigen kedvelt köztársaságukkal. A párt taglétszáma meghaladta ugyan a százszret, a májusi választásokon azonban minden össze tizenkét mandátumot szerzett a Reichstagban. Kurt Grubert és néhány ezer követőjét pedig állandó anyagi gondok nyomasztották. A havi négypfennig tagdíj éppoly kevésnek bizonyult, mint a még ugyancsak kongó pártpéntárból érkező segélyek. A rendezvények belépti díjai mellett legfeljebb még a HJ erőfitogtató felvonulásait kísérő nyilvános gyűjtésekben juthattak bevételelhez, de nem tudhatták, hogy meddig, mert a szélső-jobb és a szélsőbal erő köztöti véres utcai összecsapások miatt mind kockázatosabbá váltak a felvonulások.

Az év végén Hitler ifjúsági vezetője mégis büszke lehetett az elérte eredményekre. Egy külön erre a célra létrehozott „mécénási kör” anyagi segítségével átalakította hivatali helyiségeit Plauenben. A Birodalmi Ügyek Hivatala mellett létrehozták a Határvilági Hivatalt is, amely a cseh Szudéta-vidéken és Lengyelországban élő német kisebbség ifjúsági szervezeteivel tartott kapcsolatot. Hitler utánpótlás-szervezete látványos tömegrendezvényekkel vonta magára a figyelmet. November 18-án Gruber először hívta össze az ország összes Hitler-fiúját „birodalmi gyülekezőre”, megerősítendő „a belső szolidaritás” és „a német népközösséggel iránti hovatartozás érzését”. December utolsó napjaiban pedig csaknem a teljes HJ-vezetőség megjelent a plaueni birodalmi vezetőségi gyűlésen, s a tíz és tizennégy év közötti fiúk részére Jungmannschaftokat (fiúegyletek) hoztak létre; ezek voltak a Deutsches Jungvolk előrei. A lányokat Schwesternschaftokban („nővéregyletekben”) tömörítették, ezekből alakult ki 1930 júliusától kezde ve a Bund Deutscher Mädel (BDM), a Német Leányszövetség. Az újjáválasztott birodalmi ifjúsági vezető harcias, iránymutató referátumot tartott:

„A HJ lényegéhez tartozik, hogy éppoly kevessé lehet más

ifjúsági szervezetekkel összehasonlítani, mint a pártot egyéb pártokkal. A Hitlerjugend se nem politikai védszövetség, se nem antiszemita cserkészszövetség, hanem a Hitlerjugend német népi szociálforradalmárok új ifjúsági mozgalma, amely összefonódott a nemzet sorsával. A személyiségnevelésre és fejlesztésre helyezi a hangsúlyt az adott viszonyokat és ezek követelményeit véve alapul. A mi kötelességünk hazánk tájainak megismerése és bebarangolása mellett az, hogy kiszabadításuk az államot és a gazdaságot a kapitalisták, a népek ellenségeinek karmaiból. Ezért igeneljük rendíthetetlenül, tudva azt, hogy utunk csak a marxizmus holttemén keresztül vezethet előre. Ezért nem hagyjuk, hogy szép, egyszersmind azonban másodlagos problémák megzavarjanak és eltérítse-nek eredeti szándékunktól. Utunknak pontosan körvonalazott célja van, hatalmas igen áll előttünk és bennünk. A korhadt, rothadt régin át a jobb új kialakításához vezet utunk, a Harmadik Birodalom felé törekünk. Ehhez számunkra a szervezett ifjúságnak csakúgy, mint a hadra fogható ifjúságnak túlságosan elégtelen és kicsi a bázisa. A valóság felismerését és az új igen formálását tessük a mindenfajta típusú ifjúsági szövetségek jellegzetes nem-jének helyére. Így érik meg bennünk a német ifjúság új típusa: a Hitlerjugend. Olyan típus, amelyik kemény, határozott és szilárd formájú, politikailag szervezett, a nemzetiszocializmus valós világa felé menetel az új ifjúság léptéivel, mindenfajta szövetségek és csopor-tocskák törmelékén át, csakis egyetlen embernek engedelmeskedve, Führerének, Adolf Hitlernek.”

De a „vörösesbarna” szásznak már meg voltak számlálva a napjai. Egy másik Hitler-fiú időközben sikeresen epekedett a Führer kegyeiért. Baldur von Schirachot 1928 júliusában megválasztották a náci főiskolai diákszövetség elnökévé – így kezdődött el meredeken felfelé ívelő karrierje, amely végül Kurt Gruber bukásához vezetett. Második nekilendüléséhez, hogy megszerezze a hatalmat, Hitler – természetétől teljesen eltérően – türelmet kényszerített magára a politikában, és úgy döntött, hogy ki fogja használni a gyűlölt weimari rendszer hibáit, s törvényes úton szerzi meg a Németország feletti uralmat. Ehhez a polgári rétegek támogatására volt szüksége, am-

lyeket azonban távol tartottak mozgalmától a szociálforradalmár, „balos” nemzetiszocialisták jelszavai. Különösen a Hitlerjugendben éltek tovább még 1933 után is a mozgalom hőskorszakának pszeudoszocialista eszméi. Sok német fiatal hitt abban, hogy valamifajta, a porosz katonai társadalomeszményre épülő, a nacionalista szellemtől áthatott szocialista rendszer, egy osztály nélküli „népközösség” alapjait rakják le – a „munkás”-származás legendájával övezett Adolf Hitler vezetésével.

Baldur von Schirach, ez a nagypolgári család féltve óvott gyermeke tovább táplálta az ifjúságnak ezt a ködös vágyálmokból szőtt balhitét: „Egyetlenegy zászló alatt sorakozik fel a Hitlerjugend. Milliomosok ivadéka és munkások ivadéka egy és ugyanazt az egyenruhát viseli. Csakis ez az ifjúság képes felületemelkedni az előítéleteken, és képes igazi közösséggé kovácsolódni; igen, az ifjúság a szocializmus.” Az ilyen és hasonló dagályos szónoklatok egy egész nemzedék gleichschaltolására, bedarálására irányultak. Schirach visszaélt az ifjúság naivitásával, könnyen lángra lobbanó lelkesedésével, odaadásával és tettrekészsgével, annak az ideológiának a szolgálatában, amely fűt-fát ígért a fiataloknak. Egy szinte már vallásos formát öltő Führer-kultusz előimádkozójaként a gyerekeket egy tébolyult világfelforgató engedelmes tanítványaival nevelte, akinek fékevesztett hatalmi ábrándjai még a háború utolsó napjaiban is Hitler-fiúk ezreinek életét követeltek. „A Führer akarata él bennük, aki kimondta nekik azt a jelmondatot, amelyhez igazodnak: Magunknak semmit, Németországnak minden.” De vajon ez a „varázslónas” maga is, aki mesterét csaknem a keserű végig istenként imádta, tévűtra csábított idealista, Adolf Hitler félrevezetett tanítványa lett volna?

„A Hitlerbe vetett hitben és a hozzá való hűségen neveltem fel ezt a nemzedéket – vallotta Baldur von Schirach 1946-ban a nürnbergi bíróság előtt, a náci háborús bűnösök tárgyalásán. – Úgy éreztem, olyan Führernek szolgálok, aki népünköt és az ifjúságot naggyá, szabaddá és boldoggá teszi. Velem együtt fiatalok milliói hitték ezt, és a nemzetiszocializmusban eszményképüket látták. Sokan elestek a háborúban érte. Az én

bűnöm, hogy az ifjúságot egy olyan embernek neveltem, aki milliók gyilkosa volt. Hittem ebben az emberben; ez minden, amit mentségemre fel tudok hozni.” Egy csábító kései belátása. A törvényszék húsz év börtönre ítélte ugyan, s büntetését az utolsó napig kitöltötte Berlin-Spandauban, a szövetségesek katonai fegyházában, de ezt a büntetést Baldur von Schirach nem azért kapta, mert halálos tévűtra vitte a német ifjúságot, hanem népirtásban való részvételért: Bécs gauleitereként felelősséggel terhelte zsidók ezreinek deportálásáért.

Baldur von Schirach, ez a kozmopolita családból származó, jó fellépésű nagypolgári sarj távolról sem úgy kezdté, mint aki egy demagóg diktátor útját egyengeti majd a hatalom felé. 1907-ben született Berlinben, második fiúként. Anyja, Emma Middleton jómodú philadelphiai családból származott. Carl Bailey Norris von Schirach porosz századoshoz ment férjhez, akinek ugyancsak amerikai ősei voltak, de elég hamar levevette az egyenruhát, s a weimari udvari színház főintendánsa lett. A szülők otthon kizárolag angolul társalogsztak, s Baldur csak ötéves korában tanult meg németül. Már gyerekkorában verseket írt, s hegedülni tanult. Egy ideig arról ábrándozott, hogy zenész lesz.

A finom arckifejezésű széplélek, aki később a német ifjúságot katonai fegyelemre és katonás keménységre nevelte, világias és liberális nevelésben részesült. Tízesztendősen beíratották a türingiai Bad Berkában lévő erdei iskolába, ahol Hermann Lietz reformpedagógus tanait ültették át a gyakorlatba. A korai vándormadár-mozgalom szellemének megfelelően meg akarták kímélni a fiatalokat a nagyváros káros hatásaitól, s önállóan gondolkodó és öntudatos személyiségekké igyekeztek formálni őket. Lietz azt tartotta, hogy a „testnevelés és a jellem pallérozása egyenrangú a tudás közvetítésével”. Az iskola tanárai és a diákok tegeződtek, a nagyobb gyerekek pártfogásukba vették a kisebbeket, felelősséggel tartoztak értük.

A háború elvesztésével Baldur gondtalan gyermekkorának egy csapásra vége szakadt. Egy családi tragédia is hozzájárult ehhez: hét ével idősebb bátyja, Karl öngyilkosságot követett el. A fiatalember az első világháború egész ideje alatt arra ké-

A munkásgyerek vezető lehetett, a gyáros fia meg valahol a sor végén állhatott a Hitlerjugendben.

Hans-Jochen Vogel, született 1926-ban

A nemzetiszocialisták nagyon ügyesen kihasználták azt az érzést, amit valószínűleg minden gyerek érez a pubertásban: jobbnak tartja magát a szüleinél, lázad ellenük, és a saját útját akarja járni.

Sybil Schönfeld grófnő, született 1927-ben

„Amit ma nem tanultok meg, azt a jövőben nem fogjátok tudni...” Hitlerfiú forgalmat irányít egy nyári táborban

szült, hogy a korhatárt elérve kimegy a frontra. De befejeződött a háború, a császár lemondott, a weimari nemzetgyűlés elfogadta a versailles-i békét, s ezzel egy világ omlott össze benne. „Nem akarom Németország balsorsát túlélni” – írta búcsúlevelében. Bátja halála megerősítette Baldur gyűlöletét a fiatal köztársaság iránt, amelyért szülei sem hevültek különösebben. Az új kormány elleni tiltakozásul az apa feladta intendánsi állását. Nem kellett aggódnia, hogy megélhetési gondjaik lesznek, mert vagyonos emberek voltak, s a Gartenstrassén álló házuk továbbra is Weimar művészeti életének csillagó középpontja maradt. Baldur hazatért az internáusból, s magántanulóként folytatta tanulmányait. A polgári otthon biztonságos falai közé nem hatolt el azoknak az elkeseredett utcai harcoknak a zaja, amelyeket a jogakat követelő munkások és a nacionalista szabadcsapatok tagjai vívtak egymással. Baldur az utóbbiakkal rokonszenvezett, akik hamarosan vérbe foltották a baloldali felkelést. „Türingiában valamennyien úgy éreztük – nyilatkozta később –, hogy torkunkra tették a cést. Úgy gondoltuk, ha mi magunk nem védjük meg magunkat, végeznek velünk a kommunisták.”

Harci vágytól égve a tizenhét éves Baldur belépett egy knappenschaftba (apródegyletbe), egy nacionalista védelmi szervezetbe, amelyet az illegális Schwarze Reichswehr (Fekete Birodalmi Véderő) tisztjei vezettek. Baldur azokhoz az apródokhoz tartozott, akik teremfelügyeletet láttak el 1925 márciusában, amikor a börtönből szabadult Hitler elkezdte weimari toborzókörúját. A politikai vándorprédkátornak már pusztán a hangja rabul ejtette: „Mély volt és nyers, és úgy rezonált, mint egy cselló. Különös akcentussal beszélt, és úgy-szólván kényszerítette hallgatóit, hogy minden szavára figyeljenek.” Szinte hipnotizált állapotba kerülve hallgatta Hitler kirohanásait a versailles-i szerződés ellen. Szeme láttára testet öltött az első világháború ismeretlen katonája, egy forradalmár, aki merészen bevonult a müncheni Feldherrnhalléba, életét kockázatva, hogy megmentse a nemzetet. A fiatalabb weimariak azt a hőst ismerték fel Hitlerben, akire régóta vágytak és vártak, Baldur pedig a sors ujját láttá abban, amikor a gyűlés után bemutatták a pártvezérnek. A találkozástól

teljesen fellelkesülve Hitler ifjú rajongója himnikus szárnyalású szonettben, rímekbe szedett fogadalmat tett neki:

*Kezed adtad nekünk s tekinteted,
Amibe még most is beleborzongunk:
Csodás szerencse formálja a sorsunk,
Megbűvölted az ifjú szíveket.*

*Szívbéli forró esküést teszünk,
Hogy nem hiába nyújtottad kezed!
Fennköt a cél, elszánt a küzdelem,
Hazánk megosztja a sorsát velünk.*

*Bár jogfosztott lettél, és megtipornak,
De nagy tetteid fényesen ragyognak,
Bár leköpnek ésacsarkodnak rád.*

*Mert attól minket már meg nem foszthatnak,
Hogy hittel valljuk, ki kell Némethonnak,
Fényes jövője záloga gyanán!*

A rajongó lírikus alig töltötte be tizennyolcadik életévét, már be is lépett a pártba és az SA-ba. „Jöjjön el hozzá Münchenbe: szükségünk van az olyan emberekre, mint ön” – mondta neki Hitler egy weimari látogatása során. És az 17 251-es tagkönyvszámú pártmunkás hallgatott példaképének hívó szavára. Az érettségit még Weimarban tette le 1927-ben, de utána Münchenbe költözött, s angol–művészettörténet szakos egyetemi hallgató lett. Rövidesen azonban abbahagyta a tanulást, s tagokat toborzott a kis, még gyenge lábakon álló nemzetiszocialista diákszervezetbe. Megértést mutatott a diákok helyzete iránt, akiknek a weimari köztársaság igen sok lehetőséget kínált arra, hogy felemelkedjenek a társadalom felsőbb rétegeibe. Az új tagokat a szélsőséges nacionalista diákkörök ből és azok kapcsolataiból verbuválta, amelyeknek feudális-elitista szelleméhez kékvérű ifjuként amúgy is erősen vonzódott. Ugyanakkor személyes kapcsolatot keresett a pártköz-

„Szinte már vallási jellege volt...”

Tűzgrás nyári napfordulókor

Olyan férfiak lesztek, mint a nagy háborús nemzedék volt. Merészek és bátrak, mint amilyenek bátyáitok és apáitok voltak.

Adolf Hitler, 1936

A mozgalom vonzó vonásai mellett igába is hajtották az ifjúságot: nem önálló gondolkodásra nevelték, hanem engedelmességre, s az egyéni véleményt nem türték el.

Hans-Jochen Vogel, született 1926-ban

Azt hangoztatták: ti fiatalok vagyok, ti éltek. Az időseknek fogalmuk sincs semmiről. Nem tudják, mi történik körülöttük – el vannak meszesedve. A fiatalok meg természetesen elhitték ezt. Különösen ha meggondoljuk, hogy a nevelés nem volt olyan demokratikus, mint ma, sokkal inkább engedelmességre nevelték a gyerekeket.

Hans Müller, született 1923-ban

A fiatalokat hidegen hagyta a politikai háttér. Annak örültünk, hogy együtt lehettünk.

Gerhard Wilke, született 1926-ban

Minket, fiatalokat természetesen borzasztóan befolyásoltak. A lékgör, a külsőségek elköpesztő benyomást gyakoroltak ránk. A tűz, a fáklyák, egyáltalán az, hogy ott lehettünk.

Werner Hanitzsch, született 1929-ben

Azt hiszem, rendkívüli vonzereje volt az egésznek. Még ha valaki azt gondolta is, hogy a dolog azért annyira nem kóser, ő sem vonhatta ki magát a hatása alól, és a többiekkel tartott.

Imo Moszkowicz, született 1925-ben, német zsidó

„Fejünk felett a csillagok...”

A HJ az ifjúsági szervezetek bevált hagyományaihoz nyúlt vissza – a tábori zászló romantikája

pontban, s így ismerkedett meg Rudolf Hess-szel, a Führer titkárával, hogy utóbb írásos munkákat végezzen a Barna Házban.

1927 őszén véletlenül összetálkozott az utcán Hitlerrel, s az felismerte weimari ifjú rajongóját. Schirach kapva kapott az alkalmot, s rögvest azt javasolta Hitlernek: mondjon beszédet egy nagy diákgyűlésen. A Bécsi Művészeti Akadémia félbemaradt festőnövendéke eleinte kételkedett abban, hogy az egyetemista fiatalnak akár csak egyetized részét meg tudja nyerni pártjának, és az egyetemisták előtti szónokláshoz sem igen fülölt a foga. Schirach unszolására végül mégis kötélnek állt, és megígérte, hogy ott lesz a Hofbräuhausban, ha húszéves híve megtölti az előadótermet. Schirach zajos reklámhadjáratot indított, s az eredmény nem maradt el: már egy órával Hitler odaérkezése előtt zsúfolásig megtelt a terem. A szónok magával ragadta hallgatóságát. Sikerére még a művelt, kényesebb ízlésű polgárok is felfigyelek. Schirach előre sejtette ezt: „Az akkori egyetemisták népvezérekre vágytak. A nagy politikai gyűlések tömeghipnózisa érzékelhetőbb hatást gyakorolt rájuk, mint a munkásfiatalokra. Addig nem volt részük ilyen élményekben.”

A törekvő ifjúnak tehát sikerült az áttörés. Kivítva a Führer elismerését, és mint atyai mentorához, csatlakozhatott hozzá. Pár hónap múlva a müncheni náci egyetemista diákszervezet élén találta magát, amelynek létszáma épp az ő propagánmunkájá révén jelentősen felduzzadt. Hitlerrel a hátában könnyen le tudott számolni a barnainges diákság vezetőségének belső ellenzékelével is. 1928. július 20-án, huszonegy éves korában megválasztották a náci főiskolai diákszövetség birodalmi vezetőjévé, s bekerült az NSDAP vezetőségebe is.

Viszont elszalasztott egy másik, egy olyan lehetőséget ezen a nyáron, amely gyökeresen megváltoztathatta volna az egész életét. Anyjával rokonlátogatásra utazott a tengerentúlra, s ott Alfred Norris nevű nagybátyja, egy jómódú Wall Street-i bankár felajánlotta neki Manhattan fölre magasodó tetőtéri irodájában, hogy társuljon vele. A romantikus lelkű rajongó gondolat- és érzésvilágát akkor már teljesen betöltötte a nemzet újjászületésébe vetett hit, s köszönettel elutasította az ajánlatot. „Visszahúzta a szíve Németországba és Hitlerhez.”

Schirach hazatérve folytatta zsákmányszerző hadjáratát az egyetemeken. Az oktatás politika kérdései nemigen izgatták. Csak a tagtoborzás érdekelte, mint Hitler, aki számos toborzókörútján szónoklataiban is támogatta védencét. Rövid ideig úgy tűnt fel, mintha a villámgyors felemelkedés megszédtette volna Schirachot. A művelt polgárfiú, akit a jövőben hűvösen, távolságtartónak és jó modorúnak írnak majd le, egyelőre a kötekedő ripők szerepében tetszelgett, aki nem riad vissza a tivornázástól és a szexuális kicsapongásoktól sem. Egy ízben tökrésszegen pisztolyt rántott egy diákgyűlésen, s ráfogta Hitler képére – de a Führer megtorlatlanul hagyta kedvence „merényletét”. Egy másik náci diákgyűlésen SS-kísérettel és lovaglókorbáccsal jelent meg, s a felháborodott diákvézérek a leváltását követelték. De a tagtoborzásban elért sikereivel akkor már végleg Hitler jóindulatába férkőzött, s nem mertek fellépni ellene: „Schirach párttagtárs megértette, mire van szükség manapság: kizárolag egy hatalmas tömegmozgalomra. Egész tekintélyemmel támogatom Schirach párttagtársat.”

Az idő műlásával mind több diák csatlakozott a barnainges mozgalomhoz, és ez még élénkebb tevékenységre ösztönözte a tehetséges lélekhalászt. Immár az egész fiatalnak meg akarta nyerni a náci párt számára. Önhatalmúlag lépett fel a Hitlerjugend birodalmi vezetőségével szemben: sem Kurt Gruberrel, sem Hitlerrel nem tanácskozott, mielőtt szétküldte volna körlevelét az összes nacionalista ifjúsági szervezethez. Gruber görcsös igyekszettel próbált megmaradni posztján: végiglátogatta a Hitlerjugend-vezetőket, s harminc-két nagygyűlést tartott Németország-szerte 1929-ben. Amikor a párt nürnbergi nagygyűlésén kétezer Hitler-fiú vonult el a Führer emelvénye előtt, dübörgő taps közepette, úgy látszott, hogy a szász ifjú kiállta az erőpróbát.

De a Schirachhal folytatott szakadatlan viaskodásban hamarosan kifogyott belőle a szusz. Szociálforradalmár jelszavai amúgy is elavultak már, a hatalomra törő Hitler azokkal nem állíthatta volna maga mellé a polgári szavazókat. Tény azonban, hogy Gruber hivatali ideje alatt a kezdeti hétszázról húszezerre duzzadt fel a Hitlerjugend taglétszáma, s már négy-százötven helyi szervezetet tarthattak nyilván. És hallatta is

a hangját a tagság: a Hitlerjugend több nacionalista ifjúsági csoporttal együtt számos gyűlésen megjelent, támadva a Youngtervet, amelynek értelmében a nyolcvanas évekig kellett volna a háborús jóvátételt fizetnie Németországnak. A HJ a parlamenti választási hadjáratból is kivette a részét 1930-ban, nem kis mértékben hozzájárulva az NSDAP szalonképes pártához, amely az SPD mögött, 107 helyével a második legerősebb parlamenti párt lett.

Míg a nemzetiszocialisták a világgazdasági válság szélárnyékában készülődtek a vitorlabontásra, Gruber lába alól kicsúszott a talaj. A párton belüli hatalmi harc során az Otto Strasser köré csoportosuló szociálforradalmárok sikertelenül lázadtak fel Hitler ellen. Gruber atyai jó barátja, Pfeffer von Salomon SA-főnök is szedhette a sátorfáját a berlini SA-felkelés után. Hitler Ernst Röhmöt nevezte ki a helyére. Röhm Bolíviából tért vissza, ahol két éven át katonai szakértőként tevékenykedett. Az SA élre állva azt követelte, hogy kiterjeszthesse fennhatóságát a Hitlerjugend vezetőségére is, mert annak viszonylagos függetlensége szálka volt a szemében. 1931. április 27-én Hitler engedett, s Grubert közvetlenül az SA vezérkari főnöke alá, minden HJ-szervezetet pedig az illetékes SA-szervezet alá rendelt. Egyidejűleg a Hitlerjugend birodalmi vezetőségét, Plauen jobb ellenőrzése végett, áthelyezték a müncheni pártközpontba. Schirach elérkezettnek láttá az időt a támadásra, s nyíltan szembefordult ellenlábasával: „Gruber a legmegfelelőbb embernek bizonyult egészen addig, amíg a HJ egy kis vidéki szervezet volt. De most már látóköre és szervezőkézsége nem elég a HJ országos irányításához, s elmondhatjuk, hogy csak az ő önfeljáráse miatt nem egyesült még valamennyi nacionalista ifjúsági szervezet.”

A birodalmi ifjúsági vezető elleni cselszövéséhez Schirach támogatóra talált Ernst Römben. A két vezető között szinte baráti jó viszony szövődött. Végül Schirach kertelés nélkül közelte Hitlerrel, hogy a pártifjúság élre akar állni. „Ne tréfáljon, Schirach – felelte Hitler. – Mit akar ezekkel a gyerekkel?” A mintadiák azonban meg tudta győzni tanárát. Azt válaszoltam neki: „Létrehozom minden idők legnagyobb német ifjúsági mozgalmát.” Határtalan magabiztosága és nagy-

ravágyása lefegyverezte Hitlert, s 1931. október 30-án kinevezte, huszonöt éves korában, az NSDAP birodalmi ifjúsági vezetőjévé, a pártutánpótlás fejévé téve ezzel a náci főiskolai diákszövetségen, a HJ-ben és a náci középiskolai diákszövetségen.

A nagypolgári származású művészvadék az NSDAP köreiben nem számíthatott baráti fogadtatásra. Az „első óra” Hitler-fiú minden mászt láttak benne, csak nem azt a rettenthetetlen harcfit, akit megálmodtak maguknak. „Baldur von Schirachról az a hír járta, hogy egy kicsit megjátsza a bárót. Ez a »von« meg az amerikai rokonság – kissé sok volt nekünk.” (Hartmann Lauterbacher, hosszú éveken át Schirach helyettese, aki már az osztrák gimnáziumban megalapította a Deutsche Jugend (Német Ifjúság) mozgalmat, a HJ egyik elődjét.) Schirach csakugyan messze nem felelt meg a Hitlerfiúk eszményképének – a sportszerető, harcra kész fiatalnak –, amelyet pedig ő maga állított előjük. A polgárfiú nagy erőfeszítések árán iparkodott a fenegyerek hírébe kerülni, de inkább csak puhányságával és fölös kilőival tünt ki. Hitler ifjúsági vezetője nem az a fiú volt, akinek barátságosan meg lehet veregetni a vállát, „akivel jó együtt izzadni” – panaszolták alárendeltjei. Inkább volt esztéta, mint aszkéta, s a szállodai lakosztály meg a szépen megterített asztal jobban vonzotta, mint a sátorábor meg a borsófőzelék. Makacsul tartotta magát a szóbeszéd állítólagos homoszexualitásáról és nőies ízzel berendezett, hófehér bútorzatú hálószobájáról.

Sok Hitler-fiú már tizenötödik éves kora előtt elmenekült a HJ-ből az SA-ba, amelyet Ernst Röhm a szó szoros értelmében nagy ütőerejű, félkatonai harci szervezetként alakított át. A régi vita a HJ-vezetői posztokról ismét feléledt, és Schirach, aki gruppenführer rangban az SA legfelsőbb vezetősége alá tartozott, önállóságot követelt. 1932 májusában Hitler teljesítette kegyeltje óhaját, s önálló hivatalvezetői posztra állította az NSDAP központi apparátusában. Ezáltal egyenrangú lett Röhmmel. Ettől kezdve nem tűrt maga mellett több vezetőt – és maga fölött is csak egyetlenegyet. Új beosztását nyomban arra is kihasználta, hogy heves intrikálásba kezdjen legadázzabb vetélytársa, Adrian von Renteln ellen, aki Gruber után

a rangidős vezető lett volna a HJ és a náci középiskolai diákszövetség élén, vagyis harmincötözer fiatalt irányíthatott volna. Renteln hiába tiltakozott vagy panaszkodott hatáskörének megnyirbálása és Schirach áskálódása miatt, végül megkésedesetlen visszavonult. Megint csak Schirach került ki győztesen a harcból.

A weimari köztársaság utolsó napjaiban a Hitlerjugend sem maradt ki a polgárháborúval fenyegető utcai zavargásokból. A növekvő munkanélküliségből és az egyre elviselhetetlenebbé váló életkörülményekből a politikai szélsőségesek húztak hasznat. Az SA és a kommunisták felvonulásai minden gyarabban torkollottak brutális utcai és előadótermi csatákba. A HJ zavarkeltő osztagai búzbombákkal és verekedések kiprovokálásával akadályozták a *Nyugaton a helyzet változatlan* című, háborúellenes film vetítését. A mozikulajdonosok és a közönség elleni támadások olyan méreteket öltöztek, hogy a filmet birodalomszerte levették a műsorról.

A hatóságok időről időre egy-egy rendelettel akarták elejét venni a fiatalok minden gátat elsöprő erőszakhullámának. 1930 januárjában Gustav Noske, Hannover elnöke, volt birodalmi hadügymintiszter egyenesen megtiltotta a diákoknak, hogy belépjenek a Hitlerjugendbe. Több tartományi kormány követte példáját. De Hitler utánpótlássereget efféle intézkedésekkel nem lehetett korlátok közé szorítani, s azok inkább a HJ malmára hajtották a vizet, mert üldözöttségét kihasználva új tagokat toborozhatott. A HJ-tagságuk miatt megbüntetett fiúk a barnainges mozgalom mártírjainak érezhették magukat. Amint pedig betiltottak egy HJ-csoportot, már újjá is alakult valamelyen fedőnél (pl. Természetbarátok, Ifjú Népi Filatelisták). Találékonyságuk nem ismert határt: 1932-ben, amikor Kielben betiltották a barna HJ-egyenruha viselését, egy csapatnyi hentesinas vérfoltos köpenyben végigvonult a városon. „Ellenfeleik elsápadtak a félelemtől, amikor meglátták őket, mivel azt suttogták róluk, hogy a köpenyük alatt kést szorongatnak a kezükben” (egy szemtanú).

Az ügybugzgó Hitler-fiúk minden választási kampányban feltűntek, milliónyi röplapot és brosúrát osztottak szét, plaká-

tokat ragasztottak, náci jelszavakat mázoltak a házak falára. Sok szülő aggódott a csemetéjéért, mert nem volt éppen veszélytelen sem a röplaposztogatás, sem a plakátragasztás. „Az 1932-es parlamenti választások előtt röplapokat osztogattunk. Ellenfeleink, a Vörös Front fiataljai folyton megzavartak bennünket, s ha kevesebben voltunk, hát minden elszabadtunk. Néha utolértek, s akkor egymásnak estünk. Legtöbbször megúsztuk egy-két kék folttal, de előfordult, hogy orvosi ellátásra szorultunk” (Heinz Geese).

A véres összecsapások minden gyakrabban halállal végződtek. 1931-től 1933-ig huszonegy Hitler-fiú halt meg, „a Führer iránti kötelességét teljesítve”. Nem ismerjük viszont azoknak a kommunista szakszervezeti és más „ellenséges” szervezetekhez tartozó fiataloknak a számát, akik a HJ terrorcselekményeinek estek áldozataiul. Ugyanakkor egy berlini Hitler-fiút, Herbert Norkust, aki Berlin vörös Moabitnak nevezett munkáskerületében vesztette életét, példaképül állították a német fiatalok elő. A tizenöt éves siheder barátaival együtt röplapokat osztogatott 1932. január 24-én, amikor rájuk támadt egy csapat ifjúkommunista. A Hitler-fiúk futásnak eredtek, de üldözőik utolértek Herbert Norkust, és több késszúrás-sal végeztek vele. A tettek kilétére soha nem derült fény.

Norkust Plötzensee temetőjében helyezték örök nyugalomra. Temetése propagandistikus látványossággá változott át. „Herbert Norkus példaképe lehet valamennyi német fiatalnak” – harsogta a szertartást végző pap. Berlin náci körzetvezetője, Joseph Goebbels bosszúért kiáltott: „Senki sem veheti el tőlünk annak reményét, hogy a bosszú napja egyszer elérkezik. Akkor pedig azok, akik most emberségről és felebaráti szeretetről popolnak, de nem ítélik el fiaink meggyilkolását, majd megérhetik, hogy az új Németország másképpen jár el. Akkor majd kérhetik ők a kegyelmet. Akkor aztán nem lesz visszaút, mert az új, a fiatal Németország bűnbánatra szólít fel.”

Baldur von Schirach a fiút a HJ mártírjának nyilvánította, s minden évben elzárándokolt a sírjához, és méltatta a fiú áldozatkézséget: „Hogy mivé lett 1932-re a Hitlerjugend, az nem utolsósorban ama ifjú áldozathozatal és ifjú hősiesség szent jelképének köszönhető, amelynek Herbert Norkus a neve.”

„Férfias ifjúságot akarunk...”
Játékos birkózás a HJ-foglalkozáson

A régi, csak az élet évezetére nevelt ifjúság helyett olyan fiatalok nőnek fel, akiket nélkülvázszerre, áldozatvállalásra, mindenekelőtt pedig testedzésre, egészséges életmódra, ellenálló képességre nevelünk. Meggyőződésünk ugyanis, hogy edzett test nélkül a mégoly egészséges szellem sem képes tartósan uralni a nemzetet.

Adolf Hitler, 1937

A hadijátékokon kemény küzdelem folyt. mindenki maga volt a lángoló lelkesedés. Hatalmas örööm volt az egymás elleni küzdelem a fa kézigránátkkal, „szemet szemért, fogat fogért”, háborút játszottunk.

Hermann Schild, született 1926-ban

Kitartásra és küzdeni tudásra nevelték a fiatalokat, de figyelembe vették a teljesítőképességüket, úgyhogy élveztük.

Günter Glowka, született 1924-ben

Új embert kell nevelnünk, nehogy népünk vesztét okozzák a kor degenerációs tünetei.

Adolf Hitler, 1935

Szolidaritásról vagy felebaráti szeretetről szó sem volt. Folyton a keménységet hangoztatták. Nem mutathattunk gyengeséget és részvétet.

Gerhard Wilke, született 1926-ban

A bajtársiasságnak az volt a célja, hogy az erősebbek a gyengébbeket többle és jobbra ösztönözzék, s magukkal ragadják.

Gerhard Wilke, született 1926-ban

„Makkegészséges testek kinevelése...”
Ökölyívő-edzés egy HJ-táborban

Életmegvető cinizmusában Schirach egyenesen azt hirdette, hogy az ifjúsági mozgalom életképessége az érte hozott halálos áldozatok számától függ: „Minél többen halnak meg egy mozgalomért, annál halhatatlanabb lesz. A Hitlerjugend minden bírálójának meg tudja adni a válasz: a halottait. Erre a válaszra nincs viszontválasz, mert ez már jelkép. Nincs érv egy olyan ifjúsági mozgalommal szemben, amely hallatlan önfeláldozással és feltartóztathatatlanul menetel egy erkölcsi eszme megvalósításáért, a harc természetes velejárójának tekintve a halált, a sebeket, az üldözötést.”

Karl Aloys Schenzinger *Quex, a Hitler-fiú* című könyvében feldolgozta Norkus halálának történetét. A regény hőse, Heini Völker, akit mozgékonyisége miatt barátai csak Higannak (németül Quecksilber) neveznek, szembekerül kommunista apjával, és csatlakozik a nemzetiszocialistákhoz. Ennek a nemzedéki konfliktusnak a tükrében Heini az új, a horogkereszt jegyében megszületendő Németországot testesíti meg. Schenzinger a náci propaganda szellemében „véráldozatként” mutatja be a fiú halálát. A regényből 1933-ban film készült, s gyerekek milliói tekintették meg az úgynevezett HJ-filmrákon. A zárójelenethez, amelyben a társai karjai közt haldokló Heini arca lassan áttűnik egy horogkereszes zászlóerdőbe, Schirach indulót is szerzett, amelyet a Hitlerjugend „zászló-dala” néven hamarosan országszerte énekeltek a Hitler-fiúk:

*Zászlónk előttünk lobog,
A jövőbe megyünk mind sorban,
Hitlerért megyünk át az éjszakán és a vészen
Az ifjúság zászlajával, kenyérért és szabadságért.*

*Zászlónk előttünk lobog,
A mi zászlónk a jövő.
És a zászló elvezet minket az örökkévalóságba,
Igen, a zászló több mint a halál!*

Hitlerért élni és Hitlerért meghalni – szinte az egész nemzedék sorsa ez lett, a nemzedéké, amely ezt a hősi dalt énekelte

„a harc korában”, és erre a dalra menetelt egy gonosztevő viáguralmi törekvéseinek szolgálatában a halál felé.

A zászlókat lobogtató, harci dalokat harsogó és jelszavakat skandáló HJ-csapatok szinte bűvös erővel vonzották az élményre vágyó fiatalokat – mind többet és többet. 1932 végére a tagok száma már meghaladta a százezret. Hitler utánpótlás-szervezete azonban még mindig csak egy volt a sok tömörülés, szövetség és szervezet közül. Schirach pedig be akarta bizonyítani Führerének, hogy valóban tömegeket képes megmozgatni, s összehívta Potsdamba az egész Hitlerjugendet egy nagy *reichsjungentagra* (birodalmi ifjúsági napra). Hitler ezúttal is kételkedett tanítványának varázslatos képességeiben: túlságosan valószínűnek látszott a kudarc. Igaz, július elsején az NSDAP a legerősebb pártként bejutott a parlamentbe, Hermann Göring a Reichstag (birodalmi gyűlés) elnöke lett, és Schirach is, a legfiatalabb népképviselőként, mandátumot kapott, de Hitler még két ellenféllel: Franz von Papennel és Kurt von Schleicherrel harcban állt a kancellárságért. minden Hindenburgtól, az államelnöktől függött, aki előtt Hitler semmiképp sem akart felsülni. Megint csak ahhoz a feltételhez kötötté részvételét a gyűlésen, hogy Schirach töltse meg a potsdami stadiont, ezzel érdemelve ki a beszédét.

A siker ezúttal a birodalmi ifjúsági vezető legmerészebb álmait is túlszárnyalta. A jól szervezett nagy hírverésnek köszönhetően Németország minden részéből özönlöttek a régi porosz székvárosba a gyerekcsapatok – gyalog és kerékpáron, teherautón és vonaton. Schirach mintegy ötvenezer résztvevőre számított, de több mint hetvenezer fiatal gyűlt össze a reménytelenül túlzsúfolt sátoráborokban a város körül 1932. október elsején. „A találkozó valósággal a beteljesülés élményét adta a fiataloknak. Addig általában kisebb csoportokban találkoztunk, most azonban fogalmat alkothattunk magunknak, hogy mi is az a tömeg, s milyen érzés a részének lenni, különösen ha összeköt bennünket a politikai hitvallásunk” (Werner Porsch).

Hitler, aki Goebbels lakásán várta ki a tömeg beáramlását a stadionba, nyomban odasietett. „Az ön ifjúsága, Führerem,

megjelent, hogy hitet tegyen önnek szeretetéről és hitéről, úgy, ahogy ezt még senkinek sem tették” – jelentette Schirach eszményképének a dugig tömött stadionban. Hatalmas éljenzés fogadta a náci vezért, s Hitlernek könnyek szöktek a szemébe a meghatottságtól.

A demagog népszónokot lenyűgözte ifjú rajongóinak eufóriája. „Tudom, hogy sokan vannak köztetek, aiknek apja munkanélküliként járja az utcákat, s hogy sokan közületek nem is sejtik, milyen sors vár rájuk és családjukra a következő napokban, hetekben.”

Álszocialista pátossal hallgatóságát egyenesen a „népközösség” misszionáriusainak nevezte.

„Minden felül kell emelkednetek, foglalkozáson és társadalmi hovatartozáson, hogy megkereshessétek és megtaláljátok a német közösséget. Órizzétek meg, kapaszkodjatok belé, és ne hagyjátok, hogy bárki elvegye tőletek. A német ifjúságot nem lehet elég korán ránevelni arra, hogy legelsősorban németnek érezze magát. A nemzetiszocialista ifjúsági mozgalom nem a párt, hanem a német nép javát szolgálja, amint maga a nemzetiszocialista mozgalom is egykor majd egy lesz Németországgal: ezt az áldozatkész ifjúság egységes hitvallása egyértelműen és tisztán mutatja. Nevessenek, gúnyolódjanak csak mások: egyszer ti lesztek Németország jövője!”

A Hitler-fiúk legelsőjét pedig elhalmozta dicsérettel a Führer. „Ön nagyon nagyot alkotott. Schleicher kormányzatán még nem ütötték nagyobbat, mint ennek az óriási méreteket öltött ifjúsági szervezetnek a felvonulásával itt, Berlin közvetlen közelében.” A fiatalok hazatérve az egész birodalomban toborzottak az új tagokat, kielégítendő a „völkisch”, vagyis barnainges mozgalom mérhetetlen hatalomvágyát.

Hitler kancellári kinevezése (1933. január 30-án) és a felhatalmazási törvény (márc. 24-én) gyakorlatilag megadta a kegyelemdöfést a weimari köztársaságnak. A „nemzeti forradalom tüzénél” hamar martalékául váltak a kommunisták, szociál-demokraták és a nácik minden más politikai ellenfele: üldözötés és börtön várta rájuk. Február 27-én kigyulladt a Reichstag, s a hatalom új birtokosainak remek ürügyet szolgáltatott

„Olyan férfiak lesztek, mint a nagy háborús nemzedék volt...”
Elsősegélynyújtás egy HJ-tábor egészségügyi sátrában

Kitűnő fizikai állapotban kellett lenni. Becsülete volt a kisportolt testnek. A véznáknak azt mondták: ne félj, mi majd megedzünk!

Gerhard Wilke, született 1926-ban

„Feküdj!” – hangzott a parancs, s mi azonnal hasra vágódtunk. Az ember kék-zöld lett, voltak, akik sirtak. Őket persze azonnal kigúnyolták, anyámasszony katonájának nevezték.

Karl-Heinz Janssen, született 1930-ban

Egy német fiú nem sír – ez csak világos, nemde? Hát istenem, volt persze, aki mégis sírva fakadt, de az nem tartott tovább öt percnél: elvégre nem bőgőmasinák voltunk, hanem német ifjak.

Erich Loest, született 1926-ban

a feltételezett tettes, egy holland kommunista vallomása a hajtóvadászat folytatásához. Nemzetiszocialista diákok és egyetemisták baloldali és zsidó értelmiségiek könyveiből máglyákat raktak. Baldur von Schirachon is, aki birodalmi ifjúsági vezetői székhelyét íziben áttette Berlinbe, elhalmasodott a pirománia. „Mindennek máglyán a helye, ami egységünk ellen szól!” – mennydörögte.

Azokat az ifjúsági szervezeteket, amelyeket nem tiltottak be azonnal, Schirach a gleichschaltolás bevált módszerével saját hatáskörébe akarta vonni. 1933. április 5-én ötven Hitler-fiú megrohanta a Német Ifjúsági Mozgalom Birodalmi Bizottságának berlini épületét. (A bizottság a weimari köztársaság legtöbb ifjúsági szervezetének csúcsszerve volt, több mint ötmillió fiatalt képviselt.) Karl Nabersberg „fő területi vezető” (Schirach bizonyma) vezényletével a behatolók feldúlták az irodahelyiségeket. Schirach a zsákmányolt iratokat és személyi aktákat az ifjúsági mozgalmak HJ-ellenes vezetőivel való leszámolásra használta fel. Öt nappal később egy másik HJ-osztág a Német Ifjúsági Szálláshelyek Birodalmi Szervezetének központját támadta meg. Schirach célja az volt ezzel, hogy a német ifjúság, vagyis a Hitlerjugend kulturális intézményeivé alakítsák át a fiatalok kedvelt szálláshelyeit.

A nemzeti felemelkedés jelszavától megmámorosodva sok millió fiatal csatlakozott a Hitlerjugendhez. „Olyan vonzónak találtuk – meséli Inge Scholl magáról és testvéreiről –, s mi is meg akartuk tenni érte a magunkét. És volt még valami, ami szinte varázserővel hatott ránk: a fiatalok tömört sorú menetoszlopai, a lobogó zászlók, az előreszegezett tekintetek, a dobperc, a trombita, az énekszó. Kit ne nyűgözött volna le minden?” A Scholl család feje hiába óvta gyermekait, akik eredetileg a katolikus ifjúsági szervezethez tartoztak – őket is megigézte a lélekhalász.

Annak ellenére, hogy tömegesen léptek be a fiatalok a HJ-be, eleinte még a hangsúlyozottan nacionalista ifjúsági szervezetek is ódzkodtak tőle. A pártfüggetlen ifjúsági szövetségek Adolf von Trotha tengernagy, Hindenburg barátja vezetésével megalapították a Nagynémet Szövetséget, s kapkodó sietséggel felesküdtek Hitlerre és a nemzetiszocialista államra. Zsidó

tagtársaikat kizárták soraikból. De, bár jobbról akarták előzni a Hitlerjugendet, hogy ily módon megőrizzék függetlenségüket, kudarcot vallottak. Hitler 1933-as választási győzelme és a felhatalmazási törvény elfogadása után a koalíciós partnerek átálltak a náci pártba, félkatonai és ifjúsági szervezeteik pedig beolvadtak a barna pártképződményekbe. A Nagynémet Szövetség vezetői tudták, hogy hasonló sors vár rájuk, ezért szervezeti felépítésüket és posztjaikat megőrizve, szerettek volna átlépni a HJ-be. Schirach azonban átlátott a szándéku-kon, és elutasította felajánlkozásukat. A még szabad ifjúsági szövetségek tizenötözer tagja utolsó, pünkörsi találkozóját júniusban készült megtartani a Lüneburger Heidén. Táborukat azonban rendőrök és SA-csapatok vették körül, s szétugrasztották a gyűlést. Egy hónap múlva a Nagynémet Szövetséget is betiltották.

A szabad szövetségek betiltása százezrével terelte a fiatalokat a HJ soraiba. Közöttük sok olyan tapasztalt vezető is volt, akik a szervezőmunkában és hagyományok ápolásában szerzett tapasztalataikat átvitték a Hitlerjugendbe. Schirachnak szüksége is volt rájuk, hogy valahogy kordában tarthassa a mérhetetlenül felduzzadt tagságot. A szövetség vezetőit el-sősorban azzal bízták meg, hogy kialakítsák a Deutsches Jungvolk arculatát. „Mindazt, ami olyannyira vonzotta a fiatalokat a Jungvolkba – az utazások, táborozások szervezését –, nagyrészt a szövetségi fiataloktól vették át. Azt hiszem, ha Schirachnak nincs olyan hátországa, mint a szövetségi ifjúsági mozgalom, sohasem gyakorolhatott volna ekkora hatást a német fiatalokra” (Heinrich Einsiedel). Hitler nem késlekedett megjutalmazni hűséges vazallusát, s 1933. június 17-én kinevezte a Német Birodalom ifjúsági vezetőjének, vagyis minden fiú- és leánymozgalmi szövetség élére állította. Fontos lépés volt ez a totális hatalom megragadásához vezető úton.

Az iskolákban nyugdíjazták, félreállították vagy jelentéktelen beosztásokba helyezték a demokratikusan gondolkodó tanárokat. A többiek lóhalálában sietve beléptek a pártba, hogy ne veszítsék el állásukat. Ugyanakkor a párt számos régi harcosa miniszteriumi főtisztviselőként, oktatási főtanácsosként, iskolaigazgatóként tűnt fel a színen. Sok tanár és iskolaigaz-

gató lelkesen támogatta a Hitlerjugendet, s az zászlót adományozott azoknak az iskoláknak, amelyekben a diákok kilencven százaléka belépett a nemzetiszocializmus utánpótlás-szervezetébe.

Schirach a dolgozó fiatalokról sem feledkezett meg. „Durva erőszakkal, veréssel akartak behálózni minket. Ha kirándulni mentünk, lesben álltak, s gumibotokkal rontottak ránk” (egy egykor szakszervezeti fiatal). Amikor beolvasztották a szakszervezeteket a Német Munkafrontba, fiatal tagjaiknak kötelező volt belépniük a HJ-be. Az ipari és a kereskedelmi kamarák utasítására csak olyan fiatalokat vehettek fel tanoncnak, akik a HJ vagy a BDM tagsági igazolványát hordták a zsebükkben. Aki nem hajolt meg, kockára tette a szakmai jövőjét. A HJ-vezetők a zsarolástól sem riadtak vissza. „Miért nem léptél még be a HJ soraiba?” – kérdezték egy 1934-ben Wiesbadenben terjesztett szórólapjukon. „Ha a Führer és ezzel a Hitlerjugend mellé állsz, írd alá a mellékelt nyilatkozatot. Ha nem akarsz belépni, azt is írd rá a nyilatkozatra...” Ráadásul az apa aláírását és munkaadója nevét is kérték – tehát ha az ifjú megmárcsolta magát, kellemetlen következményekre számíthatott az apa is.

A szövetségi ifjúság, valamint a weimari köztársaság ifjúsági párt- és szakszervezeti szövetségeinek szétverése után a Hitler-fiúk a kereszteny ifjúsági szövetségeket szemelték ki következő áldozatuknak. „Eleinte csak szidalmaztak meg elgáncsoltak bennünket az utcán. Aztán minden jobban nekivadultak. Egyszer egy utazásról jöttünk vissza, s a Hitler-fiúk az Oderáhídnál letek ránk. Agyba-főbe vertek, a vezetőket meg a folyóba dobták a hídról” (Wolfgang Wüstefeld, egykor cserkész). És ez nem számított egyedi esetnek. Hogy ne kelljen belépnie a HJ-be, sok fiatal a vallási csoportokban keresett menedéket. Rohamosan nőtt a taglétszámuk, a Hitler-fiúk pedig mind durvább támadásokat intéztek ellenük. Schirach, aki az ifjúság minden rétegét magához szerette volna édesgetni, rendre intette egy hívat 1933-ban: „Ezzennel megtiltom, hogy a Hitlerjugend tagjai más ifjúsági szervezetek tagjait bántalmazzák. Amennyiben a többi ifjúsági szervezetbe tartozóktól

Zászló nélkül semmit sem értek – ezt verték a fejünkbe, és valószínűleg el is hittük.

Bernhard Merk, született 1927-ben

A Führer parancsol, mi engedelmeskedünk, ez volt a Hitlerjugend legfőbb parancsolata. mindenütt azt hallhattuk és olvashattuk: Kötelességed egészségesnek lenni, tested a Führeré. A Führer parancsol, mi engedelmeskedünk. Az ifjúság pedig engedelmeskedett, és vakon követte őt.

Sally Perel („Hitlerjunge Salomon”), született 1925-ben

Minden dal a halálról szólt. A halálról, farkasszemet nézve az ellenséggel: a hazáért és más hasonlókért.

Karl-Heinz Janssen, született 1930-ban

„Minél többen halnak meg egy mozzalmáért, az annál halhatatlanabb lesz...” Náci „mártírok” halotti kultúrsa

panaszt hallok a HJ tagjaira, szolgálati úton fogok eljárni. minden kilengés büntetendő.” Figyelmeztetése annál is inkább indokolt volt, mert például az evangéliusok amúgy is lelkesen támogatták a Führer államát. „A haza, a nép és az állam Istenről elrendelt hármas alappillérét újra elismerik – köszön-tötte ujjongó hangú nyilatkozatában az Evangélius Német Ifjúság Hitlert hatalomra jutásakor. – A nép feltámad. Olyan mozgalom bontakozik ki, amely átível az osztályokon, rendeken és törzsi ellenéreken. Ezért a Fiatal Evangélius Front ezekben a napokban nem gondolkodhat másképp, csak úgy, hogy szenvedélyesen osztozik a nép sorsában, és radikális el-szántságot tanúsít, ahogyan azt Isten igéje is megköveteli.” 1933. december 19-én Ludwig Müller evangélius birodalmi püspök, a nemzetiszocializmus elkötelezett híve, egyezségre lépett Schirachhal, hétszázezer fiatalt szolgáltatva ki ezzel a HJ-nek. A fiatalok hitbuzgalmi tevékenységét két munkanap délutánjára és havi két vasárnapra korlátozták: ennyi jutott a vallásoktatásra és a lélekgondozásra. Az evangélius fiatalok mozgalmas közösségi élete – az utazások, táborozások, „fészek-estek”, a hadijátékok és a néptánc – véget ért. „A nemzetiszocializmus győzelmével a nemzetiszocialista állam kötelességeinek és programjának megfelelően átvállalta az egyház védelmét is – írta Friedrich Zahn, a birodalmi ifjúsági főpásztor, akit Müller nevezett ki. – Az egyház örvendezve figyeli, ahogy fiai együtt menetelnek a Harmadik Birodalom zászlói alatt.”

A katolikus egyház valamivel kevesebb fogékonyiságot mutatott a barna hittételek elvakult helyeslésére, bár sok ifjúsági vezetője nem ismerte fel az ellenséget a nemzetiszocialistákban. „Készen állunk arra, hogy együtt munkálkodjunk a nagy, egységes Németország létrehozásáért, amelyben szociális jólét és keresztény szellem uralkodik, s hisszük, hogy népünknek ez a mozgalma igazi nemzeti megújulásban és egyetértésben teljesedik ki.” Hitler vatikáni tárgyalásai biztosították a katolikusoknak vallásuk szabad gyakorlását, bár a diktátor ezt az 1933. júliusában megkötött konkordátumot csak ugródeszkának tekintette a rezsim nemzetközi elismertetéséhez. Sok katolikus ifjúsági szervezet szerette volna megakadályozni, hogy tagjai átmenjenek a HJ-be, ezért lőgyakor-

latokat és hadijátékokat rendezett, noha voltak, akik fenntartással fogadták az evangéliumnak és a lőfegyvereknek ezt a szentségtörő összehásasítását. Máskülönben azon, hogy Schirach az egész német ifjúság teljhatalmú vezetője akart lenni, néhány kis kaliberű puskát pufogtató katolikus nem változtatott. Sőt: a HJ folytatta a katolikus ifjak becserkészését, hol a lelki ráhatás eszközeivel, hol nyers erőszakkal. A hatóságok pedig Schirach pártján állítak a katolikus ifjúsági mozgalmmal szemben: nem engedélyezték nyilvános megmozdulásait, újságjait elköbozták, szervezeteit betiltották és feloszlatták.

A Hitlerjugendben az Atyaistenben való hitet a Führer imádata váltotta fel. A HJ naptára a nemzetiszocialista ünnep- és emléknapok sorrendjét követte. A hatalom megragadásának napjától a Führer születésnapján át az 1923. évi novemberi sörpuccs évfordulójáig minden alkalommal „a nemzeti vallás új szentháromsága” mellett tett hitet a sok fiú és leány, minden ugyanazt harsogva: „Hitvallásunk: Németország! Hitünk: a Führer! Akaratunk: a Német Hit Szent Birodalma!”

Számtalan ünnepel, zászlófelvonással és fáklyásmenettel adózott Schirach bálványának, Adolf Hitlernek, aki önmagát úgy tekintette, mint népének sors kiválasztotta üdvöztőjét. Az ügybuzgó szertartásmester értette a dolgát. A nyári napfordulón, a termékenységi és az aratóünnepeken titokzatos kultuszoknak s az éjszakai tűzvarázsnak hódoltak a fiatalok. „Évente kétszer ünnepeltük meg a napfordulót. Hatalmas tüzet gyújtottunk. A felsorakozott pártszolgálatosok előtt őrnagyok és más vezetők emelkedett beszédeket tartottak őseinkről. Ennek már volt valami vallásos jellege. Aztán germán kardtánckövetkeztek. És amikor a tűz parázsás égett, felelősenítettünk egy régi germán szokást: fiúk és lányok párosával, kézen fogva átugrálták a tüzet” (Georg Beckmann).

A pogány hókuszpókusz, az ősök tisztelete és a germánság-kultusz hátterében azonban egy gonosz szellem kísértett: a fajelmélet őrült eszméje, amelynek képviselői végül embereket is elégették. „Az iskolában sablonokat erősítettek a fejükre, és felmértek bennünket. Ha valaki nem egészen felelt meg az árja ismérveknek, faggatni kezdték: No, no, az üknagymamád

véletlenül nem...? Néha elintézték azzal, hogy az már jó régen volt, azt a zsidó vért már rég kihervezte az egészséges német vér. A családfánkat is be kellett vinnünk az iskolába. Pártegyenruhás tanárunk elénk állt, és azt mondta: Közölnöm kell veletek, hogy van egy zsidó lány az osztályotokban. Addig nem tudtuk ezt. Ezentúl nem szabad játszanotok vele, nem szabad leckét készítenetek vele, észre sem szabad vennek, amíg további utasítást nem kaptok. A lány pár nap múlva eltűnt az iskolából. Soha többé nem láttam" (Paul Stüben).

A tanárok és a HJ vezetői közösen terjesztették a szociál-darwinizmus tanait az „életért folytatott állandó harcról, a ki-választódásról”. A fajelméleti órákon az árja felsőbbrendű embert állították mintaképül a diákok elé, akinek az erősebb jogán le kell számolnia az „alacsonyabb rendű öröklétes tulaj-donságok” hordozójával. A náci matematikatanárok még a szám-tanpéldákkal is azt igyekeztek sugallni, hogy milyen nagy veszteségeket okoz az államnak „az életre nem méltók” ellátása: „Egy elmegyógyintézet építése hatmillió birodalmi már-kába került. Hány lakótelepi házat tudtak volna építeni ennek árából, ha egy ház felépítése 1500 márkkába kerül?” A sátáni propaganda a zsidók, a szintik és a romák elleni uszítással há-gott tetőfokára, akik „élősködnek a nép testén”. Az írónő, Ilse Aichinger így emlékezik: „Biológiaórán azt tanultuk, hogy a zsidók és a cigányok a legrosszabb emberek a világon, és ennél már csak egy rosszabb van: ha egy árja keveredik velük, mert gyerekeikből bűnözök vagy zsidók lesznek, legrosszabb esetben mindenkitő.”

Mindenekelőtt a lányokat ismertették meg idejekorán a nemzetiszocialista „faji higiénia” saroktételeivel és minden, belőlük vezetett, az anyai szerepre felkészítő feladattal. A Hitlerjugend előadóesteket szervezett „a vér tisztán tartása” céljából. Schirach azt a követelményt állította a HJ leánytag-jai elé, hogy képezzék testüket és szellemüket, hogy megfelel-jenek „az új emberfajta szülőanyja” jövendőbeli szerepének. Gyakran ismételgette, hogy a lányok felelősek „saját vérük-nek mint a nemzeti vérvonal részének tisztán tartásáért”, és arra kötelezte őket, hogy „testi adottságaikat úgy fejlesszék, hogy az általuk továbbadott öröklétes tulajdonságok gazdagít-

Ez az ifjúság mást se tanul, mint németül gondolkodni, németül cselekedni. A Jungvolkból a Hitlerjugendbe kerül, majd azonnal felvesszük a pártba. S ha ott még nem lenne teljes értékű nemzetiszocialista, akkor a munkaszolgálat várja. S ha az osztálytudatából vagy származási gőg-jéből maradt még benne valami, arra a Wehrmachtnak lesz gondja. So-ha az életben nem lesz többé szabad.

Adolf Hitler, 1938

Emlékszem a kis kaliberű puskával való lövészetre, buzogányhajításra meg más sportokra, amelyek a katonai előkiképzést szolgálták. De már lökiképzést is tartottak, s kézigránátot is dobáltunk.

Robert Oppenländer, született 1923-ban

A hadijátékokat rettenetesen élveztük.

Werner Hanitzsch, született 1929-ben

„Hej, élet,
be gyöngy
élet, ennél
szebb sem
lehet...”
Hitler-fiúk
csapatláto-
galáson

sák a nemzetet". Ahhoz, hogy ezt a küldetést teljesíteni tudják, „kötelességiük [lett volna], hogy megfeleljenek a hímnemű ifjúság és a férfiak szépségideáljának". A „népi megújulás" szellemében az „örökletesen egészséges utódokról" a következőket írta egy HJ-szerző a lányok nevelése kapcsán: „Asszonyaink és anyáink egészségében rejlik népünk örök élete. A BDM nevelési feladatai között első helyen áll az, hogy tudatosítsa valamennyi leányban a tenyésztési és kiválasztási gondolatot. A német nő típusa kiegészítőleg lép fel a német férfi mellé, s egyesülésük népünk újjászületését jelenti." A valóságban a lányoknak, mint egy volt BDM-tag későre megállapította, elsősorban „ágyútöltelékekről kellett gondoskodniuk a Führer számára".

Annak legjobb módja, hogy már a legfiatalabbakat, a Jungvolk tagjait is eltölthesse az őseikkel való azonosulás érzése, a germán hősmondák felolvasása volt. A Hitlerjugendben a heroikus északi felsőbbrendű ember és árja világhódító legfőbb erényeit többnyire a vérből eredeztethető harci keményiségen és a katonai kitartásban látták. A faj megőrzése csak a legjobbak kötelessége, hirdették, az örökletes betegségekben szennedő fiatalok nem hozhatnak utódokat a világra. „Ha gyermekeknek olyan tulajdonságai vannak, amelyek boldogtalanná vagy az állam terhévé tennék a gyermekeit, az a hős feladatot, hogy te légy családod utolsó sarja."

A HJ vezetői szakadatlanul szították a zsidógyűlölet tüzét. A hazafias esteken a zsidókról készült karikatúrák szemléltető anyagnak számítottak. „Az összejövetel után elindultunk a városi takarékpénztár felé. A csapatvezetőnk meglátta az olvasókirakatban a *Der Stürmert*, s elordította magát: Pusztulj, Júda! A kiáltást felkapták a többiek, s elért hozzám is. Lelkiismereti kérdés volt számomra, hogy velük üvöltsek-e. Eleinte csak mozgattam a számat, de utána az jutott eszembe, hogy hiszen ez a Júda valamilyen déli ország, ha tehát kiabálok, senkinek sem ártok vele. És elkezdtem én is kiabálni" (Paul Stüben, egykor Jungvolk-tag).

A féktelen uszítás megtette a hatását. Amikor 1938. november 9-én Németország-szerte fellángoltak a zsinagógák,

Az a csodálatos, hogy népünk nevelési láncolatának szemei vagytok. Veletek kezdődik, és csak ha már az utolsó német is sírba hanyatott, fog véget érni!

Adolf Hitler, 1937

Óriási ígéretet tettek a nemzetnek a jövő érdekében.

Baldur von Schirach, 1935

A fiatalok nem ismerhették fel a rejtett összefüggéseket.

Imo Moszkowicz, született 1925-ben, német zsidó

A közösségnak a túlhangsúlyozása, amelyért minden áldozatot meg kell hozni, teljesen magától értetődő volt a Hitlerjugendben.

Hans-Jochen Vogel, született 1926-ban

„Strig tartó hűséget esküszünk Hitlernek..."
„Emlékmű a felső-bajorországi Murnau mellett

és a felülről irányított „népharag” a fosztogató SA-csapatok képében elérte a zsidó polgárokat, az erőszakos cselekményekből és a rombolásból a HJ tagjai is kivették a részüket. „Ludwigsburgban az SA emberei felgyűjtötték az iskolánk melletti zsinagógát. El voltam ragadatva a tűz látványától. Amikor odaértem, azon kezdtem törni a fejemet, hogy miért a szomszéd házakat locsolják a tűzoltók, amelyek nem égtek, s miért nem az őg zsinagógát. De rövidesen megértettem az okát, mert megláttam, hogy az SA meg a HJ tagjai nagy tóratékerceket hoznak s dobálnak be rikoltozva a tűzbe” (Heinrich Kling, akkor tizenhárom éves). A Hitler-fiúkat hol az SA, hol a HJ-vezetők, hol saját buzgalmuk fűtötte, amikor kitördültak az utcára, és kirakatüvegeket törtek be, üzleteket meg lakásokat fosztottak ki. Schirach nem adott parancsot ezekre a terrorcselekményekre, s felháborodott miattuk – legalábbis úgy tett. Tény, hogy határozottan megtiltotta a Hitler-fiúknak a részvételt az antiszemita zavargásokban, sőt a visszaesőket a HJ-ból való kizárással fenyegette meg. Később, Bécs gauleiterként, már nem volt ilyen kényes. Engedelmesen végrehajtotta 1942-ben Hitlernek a bécsi zsidók deportálására vonatkozó parancsát. Führere meg is dicsérte, amiért ezzel, úgymond, „megettette a magáét az európai kultúráért”.

Akadtak persze olyan HJ-tagok is, akik a védtelen embertársaik elleni erőszakot nem tudták összeegyeztetni a tiszteség fogalmának és „lovagiasságuknak” oly sűrű emlegetésével. A „kristályéjszaka” sokakból viszolygást váltott ki, és titokban néhány Hitler-fiú elgondolkodott azon, vajon a Führernek tetszenek-e ezek az erőszakos cselekmények. „Nem az erkölcsi elvekbe ütközőnek éreztem az egészet, akkor még nem tudtam így megközelíteni a dolgot, hanem visszataszítónak, amitől felkavarodott a gyomrom. Hogy történhet meg ilyesmi? És nem én voltam az egyetlen, aki ezen töprengett. Tényleg kínosan éreztem magam” (Horst-Werner Kunze). A HJ-ben azonban nem volt szokásban a lelkismeret-vizsgálat.

A fiatalok zömét elkapta Hitler külpolitikai sikerei. Ausztria bekebelezése és a bevonulás a Szudáta-vidékre teljes elragadtatást váltottak ki: „Már csak Nagy-Németországról

beszélt mindenki, és nagyon büszkék voltunk, hogy ez a mi országunk” (Klaus Mauelshagen). Pedig a háború már a küszöbön állt. 1937 februárjában a Wehrmacht főparancsnoksága a hadsereg és a Hitlerjugend között összekötő tisztté nevezte ki Erwin Rommel alezredest. Rommel tüstént azt javasolta, hogy a fiúk katonai előképzését katonatisztekre bízzák. De Schirach félte a hatalmát, s nem értett egyet vele. Amúgy is zavarta, hogy sok fiatal jobban kedvelte Rommelt, mint őt. Végül csak elérte, hogy visszahívják a sokszorosan kitüntetett világháborús hőst.

Az összeköttetés azonban fennmaradt a Hitlerjugend és a hadsereg között. Schirach egyetértésével Werner Fritsch főparancsnok utasította alárendeltjeit, hogy ébresszenek kedvet a fiúkban a katonai hivatalhoz. Kaszárnyákba, lőgyakorlatokra hívták meg a HJ tagjait, a tisztek előadásokat tartottak nekik. Lőtereket is átengedtek, s tanácsokkal látták el a fiúkkal terepgyakorlatokat végeztető vagy a fegyverkezelést oktató HJ-vezetőket. A militarista lélkörben felnőtt fiúk közül sokan vonzódtak is a katonai pályához, s arról álmودoztak, hogy egyszer felölthetik „a becsület viseletét”, a katonai egyenruhát, de a háború pokláról halvány elképzelésük sem volt. „Mindig is azon voltam, hogy katona legyek. A halál eszembe sem jutott. Tudtam persze, hogy a háborúban az ember ott hagyhatja a fogát, de hogy én is meghalhatok, arra nem gondoltam” (Albert Bastian, tizenhét éves korában önként jelentkezett a Waffen SS-be). Az, hogy a Führerért, a hazáért, a népért dicsőség meghalni – mint ezt Schirach unos-untalan ismételgette –, a legtöbb gyereket csak izgalmasan borzongató érzéssel töltötte el. Csak a képzeletükben élt a halál. „A zászló több, mint a halál – énekeltük a dalt, s valahogy így is fogtuk fel a halált: tisztelettel s emelkedett lélekkel gondoltunk rá. Azt, aki a zászlóval a kezével behatolt az ellenséges vonalak mögé, hősnek tekintettük. Annál is inkább, mert majd minden életével fizetett a bátorságáért. Persze arról, hogy milyen is a halál a maga valójában, sejtemünk sem volt” (Klaus Mauelshagen).

Még Lengyelország lerohanása előtt Schirach elérte célját: csaknem minden német fiatalt egyesített a Harmadik Biroda-

lom „állami ifjúságának” nagy családjában. 1939. március 25-től minden tizedik évét betöltött német állampolgárnak be kellett lépnie a HJ-be. A világháború előestéjén jóval több mint nyolcmillió fiatal viselte a HJ egyenruháját. Nemhiába szónokolt a birodalmi ifjúsági vezető éveken át Hitler gyermekinek a hazafiasságról, harckézségről, engedelmességről és önfeláldozásról: a háború kitörésekor a HJ-vezetőség több mint fele önként jelentkezett katonának, s közülük csak Lengyelországban háromszáztizennégyen estek el. „Féltünk, hogy késő lesz. Szörnyű lett volna. Azt hittük, egykettőre befejeződik a háború, és nem osztozhatunk a dicsőségben a többiekkel” (egy volt önkéntes). A bevonultak helyére a fiatalabbak léptek, s a „belső frontot” erősítették. A nyári szünetben arattak vagy birodalmi munkaszolgálatot láttak el a Hitler-fiúk. A lányok sokgyereskés családoknak segítettek. De hadászati fontosságú feladatokat is végeztek Hitler gyerekei: légvédelmi segédszolgálatosok voltak, jelentéseket és parancsokat továbbítottak a szövetségesek légitámadásai alatt, s oltották a tüzet a bombázások után. Százezer fiatal harci kiképzését az úgynevezett hadi felkészítőtáborokban fejezték be. Sok közülük nem tért vissza a frontról.

Odaadás

A nőnek az a feladata, hogy szép legyen, és gyerekeket hozzon a világra. A madár nősténye is megszépíti magát a hím előtt, és tojásokat költ neki. A hím a táplálékról gondoskodik, vagy őrségen áll, és elriasztja az ellenséget.

Joseph Goebbels, 1929

A férfiak szemében a legtöbb női lény egyszerűen buta tehén volt, aki csak tenyészeti cél szolgál, hogy ne haljon ki a faj. A lehető legtöbb gyereket kellett szülniük az anyáknak. minden más a férfiak dolga volt.

Gerda Zorn, született 1920-ban

A női egyenjogúság a zsidó szellemiség terméke – maga a szó és a jelentése is.

Adolf Hitler, 1934

Senkinek nem állt érdekében, hogy a nők tovább tanuljanak. Az volt a dolguk, hogy anyák legyenek, őrizzék a tűzhelyt, és szaporítás a családot.

Sabine Schauer, születet 1924-ben

Csupán az elv kedvéért soha nem fogjuk azt követelni, hogy egyenjogúak lehessünk a férfiakkal, hanem népünk közös érdekeitől tesszük függővé önmagukban jogos érdekeinket.

Gertrud Scholtz-Klink, a náci nőszövetség birodalmi referense, 1935

Sorscsapásnak tekintettem, hogy lánynak születtem, mert így nem áldozhattam életemet a hazáért.

Gudrun Pausewang, született 1928-ban

A nemzetiszocialista mozgalom természeténél fogva férfimozgalom. Ha kivonjuk a nőket a közéletből, nem azért tesszük ezt, mintha nélkülözni akarnánk őket, hanem azért, mert azt akarjuk, hogy újra eredeti megbeszűlt hivatásukat tölhessék be. A nő és az anya hivatását, amelynél nincs nemesebb és magasztosabb.

Joseph Goebbels, 1934

Bizonyosfajta egyenjogúságot tapasztaltunk. Már a háború kitörése előtt olyan feladatokat kaptak a lányok és asszonyok, amelyeket korábban nem bíztak volna rájuk.

Gudrun Pausewang, született 1928-ban

Szégyellném, hogy német férfi vagyok, ha háború esetén akár egyetlen nőnek is ki kellene mennie a frontra.

Adolf Hitler, 1935

Egy idősebb őrmester képezett ki bennünket a légvédelmi ágyúk kezelésére. Nem tudta eltitkolni szánalmát.

Irmgard Gaupp-Wagener, született 1926-ban

Ezennel felszólítom a fiatal német nőket, ne feledezzétek el arról, hogy az a nő teszi a legtöbbet a hazájáért, aki a legtöbb gyereket szüli.

Hermann Göring, 1939

A német lány legyen szőke és kék szemű – olyan, amilyennek a plakátok ábrázolták. És lehetőleg legyen minél több egészséges gyereke.

Irmgard Rogge, született 1927-ben

SS-férfiak és ti, Németország leendő gyermekinek anyái mutassátok meg, hogy a Führerben és vérünknek meg népünknek örök életében való hitetekben éppoly bátran, ahogyan Németországot harcolni és meghalni tudtok, ugyanúgy az életet is tovább akarjátok adni.

Heinrich Himmler, 1939

Volt egy munkatársnőm, aki azt mondta: „Ha magas lennék és szőke, az tenne a legboldogabbá, ha megajándékozhatnám egy gyermekkel a Führert.”

Waltraud Günther, született 1926-ban

Háború idején a nők viselik a legnagyobb terhet. Ők azok, akik némán tűrnék.

Hermann Göring, 1939

A háború kezdete óta a berlini Transzeannál, a propaganda boszorkánykonyhájában dolgoztam. Itt alakították át a németeket „felsőbbrendű emberekke”, a fiatalembereket „hősökkel”, akik készek meghalni a Führerért és a népért”, a lányokat „nőkké, akik gyerekeket szülnek, és áldozatot hoznak”, s az anyákat özvegyekké, akik büszkék férjük, fiuk, testvérük halálára.

Gerda Zorn, született 1920-ban

A túlpartról taps és üdvivalgás hallatszott át. A barna hegymászó mellényes lányok egy kicsit zavarban voltak, de már rá is zendítettek a következő nótára: „Nincs szébb ország...” Tizenegy-tizenöt esztendős BDM-es lányok másztak le alig idősebb vezetőjükkel az Odera nyugati partjának Wehrmacht készítette futóárkaiba, hogy még egyszer felszítsák Hitler utolsó tartalékának a harci kedvét.

1945 tavaszán gyatrán felfegyverzett, gyatrán ellátott német katonák várták a Vörös Hadsereg támadását. Két és fél millió szovjet katona készült a hitléri „ezeréves birodalom” elleni utolsó rohamra a folyó másik oldalán: minden idők legnagyobb, több mint negyvenezer löveget felvonultató hadserege. A Wehrmachtnak viszont már lőszere is alig volt. Nem tudjuk, hogy az állásokba küldött lányoknak ott, a pokol tornácán sikerült-e dalaikkal felvidítaniuk az elcsigázott, fásult katonákat.

Ugyanebben az időben a Berlinhez közeli Gatowban, a birodalmi ifjúsági vezetőség vendégházában fényes estélyt rendeztek. Fehér libériás pincérek pezsgőt, konyakot, cigaretát szolgáltak fel. Egyenruhás HJ-vezetőkhöz fiatal nők simulnak a táncparketten: az UFA filmgyár néhány csillagocskája s egypár kiválasztott BDM-es leányzó. Kellemes volt a hangulat, de a szövetségesek repülőgépeinek motorzúgását a zene sem tudta elnyomni. Artur Axmann birodalmi ifjúsági vezető egy szőke szépséget paskolgatott. Az oroszországi hadjáratban elveszett jobb karját műkar pótolta, ezt most a nő térdén nyugtatta. Nem sokkal később felemelkedett helyéről, s partnerével együtt eltűnt az emeleti szobák egyikében. A barna egyenruhás urak közül többen követték a példáját.

Pár héttel később, 1945. május 1-jén a birodalmi rádió be-

mondója remegő hangon a következő hírt olvasta be: „A Führer főhadiszállásáról jelentették, hogy Führerünk, Adolf Hitler, ma délután a Birodalmi Kancellárián lévő parancsnoki állását utolsó lélegzetéig védelmezve, a bolsevizmus elleni hősi küzdelemben elesett Németországért.” A rezsim utolsó hazugsága volt ez. Hitler méregkapszula és revolver segítségével elmenekült a felelősségre vonás elől. A hír azonban itt-ott még érzelmeket kellett. „Patakzottak a könnyeim. Azt az érzést ma már el sem tudják képzelni. Mintha egy közelí rokonom halt volna meg” (Annemarie Strasosky, egykor BDM-tag). A diktátor bűvereje még halálán túl is hatott.

Ez a jelenség, legalábbis a német történelemben, pájrát ritkítja: a népesség nagy részének valóságérzékelését oly mértékben elsvorvasztották, hogy még a Wehrmacht totális veresége, városaik lerombolása, családtagjaik és barátaik sorozatos elvesztése sem ébresztett bennük kétyeket a háború kimeneletét illetően. „Bennem csakugyan egy világ omlott össze” (Doris Schmid-Gewinner, egykor büszke BDM-tag). A kollektív öncsalás az egész népet hatalmába kerítette, és ez alól a lányok sem képezték kivételt.

Hányszor szegezték a nagymamák mellének a kérdést: hogyan történt meg minden? A nagymamák pedig más-más választ adtak, ha egyáltalán adtak, mert hosszú ideig hallgattak, nem beszéltek a múltról. De az világosan kiderült, hogy nem egyformák a BDM-ben szerzett tapasztalataik. A BDM nem azonos a BDM-mel. A kiadott parancsok, a jelszavak évről évre változtak. Kiderült, hogy a BDM sokféle gondolkodású és életfelfogású leányt tömörített soraiba. Egy katolikus vallású vidéki fiatal lány, akit szülei este nyolc után már nem engedtek ki egyedül az utcára, örölt, hogy eljárhatott a hazafias estekre, még ha Hitler életrajzát mondta is fel azokon végeszakadatlan. A berlini munkásnegyedekben ellenben még a kötelező BDM-tagság bevezetése után is gyakran távol maradtak a gyűlésekről a lányok. Voltak leányzók, akik reménytelen szerelemre lobbantak a Führer iránt – házassági ajánlatokat is tettek neki levélben –, mások büntetlenül durva élceket gyártottak a rovására. Ám bármennyire nem egy fából faragták is a tagságot, Hitler államilag nevelt ifjúságán rajta

hagyta lenyomatát a kor. Először történt meg, hogy fiatal lányok és fiúk tömegeit szisztematikusan hálózták be és nevelték egy embertelen, az erőszakot és a jogtalanságot törvényesítő rendszer szolgálatára.

A kezdet valamivel biztatóbbnak mutatkozott. 1933 előtt igen kevés lány jelentkezett a Hitlerjugendbe. A schwesterschafok, a HJ „nővéregyletei” megmosolyogtatóan kis töredékcsoportok voltak. Tagjaik barna ingeket varrtak, a sípolgyakorolták a felvonulásokra, röplapokat osztogattak, s előtük a gyűléstermi összetűzések sebesültjeit – a náci propaganda szerint ezért nevezték őket nővéreknek. Valószínűbb, hogy az első Hitler-fiúk vér szerinti nővérei voltak, akik akartak zárkózni fivéreik mögé. Az egyik legnagyobb és ismertebb „nővéregylet” Chemnitzben alakult meg, tizen taggal.

Első szövetségi vezetőjük Martha Assmann volt. 1930 a *Völkischer Beobachter*ben adta hírül, hogy a Hitlerjugend belül felvették a BDM nevet. De mivel a páron belüli harrok a lányok vezetőségére is kiterjedtek, csak 1932-ben egyesültetett valamennyi náci leánycsapat a Bund Deutscher Mädel (Német Leányszövetség) néven. A fiúkkal ellentétben, akik minden erőteljesebben támogatták a pártot, a lányoknak jelentéktelen volt a szerepük. Az 1932. évi nemzetiszocialista kalendárium meg sem említette a BDM-et. Ebben az évben minden össze 1735 tagot számlált a szövetség.

Hitler „első órás” leánycsapata egy heves vita kapcsán halatott először magáról. A vita tárgyát az képezte, hogy egyenkéndőjük kék vagy barna legyen-e. „Ezekkel az eredetileg Schleswig-Holsteinben hordott barna kendőkkel – érvelt a HJ leányügyi referense – nem a férfiak ugyancsak barna színű egyenruháját akarjuk utánozni. Épp ellenkezőleg: nem szeretnénk, hogy öltözékünk hasonlítsa a férfiakéhoz. Azzal csak a férfiaktól való szellemi függésünket fejeznénk ki. A lányok, akik szervezetünkben Adolf Hitlerért akarnak harcolni és az ő eszméit hirdetni, megtehetik ezt igazi német női viseletben is, büszkén, fajtudatosan, hősiességet és áldozatkészséget tanú-

A német lány a nemzet tagja ugyan, de csak az esküvője után válik igazi állampolgárrá.

Adolf Hitler: *Mein Kampf*

A BDM-ben következetes és határozott nevelőmunkát folytatunk azzal a céllal, hogy olyan leánynemzedéket bocsássunk szárnyára, amelynek tagjai már a nemzetiszocialista világézetet képviselik, s képesek arra, hogy az utánuk következő nemzedékeknek is átörökítsék.

Trude Mohr birodalmi BDM-referens, 1935

Már jungmädelként is menetel nem kellett – lépés indulj, jobbra át, hátra arc. Megbotlottam a saját lábamban, mert a harsogó parancsszótól megriadvá összetévesztettem a balt a jobbal, és majdnem elsírtam magam.

Ilse Burch-Lennartz, született 1929-ben

„Légy hűséges és nemes lelkű, hiszen német leány vagy...”

Az óvodásokat is kivezényeltek a Führer születésnapi ünnepségeire

sítva.” Végül azonban, a patetikus beszéd ellenére, a fehér blúz és a kék szoknya javára billent el a mérleg.

De hogyan is képzeljünk el magunknak egy BDM-sejtet Hitlernek a hatalomba való belopakodása előtt? Mint egy soviniszta férfiszövetség fanatikus, kézimunkázó altagozatát? Vagy mint a barnainges pártfunkcionáriusok rajongói körét? A valóság ennél sokkal prózaibb volt, s egyáltalán nem fügött össze a BDM későbbi feladatával, az ifjúság szébbik felének gleichschaltolásával. A nővéregyletek valójában afféle avantgárd mozgalmat képviseltek a hanyatló weimari köztársaságban, akárcsak a többi ifjúsági szövetség, a „túrázó nővérek” például, vagy a leánycerkészek. Tagjaik szülői kíséret nélkül bebarangolták az országot, fiúkkal ülték körül a tábor-tüzet esténként, olykor táncre perdültek holdfényes erdei tisztásokon – mindezvel valósággal arcul csapták a polgári társadalmat, fellázadtak a szülői ház.

Az első német demokratikus állampolgárok voltak. 1919-ben jogot, de a nyilvánosság előtt – kai, sem a tudományos élet fóru. Az egyetemeken, ha feltűnt egy lyogták a háta mögött. A női spónak számított. A későbbi BDM-jószerivel megfelelt a „három (gyerek, konyha, templom) kö-

ban a nők másodrangú ták ugyan a választó-ívészeti, sem a politikában működő, megmosonenesen obszcenitá-nyáinak életmódja

–Küche–Kirche”

ck.

A fiatal lázadók minden lehetséges megragadtak arra, hogy lerázzák magukról ezeket a terhes kötelezettségeket, s ha csak heti pár órára is, de szabadnak érezhessék magukat. Ezért csatlakoztak a vándormadár mozgalomhoz, vagy léptek be a nővéregyletekbe. A korai BDM-társadalmi felszabadításuk igéretével állította maga mellé a fiatal lányokat, pedig eszményképük, Hitler nemigen rejtte véka alá, mit is gondol a nőkről: „A nő világa a férfi. Más csak ritkán jut eszébe.” A *Völkischer Beobachter*, a nácik lapja gyakorta és hosszan cikkezett arról, hogy a nőket távol kell tartani a nyilvánosság minden fórumától. A BDM-et tehát már alapításától kezdve az az ellentmondás jellemzette, hogy egyfelől nem vitatta a nők hago-

„Hogy meg-
találtatok
engem...”
A Führer-
kultusz valóságos vallás-
pótlék volt

Hitler volt az isten. Azt mondánám, ha a keresztenyeknél van Atya, Fiú, Szentlélek, akkor nekünk is volt szentháromságunk: a Führer, a Nép és a Haza – amelynek a csúcsán természetesen a Führer állt.

Sally Perel (Hitlerjunge Salomon), született 1925-ben

Állandóan az volt az érzésem, hogy bárhová megyek, bármit teszek, a Führer vigyáz rám.

Hilde Seffert, született 1930-ban

Hitler volt a legmagányosabb, aki másra sem gondolt, csak arra, hogy jólétet teremtsen a németeknek. Mindig azt mondta, egyedül van, s azon töpreng, hogyan menthetné meg Németországot.

Luise Fischer, született 1920-ban

mányos szerepét a férfijogú társadalomban, másfelől egyenjogúságra törekedett.

Az alsóbbrendűségi komplexusoknak 1933. január 30. után egy csapásra vége lett. A többi ifjúsági szervezet felszámolásával sereglétek a lányok a BDM-be, s az igen rövid idő alatt az akkor világ legnagyobb létszámu leányszervezetévé vált. A náci uralom első évében 23 900-ről 593 000-re szókött tagjainak száma. A fiatalabbakat, a 10–14 éveseket a Jungmädelbundba (kisleányok szövetsége) tömörítették, amelynek saját vezetősége volt, de szintén a HJ alá rendelve. Maga a BDM is a HJ részét képezte. A BDM referense a birodalmi ifjúsági vezető, Baldur von Schirach alárendeltje volt.

A többi ifjúsági szervezet feloszlatása, a kor szellemének megfelelően, csak szórványosan ütközött tiltakozásba vagy ellenállásba. „A megifjodott nemzet szabadságcsapatának neveztük szövetségünkét. Valamennyien idealisták és természetbárátok voltunk. A szövetségek feloszlatásakor egy kissé elszomorodtam, de azt gondoltam magamban, amit a többiek: mi már tudjuk azt, amit most szükség van. Jól énekeltem és zenéltem. És ezt a mat tovább akartam adni” (Gertrud Hocke, a Jungmädel egykor alkörzetvezetője).

A BDM taglévőit níthatták a többi örvény ragadott fiatalokat különös erőfeszítéssel (jobb Németországban, 1917-ben). „Károsításnak káinsindulót most, csillagot szemnél, amely a hatalomnak megadása utáni hónapokban eluralkodott Németországban. „Ki ne akart volna csatlakozni hozzájuk?” – kérdezi még ma is Eva Sternheim-Peters egykor BDM-vezető, akit a csöndes Paderbornban ért el a mozgalom hatalmas felhajtóereje.

Persze a legtöbb fiatal csatlakozásában az is nagy szerepet játszott, hogy elutasították szüleik értékrendjét, a polgári életmóddal járó, terhesnek érzett kötelezettségeket s a köztársaságot a maga összes gyermekbetegségével együtt. Ebben a te-

kintetben különös módon közös vonásokat fedezhettek fel a nemzetiszocializmus és az ifjúsági mozgalom között. Tetszett nekik, hogy fiatalok voltak a vezető náci politikusok: Hitler harmadik éves, Goebbels harmadik, Schirach még csak huszonöt volt, de a legidősebbnek számító Hitlert is negyvenhárom éves korában nevezték ki kancellárrá.

Melitta Maschmann, akinek BDM-karrierje egészen a birodalmi ifjúsági vezetőség sajtóreferensi posztjáig ívelt, a következőképpen idézi fel azt a napot, amelyen elhatározta, hogy tudatosan elkötelezi magát a nemzetiszocialisták oldalán: „Máig libabőrös leszek, ha arra az éjszakára gondolok. Hallom a léptek dübögését, látom a fekete és vörös zászlók erdejét, a fáklyák lobogó lángjának visszfényét az arcokon, s fülemben csengnek azok a dalok, amelyek egyszerre korbácsoltak fel és ringattak szentimentális hangulatba. Órákon át haladtak el előttem a menetoszlopok, közöttük egyre-másra nálam alig idősebb fiúk és lányok. Ünnepélyes, komoly arckifejezésük és egyenes tartásuk láttán elszégyeltem magam, hogy én csak a járda széléről nézem őket. Majd megvesztem érte, hogy belevethessem magam ebbe az áradatba, hogy engem is elso-dorjon, magával ragadjon.”

Százezrek akarták hozzá hasonlóan belevetni magukat a mozgalom áradatába, s ez az elragadtatottság még a mai viszszaszemlélezésekben is kihallik. „Mindennél fáklyák lobognak a sűrűsödő sötétségben. Lassan és nagy átélessel mondjam az eskü szövegét, amelyet pedig még gépiesen magoltam be: Jungmádelek akarunk lenni. Tiszta szemeket és szorgos kezeket akarunk. Erősek és büszkék akarunk lenni. Ez életem első nagy ünnepi alkalma. Ezt igazán a szíve mélyéig átérzi az ember. Tíz és fél éves vagyok. Tudom, hogy az életem mostantól megváltozik” (Renate Finckh a Hitlerjugendbe való felvételéről).

A nagy ünnepi érzések mellett bizonyára profánabb okok is motiválták a gyerekeket. Például a csoportdinamizmus, amikor egy-egy iskolai osztály egyszerre lépett be a BDM-be, vagy a kíváncsiság, hallgatva a legjobb barátnőt, aki arról áradozott, hogy milyen jó is volt a hazafias esten vagy egy kiránduláson. Egy akkor tizenegy éves regensburgi lány azt me-

séli el, hogy milyen prózai okból lépett be a Jungmädelbundba, „Nagyon tetszett az osztálytársnőim szép kötött, kék ruhája. Valamilyen tengerészeti egyesületbe tartoztak. Én is szerettem volna ilyen ruhát, így elvittek magukkal az »otthonba«. Aznap azonban éppen zárva volt. Nagyon elkeseredtem, de egy osztálytársam azzal vigasztalt, hogy tudja, hol játszanak a barna egyenruhás kislányok, s elvisz közéjük.”

Politikai meggyőződésből elenyészően kevesen léphettek be a BDM-be. A fiatal lányok élményeit az első időkben még nemigen árnyékolta be a politika. „Nem tudom elfelejteni azokat a kellemes emlékeket” – hallani egyre-másra tőlük. Sokan máig életük legszebb időszakának tartják a szövetségenben eltöltött éveket. Csak akkor jönnek zavarba, amikor a hitleri birodalom végnapjainak rémtettei kerülnek szóba. „Ez teljesen más lapra tartozik – magyarázza a stuttgarti Doris Schmid-Gewinner, de bevallja, hogy nehezére esik szembenézni ifjúkori emlékeivel. – Igazából sosem fogtam föl, hogy a kettő összetartozik.”

Azt a kérdést azonban legalábbis nyitva kell hagynunk, hogy mit gondoltak a gyerekek az akkor már szemmel látható és nyilvánvaló igazságtalanságokról. A zsidó lányok nem lehettek BDM-tagok, erről pedig – legalábbis a nagyvárosokban – tudniuk kellett. „Én is szerettem volna BDM-tag lenni. minden lányt irigyletem, aki hordhatta a kék szoknyát és a fehér blúzt. Ez már önmagában elég kellemetlenül érintett. Egypár osztálytársam sajnált, a többiek hallgattak, vagy nyíltan a szembe v

~~✓ Mi most BDM-tagok vagyunk, de te nem, mert te z-~~
~~✓ dennek ti v-~~

A gyerel schaltolás s Az 1920-ban utolsó óráját, hogy nem ül le az ajtó, s bem padló a csizmá viszonoztuk az

✓ is sokszor tanúi lehetettek, amint a gleich-
✓ mkívánatos tanárokat elbocsátották.

Gerda Zorn szeretett osztályfőnöke
✓ .Betegnek látszott. Csodálkoztunk,
✓ zdi el a tanítást. Hirtelen kivágódott

SA-egyenruhás alak, csikorgott a
✓ vakkantotta magát: Heil Hitler! Nem
✓ rését. Ekkor gúnyosan megkérdezte: Na,

„Gyengeségnak és szeleldségnak nyoma sem lehet az ifjúságban...”
Tipikus Hitler-póz a fényképészek előtt

Természetesen arra neveltek bennünket, hogy szeressük Hitlert. Tudtuk, ó a legnagyobb, és jól tudott beszélni. Már kisgyermekként el voltunk bűvölve a személyiségétől.

Doris Brödtz, született 1924-ben

Hitler apaisten volt. Ezt ma már lehetetlen elképzelni.

Gertraude Wortmann, született 1925-ben

Knief úr, elbúcsúzott az osztályától? Akkor hadd kérjem meg, hogy távozzék – szeretném elkezdeni az órát. Ökölbe szorult a kezünk. Ha csak egy szót szól az osztályfőnökünk – nekiugrunk a fickónak. De szótlanul kiment, s az ajtó becsukódott mögötte.”

A gyermek másfajta valóságérzékelése vagy az utólagos elfojtás-e az oka, nem tudni – de a megkérdezettek meglepően kevés ilyen esetről tudnak beszámolni. Csak a kellemes élmények vésődtek mélyen beléjük. Például egy-egy májusi kirándulás: „Fehér blúzaink ragyogtak, szemünk fénylett, arcunk kipirult a tavaszi szélben. Úgy éreztem, hogy az én életembe is elérkezett a tavasz” (Eva Sternheim-Peters).

De milyenek is voltak ezek a BDM-hétköznapok, amelyek ennyire lenyűgözték a gyerekeket? Különleges trükkjeit alkalmazták volna a csábításnak? Hétfőnként *heimatabendet* (hazafias estet) tartottak Aachenben és Zwickaiban éppúgy, mint egy pfalzi falucskában vagy egy keletporosz községben – leggyakrabban egy nagy teremben, amelyről a vezetőnőnek, aki alig volt pár évvel idősebb, mint a lányok, magának kellett gondoskodnia. „Sokat énekeltünk, régi mondákat és történeteket meséltünk” (Gertrud Hocke). Legmélyebben a dalszövegek rakódtak le a gyermekek lelkében: még ma is tudnak interjúalanyaink jó pár strófát belőlük. „Néha még ma is kedvem lenne egyet-egyet elénekelni közülük” (Luise Fischer). Hogyan lehet egy egész nemzedéket elcsábítani? Pátevikus szövegekkel és fülbemászó, szívbe markoló dallamokkal. „Mámoros állapotba kerültünk, ha úgy énekeltünk, hogy azonosultunk a szöveggel. Mindig könnyek szöktek a szemembe, amikor arra gondoltam, hogy egy csodálatos ország, Németország része vagyok” (Gudrun Pausewang író).

Németországban a lányi dalos kedvű leányzó csak ma fogja fel a szövegeket, értelmét. „Mi, ifjak hittel megyünk, arccal a nap fele, Zászlónk végéig az agymenők gondolkodtunk előénekeltek neki, amikor a szövegek az északi fáklyafény, világít a Föld egén”, „halál” – ezek és a hasonló dalszövegek. „Fújtuk őket, de egy percig sem éyszerűen megismételtük, amit elmentünk, hogy ez így van jól.” A jobb

emészthetőség kedvéért az ártalmatlan népdalok közé csemészték be az áldozathozatalra buzdító himnuszokat.

A visszaemlékezők szerint a legnagyobb élményt a BDM-ben általában a közös gyalogtúrák, kirándulások adták – a mädeßcharral (leányraj) vagy mädeßchafthal (leánycsapat) tal. „Akkoriban igazi nagy élményt jelentett a természetbe tett kirándulás, mert ez akkor még egyáltalán nem volt szokás.” A romantikus hangulatot csak fokozta, hogy a szálláskörülmenyek többnyire spártaik voltak, s az ebédet, vacsorát gulyáságyúkban főzték. „Mindig voltak kisebb kalandjaink, a természet meg egyenesen megbabonázott bennünket. A kirándulást azért szeretik a fiatalok, mert nemcsak az értelmükre, hanem az érzelmeikre is hat. Megvolt a magukhoz való eszük a nácvának, hogy ezt az egészet átvették a cserkészektől meg az ifjúsági szövetségektől” (Gudrun Pausewang).

Eva Sternheim-Peters megfigyelte, hogy a BDM-rendezvények sikere nagymértékben függött a mindenkor vezető rátermettségtől. Első rajvezetőjük idejében a BDM-et „buta lányklubnak” látta, amelyben Hermann Göring elhunyt első feleségének dögunalmas élettörténetét olvasták fel, az utód foglalkozásai mindenkorban előre meghatározottak voltak, lelkesen látogatta őket. A leányzó ugyanis a mozgalom hősei ről tartott előadásokat, és izgalmas történeteket tudott „a vérző határon, a népiség megtartásáért vívott harcról”. Ahol ilyen elragadtatott hangulat alakult ki, ott sokadszor is hajlandók voltak a lányok végighallgatni a Führer hivatalosan retusált életrajzát. „Mindig észrevettem, hogy amikor újra és újra a párt szervezeti felépítéséről faggattuk a lányokat, vagy Hitler életrajzát zsolozsmáztattuk el velük mindegyire, jóval többen hiányoztak, mint amikor társasjáték és daltanulás szerepelt a programban. Olyankor csak a betegek maradtak otthon” (Annemarie Strassosky, egykor BDM-vezető).

„Az ifjúságot az ifjúságnak kell vezetnie” – ez a maxima az egész Hitlerjugendre érvényes volt, így aztán a BDM hétköznapjainak megélése is egyrészt meglehetősen esetleges volt, másrészt azonban olyan érzést is kellett a fiatalokban, hogy véd- és dacsszövetséget alkotnak, amelyet végre nem gyárolítanak.

tanak jdősebbek. „Úgy éreztük: komolyan vesznek bennünket. Úgy éreztük, egyenrangú tagjai vagyunk a népközösségnak. Ez tényleg felemelő érzés volt, és ami még roppant mód tetszett a fiataloknak: hihetetlen teljesítményeket vártak el tőle” (Gudrun Pausewang). Nem utolsósorban így sikerült egy igen ütőképes vezetőgárda magját létrehozni. Hét szervezeti lépcsőfokot alakítottak ki, a mintegy tucatnyi tagot számláló mädelschafftól kezdve a több tízezres obergauig (főkörzet, 36 volt az országban), s ezekhez több ezer vezetőre volt szükség, akiik egytől egyig úgy érezhették, hogy az új állam részét képezik. A diákokat pedig nem kellett kötéssel fogdosni egy-egy vezetői poszt betöltéséhez. „Egy iskolás gyereknek kebeldagasztó érzés volt, ha odamehetett az igazgatóhoz, s azt mondhatta: Heil Hitler, Herr Maier, Müller vagy Schmidt, sajnos, erre meg arra az órára nem tudok bejönni, mert szolgálatban leszek!” (Sybil Schönfeldt)

„Egy harmad rész világnézeti nevelés – kétharmad rész testedzés” – Schirach már 1934-ben így határozta meg a BDM nevelőmunkájának lényegét, és ezzel azt is világossá tette, hogy miképpen is képzeli el a nácik a nők képzését. „Célunk az egész ember, az olyan lány, aki egészségesen és tisztán képes használni képességeit a nép és az állam érdekeiben. Ezért nem a pusztai tudásgyárapítás a célunk, hanem a nőnevelés és a közösségi szellem legteljesebb kifejlesztése” – fogalmazott egy évvel később nem kevésbé egyértelműen a birodalmi ifjúsági vezetőség egy nőtagja.

A nőnevelés nagy részét valóban a testedzés tette ki. A híradó filmkamerái sok kilométernyi filmet vettek fel a lányok tánccsoportjainak gimnasztikai, buzogányos és labdás gyakorlatairól, amelyeket leggyakrabban az olimpiai játékok vagy egy birodalmi pártgyűlés alkalmából rendeztek, s a szereplő lányok száma az ezret is elérte. „Te semmi vagy, a néped minden”, hirdették a nácik, s a lányok ezt sehol sem érezhették annyira át, mint éppen ezeken a tömeges gyakorlatokon, amelyek nem csak a nézőkre fejtették ki hatásukat. „Ebben az életkorban, amikor még nem fejlődött ki a személyiséged, remek érzés egy tömeg részének lenni. Ugyanarra gondolni, ugyanazt tenni” (Ingeborg Seldte,

„Nem az a fontos, élethűen maradsz-e...”
Halotti megemlékezés egy BDM-tállalkozó alkalmával Münchenben, 1934-ben

Megteremtették annak a kereteit, hogy az ember rajongjon valamiért, neki szentelje magát, és szinte beleolvadjon valami magasabb rendűbe.

Sybil Schönfeld grófnő, született 1927-ben

Tényleg élmény volt, ha a *Jugendliedet* énekeltük, együtt a Hitlerjugenddel, harsonaszó és dobpergés kíséretében.

Luise Fischer, születet 1920-ban

1936-ban az olimpiai táncbemutatók résztvevője). Ezekben a tömegrendezvényeken különösen szembeötlővé vált a náciknak az a törekvése, hogy feloldják az egyéniséget valami ködös-homályos „népi identitásban”. „Az a formula, hogy ne azon gondolkodj, mit tehet érted a néped, hanem azon, hogy te mit tehetsz a népedért, ekkorra már döntően meghatározta sok fiatal gondolkodását és cselekedeteit. Ezt szokták idealizmusnak nevezni” (Eva Sternheim-Peters). Amikor pártgyűlést vagy tömegfelvonulást rendeztek, a beprogramozott odaadásnak ez a formája az egyenruhába bújtatott tömeg képében nyilvánult meg. Egész labdarúgó-stadionok teltek meg a HJ barnájával és a BDM kék-fehérjével. Persze bizonyára akadtak olyanok is, akiknek egy kicsit rá kellett segíteni a lelkessédesükre. „Egész idő alatt, míg begördültek a kocsik, és ez lehetett jó félóra is, fel kellett tartani a kezünket. Jobb és bal oldalon minden sor végén állt valaki, akinek középig be kellett mennie meg vissza, és akinek nem volt elégge fenn a keze, azt felcsapták” (Hanne Baer-Page, Hitler fogadására rendelték ki egy tömegrendezvényre). Az elragadatás és az erőszak – a nemzetiszocializmusnak ez a két alapfogalma a rezsim lányainak tömeges felvonulásait és tömeges tornagyakorlatait is áthatotta.

A némileg idősebb táncosok a tornagyakorlatokon, a tizenyolc–huszonegy évesek pedig a Hit és Szépség BDM-munkacsoporthoz adózhattak szemedélyüknek. A lányok szabadon választhattak a több mint harminc munkacsoporthoz. Egoglalkozhattak táncossal, divattal, gyermekneveléssel és még sok minden másossal. A fiatalabbak BDM-jével szemben, ahol inkább katonás–fiús szellem uralkodott, ezekben a csoportokban már a nő- és az anyaszerepre készülhettek fel. „En is a Hit és Szépségen voltam. Még ma is áradoznak róla! Valóságos esztétikai élvezet volt, amikor több száz lány végezte egyszerre a gyakorlatokat abban az igen kihívónak mondott tornatrikóban, amely azért nagyon nőies is volt. Mit is lehetett volna tulajdonképpen mindebben kifogásolni?” (Annemarie Strasosky)

Sokan hasonlóan öntik szavakba akkori érzéseiket. Egyéni, ártalmatlan élményeik felidézésével magyarázatot keres-

nek tehetetlenségükre. Hát persze hogy nem voltak rosszak a karikás tornagyakorlatok vagy a zöld pázsitszönyegen előadott táncok. A rossz – az a nagy cél volt, amely minden mögött állott, a rezsim minden megmozdulása mögött, az, hogy – Goebbels szavaival élve – „magukhoz láncolják az ifjúság szívét”.

Ritkábban került filmszalagra – pedig éppúgy a BDM minden napjai gyakorlatához tartozott, mint a kecses buzogánylengetés – a sok menetelés. Az éjszakai menetek, tájékozódási menetek, gyakorlómenetek, amelyekben a lányok is folyamatosan részt vettek. Sokan mesélhetnének még részletesen ezeknek az erőltetett meneteknek a fárasztó voltáról, a felhőlyagosodott lábakról, a kisebesedett bokákról. És akkor nem beszéltünk még a szigorú teljesítményelv alapján szervezett ügyességi és bátorságpróbákról. Aki itt nem állt helyt, azt „árulónak” tekintették s megvetették. „És rendesen rámásztak. Ha valaki azt mondta, nem tud úszni, se szó, se beszéd, behajtották a vízbe. Elég brutális volt, ha a mai eszettel végiggondolom” (Doris Schmid-Gewinner).

A Hitler-fiúk nevelését egészében véve a folyamatos kézszeléti állapot jellemzte, akár menetelésről, barkácsolásról, éneklésről, rajzolásról, műkedvelő színjátszásról vagy versmondásról volt szó. A legjobbakat megdicsérték, kitüntették vagy vezető posztokra javasolták. A hitleri birodalom a szigorú teljesítményelvre épült fel, s a kiugró teljesítményeket a lányoktól is megkövetelték. „Mindenn reggel ellenőriztek valamit atáborban. Egyszer az ágyainkat, másszor a cipőinket, a kezünk vagy a fülnk tisztaságát. Mindig mindennek rendben kellett lennie, akárcsak a katonaságnál” (Maria Eisenecker). És mindenek fölé helyezték az önmegtagadás követelményét. „Nem az a fontos, hogy te élsz-e – írták egy ifjúsági lapban –, hanem az, hogy teljesíted-e néped iránti kötelességedet.”

Arra, hogy a náci állam mennyire kegyetlenül bánt el azokkal, akik ezt a kötelességüket nem tudták vagy nem akarták teljesíteni, a megkérdezettek többsége érdekes módon nem emlékszik. Nem emlékeznek arra, hogy mennyire meggyötörtek azokat a lányokat, akik nem álltak helyt a bátorságpróbán;

nem emlékeznek a nem árják diszkriminálására, a fogyatékosok módszeres fizikai megsemmisítésére. Csak hosszas fagatásra ismeri el néhány egykorú BDM-tag, hogy hát igen, valamit sejtettek. Pedig a lányokat sem kímélték. Ceija Stoika, aki épphogy megmenekült a koncentrációs táborról, elmesél egy minden napos jelenetet a BDM-es lányokról: „A tarka szoknyám elárulta, hogy cigány lány vagyok, jaj volt nekem. Kiköptek elém vagy nemegyszer az arcomba, és azt ordították: cigány söpredék!”

A gyerekeket még arra is fel tudták biztatni, hogy feljelentsék a szüleiket. Tragikus esetek fordultak elő. Általában úgy kezdődött, hogy az apa vagy az anya lekicsinlő megjegyzést tett Hitlerre, vagy a BBC-t hallgatta a háború alatt: „Hiszen a gyerekeket nem otthon, nem a szüleik nevelték. Nem csoda, hogy néhányan beárulták őket. Nem gonoszságból, hanem mert úgy gondolták, hogy különben »nem egyenesek« a Führerrel szemben. Ilyen naivak voltak” (Gertraude Wortmann). Annemarie Strasosky is rajtakapta anyját, amint idegen adókat hallgatott. Nem jelentette fel, de mély lelki válságot élt át emiatt. „Amikor hazamentem a szolgálatból, jól beoltva jelzavakkal, és megpillantottam az anyámat a néprádió mellett, az angol adást hallgatva – halálosan elkeseredtem.”

Doris Schmid-Gewinner a saját családjában is megért egy feljelentést: „A nővéremet elő akarták léptetni vezetővé, és az anyánk beleegyezését kérte, mert apánk a fronton volt. Anyánk jó hangosan és érthetően azt válaszolta neki, hogy márpédig az ő lányai nem lesznek tiszti ágybetétek. Pár nap múlva érte jöttek, és munkaszolgálatra kötelezték. Valaki feljelentette, minden bizonnyal a családból. Attól kezdve a felnőttek csak franciául beszéltek egymás között.”

A terror a BDM-ben is nem csak a fajelméleti és politikai oktatásra terjedt ki. A renitenciát, sőt a közömbösséget is megtorolták. Aki nem hajolt meg, arról levették a „csomót”, a nyakkendőt, amely az egyenruha részét képezte. „Ha valaki nem megfelelően viselkedett, civilben kellett megjelennie a szolgálatban, vagy lehordták a csapat színe előtt” (Margarete Kassen, egykorú BDM-vezető). Néhányan többórás büntető-

„Feszes,
de nem inas,
hűvös, de
nem rideg...”
Ez volt
a náci szépségeszmény

Nincs annál szébb, mint felnevelni egy fiatal teremtést: egy tizenyolc, húszéves lány még formálható, mint a viasz. Egy férfi bármelyik nőre rányomhatja a bélyegét, hiszen a nő mászt sem akar!

Adolf Hitler, 1942

A nácik előtérbe állították a testedzést. A leendő német anyának testileg edzettnek kellett lennie.

Sabine Schauer, született 1924-ben

A sportoló lányokat minden módon támogatták. Aki nem sportolt, annak egy kicsit mindig nehezebb volt.

Irmgard Rogge, született 1927-ben

gyakorlatoztatásra is emlékeznek, amely nem túl súlyos fügelemsértésekért járt. 1936-ban megjelent a Hitlerjugend-törvény, 1939-ben pedig a végrehajtási rendelete, amely kötelezővé tette a mozgalomban való részvételt, s attól kezdve akár rendőrségi eszközökkel is felléphettek a renitensekkel szemben. „Ha valaki sokat hiányzott a szolgálatból igazolatlanul, rendőrökkel vezettették elő” (Annemarie Strasosky).

Ezek a visszaemlékezések azt mutatják, hogy nem minden fiú és lány színtiszta lelkesedésből lépett be a Hitlerjugendbe. Bár a propaganda tagadta, s a visszaemlékezők közül is nem kevesen az ellenkezőjét állítják – tömeges jelenség volt a belső ellenállás. „Utáltam az állandó gyülekezőket meg azt, hogy kényszerítettek bennünket, és minden agyonszerveztek. A nagy felvonulásokról általában igyekeztem meglépni. Nem nekem találták ki őket. Egyszer azt mondta a vezetőnőnek, hogy elszédültem, na, akkor megengedte, hogy leüljek, s még citromos téaval is megitatott.”

A szolgálatból, a felvonulásokról való távolmaradásnak különféle okai voltak. A fanatikus társnők által lógósoknak vagy nyavalygóknak nevezett lányok vagy unták az egészet, mint az előbbi visszaemlékező, vagy – az öntudatosabbak – nem óhajtottak kis fogaskerekekkel válni az igazságtalanság nagy gépezetében. Azoknak, akik szigorú vallásos világnézetük vagy a szülői nevelésnek köszönhető kritikus véleményük miatt nem akartak együtt úszni az árral, álcázási stratégiákat kellett kidolgozniuk. „Hát, igazán nem is tudom – magyarázza elutasító magatartását Elisabeth Zimmerer –, hogy mit mondjak. Végighallgattam azt a sok ordítózást, mindig ugyanazokat a jelszavakat és ugyanazt a frázispufogtatást, utána hazzamentem, s nem volt kedvem semmihez. Csak ültem magam elé meredve, mozdulatlanul, mint egy fatuskó.”

De még ebben a látszólag oly alaposan „lefedett” náci terorállamban is akadtak kis közösségek, csoportok, amelyeknek a tagjai nem vettek részt a nagy össznépi menetelésben. „Kérvényeztük az alkörzettel, hogy szervezhessünk egy zenei társaságot a BDM-foglalkozások idejére – meséli egy akkor tizenhat éves gimnazista leány. – Egy tanárunk felajánlotta a segítségét. Három hét után azt mondta neki, hogy most

A táncművészeti a zenével együtt egy nép kultúrájának elsődleges megnyilvánulása. Egy táncosnőnél elsősorban az érzelmek és a zenei érzék a fontos, nem pedig az intellektus.

Adolf Hitler, 1942

A Hit és Szépség nevű tánccsoporthoz fehér ruhát viseltünk tarka fűzővel, táncoltunk, magasba lendítettük a karunkat, és ide-oda hajladoztunk. Az egyiknek több volt a tehetsége, a másiknak kevesebb. Mi ezt egyszerűen csak úgy hívtuk: Hit a Szépségen, nem pedig Hit és Szépség.

Gerda von Irmer, született 1929-ben

Ha jól látszott, hogy egyformák a mozdulataink, borzasztóan büszke voltam rá, hogy egy lehettem a sok közül.

Doris Schmid-Gewinner, születet 1930-ban

„Hit és Szépség...”
BDM-es lányok felvonulása egy tornabemutatón

már egyedül is elboldogulunk, s feloszlattuk magunkat. Se foglalkozás, se zenekar – és mégsem hiányoztunk senkinek.”

Vajon ritka kivételnek számított ez az eset? Ne lettek volna kis szigetei a tagadásnak az általános egyetértés széles sodrásában? Vagy inkább azt bizonyítja ez az eset, hogy a lányok zöme belső ellenállást tanúsított? Nem oszthatjuk fel az akkori fiatalokat – csalhatatlan módszerekkel – megszállottakra, az árral úszókra, az engedelmességet megtagadókra és ellenállókra. A hitleri korszak társadalmának vizsgálata a történészeknek is igen nagy nehézségeket okoz. Egyelőre merő vágyáлом, hogy abból a forrásanyagból ismerjük meg nagyanyáink és nagyapáink ifjúságát, amelyet a háború után a múlt elkendőzésére tett kísérletek, az állami cenzúra és más manipulációk használhatatlanná tettek. Az, hogy ki mennyire kötelezte el magát a rezsimnek, sok mindenről függött: az adott évtől, az életkorától, társadalmi háttérétől, vallásától és családi környezetétől s a diktatúra második felében nemrőlkán a háború állásától.

Továbbra is alapul vehetjük viszont azt az őszinteséget, amellyel interjúlányaink a lelkesedésükről mesélnek. Gertraude Wortmann még ma is csak csodálkozik. „Nevettünk. Énekeltünk. Virágokból koszorút kötöttünk egymásnak. És mind jóllaktunk, és aratási hálaadó ünnepet tartottunk.” A rezsim eredményei a harmincas években – a teljes foglalkoztatottság, a szégyenletesnek minősített versailles-i béke felmondása – megtették a magukét; a fiatalok elhitték, hogy csupa jót tartogat számukra a jövő. De korlátozott tájékozódási lehetőségeik miatt nemigen tudtak arról, hogy a teljes foglalkoztatottságot óriási államadósság felhalmozásával érték el, hogy a versailles-i békeszerződés feltételeit már a weimari köztársaság kormányai lényegesen enyhítették. A népbújtás olyan tökéletes volt, hogy sokan még ma is az autópályákkal és a jó közbiztonsággal érvelnek a náci rezsim mellett.

Van-e értelme, hogy párhuzamot vonjunk az akkori és a mai fiatalok között, mint ezt sokan teszik a visszaemlékezők közül? A Hitler beszédeit kísérő tömeghisztéria semmivel sem elítélendőbb, bizonygatják, mint Michael Jackson közönségének őrjöngése és csápolása. És azt is gyakran felemelge-

tik, hogy azok a jó tulajdonságok, amelyek az ő nemzedéküket jellemezték, hiányoznak a mai fiatalokból. A bajtársiaság, a kötelességtudat, a fegyelmezettség – ezekre a másodlagos német erényekre hivatkoznak. Amikor a BDM-es időkből őrzött szép emlékeik felől érdeklődünk, valóságos szóáradatba kezdenek. De az érem másik oldaláról mélyen hallgatnak. „Sosem kérték ki a véleményünket – ismeri el végre egyikük. – Nem vitatkozhattunk, nem kritizálhattunk semmit. Csak engedelmeskedhettünk.”

Hogyan lehet kamasz fiúkat és lányokat rávenni arra, hogy egyszerre lépjenek, egy ütemre meneteljenek? A visszaemlékezők elsősorban azt a sok ünnepséget idézik fel, amelyek a BDM minden napjaihoz is hozzáortoztak: a zászlófelvonásokat, az avatási szertartásokat és a patetikus beszédeket. Ezek azt a célt szolgálták, hogy a fiatalokat véd- és dacszövetséggé kovácsolják össze. A Hitlerjugend naptárában egyik mozgalmi ünnep a másikat érte. A HJ mártírjainak emléknapjával kezdődött az év január 24-én, majd következett az első kiemelkedően fontos ünnep: a hatalomátvétel napja, utána április 20-án a Führer születésnapja, a munka ünnepe május elsején, majd anyák napja és a nyári napforduló ünnepe, végül november 9-én az év másik kiemelkedő jelentőségű ünnepe – a müncheni sörpuccs évfordulója. mindenki tudta, hogy ezzel a végeszakadatlan ünnepségsorozattal az egyházi ünnepeket akarták háttérbe szorítani. A nemzetiszocializmus pszeudovallásos ideológiáját szembeállították a kereszteny tanításokkal. Hitler konkordátuma a pápával és a német püspökök szüntelen törleszkedése sem változtatott semmit ezen. A diktátor legszűkebb környezetében már azt sem titkolta, hogy a háború megnyerése után végleg leszámol az egyházakkal.

Valamennyi ünnepnap egy-egy teljes évjárat fogadalmatételevel érte el érzelmi csúcspontját – ez a szertartás egyaránt emlékeztetett a történelem előtti korok beavatási szertartásaira és az egyházi ceremóniákra is. 1936-tól kezdve a fogadalmatételeket központilag rendezték meg a Német Lovagrend nagymesterének marienburgi, Danzigtól, a mai Gdańsktól nem messze álló várában. A régi falak között fáklyafény mel-

lett esküdték fel, zengték dalaikat a fiatalok, s hallgatták meg a dagályos ünnepi beszédeket. A rádió révén a birodalom legtávolabbi településein is nyomon követhették az ünnepséget, s ugyanazt az esküszőveget mondhatták el a helyi kis fogadalomtételeken: „Fogadom, hogy a Führert, Adolf Hitlert hűségesen szolgálom a Hitlerjugend soraiban. Fogadom, hogy minden megteszek a német ifjúság egységéért és bajtársiaságáért. Engedelmességet fogadok a birodalmi ifjúsági vezetőnek, valamint minden HJ-vezetőnek. Szent zászlónkra fogadom: minden azon leszek, hogy méltó lehessék hozzá, Isten engem úgy segíjen!”

Természetesen céltdatosan tették az országos fogadaltétel napját április 19-ére, Hitler születésnapjának előestéjére, hogy egy teljes fiatal évjáratot nyújthassanak át neki születésnapi ajándékként. Ezen az estén kötötték fel először a BDM fekete nyakkendőjét a lányok nyakára, akik úgy érezték, mint ha egy rendjellel tüntették volna ki őket, mintha egy birtokbavételi szerződés pecsétjét ütötték volna rájuk. Valóban szövetséget pecsételtek meg a nyakkendő felkötésével – és a lányok túlnyomó többsége szívvkelésekkel akarta is ezt a szövetséget.

Fennmaradt néhány teljes magnófelvétel ezekről az ünnepségekről, egy részük többórás. A mai hallgatóra már nem gyakorolnak olyan hatást, mint a kortársakra. A rikácsoló női hangok, az olyan és hasonló szóvirágok, mint „az égre lobogó láng”, a Führert magasztaló egyhangú szónoklatok inkább némi viszolygást keltenek benne.

Azokat a fiúkat és lányokat azonban, akik hosszú ideig készültek erre a napra, beavatásuk napjára, valósággal megigézték ezek az éter hullámain közvetített szavak. Ahol az érzelmekeltést a tudati befolyásolásra használják fel, ott a gyerekek könnyen válnak áldozatokká. A visszaemlékezők nehezen tudják megmagyarázni a kornak rájuk tett hatását. „Nem is tudjuk soha megmagyarázni” (Gertraude Wortmann).

Az ifjúság nagy része úgyszólvan mámoros állapotba került, kollektív hagymáz vett erőt rajtuk. És ki tehetett volna szemrehányást nekik ezért, amikor sok felnőttet is elragadt ez a hangulat? „A Tieid vagyunk” – ez a három szó tízezer, látványosan felsorakozott BDM-es lányból állt össze a mün-

Ha fiú lettem volna, én is háborúba akartam volna menni.

Irmgard Rogge, született 1927-ben

Mint nőnek, soha nem voltak kisebbrendűségi érzéseink. Nem gondoltuk, hogy kevesebbet érnénk, mint a fiúk, igaz, nem is úgy bántak velünk.

Elisabeth Zimmerer, született 1928-ban

„Nem óhajtok puskás nembereket...” A katonák kultussza azért hatást gyakorolt a fiatal nőkre is

cheni olimpiai stadionban. És ez nem a propaganda fegyvertárából vett elcsépelt jelszó volt. „Örülök, ha a mai fiatalok már csak nevetnek ezen, de mi halálosan komolyan vettük” (Gudrun Pausewang).

Legnagyobb felhajtóerejét a mozgalom a háborút közvetlenül megelőző években érte el. Az 1926-os korosztály egy addig példátlan toborzó hadjárat után szinte egy emberként lépett be a BDM-be. 1937-re a BDM már 2,8 millió tagot számlált. De nem csak a jungmádelek, a legkisebbek felvétele volt ünnepélyesen szertartásos. Amikor felesküdtek új vezetői, vagy egy évfolyam jungmádel megérett az „igazi” BDM-tagságra – a HJ vezetői és szertartásmesterei minden alkalommal minden megtettek, hogy fokozzák az érzelmi ráhatást, amelynek révén fegyelmet tarthattak a gyerekek között, s egyszersmind fontosságtudatukat is erősítették. Tetejébe különféle teljesítménypróbákat írtak elő a kislányoknak, mielőtt átléphettek volna a nagyok közé. Felmérték világnezeti tájékozottságukat olyan kérdésekkel, mint például: „Melyik városban gyűlésezik a párt?” Vagy: „Hol és mikor született a Führer?” Dalszövegeket is ismerniük kellett, a Horst Wessel-dalból például legalább egy versszakot – négyévnyi jungmádelség után ez nem okozhatott gondot számukra. Végül menetgyakorlatokat mutattak be, s rövid jeleneteket adtak elő.

Ahol a párt és az állam ilyen mélyen behatol a közéletbe, ott a valóság vizuális képe is megváltozik. Azok a – nagyon ritka – filmfelvételek, amelyek abban a korban, de nem propagandacélokra készültek, elárulják, hogy a rezsim szimbolikája mindenütt jelen volt. A horogkereszes zászlók és a barna egyenruhák mellett különösen a BDM fehér blúzai és sötétkék szoknyái ötlöttek legjobban szembe. Az egyenruha hordását szolgálaton kívül nem tették ugyan kötelezővé, de a lányok nem szívesen bújtak ki belőle. „Megfelelt minden alkalomra ez az öltözék: keresztelőre, esküvőre, temetésre egyaránt. Volt egy tanárunk, aki nádpálcával vert bennünket. De hamar felfigyeltünk rá, hogy ha egy fiún HJ-egyenruha vagy egy lányon kék-fehér mundér van, elmarad a verés. Tudta, hogy azal magára az államra emelt volna kezét.”

Többé nem török igába és nem sorvasztják el a nemes emberi testet. A szépség új világa van kibontakozóban.

Adolf Hitler, 1934

Csodálatos volt: lányok fehér ruhában harmonikus táncmozdulatokat végeznek a szeptemberi nap ragyogásában! Elég dicséretet és elismerést jelentett, ha a Führer azt mondta, a látvány alatt minden egyébről megfeledkezett!

Gertrud Herr, született 1910-ben, BDM-vezető, 1938

Mi voltunk a legjobb, a legderekabb, a legszebb emberek a világon. A zsidók meg pont az ellenkezői – ezt tanították nekünk.

Irmgard Rogge, született 1927-ben

„Aki nem sportolt, annak egy kicsit minden nehezebb volt...”
Hagyományőrzés a párt szolgálatában

A veréstől való félelemnél is erősebb volt a büszkeség érzése a lányokban, hogy egyenruhájuk az új korszakot jelképezi. Pedig mindennek lehetett nevezni ezt a mundért, csak praktikus viseletnek nem. Nyáron túl meleg volt, télen túl hideg. „Alulról folyamatosan fáztunk” – mondja mosolyogva Eva Sternheim-Peters. De ez egyáltalán nem tartotta vissza a legbuzgóbbakat attól, hogy a legdermesztőbb télen is BDM-viseletben „keménykedjenek”. „Becsvágunkká vált, hogy télen is térdzokniban járunk. Az anyáink persze kétségebe voltak esve. Ezért előttük hosszú harisnyát húztunk, de már a folyosón kicserélük a térdzoknira” (Christine Schemman).

A testedzéseken nyáron szűk tornadresszt viseltek: pánt nélküli pamutinget, hozzá gumis derekú, rövid, fekete szatén-nadrágoskát. „Igen csinosak voltunk benne, de az iskolámban, amelyet apácák vezettek, nem engedték meg a viselését” (Eva Sternheim-Peters). A papok több vidéki városban szót emeltek egy, a lányok bájait jobban elfedő öltözékért, de az érintettek élénken tiltakoztak. Persze a BDM-es bugyikat össze sem lehet hasonlítani a maiakkal. A BDM-ben a testi szerelemről a régi polgári erkölcsi felfogást vallották. A lányoktól elvárták az önmegtartóztatást, hogy olyanok legyenek, mint a „friss, tiszta, német levegő”. „Alaposan belénk verték ezt a mondást. Tartsd tisztnán a véred, mert az nem csak a tiéd! Távolról ered, messzire folyik, benne van a jövönk. Tartsd tisztnán halhatatlanságod köntösét! Ez világos beszéd volt” (Margarete Kassen).

De a fennkötött erkölcsi elvek ellenére a kihívó tornaruhák pajzán képzeteket keltettek a férfitársakban. A BDM mozaikszó többféle elferdített feloldása tanúskodik az egyértelműen hárás gondolatokról: Bubi Drück Mich (Bubi, tégy magadévá), vagy Bald Deutsche Mutter (hamarosan német anya), vagy Bedarfsartikel Deutscher Männer (német férfiak szükségleti cikke). A lányok azonban általában őrizték ártatlanságukat. Doris Schmid-Gewinner: „Büszkék voltunk, ha egy-egy HJ-vezető belénk esett. De vállat vontunk, és azt mondta, hogy mi német lányok vagyunk. És a német lány szűzies és jól nevelt, és csak a házasságkötés után válik anyává. De akkor azonnal.” Eva Sternheim-Peters is megerősíti ezt: „Egész más

volt a fiatalok, mint ma, amikor a fiatalok alig tizenöt évesen már nem életet élnek. Mi húzzon túl kezdtük el.”

Ha az ösztönök mégis erősebbnek bizonyultak a reglamánál, büntetés fenyeggett. „A tizenhat-tizennyolc éves lányoknál meg sem tudja akadályozni. A mi időnkben, akinek látványosan viszketett, azt komolyan figyelmeztették, hogy viselkedjen tisztelességesen.” Ha azonban az intő szó süket fülekre talált, és egy lánya mégiscsak megesett (nagyon kevés kivétellel), kizárták a mozgalomból.

A szigorúan szabályozott erkölcsi élet miatt az első szerelmek általában plátóiak maradtak. A megkövetelt szűzies életmód sokszor szinte kóros tisztaságmániává fajult. Azokat a lányokat, akiknek piszkos volt a blúzuk, hazaküldték. A sminkelezést és az ékszerelést megszólíták, csak a karórát türték meg a lányokon. És a dohányzás is tilos volt egyenruhában. Az ideális német leány képe a frizurával vált teljessé. A vonalas hajviselet a hosszú fonott copf vagy – az 1936. évi olimpia után – az olimpiai karikákat idéző hajdísz volt.

A diktátor szerette magát az egyenruhás leányokkal körülvenni. Egy-egy egész vagonra való ujjongó bakfist szállítottak időnként Berchesgadenbe, ahonnan felzarándokoltak a Berghofba, Hitler szállására. Odafent már várt rájuk a Führer és kísérete, és a híradó kamerái megörökítették a „rokonszenes vezért”. Ezek a felvételek tökéletesen beleillenek a Sztálinról, Ceaușescuról és a többi újabb kori zsarnokról készült felvételek sorába, akik ugyancsak szívesen filmezették magukat fiatal, üde tekintetű alattvalóik gyűrűjében.

Hitler azonban valóban vonzódott a fiatalokhoz. Már a *Mein Kampf*ban is igen gyakran és terjengősen értekezik az ifjúságról, és körülmenyesen megfogalmazott, nehézkes mondataiban követeli a „makkegészséges testek kinevelését”, mert hogy ez volna a „germán faj” túlélésének biztosítéka. A narcisztikus vezér a német nőknek elsősorban a szülést jelölte ki feladatul. „A nőnek is van csatateré – dicsérte egy nürnbergi nőszövetségi gyűlésen ezt a szerepet. – Minden gyermekkel, akit ennek a nemzetnek szül, ezt a csatát vívja. Csak ez az erő harca, ahogyan a férfinak is megvan a magáé. Úgy küzd a férfi az egész népközösségről, ahogyan a nő a gyermekéért,

akiknek ráadásul ő maga adta az életet." Amikor ez a beszéd elhangzott, a német rádió archív felvételének tanúsága szerint a főképp nőkből álló közönség heves tapsban tört ki.

A náci idők lélektani rejtélyei közé tartozik, hogy miért fogadták el azok a német lányok, akik voltaképpen a szülők polgári értékrendje ellen lázadtak, azt a szerepet, amely éppolyan hagyományos, mint a korábbi, s amely a háztartásvezetésre és az utódok létrehozására korlátozódik. „Akkor ez az egész még olyan távolinak tűnt” – mondják a megkérdezettek, s hozzáteszik, hogy azért csendben lázadoztak e felülről rájuk erőltetett szerep ellen.

A férfiuralom elleni nyílt lázadásról azonban sem a BDM, sem a náci nőszövetség soraiban nem tudunk. minden különösebb ellenállás nélkül tudomásul vették, hogy a női egyenjogúságot hivatalosan „zsidó elmeszüleményként” belyegezzék meg, hogy a náci párt már 1921-től kezdve kizára a vezetőségből a nőket, s hogy minden vezető tisztséget férfiaknak tartanak fenn. Jellemző módon a megkérdezetteknek csak kevesebb mint a fele tudott megnevezni egy-egy BDM-es birodalmi referensnőt – például a szorgos Jutta Rüdigert, aki a háború után számos apologetikus iratban állt ki a BDM mellett –, míg Schirachot és Axmann, a férfi birodalmi vezetőket mind ismerték.

Az, hogy miért fogadtak el egy ilyen feje tetejére állított nőképet, bizonyára azzal függött össze, hogy a BDM zsenialisan tudta ennek az ellenkezőjét szuggerálni. Főképp a fiatalabbak érezték úgy, hogy megtették első lépéseiket a szabadság felé, ugyanis a polgári nevelésben részesített, romantikus lelkületű bakfis helyett a kisportolt, szép lányt eszményítették, aki egykoron derék, jóvaló asszonnyá érik majd. „Erős, öntudatos és önálló szerettem volna lenni, asszonyként pedig a férfi harcostársa és egyenrangú partnere, ahogyan az izlandi hősmondák ból tanultuk” (Eva Sternheim-Peters). Gudrún Pausewang is úgy érezte, hogy tökéletesen azonosulni tud a BDM új eszményített nőképével: „A lány legyen egészséges, szorgos, legyen bajtársa a férfinak. Hatalmas eltérés volt ez az első világháborús ideáltól, amely a háziasszonyt mint

Ha sikerül az északi fajt újra meggyökereztetni Németországban és környékén, arra ösztönözni, hogy a földet művelje, és ebből a vetésből egy kétszázmilliós nép nő ki, akkor miénk lesz a világ.

Heinrich Himmler, 1929

„Éreztük,
hogy szükség
van ránk...”
Indulás
a földekre

Ha az ember egy csapatot el akar indítani, annak természetesen lépést kell tartania, másként nem megy. A birkanyájnak pedig kutyára van szüksége. A menetelés mellesleg fegyelemre nevel.

Margarete Kassen, született 1920-ban

Tizenégy éves korunkban már keményen dolgoztunk. Nagyon sokat követeltek tőlünk. De meg kell mondani, teljesen magától értetődőnek tekintettük ezt, és szívesen végeztük a munkánkat. Éreztük, hogy szükség van ránk.

Hilde Seffert, született 1930-ban

az »urát« egy lépcsőfokkal lejebből csodáló asszonyt mutatta be.”

„A német lány legyen feszes, de nem görcsös, fanyar, de nem romlott” – a birodalmi ifjúsági vezetőségnek ez a jelszava különösen a jungmádelek és a BDM fiatalabb tagsága körében lelt nagy visszhangra. Az anyaság a legmagasabb rendű női hivatás – ez a másik jelszó tőlük, akiknek nagy része még serdülőkorát sem érte el, még távol állt. Érdeklődésük csak nővé érésükkel fordult ebbe az irányba. Az, hogy illúziókat tápláltak magukban, hogy egyenrangúak lehetnek, legkésőbb a pályaválasztáskor derült ki. A „magasabb rendű feladatokat” a fiúknak tartogatták. Az egyetemeken már 1933-ban bevezették a nők számára a numerus clausust, hogy mesterségesen tíz százalék alatt tartsák a hallgatóinők arányát.

Csak két mondatot emelünk ki a Hitlerjugend fennmaradt írásos dokumentumaiiból: „Meg kell akadályozni, hogy a lányok túlságosan nagy ismeretanyagot halmozzanak fel, mert ez gátolná egészséges fejlődésüket.” „Olyan leányokat akarunk, akiknek szilárd a hitük a Führerben, és ezt a hitet egykor majd átplántálják gyermekeik szívébe is, hogy a nemzetiszocializmus és ezáltal Németország örökké fennmaradjon.”

Hitler vazallusai, a birodalmi ifjúsági vezetők vele teljes egyetértésben azt vallották, hogy a lányoknak rendszerű gyermekekkel kell majd világra hozniuk és felnevelniük. Szó sem esett többé arról, hogy az északi mondákból ismert isteni hős-nőkhöz hasonlítsanak! Néhány elragadtatott leányzó fájó lélekkel, de megírtette, hogy Hitler birodalmában a nők csupán másodrendű állampolgárok. „Sorscsapásnak éreztem, hogy lánynak születtem, hiszen így nem áldozhattam életemet a házáért” (Gudrun Pausewang).

Maga Hitler csak gúnyolódott, ha valaki szóvá tette, hogy nőellenes a rezsimje. „Hát akkor jönnek ezek a külföldiek – élcelődött egy ízben a nőszövetség előtt –, és azt mondják: na igen, a férfiak! De a nők, azok igazán nem lehetnek túlságosan derűlőtök nálatok, mert elnyomjátok, gúzsba kötitek, rabszolgává, sőt háziállattá teszíték őket! Ti nem is akartok szabadságot adni nekik, nem is beszélve az egyenjogúságról! Na

igen, de amit az egyik igának érez, az a másik számára áldás, ami az egyiknek a mennyország, a másiknak a pokol és megfordítva.” A diktátornak valóban nem kellett aggódnia honfitársnői egyenjogúsági követelései miatt. „A háború után azt mondta nekünk, hogy egész idő alatt meg voltunk fosztva a szabadságunktól. Ez teljesen új nézőpont volt számomra. Én egyáltalán nem éreztem úgy, hogy nem vagyok szabad, hiszen nem is ismertem azt a szabadságfogalmat, amelyet ma már ismerek” (Annemarie Strasosky).

Annak oka, hogy lányok egy egész nemzedéke – legalábbis látszólag – ennyire azonosult egy atavistikus társadalmi szereppel, a Hitler iránti sajátos vonzódásukban keresendő. So kan állítják, hogy a (mai szemmel) minden másnak, csak jóvágású férfiúnak nem mondható diktátorból olyan vonzerő áradt, amelynek semmi köze sem volt a politikához. Az egykori leányok jó része elismeri, hogy érzelmi szálak fűzték hozzá. „Számomra ő volt a szuperapa. Tudom, hogy ma már nehezen értik meg ezt, de így volt.” „Valami mély, bensőséges szeretetet éreztem iránta, nem tudok mást mondani.” „Úgy éreztem iránta, mint Isten iránt.”

„Hallatlanul szerencsés történelmi véletlennek tartottam, hogy egy korban élhetek vele. Tudom, ma már ez morbidnak tetszik, de akkor velem együtt sokan gondolták ezt így. Szinte már misztikus volt. az egész. Mintha a mesebeli Rőtszakállú Frigyes császár jelent volna meg közöttünk. Boldogok voltunk, hogy ezzel az egyszeri és megismételhetetlen Hitlerrel élhetünk egy korban.”

Ha megnézzük a korabeli filmfelvételeket, amelyek a német tornaünnepély alkalmából készültek 1938-ban Boroszlóban, a Szudéta-vidékre való bevonuláskor vagy a Franciaország elleni hadjárat győzelmi ünnepségein, feltűnik, hogy a legnagyobb lelkesedés a női arcokról sugárzik. Némelyik felvételen szinte eksztatikus elragadtatást mutatnak, és nehezen hihető, hogy ennek ne lettek volna fiziológiai okai is.

Hitler mint erotikus fétis? A visszaemlékezők persze fél szóval sem utalnak erre, viszont ismerünk nem egy olyan szerelmes levelet, amelyet a leginkább lángba borult lelkű hon-

*„Remek közösség volt...”
A BDM-kirándulások kalanddal és romantikával kecsegtek*

A BDM-ben arra kell nevelni a lányokat, hogy a nemzetiszocialista világnézetet képviseljék.

Baldur von Schirach

Örültem, hogy tagja vagyok a BDM-nek. Végre a lányok is kaptak olyan feladatokat, amelyeket korábban csak fiúkra bíztak. Komolyan vettek bennünket.

Waltraud Kaulmann-Shin, született 1928-ban

Csodás időszak volt. Az életünkhez tartozott, és mi lelkesek voltunk, hogy benne élhetünk.

Hilde Seffert, született 1930-ban

Igazán pompásan éreztem magam a BDM-ben. Jó társaság volt, bajtársiasságra, barátságra és összefogásra nevelt. Lelkesedtek érte a fiatalok.

Luise Fischer, született 1920-ban

Volt egy zsidó barátnőm, aki megkérdezte: „Én miért nem lehetek a BDM tagja?” Nem tudtunk mit válaszolni neki.

Irmgard Gaupp-Wagener, született 1926-ban

Két-három esetről is tudok, amikor valakit kizártak a BDM-ból pontatlanság és rendetlenség miatt. Fegyelem, tisztság, illemtudás. Ezt a hármat kellett szem előtt tartanunk. Aki nem volt hajlandó rá, attól búcsút vettek.

Hilde Seffert, született 1930-ban

„A fegyelem és tisztság magától érteődő volt...”

BDM-es lányok tábori szolgálatban

leányok írtak Führerüknek. Willy Eucker (később Emker) egykorú német kommunista titkos gyűjtőszervének köszönhetjük, hogy ránk maradtak ezek az episztolák. Eucker a Berlinben állomásosz amerikai katonai hatóságok alkalmazásában állt. „Néhányszor elmentünk Hitler kancelláriájába – idézi fel emlékeit –, s végigjártunk csaknem minden termet, helyiséget. A tetőn óriási, bomba ütötte lyukak tátongtak, a földön mindenfelé valóságos papírhegyek tornyosultak. Egy ilyen kupacban bukkantam rá a »Szeretett Führerünknek« címzett levelekre.”

Emker attól kezdve még többször besurrant egy oldalsó bejáraton a kancelláriába, s kimentette a romok közül a leveleket, amelyekre a szovjetek szemlátomást nem tartottak igényt. A Führer és birodalmi kancellár magánlevelezésének néhány ezer darabja – kérvények, autogramkérő levelek, a hódoló hölgyek postája – így került az Egyesült Államokba. Bár nyilvánvalóan a rajongói leveleknek csupán egy töredékéről van szó, a megsárgult papírlapok mégis bepillantást engednek a német lelkek legrejtettebb zugaiba. A lányoktól és asszonyoktól kapott szerelmes levelek egy teljes iratrendezőt megtöltenek. Az izzó, „igaz szerelemről” szóló vallomások és a házasági ajánlatok mellett egyebek között annak a szász hölgyeménynek a sorai is olvashatók bennük, aki gyereket szeretett volna Hitlertől. „Nem hagy nyugodni a gondolat – írta –, hogy épp Önnek nincs gyermekel!” Minden valószínűség szerint sosem jutottak el Hitler kezébe ezek a „Drága édes szívemnek”, „Legédesebb egyetlenemnek”, „Legimádottabb, forrón vágyott Farkaskámnak” címzett levelek. A kancellária általában szabványválaszokat küldött a levélíróknak („Fogadja hálás köszönetemet”), ha azonban egy-egy imádó túlságosan kitartóan folytatta az ostromot, értesítették a helyi rendőrséget, s az illetőt „zavarodott elméjűnek” nyilvánítva elmegyogyintézetbe vitték. Nem kevesen tüntek el így örök időkre.

Ezek a levélíró nők minden bizonnal szélsőséges kivételek voltak, mégis ékesen bizonyították, hogy különleges vonzerőt gyakorolt Hitler a nőkre. Az viszont történelmi tény, hogy akinek sikerült a közelébe kerülni, előbb-utóbb tragikusan végezte. Geli Raubal, az unokahúga úgyszólvan istenítette, de

végül öngyilkosságot követett el, mert unokábátyja nem viszontozta úgy a szeretétét, ahogy elvárta tőle. Eva Braun kikényszerítette, hogy a szeretője lehessen, de évekig nem fedhette fel a viszonyukat, s csak egy nappal a halála előtt, több öngyilkossági kísérlet után vehette fel a „Hitlerné” nevet. Az angol Unity Midford, minden rajongók legmakacsabbika, aki legalább annyit elért, hogy a diktátor asztalához ülhetett, főbe lőtte magát merő boldogtalanságában. A Hitler iránti szerelem halásos csapdának bizonyult.

„Kicsiben” a visszaemlékezők is bizonyítják, hogy menyire a diktátor bűvkörébe lehetett kerülni. „Hitler a szemembe nézett, és megsimogatta az arcomat. Leírhatatlan élmény volt. Végtelen boldogságomban nem is akartam arcot mosni többé. Az anyám azt mondta, hogy megőrülttem. Azt hiszem, igaza volt” (Lore Schaaf, Hamburg). Ilse Holl a BDM-nek egy pártgyűlés alkalmából rendezett tömeges méretű táncbemutatóján lépett föl. „Kihúzta magát ültében, s azt mondta, hogy lányaim, ahogy elnézlek benneteket, minden gondomat elfelejem! Mi meg mit tettünk erre? Egymás karjába borultunk, és bőgtünk örömkömben! Hiszen a Führernek táncolhattunk! Szörnyű, nem?” (Ilse Holl)

Annemarie Aumüller Hitler königsbergi látogatását eleve-níti fel. Amikor a BDM-es lányok tombolva ünnepelték az ablaka alatt: „Drága Führer, arra kérünk, mutasd meg magad, vezérünk! – ezt skandáltuk, és miután már rekedtre kiabáltuk magunkat, az ablakhoz lépett, mi meg, mint az őrültek, teli torokból üvöltöttük a Heil Hitler!-t, hosszú órákon át. Másnap az iskolában teljes szótlanságba dermedtünk, meg sem mukkantunk.”

Vajon mi tette Hitlert a nők szemében oly vonzóvá? Minde-nekfelett a propaganda, amely megközelíthetetlen, magányos férfiúként állította a nagyközönség elé, teljes homályban hagyva a magánéletét. Arról, hogy kapcsolata volt Eva Braunnal, legtöbben csak a háború után értesültek. Az átlag német nem tudta, hogy a Führer többnyire csak déltájban kel fel, és hogy előbbre valónak tartja berghofi szállásán a henyélést, mint az államügyek intézését. A filmhíradó hétről hétre egy,

„Gyermekeket ajándékozni a Führer-nek?”
Himmler, az SS vezetője azt tervezte, „makkekész-séges és harcedzett” férfiakat ad össze hajadonokkal és hadiövezgyekkel „népszük-ségleti házasság” céljából

A férfi világa nagy a nővel összevetve. A nő világa a férfi, másra csak hébe-hóba gondol.

Adolf Hitler, 1942

Minden SS-legénynek nemzenie kellene egy gyermeket, mielőtt hadba vonul!

Heinrich Himmler, 1944

Azok a férfiak, akik nem léptek be a pártba, anyámasszony katonái voltak. Csak a jó nemzetiszocialista – az számított férfinak.

Elisabeth Zimmerer, született 1928-ban

A legfontosabb a jövő szempontjából: legyen minél több gyerekünk! Ez legyen az alapelv: egy családnak csak akkor biztosított a léte, ha legalább négy gyermekre van; tulajdonképpen négy fiúra volna szükségük!

Adolf Hitler, 1941

Tizenhat évesen csecsemőotthonban dolgoztam. Rengeteg, az „Életforrás”-programból származó gyereket gondoztunk ott, akinek SS volt az apja. Az anyák rendszeresen jöttek látogatóba. Sok olyan gyerekkel ajándékozták meg a Führert.

Sabine Schauer, született 1924-ben

Azt a célt tüztük magunk elé, hogy segítsük elő egy fajtiszta német társadalom létrehozását.

Hilde Seffert, született 1930-ban

„A nő nem él hiába, ha gyereke van...”

Az „Életforrás” bejegyzett egyesületben férjezetlen anyák házasságban kívüli gyermeket gondoznak

a kötelességtudattól megszállott államférfit mutatott be, aki minden percét népének szenteli – de ez a kép messze nem fedte a valóságot.

Ez a valószínűleg távolsgába emelt, embertömbökkel körülvett, fényoszlopokkal megvilágított kreatúra mélységesen mély női vágyakat ébresztett: a segítségnyújtás, a támogatás, a csodálat vágyát. Mind a szerelmes levelekből, mind a kortársak beszámolóból egyidejűleg anyai érzések és a szerelmes nő érzései sejlenek ki. Valószínűleg az a magyarázata a végzetes führeri vonzerőnek, hogy szerették volna visszahozni a nők a földre a propaganda által teremtett szinte mitikus távolsgából, vissza a tűzhely mellé és az ágy melegébe. „Nagy kár, hogy nincs felesége, mondogattuk minden egymásnak. Mi-lyen helyes férfi, csak meg kellene nősnie. Akkor bizonyára sokkal jobb sora lenne” (Hildegard Schindler).

Persze Hitler és a BDM-es lányok viszonyát egy kissé egyoldalúan szokták bemutatni: a diktátort cselekvő alanyaként, a lányokat az „elcsábított tárgyként”. Ez a felfogás túlontúl árnyalatlan, arra utal burkoltan, hogy a férfiak felelősek a rendszer minden bűnéért, a férfiak hajtották végre az embertelen parancsokat, ezzel szemben a nők csak úsztak az árral, gyászolták a férfiakat, életükért remegtek a légpincében, a háború után pedig eltakarították a romokat, s újjáépítették az országot.

Ha így gondolkodnánk a nőkről, bizonyára messzemenően elnézők lennének velük. A nők éppúgy szavaztak, éppúgy cselekedtek, éppúgy elfordították a fejüköt, és pontosan úgy, talán még harsányabban is kiáltották a „heil”-t, mint a férfiak. Persze a jungmádeleket és a pimpfeket életkorukat figyelembe véve kell megítélnie a történetírásnak, korlátozottan cselekvőképesnek tekintve őket, mint a fiatalkorú elkövetőket. „Visszaéltek gyermeki jóhiszeműségünkkel. Elhittük, hogy csak az igazat mondják nekünk” (Gudrun Pausewang).

Ezt a hitet a lányok esetében is a fajelméletre alapozták: a „jó” és a „rossz” vér közötti különbségtételre. Az árja faj felőbbrendűségét – különösen a zsidókkal szemben – a BDM-ben, de már az iskolában is a gyerekek fejébe verték. A lélekmér-

gezés az ifjúsági irodalomra is rányomta a bélyegét. Idézzük egy szakaszt a visszaemlékezők által oly gyakran emlegetett uszító pamphletből, a *Giftpilzból* (Mérges gomba): „Vannak jó gombák, és vannak rossz gombák. Vannak jó emberek, és vannak rossz emberek. A rossz emberek a zsidók. De néha igen nehéz megkülönböztetni a jó embereket a rosszaktól.” Gudrun Pausewang a felháborító iromány egy másik passzusára is emlékszik: „Volt egy történet a *Giftpilzben*, amelytől egész fiatalkoromban nem tudtam szabadulni. Egy lányt az anyukája elküld a fogorvoshoz. A váróban találkozik egy másik lánytal, akit hamarosan beszólítanak. Az orvosnak persze igazi zsidó arca van, görbe orral, lefittyedő ajakkal, nagy tás-kás szemmel. A várószobában egyedül maradt lány egyszerre csak sikoltást hall bentről: »Jaj, doktor úr, ne, kérem, ne, dok-tor úr!« Utána néma csönd, majd kijön az orvos, és őt is be akarja hívni. De nem megy, hanem elfut. És akkor nekem, a gyereknek, magamnak kellett elgondolkodnom azon, hogy vajon mit művelhetett az a zsidó azzal a kislánnyal ott bent? Persze rettenetesen nekilődult a fantáziám.”

A megkérdezetteknek csupán mintegy a fele emlékszik úgy, hogy folyt valamiféle hecckampány a zsidók ellen a BDM-ben vagy az iskolában. Lehetséges, hogy a visszaemlékezők másik fele olyan helyen lakott, ahol csakugyan nem uszítottak a zsidóság ellen, de az sem zárható ki, hogy ha voltak is ilyen élményük, elfojtották magukban őket. Azok azonban, aikik emlékeznek hasonló esetekre, világosan beszélnek, mint Irmgard Rogge: „Mi voltunk a legjobb, legderekbabb és legszebb emberek a világon. A zsidók meg pont az ellenkezői, így magyarázták ezt nekünk. A vízcsepp kivájja a követ, mondják. Mi voltunk az a kő, amelyre lassan, de folyamatosan csepegett a víz, hát azt hittük, minden rendben is van így.” Margarete Kassen még azt is beisméri: „Életünk legfontosabb szava a »faj« lett.”

Ennek a faji őriletnek, hogy úgy mondjuk, a másik, szébik odalát az ideáltípus germán vonások hangsúlyozása jelentette. Az északias nőideál természetesen a szőke, kék szemű, magas termetű és világos bőrű volt. Aki csak tudott, egy kicsit ráségeített erre. „Vettem egy nagy üveg hidrogén-peroxi-

dot, bemostam vele a hajamat, leöblítettem, megszárítottam. Amikor az anyám meglátott, lekevert egy-két csárdás pofont jobbról-balról, és rám ripakodott, hogy mit műveltél a hajad-dal? De akkor már késő volt. Egyszeriben nagyon nordikus lettem, olyan szóke, hogy az már szinte túlzás. A munkaszolgálatban viszont körbecsodáltak a vezetőnk, amiért olyan szép szóke lettem" (Ursula Sempf, Berlin).

Maria Eisenecker arra emlékezett, mennyire védtelenek voltak a gyerekek és a fiatalok az agymosással szemben: „Kérdezni nem kérdeztek bennünket. Csak a leckét kellett felmondanunk, hogy lássák, értjük-e. A véleményükre nem voltak kíváncsiak.” Találghathatjuk, hogy mit érezhettek a lányok, amikor többé nem volt szabad zsidó osztálytársnőikkel játszaniuk, vagy amikor – mint egy visszaemlékező meséli – az anyja 1941-ben zsidó barátnőit kivágta a családi fényképekről, a gyereke előtt. A megkülönböztetés, a kiközösítés már rég elkezdődött a fejekben, mire a valóságnak is a részévé vált.

A jogtalanság ellen a legkülönfélébb módokon védekeztek az emberek. A legrosszabb választás az volt, amikor lányok-asszonyok önként vállaltak koncentrációs táborbeli őrszolgálatot. A legitiszteletréméltőbb pedig azoké, akik nyíltan szembeszálltak a rezsimmel. Inge Scholl, a Fehér Rózsa ellenállási mozgalom kivégzett vezetőjének, Sophie-nak testvére egy kerékpártúráról mesél: „Este az egyik tizenöt éves lány hirtelen azt mondta, hogy olyan szép lenne minden, ha nem lenne ez a dolog a zsidókkal. Sophie, akinek az osztályába két zsidó lány is járt, Luise Nathan és Anneliese Wallersteiner, rettentően felháborodott ezen.”

„Erőszakos, uralkodásra kész, rettenthetetlen, kegyetlen ifjúságot akarok. Az ifjúságnak ilyennek kell lennie. Viselje jól a fájdalmakat. És nyoma se legyen benne se a gyengeségnek, se a gyengédségnek.” Hitlernek ezt az alattvalói elé állított követelményét mind erősebb próbának vetette alá a rezsim, mind kevésbé titkolva a brutalitását. Arról, hogy zsinagógák lobbantak lángra, és hogy embereket deportáltak, sokan már a háború alatt is tudták – állítják a visszaemlékezők. Azokról a tömeggyilkosságokról azonban, amelyeket a lágerekben és

a frontvonal mögött követték el, a többségnek sejtelme sem volt. „Dachauról természetesen volt fogalmunk, de azt nem tudtuk, mi történik ott. Csak sejtettük, mert időnként ránk förmédtek: Fogd be a szád, különben Dachaúban találhatod magad!”

Különösen a Kristallnacht (kristályéjszaka) – 1938. november 9. –, amelyet pedig hivatalosan a „néplélek felforrásával” magyaráztak (persze ez hazugság, mert sok helyütt a párfunkcionáriusok napokig haboztak, mielőtt cselekedtek volna), hagyott mély nyomokat a kortársak emlékezetében. Gertraude Wortmannt még most is kirázza a hideg, amikor felelevenít egy megrendítő esetet: „Hajánál fogva cibáltak le egy idős asszonyt a lépcsőn, én meg csak álltam és néztem, mi folyik itt, mi ez az egész. Végül arra gondoltam, bizonyára valami gaztettet követett el, ezért bánnak vele úgy. De a gyomrom felkavarodott, s hánymat.” Gudrun Pausewang is beszél arról, hogy milyen nehezen tudták feldolgozni érzelmileg, összeegyeztetni gyermeki világképükkel a leplezetlen terrort: „Egy kis sziléziai faluban laktunk 1938-ban. Egy nap betörték a kis rövidárbolt kirakatát, s idős zsidó tulajdonosa, bármészkodók gyűrűjében, söpörte össze az üvegcserépeket. Nagyon meglepődtem, hogy milyen csönd volt. Végtelenül nagy csönd. Senki se gyalázta, senki se szidalmazta a boltost! Régóta ismertük, s nem hittük el róla, hogy valaha is ártott volna valakinek. Máig sem értem, de mélységes részvét támadt iránta bennem, a tízéves gyerekben. Megsajnáltam, látva, hogy takarítja össze, úgyszólvan pellengérre állítva, egzisztenciájának törmelékeit. De hirtelen eszembe jutott, amire tanítottak: a zsidók iránt nem szabad szánalmat érezni! Majd szétvetett a belső feszültség.”

A náci időszakban a BDM-es lányok is szembekerültek koruk minden polgárának dilemmájával: azoknak, akiknek voltak zsidó ismerősei, netán barátaik, meg kellett próbálniuk feloldani az uszító jelszavak és a személyes rokonszenvük közötti ellentétet. Túl sok választási lehetőségük nem volt. Vagy úgy döntötték, hogy nem gyalázzák együtt a többiekkel zsidó polgártársaikat, és segítenek rajtuk, vagy – megtagadták őket. Középút ritkán kínálkozott. Az üldözöttek ezrei, akiket

elbújtattak a náci Németországban Eichmann kopói elől, s túléltek a vészkorszakot, azt bizonyítja, hogy ez első lehetőséget is, az életveszély ellenére, nem kevesen választották.

De a BDM-ben a homlokegyenest ellenkező magatartásra is ösztönözték a lányokat. „Néha hármas sorokba állított benünket a vezetőnk, s elindultunk a Kurfürstendammra. Egy szakaszt futólépésekben tettünk meg, többsnyire nagy lábdobogással. Azt mondta, itt laknak a gazdag zsidók, zavarjuk már meg egy kicsit a délutáni szunyókálásukat” (Melitta Maschmann).

Annemarie Strasosky már annak révén is érintkezésbe került a terror gépezetével, hogy a BDM egy vezető posztján teljesített szolgálatot. „Közvetlenül alattunk volt az SD (*Sicherheitsdienst*), a Biztonsági Szolgálat irodája, az egyetlen helyisége az épületben, amelyet rácsok védtek. Nem lehetett tehát csak úgy besétálni, mint hozzánk. Onnan néha sikoltozást halhattunk. Döbbenten néztünk egymásra, én kifejezetten féltem.”

Amikor a deportálásokkal elkezdődött a német történelem legsötétebb fejezete a megszállt keleti területeken, a lakosságon úrrá lett az a nyomasztó érzés, hogy valami megfoghatatlan szörnyűség történik. A lágerek a „titkos birodalmi ügyek” kategóriájába tartoztak ugyan, de a hazatérő szabadságos katonák elbeszéléseiből sokan tudtak róluk, és a bizonytalanság, hogy mi lett a keleti területekre elhurcolt zsidók sorsa, komor balsejtmeket előteremtett. Doris Schmid-Gewinner, aki a háború alatt a BDM-ben dolgozott, úgy emlékszik, már akkor is hallott az emberbőrből készült lámpaernyőkről, a kiszaggatott aranyfogakról és más borzalmakról. Az ő esete azonban egyedi eset. A túlnyomó többséget azok alkotják, akik már akkor is tudták, hogy nem akarnak semmit sem tudni mindarról, amit tudnak.

Semmi okunk nincs a bizalmatlanságra azokkal a kortársakkal szemben, akik azt állítják, hogy csak a háború után szereztek tudomást a holokausztról. Ha valaki egy világtól elzárt helyen vagy elszigetelt környezetben nőtt fel, nem juthattak el hozzá a rémtettek hírei. Hogyan is magyarázhatnánk másképp azokat a heves indulatokat, amelyeket a lágerekben készült filmek levetítésével váltottak ki a szövetségesek a né-

„...a nő alá van rendelve a férfinak...”
Hitler
Schirach
HJ birodalmi vezetővel,
Jutta Rüdigerrel,
a BDM birodalmi vezetőjével és
Clementine von Castell-
lel, aki a Hitler és Szépsegét
képviselte

Az olyan nőszemély, aki politikába üti az orrát, nekem maga a borzalom.
Adolf Hitler, 1942

Ha az ember rátekintett, csak egy szempárt látott. Ehhez járult különleges csengésű hangja, amelyen a világ elé tárta gondolatait. Költsök és frók igyekeztek megörökíteni hasonló benyomásaikat. De teljesen soha nem sikerült nekik.

Gertrud Herr, született 1910-ben, BDM-vezető

Olykor megeresztettük egy-egy élcet a nagykutyákról, de érdekes módon soha nem a Führerről.

Hertha von Bergh, született 1926-ban

metekből? Gondoljuk meg, hogy az embernek van egy olyan képessége, amely elfelejteti vele minden, aminek nem lenne szabad megtörténnie. Lore Walb, aki szintén tagja volt a BDM-nak, naplójában hosszan ír szembenállásáról és arról az elfogtási mechanizmusról, amelyet saját magán figyelhetett meg. „A tények, amelyekről olvasok, sarokba szorítanak – jegyzi le önkritikusan. – Nincs olyan, hogy »elfelejtettem«. Azért nem emlékszem, mert az agyam még emlékszik a parancsra: »Ne nézz oda!« Tudatában voltam a szörnyűségeknek, de féltem tudomásul venni őket. Ha tudomásul vettettem volna a terrort, annak teljes emberellenességét, az egész világrendem összeomlott volna.”

Néhány visszaemlékező olyan esetekről számol be, amelyek megvilágítják a terror kiterjedését. Barbara Röper például 1943–44-ben kisegítő hadi szolgálatot teljesített villamoskalauzként Koblenzben. „Egyszer egy-két kocsiból álló különjáratra osztottak be a Rajna túlpartján. Csak annyi a dolgozók, mondták, hogy elvigyétek az utasaitokat a pályaudvarra, jegyet nem kell venniük.” Nem emlékszik egészen pontosan minden részletre, de azt tudja, hogy az utazás céljával már akkor is tisztában volt. „Valószínűleg megölni vitték azokat az embereket valahová. Igazán rájöhettet az ember, hát lehet, hogy én is rájöttem.” Barbara Röperhez hasonlóan sokan kerültek valamelyen kapcsolatba a terrorral, rendőrként, vasúti alkalmazottként, jegyzőként avagy véletlen szemtanúként.

De hogyan hatott a terror a gyerekekre, akik még nem tudták felfogni az elborzasztó valóságot? Waltraud Günther még ma is megindultan emlékszik vissza rá, mennyire felkészületlenül érte kis barátnője deportálása: „Még tízévesek sem voltunk akkor, s egy reggel elindultam hozzájuk, hogy mint minden, együtt menjünk az iskolába. De teherautó állt a kapujuk előtt, s hordták ki a házból a bútoraikat. Én meg érzékeny gyerekként végig sértődtem, s rettenetesen felháborodtam. Micsoda galádság, gondoltam, elköltöznek, és még csak nem is szól.” Waltraud Günther csak jóval később fogta fel, mi is történt a barátnőjével.

Még mindig arról faggatják ennek a nemzedéknek a tagjait,

„Fontos, hogy mosolyogva teljesítsük a kötelességünket. Örülünk, ha segíthetünk abban a nagy munkában, hogy felépítünk egy új Németországot.”

Das Deutsche Mädel, a BDM folyóirata, 1933

Az ember azt képzelte, hogy a Führerért, a népert és a hazáért minden meg kell tennie, még ha megszakad is.

Hilde Seffert, született 1930-ban

A BDM-ben közösségi és bajtársias szellem uralkodott. A bajtársiasság még a háború első éveiben is kitartott. Kapcsolatban maradtunk egymással, éspedig a BDM-csoport révén.

Erika Augustin, született 1921-ben

„Mosolygós arcot vágni...”
A BDM kenyéret oszt Düsseldorfban egy légitámadás után

hogy miről tudtak és miről nem, s mit tettek és mit nem tettek. A válaszok csakis egyéniel lehetnek. De arra a kérdésre, hogy miképpen vezették le belső feszültségüket, csaknem egyformák a feleletek. Ennek ugyanis általában elterjedt, mindenki által ismert módjai voltak. A legfurábbak és legelterjedtebbek közé tartozott, hogy elhitették magukkal: szeretett Führerük közvetlen környezetében kell keresni mindenért a bűnöket. „Mindig azt mondta, ha a Führer ezt tudná! Ha megemlítték, hogy valakit lágerbe vittek, vagy hogy már megint történt valami borzalom, mindig azt mondta, ha a Führer ezt tudná, de hát semmit sem mondanak el neki.” A legnagyobb gazember mint udvartartásának áldozata – ennek a felfogásnak az elterjedtsége és együgyűsége világít rá például arra, hogy miért is örült annyi német, amikor kiderült, hogy az 1944. július 20-i merénylet után Hitler életben maradt.

Pedig sem a diktátor, sem cinkosai nem rejtették véka alá gyilkos terveiket. Példa erre Hitlernek egy 1939-ben tett kijelentése, hogy a háború „a zsidó faj európai megsemmisítését” fogja jelenteni, Goebbels felszólalása a Volkspalastban, amikor nyíltan a „kiirtás” szót használta, vagy Göring hírhedt beszéde a sztálingrádi vereség után, amikor súlyos következményekkel fenyegetőzött, ha „a zsidó bosszút állna a német aszszonyokon és gyerekeken”. Bosszút, miért?

Ahogyan fogyatkozott a hadiszerencse, mind kevésbé leplezte a propaganda, hogy mi is az *Endlösung* (végső megoldás), azzal a céllal, hogy minél több német váljék a nácik cinkosává, s forrjon össze életre-halálra a horogkereszttel. Sok interjúalanyunk még ma is tisztán emlékszik, mennyire féltek a szövetséges csapatok bevonulásakor egy mindenire kiterjedő nagy leszámolástól: „Azt hittük, valamennyien szibériai munkatáborba kerülünk.”

A hitleri idők leányaival beszélgetve világossá vált előttünk, hogy milyen súlyos lelki törést okozott ez a kor nemzedékük sok tagjában – amelyet máig nem heverték ki. A kellemes, jóléletet tükröző polgári otthonok lakói emberi tragédiák sokaságát élték át. A legmegrendítőbbekről az áldozatok tudnak beszámolni. Ceija Stoika, a *cigány asszony* – aki ragaszkodik

cigány mivolta feltüntetéséhez – iszonyatos megrázkođtatásokon ment keresztül attól a perctől kezdve, amikor apja hamvait urnában, postán kapta meg a koncentrációs táborból, egészen addig, amíg maga is megjárta a lágerek poklát Ravensbrücktől Auschwitzig. Különösen a ravensbrücki női őrök alakja vésődött az emlékezetébe: „Csizmában jártak, korbáccsal a kezükben, és ha valamelyik azt mondta, pofa be, akkor mindenjárt ütött is, persze úgy, hogy az embernek azonnal kiserkadt a vére. Mindig a fejünket verték. Rettenetesen megalázónak éreztem, hogy el kell tűrnöm az ütlegeket – ráadásul egy nőtől.”

A háború után bíróság elé állították a ravensbrücki láger női őreit is. A fiatalabbak pályája gyakran egyenesen a BDM-ből vezetett a táborba. A legkegyetlenebbeket kivégezték, köztük a hírhedt Dorothea Binzet, aki perverz kéjjel gyötörte a foglyokat. De még ezek a női őrök sem voltak mindenformák. Kettő közülük például leveleket csempészett ki a foglyok hozzátartozóinak – és ezért maguk is a szögesdrót mögé kerültek. Bármennyire irritáló lehet, de még az SS-egyenruha alatt is megmaradhattak néha emberi érzések. A háború utolsó éveiben egyre több női őrt erőszakkal soroztak be. Arról, hogy mit jelenthetett ez egy fiatal lánynak, Evelis Heinzerling mesél, aki a légelhárításnál szolgált mint ütegparancsnok. Egy-szer új lány jelentkezett nála: „Koncentrációs táborban volt őr azelőtt, de csak annyit mondott, hogy az apja kihozta onnan, mert nem bírta tovább. Sajnáltam, mert nagyon befelé forduló, szótlan lány volt, egy szót sem ejtett a táborról.” Ezeknek a gyilkolócépezetből kikerült lányoknak a példája mutatja, hogy mi lett a háború végére a kezdeti nagy lelkesedésből. Az önkéntességből szolgálat lett, a szolgálatból kötelesség, a kötelességből végül kényszer. Nők millióit dolgoztatták a mezőgazdaságban és az iparban a bevonultatott férfiak helyett. Ehhez a megfeszített munkához képest a háború előtti gyakori használtruha- és gyógyfűgyűjtések, a téli segélyakciók, a krumplibogárirtás és más hasonló, önként végzett tevékenységek szinte gyerekjátéknak tűntek fel. Csaknem minden fiatal nőt munkaszolgálatra köteleztek a hadiiparban, s legtöbbjük tudatában is volt annak, hogy tőle is függ: tudják-e foly-

„Ók azok,
akik némán
tűrnek...”
Több mint
hárommillió
fiatal nő dol-
gozik a hadi-
iparban

A női és a férfi munkabérek egyenlősége azt jelentené, hogy semmibe
vesszük a férfiaknak a népközösség javát szolgáló teljesítményét.

Adolf Hitler, 1944

Ez az időszak önállóvá tett minket – elvégre háború volt –, helyt kellett
állnunk. Csaknem minden helyzetben képesek is voltunk rá.

Waltraud Günther, született 1926-ban

Teljesen magától értetődőnek találtuk, hogy nőknek kellett helyettesíte-
niük a fronton lévő férfiakat. Nem mi döntöttük el, hogy mit akarunk
tenni, föntről szabták meg. Mi pedig minden további nélkül eleget tet-
tünk az utasításoknak.

Irmgard Rogge, született 1927-ben

„Fontos,
hogy moso-
lyogva telje-
sítsek a köte-
lességek...” Szol-
gálatra köte-
lezett lány a
hadiiparban

Bármennyire kitágítható is a nők tevékenységi köre, egy valóban szer-
ves és logikus fejlődés végcélja mégiscsak a családalapítás kell hogy
legyen.

Adolf Hitler, 1932

Az utóbbi időben mind gyakrabban megakadályozzák, hogy rendkívül
tehetséges, jó teljesítményekre képes nők előbbre lépjenek munkaterü-
letükön, s nem ismerik el eredményeiket – csak azért, mert azokat nem
férfiak érték el.

Gertrud Scholtz-Klink, a náci nőegylet birodalmi referense, 1938

„A női munkának a háborúban is ott legyen a korlátja, ahol már a nem-
zet életforrását veszélyezteti.”

Irányelv, 1938. október 19.

tatni a háborút. A munkamegtagadásért büntetés járt. „Anyánk mindig azt ismételgette, hogy tegyük csak meg, amit megkövetelnek tőlünk, mert ha ellenszegülünk, koncentrációstáborba kerülhetünk; a legkisebb vétséggel is nagy bajt hozhatunk a fejünkre” (Doris Schmid-Gewinner).

Mindenek ellenére a falusi, a mezőgazdasági munkaszolgálatot felidézve kifényesedik a visszaemlékezők arca, mert – mondják – jó oldala is volt annak: sokan a nagyvárosi lányok közül a parasztgazdaságokban dolgozva találkozhattak először a természettel. A fiatalok szinte előzönlöttek a falvakat, tanyákat: csak az 1942. évi aratásban – a korabeli lapok termelési csatának neveztek – több mint kétmillió BDM-es leány és HJ-fiú vett részt: „Csodálatos érzést ismertem meg ezekben a hetekben: a testi fáradtságot. Fékezhetetlen munkavágy lett úrrá rajtunk. Ha már nagyon közel álltunk az összerogyáshoz, elég volt egy pillantást vennünk a tábori zászlóra, s új erőre kaptunk” (Gisela Maschmann).

Az az illúzió, hogy egy, az életben maradásért küzdő nemzeti közösségről dolgozik, minden fiatal hihetetlen teljesítményekre sarkallt. Még a legfiatalabbak is szent kötelességiüknek éreztek, hogy hozzájáruljanak az *Endsieghez*, a végső győzelmhez. „Mi minden készítettünk a katonák számára a hazaifas esteken! Pulóvereket, sálakat kötöttünk, leveleket írtunk nekik. Úgy fogtuk fel: értünk harcolnak, tehát mi is megtesszük értük a magunkét” (Doris Schmid-Gewinner). Azt, hogy a hősi halál, ez a hazáért hozandó legnagyobb áldozat vágya mennyire áthatotta a lányok lelkét is, Irmgard Rogge szavai hűen kifejezik: „Emlékszem, kislány koromban hősi pózt vettem fel a tükör előtt, és elképzeltem, hogy ha most a hazáért, a Führerért és a népert meghalhatnék, akkor mindenki élhetne tovább boldogan. Hát ilyen fura dolgaim voltak.”

Amikor 1944-ben a front egyre közeledett Németországhoz, mind nagyobb lett az esélye annak, hogy az ilyen „fura dolgok” szomorú valósággá váljanak. Hitler egészen addig megtagadta a náci vezetőknek azt a gyakori kérését, hogy állítsák csatasorba a nőket is. Ebben persze szerepe volt régi férfiso-

viniszta felfogásának is. Még a háború előtt kifejtette: „Szégyenném, hogy német férfi vagyok, ha háború esetén akár egyetlen nőnek is ki kellene mennie a frontra. És ha a férfiak olyan gyávák és olyan nyomorultak lennének, hogy ezt az egyenjogúság szóval akarnák megmagyarázni, hát kérem, ez nem egyenjogúság, mivel a természet nem erre teremtette a nőt. Arra teremtette, hogy ápolja a megsebesült férfiakat, ez az ó kötelessége.” De mi helyt a már elveszett háború emberanyag-szükséglete megkövetelte, a diktátor ezt az ígéretét is megszegte.

A nők a Luftwaffénál és a híradóosztágnál már 1943-tól irodai kisegítő szolgálatot láttak el, 1944-től kezdve pedig teljesen hivatalosan a légvédelmi egységeknél és más, harcoló alakulatoknál is, meghozzá „kiemelten önkéntes szolgálatban” egy hivatalos szöveg szerint. „Én még tényleg önként jelentkeztem, hogy hozzájáruljak a háború megnyeréséhez. Úgy gondoltam, hogy ezt kell tennem, hogy segítenem kell” (Ingeborg Seldte). A háború végéig ötvenezér katonánőt vettek be – és áldozták fel jó részüket. Arról, hogy hányan estek áldozatul a lövegek kiszolgálása vagy a bombázások közben, hány Wehrmacht-katonálny halt meg a mélyrepüléses támadások során, nincs statisztika. Evelis Heinzerling, aki ütegparancsnokként több mint száz lánynak parancsolt, még pontosan fel tudja idézni, hogy milyen félelem bénította meg őket egy-egy nagyobb támadáskor: „Egy mélyrepüléses támadás után három halottat és tizenhét sebesültet vesztettünk, s ez a lányokat úgy megrendítette, hogy közölték: elegük van az egész ből, befejezték. Kerek perec megmondta, hogy nem állnak még egyszer a löveg mellé.” Elisabeth Zimmerer is tanúja volt egy hasonló jelenetnek egy légitámadáskor. A katonálnyok elveszették a fejüket, s ezért igen súlyos árat fizettek. „A szomszédos fényszóróállást vették célba a repülőgépek. A kiszolgálószemélyzetbe beosztott lányok a fedezékebe vonultak, amikor sűrűn hullani kezdtek rájuk a bombák. Gyávaság címén agyonlőttek valamennyiüket.”

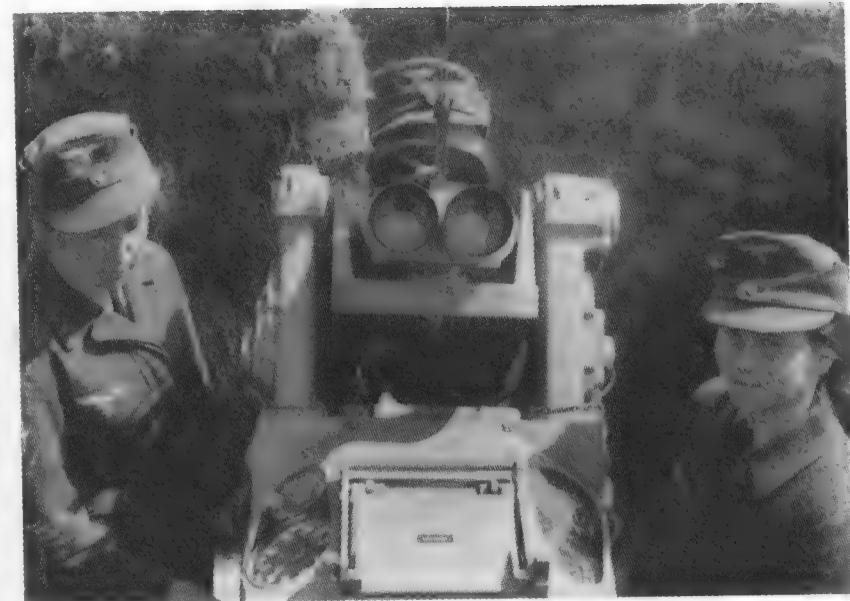
De a fiatal nőket nem csak a halálfelelem bénította meg. Az a tudat is nyomasztotta őket, hogy ölniük kell. „Egyszer a

célkereszben megjelent egy ellenséges katona feje. Parancs szerint lőnöm kellett volna, de nem tettem meg. Nem voltam rá képes" (Elisabeth Zimmerer).

A legtöbb asszony és lány az első években csak az újságokban olvasott hadjelentésekben, az esetek listájából és az élelmiszer-fejadagok fokozatos csökkentéséből tudta, hogy háború folyik. De hamarosan saját bőrükön is megtapasztalhatták a háború brutális valóságát. Legnehezebben talán a kórházi szolgálatot viselték. „Az egész szörnyen megterhelő volt lelkileg, de leginkább az borzasztott el, amikor azt a sok láb nélküli fiatalembert láttam, a súlyos lőtt sebeikkel, akik sem élni, sem meghalni nem tudtak. Egyikük-másikuk egész éjszaka nem aludt, olyan fájdalmai voltak, s még a nagy adag morfium sem segített rajta" (Maria Eisenecker). Ezt a beszámolót hallgatva a *Junge Welt*nek, a HJ lapjának korabeli hirdetései szinte cinikus gúnyolódásnak hatnak: „A lányok szereint a legszebb és a hozzájuk legközelebb álló munka a Vöröskeresztnél és a kórházakban várja őket. A BDM-es lányok itt találják meg legszebb feladatukat, és itt valóban »a haza segítő anyáivá« válnak.”

A nagyvárosok bombázáporában az egykori jungmádelek minden maradék illúziója szertefoszlott. Az utcákon hosszú sorokban kiterített holttestek és a romba dőlt lakónegyedek láttán már csak kevesen hittek a nemzetiszocialista új világ eljövetelében. Sokakat tehetetlen düh szállt meg. Doris Schmid-Gewinner, aki tizenegy éves korában bombák szétszaggatta holttestekre aggathatta rá az azonosító cédrulákat, és akit 1945-ben még kiképeztek a páncélöklök kezelésére, eltöprengve idézi fel akkori érzéseit: „Nem hinném, hogy arra gondoltam volna: Hitlerért halok meg. Nem: azokkal kellett szembeszállnunk, akik annyi fájdalmat és szenvedést okoztak nekünk. Elképzelheti, mennyire gyűlöltem azokat a bombázókat! Az összes létező páncélöklöt kilőttem volna rájuk, ha Stuttgart fölé repülnek!”

A fanatizmusban, amely nagyrészt az információhiány következménye, minden diktatúra erős támaszra lel. Az a szaka-

„Mindannyiunk szent kötelessége lesz, hogy megvédjük és beteljesítük a hazánkat, mivel halász ellenségeink, akik köröttünk lapulnak, minden türelmet megpróbálják hamvasságunk hímporát elszorvasztani.” Ilyen zagyvaságokat hordtak össze az iskolai dolgozatokban – a náci agymosás megtette a hatását.

Erika Augustin, született 1921-ben

Most már nem csupán a hadkötelesekre vonatkozik a mozgósítási parancs, hanem minden németre, aki betöltötte tizenhatodik életévét, leghyen lány vagy fiú.

Hermann Göring, 1939

Egyszer a célkereszben megjelent egy pilóta feje, de képtelen voltam lenyomni a gombot. Inkább agyonlövettem volna magam, mintsem hogy lelkemre vegyem egy ember halálát.

Elisabeth Zimmerer, született 1928-ban

„Szégyell-ném, ha akár csak egy nő-nek is ki kel-lene mennie a frontra...”
Női Luftwaf-fe-segédszolgálatosok 1944-ben

dék, amely 1944–45-ben, a háború utolsó hónapjaiban a propaganda hazug, eltorzított valóságképe és a tényleges valóság között tátongott, még diktatúrákban is páját ritkítja. Sokan, nehezen megmagyarázható módon, még mindig készek voltak feláldozni magukat a „Führerért, a népert és a hazáért” – a hadi helyzet kilátástableanságát tekintve, nagy talánya ez a kornak. De tárgyilagosan nézve, a rezsim ezért folytathatta a népirtást, ami a lakosság nagy részének odaadását az évszázad német „mene, tekeljévé” értelmezi át. „Egyáltalán nem kételkedtünk abban, hogy helyesen cselekszünk – magyarázza Irmgard Rogge, hogy miért tartott ki egészen a keserű végig. – Csak azt éreztük át – de tulajdonképpen végig nem gondoltuk –, hogy *velünk* mit tesznek: a katonáinkkal, a hadseregeinkkel, az ellenünk intézett légitámadásokkal. Ezért pedig bosszút kellett állnunk.”

A BDM a háborús években már nem ugyanaz a BDM volt, mint a háború előtt. Interjúalanyaink sötétnek, zavarosnak, szűksnek nevezik ezeket az éveket, amelyek elhalványulnak a háború előtti „napsugaras” időszak fényében. A kirándulások, táborozások kedves emlékei helyett most a kegyetlen háborús hétköznapot idézik fel. Azt például, hogy még a korai évek erkölcsi szigora is felengedett. Az új irányonal, amely mögött az SS vezetője, Himmler, valamint Hitler árnyéka, Martin Bormann állt, az volt, hogy a nők szüljenek minél több gyereket, hogy a rendszer pótolhassa az elesettek és a fogásba esettek millióit. A szülési kedv növelésére minden módszert felhasználtak. Az SS családos tagjait minden gyermekük születésekor megjutalmazták, az úgynevezett népi szükségházasságokban pedig pártában maradt hajadonokat és hadiözvegyeket adtak össze „harcedzett, egészsgéges” férfiakkal. A *Lebensborn*ban (életforrás), az SS bejegyzett egyesületeiben a leányanyák – az abortuszok ellensúlyozására – névtelenül hozhatták világra gyermekiket.

A *Lebensborn*-otthonokat szinte teljes titoktartás övezte, ezért az a kép alakult ki róluk a háború után, hogy voltaképpen „árja tenyészbordélyok” voltak. Néhány újságíró is ezt sugallta, holott csak szülték, de nem nemzették bennük a gye-

rekeket. A cél az volt, hogy az anyák által nem vállalt újszülötteket egy ideig falaik között neveljék, majd kiadják az SS-hez hű nevelőszülőkhöz. A *Lebensborn* az tette bűnös intézménnyé, hogy az SS-katonák által a megszállt országokból elrabolt gyermeket is gondoztak bennük. A Franciaországból, Lengyelországból, Norvégiából elhurcolt tízezer szőke aprósággal a németek vérvonalát akarták „feljavítani”. A háború után csak kevesen kerültek vissza közüük a szüleikhez.

A BDM-es lányokat is minden eszközzel arra ösztönözték, hogy gyerekeket szüljenek a Führernek. Ilse Burch-Lennartz egy jellemző történetet mesél el: „A nővéremet leánytáborba vitték, egy fiútábor közvetlen közelébe. A két tábor vezetői egy éjszaka ajtót-ablakot kitártak, s rászabadították a fiúkat a lányokra. Az ifjak persze kapva kaptak az alkalmat. Szegény nővérem bőgve menekült.”

Amikor a háború már német területen tombolt, a német asszonyok és lányok váltak százezreszámra a győztesek áldozataivá, keleten éppúgy, mint nyugaton: a német nők tömeges megerőszakolásával az a gyűlölet és düh tört ki a katonákból, amely a német támadó hadjáratok éveiben halmozódott fel bennük. Szinte minden visszaemlékező nő beszámol a szövetségesek bevonulásakor átélt általános rettegésről, azokról a trükkökről – arcuk bekormozásáról, ócska göncökbe öltözésükkel –, amelyekkel minél jobban igyekeztek elcsűfítani magukat. „Hónapokig olyan rongyokban jártam, hogy el sem tudja képzeli. Úgy vadásztak ránk, mint a nyulakra, minden éjjel jöttek. Betörték az ajtónkat. Még most is hallom a nők sikoltozását. De engem nem kaptak el” (Gertraude Wortmann). Akiknek nem volt ilyen szerencséjük, azok máig szenvednek lelkei sérüléseiktől.

Bizonyára az emberi természet lényeges vonása, hogy legelénkebben saját fájdalmainkat, szenvedéseinket őrzi meg emlékezetünk. Interjúalanyaink legmegrendítőbb beszámolói közé tartoznak azok, amelyekben azoknak a napoknak az erőszakosságait ecsetelik. Az egykori BDM-es leányoknak máig emlékezetébe vésődött a totális vereséggel párosuló totális megalázottság és meggyalázottság élménye. „Nagyon fájdal-

„Tudatosan
fel akarjuk
kelteni
a lányok
érdeklődését
a politika
iránt...”
BDM-vezetők
meglátó-
gatják
a dachauí
koncentrá-
ciós tábor
1936-ban

Ha egy nő elkezd töprengeni a lét kérdésein, az ember idegeire megy!
Adolf Hitler, 1942

Megtanultuk, hogy a KZ koncentrációs tábor jelent. Azt mondta, hogy vannak emberek, akik a kormány ellen vannak, s azokat ott át kell nevelni.

Luise Fischer, született 1920-ban

Tizenkét éves koromban apámtól hallottam először a koncentrációs táborokról. Figyelmezetted, hogy ha bárkinek beszélnék róluk, lefokoznák, s vele együtt mi is egy ilyen táborban találnánk magunkat.

Gerda von Irmer, született 1929-ben

Azt rebesgették, hogy a koncentrációs táborokban halálra kínozzák az embereket. De nem volt szabad róla beszélni, különben az ember maga is odakerült. Félelmemet mintha elfújták volna, mikor szolgálatban voltam, helyét mély közösségi érzés foglalta el. Képtelen voltam a két végletet összeegyeztetni: egyfelől a koncentrációs táborról és a félelmet, más-felől az együttműköést és az öröömöt – a kettő nem fakadhatott egy tőről.

Doris Schmid-Gewinner, született 1930-ban

A ravensbrücki koncentrációs tábor női vezetők, akik gonoszabbak voltak a sáttannál is, s gonoszabbak auschwitzi társaiknál is. Leírhatatlan borzalmakat követték el.

Ceija Stoika, született 1934-ben, egykor KZ-fogoly

„Féltünk
attól, hogy
rádöbbenünk
az igazság-
ra...” A ber-
gen-belseni
koncen-
trációs tábor
örei brit fog-
ságban

mas felismerni azt, hogy az ember szégyellni való ideálokban hitt, hogy az egész egy nagy ámítás volt, és hogy visszaéltek a bizalmával, a hitével.”

Minden esetre nem is sikerül valamennyiüknek összeegyeztetni a BDM-es, szubjektíven „szépnek” látott világot Auschwitz árnyával. „Nem tudom tisztázni magamban. Kívül esik a felfogóképességem. És ha még mélyebbre akarnék hatolni, minden bizonnal teljes kétségebes fogna el” (Evelis Heinzerling). Eva Sternheim-Peters írói élelátással fejezi ki ezt a felismerési folyamatot: „Azzal a személyivel, aki korábban voltam, már csak a nevem azonos. Akár meg is kérdezhetném magamtól: ez most én vagyok, vagy valaki más?” Gertraude Wortmann éppily szigorúan ítéli meg önmagát: „Hogy valaki ennyire elvakult lehet, mint amilyen én voltam, és hogy ennyire hívővé, ilyen elvakult hívővé válhat, minden bizonnal a személyiségeben is keresendő az oka.”

Hitler leányai ma már nagymamák, sőt dédmamák. A háború után minden újra kezdték, és minden német államban kivetíték a részüket az újjáépítésből. Gyakran a szemükre hánnyták, hogy hallgattak, nem tettek semmit. A mi beszélgetőtársaink azonban már nem hallgatnak: nagyon is őszintén, gyakran megdöbbentően nyíltan válaszolnak a néha bizony kényes kérdésekre is. Lehet, hogy végre ennek, az őszinte beszédnék is eljött az ideje. Majdnem minden azt vallja, hogy egy olyan nemzedékhez tartozik, amelyet politikailag kihasználtak – mégis legtöbbjük előtt a tulajdon fiatalok egy része rejtély maradt. „Ahogy ma a gyerekeket meg fiatalokat elnézem, minden meglepődöm, mennyire mások. Ilyenkor úgy érzem, mintha mi *akkor* aludtunk volna, mintha csak rosszat álmodtunk volna.”

A háború vége katasztrófa volt. Mindaz, amiben hittünk, szerte feszült. *Hilde Seffert, született 1930-ban*

Becsaptak bennünket, elrabolták a fiatalokat. *Hilde Seffert, született 1930-ban*

Borzalmasan fáj, ha az ember kénytelen felismerni, hogy hamis eszményekben hitt, és hogy visszaéltek a jóhiszeműségével.

Gudrun Pausewang, született 1928-ban

„Még nagyon sokáig hittem a gyzelemben...”
Wehrmacht női kisegítő szolgálatos fogáságban, 1945-ben

A NAUHUS S A 212 VINCHAM
NEMET FASINA RONDETEN
NAGA A HIRONHUS A NEMET NÖVLET
ENFALU IMPARANS FALCONIS M I VINGAM
VÖRÖSHU RONDETEN
NEMET NAGA A TOTALIS HIRONHUSZ MÓ
TOTALIS NEMET PRAGENIA

[INTÜ PÁRA A NEMET RONDETEN LEGVÖLÖG
RONDETEN M ENSONISGENEL HIRONHUS
A HOC CAUSTICUM TÖLC

Nevelés

A népi állam egész nevelőmunkájának elsősorban nem a pusztai tudás besulykolására kell irányulnia, hanem makkegészséges testek kinevelésére. Csak másodsorban következhet a szellemi képességek fejlesztése. Itt azonban ismét a jellem tökéletesítése áll az élen, kiváltképpen az akaraterő és a határozottság erősítése, összekapcsolva a felelősségtudatra való neveléssel, s csak végezetül következhet a tudományos képzés.

Adolf Hitler: Mein Kampf

Az a célunk, hogy felkeltsük bennetek, fiatalokban a harci szellemet, és ébren tartsuk. Arra kell törekednetek, és azt kell elérni, ami célként lebeg a Führer szeme előtt Németország felépítésére irányuló tevékenysége során. Ennek jeleként vonják föl itt a jövő zászlaját, amelyért az SA szenvedeit és vörzett, azz a zászlót, amelyért a legjobbak a halálba mentek.

Ernst Röhm, az SA vezetője

A testedzés túlhajtása miatt az Adolf Hitler Iskolák beváltották a rendszer hozzájuk fűzött reményeit, azt, hogy a hatalom olyan menedzsereit neveljék fel, akik tettek készek, teljesítmény-központúak, de konfliktushelyzetekben iránymutatást várnak!

Harald Scholtz, született 1930-ban, egykor Hitler-iskolás

Számunkra a hivatás legkevesebb egy szibériai gauleiteri posztot jelentett. Ezt oltották belénk.

Klaus Geue, született 1931-ben, egykor Hitler-iskolás

Először is engedelmeskedni kellett megtanulnunk. Ennek oka világos volt: csak az tud parancsolni, aki engedelmeskedni is tud.

Uwe Lamprecht, született 1929-ben, a plöni napolá egykor növendéke

Mindig azokat a fotókat nézegettük, amelyeken Hitler gyerekek fölé haladt, megsimogatta az arcukat, vagy a nagyobbak vállára tette a kezét. Erre vágytunk mi is. Végül is Hitler-iskolások voltunk. Az ő nevét viseltük.

Theo Sommer, született 1930-ban, egykor Hitler-iskolás

Mire véget ért a háború, csak meghalni tanultam meg a hazámért, élni nem. Azt sulykolták belénk, hogy te semmi vagy, a néped minden. Németországnak élnie kell, akkor is, ha mi meghalunk. „Németország fályafény, világít a Föld egén, s ez akkor is így lesz, ha már belőled por se lesz” – énekektük.

Hans Buchholz, született 1927-ben, a naumburgi napolá egykor növendéke

A zsenik a politikai életben értéktelenek, amennyiben nincs jellemük. Politikai vezető esetében fontosabb a jellem, mint az úgynévezett zsenialitás, a bátoraság előbbre való, mint a bölcsesség vagy a belátás. Az a döntő, hogy férfiak olyan szervezetet építsük fel, amely szívósan, de szükseg esetén gátlástanul képviseli a nemzet érdekeit. Ez a döntő.

Adolf Hitler

Szégyellem magam, hogy milyen keveset tudtunk a német irodalomról, Mannról, Bennról és más írókról, s a matematikai ismereteink is hiányosak voltak. Szellemi téren tehát a sor végén kullogtunk.

Harald Grundmann, született 1927-ben, egykor Hitler-iskolás

Ami gyenge és nem elég erős, megfullad és elesik. Megölik, kegyetlenül és kíméletlenül, tehát a legkedvezőbb módon. Az Úristen így alkotta meg a természetet.

Heinrich Himmler, 1944

Ha gyengének mutatkoztunk, akkor ránk fogták, hogy anyámasszony katonái vagyunk, gyáva nyulak, az egész szakasz vagy század szégyenei.

Hans Müncheberg, született 1929-ben, a potsdami napolá egykor növendéke

Magától érte, hogy mindenekelőtt a testgyakorlásnak tulajdonítunk kiemelkedő jelentőséget. Az északi faj szép és egészséges teste, valamint acélos akarata az elérődő célunk.

Bernhard Rust birodalmi nevelésügyi miniszter, 1935

pítésügyi Főhivatala volt, megbízásuk pedig arra szólt, hogy válogassák ki a fajtiszta fiatalokat a diákok közül.

Az igazság pillanata jött el Naumburgban Hans-Georg Bartholomai számára is. Fellépett a mérlegre, megmérték a magasságát is, aztán ez egyik ember egy hosszúkás mérőműszert csattantott fel, mint egy fogót, és a hideg fémlapot Bartholomai járomcsontjához szorította. Megfelelő méretű-e a koponyája? Beleillik-e a sablonba? Az elit iskolásoknak „túlnyomóan nordikusnak” kell lenniük, ez állt az orvosok utasításában, elfogadható még a „fáliisch” és a „nyugati”. Vajon Bartholomai melyik ismérnek felel meg?

Az egyik orvos rejtélyes szám- és betűkombinációt mutatott. Úgy tűnt, minden rendben van. A Bartholomai faji alkalmasságát vizsgáló férfiak szemmel láthatóan elégedettek voltak. „Akárcsak a legtöbbünk, én is a »jól kiegyensúlyozott fajtakerék« minősítést kaptam” – emlékszik vissza arra a napra, amikor „fajilag” meghatározták. Kuncog, annyira abszurdnak és tébolyítónak találja ma, hogy embereket véltek „fajjellegük” alapján osztályozzanak. „Én árja kettes lettem – mosolyog Hans Müncheberg, aki Potsdamban nőtt fel. – A legjobb barátom viszont, akinek olyan koponyája volt, mint az idős Hindenburgnak, az fáliisch lett. És a többiek is sorra nordikus, fáliisch, dinári, nyugati vagy keleti minősítést kaptak.”

A „vér szerinti kötődésről” és a fajról szóló agyaggyalék eszményi alakja a „nordikus felsőbbrendű ember” volt. Tulajdonképpen az eljövendő birodalom minden vezetőjének ilyenek kellett volna lennie, de csak igen kevesen feleltek meg ennek a mintaképnek. Hans-Georg Bartholomai iskolájában szinte senki. „A több mint négyszáz diákból mindenki minősítettek nordikusnak vagy fáliischnek. Ezek tényleg magasak voltak, és szőkék, kék szeműek, orruk a homlokuk vonalában folytatódott.” A maradék, akárcsak ő maga, fajtakeréknek minősült, amely minősítés általában nem járt semmi-féle következménnyel. De az SS-orvosok látogatása után egy fiúnak mégis el kellett hagynia a naumburgi intézetet. A diagnózis szerint „kerek keleti koponyája” volt, és ez úgy hangzott, mint egy ítélet. „Nem akarom említeni a nevét – mondja Hans-Georg Bartholomai, s ez majdnem úgy hangzik, mintha

A fehér köpenyes férfiak a tornacsarnokban várakoztak. Előttük hosszú asztal mappákkal, jegyzőkönyvekkel és különös fémeszközökkel. Volt ott például egy hosszúkás mérőműszer, amely egy óriás rovar csápjaira emlékeztetett. Mellette fekete dobozka üvegszemekkel, amelyek élettelenül, üresen meredtek a levegőbe. minden szemszínhez egy szám tartozott. Szemszíntáblának neveztek. Egy falécen, karnyújtásnyira, hajmin-ták függetek: egyenes szálúak, hullámosak, göndörek, barnák, feketék, szőkék. A fehér köpenyesek szigorúan néztek körbe, mint bírák az igazság keresése közben. Azt is keresték: a „rasszista igazságot”.

A fiúk meztelen felsőtesttel, rövidnadrágban, egy kicsit riadtan álltak az idegenek gyűrűjében: sejtették, mi vár rájuk. Hallottak már erről biológiaórán és „fajtanon” is – így nevezték azt az órát, amelyen a tanárok az antiszemizmust tudományként adták el. Koponyájukat megmérik, és őket magukat is felmérik „fajtisztaságuk” szempontjából. Megtanulták, hogy csak a „fajtiszta fiúk” alkalmassak arra, hogy az új rendszer felsőbbrendű embereire váljanak – erre készítették fel őket az úgynévezett napolákból: ez a *Nationalpolitische Erziehungsanstalt* (nemzetpolitikai nevelőintézet) rövidítése volt. A fiúk alig műltak tizenkét évesek, amikor felvették őket azzal a céllal, hogy majd ők legyenek az „ezeréves birodalom” vezetői: talán Kijev vagy Minszk gauleiterek, az uráli hadsereg parancsnokai vagy India kormányzói, a vezetők tehát mindenütt, ahol hamarosan az új német birodalmi határokat jelzik a horogkereszes zászlók. Talán. A Német Birodalomban azonban nem lehetett führer (vezető) az, aki nem kapott zöld alkalmassági igazolást. A fehér köpenyes urak ezért érkeztek ezen a napon Naumburghoz. Munkaadójuk az SS Faj- és Tele-

ez az ítélet máig érvényben volna. – El kellett hagynia az intézetet. Színtiszta keleti volt.”

— Az iskolai minősítésen, a politikai magatartáson és a személyes teljesítőképességen kívül öröklésbiológiai szempontok is döntő szerepet játszottak abban, hogy ki számított fényes jövőt ígérő oktatásra a Harmadik Birodalomban. Akárcsak a brit elit kollégiumban, Etonben, a nácik elit iskoláiban is az új német birodalom jövendő elítéjt akarták kinevelni, az új nemességet, amelynek meg kellett volna tanulnia ellentmondást nem tűrően parancsokat osztogatnia, s tisztában kellett volna lennie a modern hatalomgyakorlási móddokkal is. Már a kezdet kezdete is ellentmondásos volt: az iskolákban ugyanis kritikus szellemű, művelt, sokoldalúan tájékozott vezetőket akartak képezni a gyerekekől, akiknek ugyanakkor feltétel nélküli engedelmességet, áldozatkészséget és halálig tartó hűséget kellett volna fogadniuk Hitlernek. Kritikus szellemű nácik? „A Führer hűséges követőivé és hívő nemzetiszocialistákká kellett volna válnunk – mondja Hans-Günther Zempelin, az oraniensteini napola egykori növendéke. – Azt várták tőlünk, hogy saját akaratunk legyen, önállóan gondolkodunk, önállóan döntsünk, s szerezzünk is érvényt döntéseinknek. Mindez természetesen nem vághatott egybe. Nem lehet valaki egyszerre hívő nemzetiszocialista, hű a Führerhez és kritikusan gondolkodó ember.”

Az ellentmondások hozzáartoztak Hitler elit iskoláinak minden napjaihoz, amelyekben az újfajta embert „tenyészették” volna ki. Az akarták, hogy olyanok legyenek ezek az iskolák, mint Cambridge vagy a Harvard, de sohasem érték el azok színvonalát: a pártkatonák gyermekeinek politikai-oktatási központjai lettek. A horogkeresztes kadétek fényes pártvezérei, hadvezérei vagy gauleiteri karrierről álmodoztak. Tőlük várták, hogy valóra váltsák Hitler álmát a hatalom gyakorlására termett ifjúságról, amelytől rettegnie kellett volna a világnak, amelynek uralkodó típusnak, irgalmat nem ismerőnek kellett volna lennie, gyűlöettel telve minden ellen, ami nem német. 1937-ben egy SS-vezető azt mondta a Német Lovagrend ősi vogelsbergi várában: „Mi, a Führer utánpótlás-csapatának nevelői modern államalakulatot akarunk, a helle-

Számunkra a világ legtermészetesebb dolga volt, hogy a zsidók gonszak. Állandóan ezt hallottuk, s elhittük. Ebből állt a történelemoktatás, ezt kellett megtanulnunk.

Hans Negel, született 1927-ben

Valahányszor kijöttünk az iskolából, már vártak ránk a Hitler-fiúk, keresztülkergettek a városon, és megvertek bennünket.

Evelyn Eigermann, született 1929-ben, német zsidó

Azt a versikét, hogy „Termetemre kicsiny vagyok, abban tiszta szívem dobog, benne senki más ne lakjék, csak Jézusomé e hajlék”, a tanárunk úgy költötte át, hogy: „csak Führeremé e hajlék”. Elsősök voltunk.

Otto Pack, született 1932-ben

„Egészséges gyűlöletre neveljétek a gyerekeket...” Nem minden gyak tanár tartotta magát Julius Steicher felhívásához, ennek ellenére mindenötött volt „fajismereti oktatás”

nisztikus városállamok mintájára. A lakosság öt vagy tíz százalékának, a legjobbaknak kell majd uralkodniuk, a többinek pedig dolgozni és engedelmeskedni kell. Csak így lehetünk szert azokra a legmagasabb rendű értékekre, amelyeket minden önmagunktól, minden német néptől megkövetelünk.”

Ha Hitler birodalma csak pár évvel tovább fennmarad, a rendszer első neveltjei épp beértek volna a vezetői posztokra – és ezek az emberek kiskoruktól kezdve egyet tanultak: azt, hogy a Führert kell szolgálniuk, az ellenségeit pedig meg kell semmisíteniük. „Legkésőbb egy nemzedék műlva – állította Albert Speer a háború után – a régi vezető réteg helyére egy olyan nemzedék lépett volna, amelyet az Adolf Hitler Iskolában és a Német Lovagrend egykorú váraiban neveltek az új elvek szerint, és amelyet már pártkörökben is túlságosan gátlás-talannak és felfuvalkodottnak tartottak.”

Hitler már a *Mein Kampf*ban megvetette annak a militarista és militáns pedagógiának az alapjait, amelyet a hatalom megragadása után minden oktatási intézményben irányadónak kellett volna tekinteni. „A népi állam egész nevelőmunkájának elsősorban nem a pusztta tudás besulykolására kell irányulnia, hanem makkegészsges testek kinevelésére. Csak másodsorban következhet a szellemi képességek fejlesztése.” Hitler gyermekeinek a sportolással – amely a legjobb „test- és akaratedzés” – kellett „háborúviselésre is alkalmas jellemvonásokat” kifejleszteniük. Az iskolák kevés ismeretet közvetítettek, helyette az új ellenségek kép (a zsidóság elleni gyűlölet) vagy az erősebb jogának végzetes tévtana szerepelt első helyen a tananyagban. És természetesen a harcadt felsőbbrendű embert állították példaképül az ifjúság elé, akit sajátosan germán erények jellemeznek: a hűség, a bátorság, a kitartás, az engedelmesség és az áldozatkézség.

A mítoszok és a legendák nagyobb szerephez jutottak, mint a belátás és a tudás. Hitler így akart egy új nemzedéket kinevelni: egy kemény, vad, elszánt és kíméletlen ifjúságot, a „hordávezérek” nemzedékét. Hogy elérje ezt a célját, hatalomra jutása után átírták a tankönyveket, és megváltoztatták a tanterveket, a faji és a náci ideológiai szempontokra helyezve a hangsúlyt. A náci ideológia eluralkodott az osztálytermekben,

„Faji kiválasztás”
– SS-orvosok osztályozzák az elit iskolásokat

Kötelező oltás volt. Fel kellett sorakoznunk tornanadrágban, meztelen felsőttestel. Jött az orvos. A mellünkbe adta az injekciót. A tü letörött, s benne maradt a mellünkben. Majd jött egy nővérke, aki rezkető kézzel és egy csipesz segítségével kihúzta a tü – mindegyikünknek szándékosan törték bele...

Klaus Geue, született 1921-ben, egykorú Hitler-iskolás

Egy nap SS-orvosok érkeztek az iskolába. A tornateremben asztalokat helyeztek el, s felsorakoztattak bennünket. Megmérték a magasságunkat, a testsúlyunkat és a koponyánk kerületét, s csoportokba osztottak.

Hans-Georg Bartholomäi, született 1924-ben, naumburgi napolá

s kiszorította a reformpedagógiát. Ha egy tanár nem értette meg az „idők szavát”, kiadták az újtát. Előtérbe került a „testi és ideológiai nevelés”, amelynek a tanárokat is alávetették – az úgynevezett pedagógiai akadémiákon és tanárképző intézetekben. Arra kellett nevelniük tanítványaikat, hogy „ha kitör a háború, bátran harcoljanak, adják bizonyoságát áldozatkészségüknek, hogy majd egyszer felsőbbrendű emberként élhessenek Európában és a világon. Sokat beszéltek az úgynevezett szent haragról is, amelyet mindenkel szemben érentrünk kellett volna, ami nem német” (Ludwig Harig, az idsteini tanárképző egykori növendéke).

Azt, hogy mi minősül németnek, a faji származás döntötte el. Aki nem illett bele a zavaros fajelméletbe, az még „társutának” sem volt jó. A faji érzés beoltása a gyerekekbe mindenekelőtt a tanárok feladata volt. Kellőképp fel is készítették őket erre. Olyan „szakirodalmi művekkel” látták el őket, mint például *A zsidókérdés az oktatásban* című segédkönyv, amelyben félreérthetetlenül megfogalmazták: „A nemzetiszocialista világnézet központi kérdése a faji és a zsidókérdés. E kérdés megoldása biztosítja a nemzetiszocializmus fennmaradását és ezáltal népünk fennmaradását is örök időkig.”

De hogyan értessék meg a gyerekkel a „zsidókérdést”? A pamfletben erre is javasoltak megoldást: „Minél természetesebben és mesterkéletlenebbül adjuk elő, annál tartósabb hatást érünk el vele. A természetismereti óra kiválóan alkalmas erre.” Vagyis ezen az órán el kellett magyarázniuk a tanároknak, a fajelméleti tanokhoz híven, hogy „a természetben minden faj a saját fajához húz: egy csapat zergét nem vezethet szarvas, s a seregély csak seregéllyel párizik. A faj a saját fajhoz vonzódik, és ugyanazt a fajt hozza létre. De ha az ember közbeavatkozik, és mesterségesen keresztez fajokat, fatyút, korcsot segít a világra, amely a legrosszabb tulajdonságokat egyesíti magában”. Az ilyen és hasonló példáknak kellett elvezetniük a „fajtanhoz” és a „zsidókérdéshez”. Abban a hamburgi iskolában, amelybe Rudolf Banuscher járt annak idején, a tanára kiállította az osztály elé, és megkérdezte a diákokat: „Tudjátok, mi az a korcs?” minden gyerek tudta, mert már tanult róla a biológiaórán, de hallgattak. A tanár egy kis

idő múlva rámutatott Banuscherre: „Ez a korcs. Az anyja zsidó. És ezzel minden megmondtam.”

Banuscher úgy érezte, rosszat álmódik. Úgy állt az osztály előtt, mint akit leprásnak béklyegeztek. Mit szólnak majd az osztálytársai? Még ma is csodálkozik a viselkedésükön: „Nem szóltak semmit. Szinte egyáltalán nem reagáltak a megbéklyezésemre.” Úgy tűnt, hogy a konzervatív, jobb polgári családok meg tudják védeni gyermeküket a náci mételytől. A legtöbb gyermek azonban teljesen ki volt szolgáltatva a könyvekből áradó gyűlöletnek. A legkisebbeket sem kímélték, olyan könyveket adtak a kezükbe, mint amilyeneket a nürnbergi gauleiter, Julius Streicher kiadója terjesztett, aki a *Der Stürmer* című uszító lap hasábjain a legközönségesebb antiszemizmust hirdette. A könyveknek ilyen címük volt: *Mérges gomba* vagy *Ne higgy a rókának a zöld mezőn és a zsidónak, ha esküdőzik*. És ezeket a gyerekek sajátos igényeit kielégítő sátáni fércműveket az egész országban forgalmazták. „Magától értetődő volt számunkra, hogy a zsidó a gonoszság kvintessenciája. Ezt tanultuk meg, ezt sulykolták belénk” (Hans Negel, Nürnberg). „A zsidók okozzák Németország minden baját. Ezt olvastuk az újságokban, ezt sugallták a karikatúrák is. Az iskola semmit sem tett ez ellen” (Günter Glowka, Magdeburg). „A tanárok minden a zsidók ellen uszítottak. A fajtanórán pedig azt tanították, hogy a germán faj magasabb rendű, vezetésre termelt” (Gerhard Wilke, Berlin).

Wilke tanárai ezek szerint pontosan követték a nevelésügyi miniszterium előírásait. 1935-ben Bernhard Rust miniszter a következőket írta be a tanárok emlékkönyvébe: „Az európai fajok és különösen a német nép fajtanának tárgyalásakor rá kell mutatni a mai német nép északi jellegű fajkeverékének főlénnyére más, idegen fajú néptörzsekkel szemben, kivált a zsidósággal szemben. Az idegen népfajokkal való keveredés veszélyre fel kell híjni a figyelmet, mivel a népek és a kultúrák nem tudnak megfelelni küldetésüknek, csak ha a faj szerinti életfeladatukat teljesítik a történelem folyamán.” Rust számára persze nem volt kétséges, hogy a testnevelésnek különleges szerepet kell játszania: „Az északi faj szép és egészséges teste, valamint acélos akarata az elérődő célunk.”

Az önbizalmat az önhittségig kellett fokozniuk az ökölvívásnak és a hasonló sportoknak. Az iskola a harcra készítette fel a diákokat. Hitler szerint az utánpótlás számára, amely majd megvívja a germánság élethalálharcát, döntő fontosságú az „adott emberanyag faji minősége”. Az államnak az a feladata, hogy „a néptársak közül kiemelje a legkiválóbbakat, és hivatalhoz, méltósághoz juttassa őket. Csak így teremthető meg az új világ. A nevelést (már Hitler 1925-ben kiadott *Mein Kampfja* szerint is) „annak kell megkoronálnia, hogy a faji öntudatot és érzést ösztönileg s értelmileg az ifjúság szívébe és agyába vésik. Ne hagyja el egyetlen fiú vagy kislány se az iskolát úgy, hogy ne legyen tisztában a vértisztaság szükségeségével és lényegével”. Az embertelen pedagógiának ezekre a pilléreire seregni elit iskola épült fel, amelyekben megkíséreltek valóra váltani Hitler lázálmát a német felsőbbrendű ember kineveléséről: ilyenek voltak a napolák, a nemzetpolitikai nevelőintézetek vagy az Adolf Hitler Iskolák, de a feldafingi NSDAP Birodalmi Iskola is. A háború végére a Hitleriskolák és a feldafingi iskola mellett harminchét napolát tartottak számon.

Több mint tizenhétezer fiú járt ezekbe az iskolákba. A politikai elit első nemzedéke készen állt rá, hogy megragadja a hatalmat. Az emberanyagot a rezsim a birodalom minden részéből és minden rétegéből válogatta össze, a Wehrmachttól kezdve a közigazgatásig. A legvisszatasítóbb a rendszer csábításainak kiszolgáltatott gyerekek kiválogatása volt. A gyerekek hamar fellelkesülnek, és könnyen irányíthatók. Ezt tudták a nácik is, és profitáltak is belőle, különösen az elit iskoláik révén.

Hitler 1940. december 10-én, berlini hadiipari munkások előtt tartott beszédében kijelentette: „Megnyitottuk ezeknek az iskoláknak a kapuit a tehetséges gyerekek, a néptömegek gyerekei előtt. A munkásfiúk, parasztfiúk továbbtanulási költségeit soha nem tudták volna megfizetni a szüleik. Ezekben az iskolákban viszont magas fokú képzésben részesülnek, s idővel kikerülnek az államéletbe. Később belépnek a pártba, és tovább képezhetik magukat a régi várakban létesített oktatási intézményeinkben, hogy egykor majd a legmagasabb tiszt-

A legfontosabb természetesen az úgynevezett árjaigazolás volt. Zsidókat nem vettek fel. Szemüvegeseket sem.

Rolf Diercks, született 1915-ben, plöni napola

Mindenekelőtt az árja származást követelték meg. Ez állt az első helyen. És a náci zsidóellenes hívek ként kellett kikerülnie a növendéknek az intézetből, hogy mindenütt terjeszthesse annak az eszméit.

Peter Zollenkopf, született 1934-ben, putbusi napola

„Úgy éreztük, különbök vagyunk a többieknél...”
A feldafingi NSDAP Birodalmi Iskola növendékei a Starnbergi-tónál

ségeket tölhessék be. Fantasztikus célok lebegnek előttünk. Olyan államról álmodunk, amelynek minden állását a nép legrátermettebb gyermekei fogják betölteni, bármelyik réteghez tartozzanak is. Olyan állam lesz ez, amelyben nem a születés (sic!), csak a teljesítmény és a tudás számít majd.” Ez volt az egyetlen alkalom, amikor Hitler a kiválasztottjairól beszélt.

Az elit iskolák egyik legelterjedtebb típusát egyenesen Hitler születésnapi ajándékaként hozták létre. 1933. április 20-án egy addig ismeretlen ember úgy rendelkezett, hogy „a három eddigi kadétiskolát Plönben, Köslinben és Potsdamban nemzetpolitikai nevelőintézeti hagyományaik alapján a nemzeti forradalom szellemében át kell alakítani”. Ahol korábban porosz kadétiskolások tanulták a hadművészet fogásait, s a húszas évek során „állami képzőintézetek” néven ifjúsági nevelőintézetek álltak fel, ott most a jövő elitjét kezdték el képezni, azt az ifjúságot, amelynek megalkuvások nélkül kellett volna szolgálnia a Führert, a népet és a náci államot – a modern zsarnokság hatékony vezéreit.

Ezt az embert Bernhard Rustnak hívták, oktatási tanácsos volt, és 1928-tól Dél-Hannover és Braunschweig gauleitere. Hitler uszályába kerülve a porosz kultuszminisztériumban „birodalmi komisszár” lett, és ezeknek a kísérleti iskoláknak a létrehozásával szerette volna kivenni a részét a nemzetiszocialista forradalomról, azzal a hátsó gondolattal, hátha Hindenburg birodalmi elnök kinevezte miniszternek. Rust tudta, hogy az agg tábornagy egykor Wahlstadtban kadétoskodott, s úgy vélte, bizonyára örülne neki, ha megélné még a versailles-i szerződésben betiltott intézmények újjáéledését. És a „potsdami nap”, 1933. március 21-e után, amikor Hitlernek a potsdami helyőrségi templomban sikerült a konzervatív elit kegyeibe férkőznie, Rust elérkezettnek láttá az időt, hogy előrükkeljön az elit iskolák tervével. És a hal ráharapott a horogra: Hitler kinevezte porosz tudomány-, művészeti- és oktatásügyi miniszternek, s 1933. április 20-án már serényen mun-kálkodhatott azon, hogy Németországot igazi „népállammá” nevelje át.

Abban a harcban, amelyet Németország spártai mintára

való átalakításáért folytatott, legjobban a napoláakra támaszkodhatott. A spártai szellemmel mindenkinek azonosulnia kellett, aki német polgár akart maradni. A napolák növendékei lettek volna a nép politikai vezetői Hitler államában, minden foglalkozási ágban és minden területen, mint ideológiaiag tökéletesen felkészített, katonai előképzésben részesített uralkodó réteg. Ezek a főiskolai végzettségű és katonailag kiképzett gyerkek „világ bíró” németekké váltak volna. A hadművészettel is magas fokon oktatták a napolákat. A terepsportok alapvetőnek számítottak, és döntő szerepet kaptak a náci új ifjúság kinevelésében. A napolák így már fennállásuk első évében több harci gyakorlatot tarthattak. 1933. október 28-án többek között Ernst Röhmnek, az SA vezérkari főnökének mutatták be a tudásukat kétszázan. Röhmöt olyannyira lenyűgözte a szereplésük, hogy elvállalta a plöni napola védnökségét.

Persze a katonaságot is érdekelni kezdték azok az iskolák, amelyekben katonai fegyelemre szoktatták a gyerekeket. 1934 nyarán a katonapalánták Werner von Blomberg hadügymiszternek adtak ízelítőt tudásukból. „Amikor a terepgyakorlatok során hetvenkét fiatalembert egyenruhástul a Weserbe vetette magát, zárt alakzatban átúszta, majd a túlparton nyomban, pihenés nélkül különféle gyakorlatokba kezdett – írta egy megfigyelő –, a nézők megérezték, hogy egy teljesen új szellemiséggel találkozhattak.” Csak az válhat igazi férfivá, dicsérte meg Blomberg a napolák nevelési módszereit, aki gyerekkorában fiúnak is igazi fiú volt.

Hamarosan feltűnt egy másik prominens látogató is a napolában, akit ugyancsak lenyűgöztek az új nevelési módszerek: Heinrich Himmler. Az SS birodalmi vezetője egy látogatás után megkérte Rustot, hogy hadd foglaljon le három intézetet az SS számára előkészítő iskolaként. De ez a három nem elégítette ki az érvágát, s rövidesen valamennyi napolát be akarta kebelezni. Folyamatosan növelte befolyását az iskolákra – végül Rustnak már csak formális szerepe maradt. 1936-ban már az SS nevezte ki a napolák felügyelőjét Gruppenführer August Heissmeyer, az SS főhivatal-vezetőjének személyében. A növendékek ruházatát az SS fizette, s 1941-től kezdve a „faji

válogatást” is az SS felügyelte. Végül már semmi sem történett a napolában az SS tudta nélkül. Himmler szinte teljesen rájuk tudott tenyerelni, pedig a napolában nem az SS utánpótlását nevelték. Mégis sok fiú választotta a fekete egyenruhás karriert: a napolában végzetteket semmiféle erkölcsi törvény nem kötötte, csak a Hitlerhez való hűség. A náci ideológia hitszónokainak, üzenetvivőinek és terjesztőinek kellett lenniük egy személyben; kovásznak, amelynek révén a nép és a diktatúra „népközösséggé” forr össze. „Faragjon jó nemzetiszocialistákat a fiúkból” – bocsátott útjára Rust 1933-ban egy frissen kinevezett napolaiagazgatót.

Ugyanezt várták el a szintúgy elitképző Adolf Hitler Iskolák igazgatóitól is, amelyeket Robert Ley és Baldur von Schirach alapított 1937-ben. Nem bíztak ugyanis a napolában, mert nem volt befolyásuk rájuk. Az Adolf Hitler Iskolákat más-képp szervezték meg. Ezek már közvetlenül a párt felügyelete alatt állottak, politikai vezetők képzésére szakosodtak, és az eljövendő diktátorok előiskoláinak számítottak. minden *gau*-nak (körzet) meg kellett volna kapnia a maga Adolf Hitler Iskoláját – de ez illúzió maradt, mivel hiányzott a pénz. Akkoriban senki sem elitképzésről beszélt. Aki az elütre gondolt, az „válogatást” mondott, mindig válogatást, egy olyan folyamatot értve rajta, amelyben mindenki állandóan meg kellett mérettetnie, kiválasztandó a legtehetségesebbeket. Ley meggyőződéssel állította, hogy az újszülött korát élő „Ezeréves Birodalomban” csak az juthat vezető beosztáshoz, aki a folyamatos válogatásban teljesítménye alapján bizonyítani tud. „Az Adolf Hitler Iskolák a német ifjúság legjavának politikai neveldéi. Aki végigjár egy ilyen iskolát, politikailag képzett és a nemzetiszocializmus tántoríthatatlan harcosává válik. Fanatikusan hisz az eszmében, az egész nép számára a nemzetiszocialisták példaképévé válik, az ingadozók szilárd vonatkoztatási pontjává, a nép kártevőinek ellenségévé. Ezek az ifjak nem haszonélvezői a mozgalom egy intézményének, hanem reprezentánsai, eszmeiségének hordozói.” Az Adolf Hitler Iskolák a barnaingesek káderképzői voltak, ahol a nagy karrier reményével kecseggették a növendékeket.

A német ifjúság legjavának mondott ifjak előtt minden párt-

„A Führer neve a mi nevünk, a legjobbjai mi vagyunk. Nem kérde senki, honnan jöttünk, ha legény kell, hát itt vagyunk. Nyúlszívekre nincs szükségünk, notá mellett léptünk dörög, kivágjuk a díszszípkötőt, hitünk, vagyunk, éltünk öröök.”

A Hitler-iskolások dala

Az egyén nem számított többé. Csak a közösség, amely egy ütemre, lépést tartva menetelt.

Rolf Diercks, született 1915-ben, plöni napolá

A tanóráktól eltekintve minden vezényszóra és menetütemre tettünk.

Hardy Krüger, született 1928-ban, sonthofeni Hitler-iskolás

„Már kis katonák voltunk...” Metagyakorlat egy nemzetpolitikai nevelőintézetben (napolában)

és állami karrier lehetősége nyitva állt. Ám addig – a gauleiteri posztig vagy egy távoli, meghódított keleti terület kormányzói tisztéig – hosszú és rögös lett volna az út: öt év egy Adolf Hitler Iskolában, katonai szolgálat, munkaszolgálat, majd újabb válogatás után führerjunkeri minőségen továbbképzés az ősi várak egyikében (az Allgäuban Sonthofen, az Eifelben Vogelsang, Pomerániában pedig Crössinsee volt ilyen vár). A tantervüket már összeállították: az első iskolai évben „az új rend rasszista filozófiája” oktatása Vogelsangban, a második évben „jellemformálás” Crössinseeben, a harmadik évben pedig „közgazgatási és katonai feladatok, valamint diplomáciai ismeretek tanulmányozása” Sonthofenben.

„Tudni szeretnénk – szónokolt Robert Ley 1935-ben, a sonthofeni vár bokrétaünnepén –, hogy vajon megvan-e ezekben a férfiakban a vezetni akarás, az uralkodni akarás. Az NSDAP-nek és vezetőinek akarniuk kell az uralkodást... Uralkodni akarunk, örömkünk telik az uralkodásban, de nem azért, hogy zsarnokokká válunk, vagy hogy valamiféle szadista ösztönt éljünk ki, hanem mert sziklaszilárdan hiszünk abban, hogy az élet minden területén csak egy ember vezethet, és viselheti a felelősséget. Ezt az egyet illeti meg a hatalom. Ezek a férfiak például lovagolni is ezért tanulnak meg, és nem azért, hogy egy úri divatnak hódoljanak, hanem hogy érezzék, milyen az, amikor egy élőlény teljes egészében a hatalmukban van. Uralnodni kell a lovón, de nem a sarkantyúkkal, hanem az akaratukkal.”

A „junkerek” képzését a háború kezdetén leállították. A párt-egyetemet, az úgynevezett NSDAP-főiskolát, amelyet az ősi várakban szervezett képzés befejezése után kellett volna elkezdeni, sem tudták létrehozni az elitképzés fanatikusai. Soha nem nyitották meg.

Csak három, már említett régi várat újítottak fel és vettek használatba: Sonthofent, Vogelsangot és Crössinseet. Először az Adolf Hitler Iskolákat helyezték el bennük. De ez csak kényszermegoldás volt. Ley ugyanis azt tartotta, hogy az Adolf Hitler nevét viselő tanintézetek növendékei csakis az új rezsim által épített „nemzetiszocialista” épületekben tanulhat-

nak, s nem „a múlt épületeiben”. Az ősi várakat tehát átmenneti megoldásnak tekintették, amíg el nem készülnek a Hitler-iskolások számára a továbbképző intézetek a gauakban (körzetekben). Mind a tervek, mind a színhelyek megvoltak már: Kurmark Gauban a Templiner-tó Potsdam mellett, Köln–Aachen Gauban Waldbröl, Koblenz–Trierben a Koblenz melletti Asterstein, Türingiában a weimari Goethe-park, Kelet-Poroszországban a tilsiti várhegy, Frankföldön a Hesselberg, a München–Felső-Bajorország Gauban Mittenwald, Westmark Gauban a landstuhli Bismarck-magaslat, Mecklenburgban pedig a heiligenstadti Kísértet-erdő.

Mialatt a párt megpróbálta előteremteni a pénzt a drága presztíziskolák felépítésére, az Adolf Hitler Iskolák központja Sonthofen lett. Az ősi falak között mintegy ezerhétszáz iskolás zsúfolódott össze tíz iskolából. „Számunkra, lelkesedni tudó gyerekek számára nagyon fontos volt, hogy a hosszú évekre tervezett képzés alatt ne mondunk csödöt, és minden erőnkkel felkészüljünk arra a napra, amikor a halál rákényszeríti a Führert, hogy letegye a kormánypálcát a kezéből, mert utána a mi feladatunk lesz az Ezeréves Birodalomról szótt álmát valóra váltani s a következő nemzedékeket is felkészíteni erre” (Joachim Baumann).

A leendő kis führerek nem szenvédtek önbizalomhiányban: a legjobbak legjobbjainak tartották magukat. Már iskolai éveik alatt megrészegültek tündökletesnek hitt jövőjüktől, amelyet – úgy véltek – ők fognak alakítani. „Minden osztálytársamnak az volt a célja, hogy gauleiter lehessen Szibériában” (Klaus Geue). Baumann, az osztálytársa hozzáteszi: „Én azért tudtam, hogy ugyanúgy nem fognak megkérdezni bennünket, hogy hová akarunk menni, mint a jezsuitákat. Én felkészültetem erre is.” Mivel ugyanarra a lovagrendre esküdtek fel, valamennyiüket áthatotta az a büszke tudat, hogy ők tesztésítik meg a jövőt. „Az az érzés töltött el bennünket, hogy mi vagyunk a kiválasztottak, mi vagyunk az új nemzedék. Mi vagyunk azok, akik megújítjuk Európát, és akiket mindenki-nek követnie kell” (Harald Scholtz).

Önhittségüket napról napra céltdatosan táplálták. „Mindig csak építettek bennünket. Ti vagyok a legjobbak, ti vagy-

„A férfiak formálják a történelmet, mi formáljuk a férfiakat...” Elit tanulók angolrája

Ludwig Harig, született 1927-ben, idsteini tanítóképző

A tanítást nem vették túlságosan szigorúan, és inkább egyetemi eladásra emlékeztettek az órák. A nevelőket tegeztük. Dolgozatíráskor elhagyták az osztálytermet, bízva benne, hogy nem puskázunk.

Hardy Krüger, született 1928-ban, sonthofeni Hitler-iskolás

Az volt a cél, hogy magabiztos, jó fellépésünk legyen, és tudjunk nyelvezeteket. Emlékszem, amint egy tanárunk egyenesen azt mondta: „Semmi vagytok, amíg nem tudtok tíz arab nyelvjárást, tökéletes kiejtéssel.”

Hans-Günther Zempelin, született 1926-ban, oraniensteini napolá

„Elitet akartak minden területre...” Az SA is érdeklődött a „kvílasztott tanulók” iránt

A népi államban az iskolának minél több időt kell fordítania a testnevelésre. Felesleges a fiatalok agyát olyan ballasztal megerhelni, amelynek a tapasztalat szerint csak egy töredékét raktározzák el.

Adolf Hitler: Mein Kampf

Mindig azt mondta: napolák! Adolf Hitler Iskolák! Fityfirityek hozzáink képest. Úgy éreztük, különbök vagyunk a többi pártiskola növendékeinél.

Otto Schuster, született 1925-ben, az egykor feldafingi NSDAP Birodalmi Iskola

tok a nemzet reménysége!” (Heinz Giebeler, sonthofeni Adolf Hitler Iskola) Már az iskolák épületeinek hatalmas méretével is kiválasztottságuk érzését akarták erősíteni. Olyan pompás kastélyokban, mint a bensbergi vagy az oraniensteini, kaptak helyet a napolák. A sonthofeni vár különösen az újonnan érkezettekre hatott lenyűgözően. Az Allgäuban található, nyugalmas üdülőhely fölött magasodó látványos palota inkább emlékeztetett egy túlméretezett román stílusú erődtemplomra, mint iskolára. Amikor a Hitler-iskolás Grundmann először megpillantotta, „félelmetesnek és nyomasztónak” láta. „Másnap reggelre azonban már úgy éreztem: ez a legszebb üdülőparadicsom!” A többi épület, még az úgynevezett szép udvar is, gondosan ápolt gyepszőnyegével inkább nyaralóhelynek, kényelmes szállodának tűnt – kívülről. „Úgy éreztem magam első nap, mint egy herceg” (Joachim Baumann).

A kiválasztottakat a büszkeség érzése töltötte el. Különösen a Starnbergi-tó partján lévő feldafingi NSDAP Birodalmi Iskolában, amely érzelmileg minden más náci iskolánál erősebben magához láncolta növendékeit. Még ma, ötven évvel az utolsó óra után is áradoznak róla az egykori kiválasztottak. Ellátottságuk, felszereltségük tekintetében a birodalom egyetlen más iskolája sem vehette fel velük a versenyt. „Aki csábítani akar, annak csábító kínálatot is kell nyújtania” – ez a mondás mindenél jobban illett erre a tanodára. Növendékei például Németország egyik legszebb pályáján tanulhattak golfozni, s az új olimpiai jöllékkal vitorlázhattak a Starnbergi-tavon. A motorsport kedvelőinek huszonöt jármű állt rendelkezésére. Már szálláskörülményeik is szinte fejedelmi voltak: negyven nagypolgári villában laktak. (Sok közülük zsidó polgároké volt korábban.) Az ifjabbik Martin Bormann, a Harmadik Birodalom egyik legbefolyásosabb nagykutya-jának fia, egykori feldafingi növendék olyan villákról tesz említést, amelyeket tulajdonosaik 1933. április elseje után „vagy eladtak, mert nem látták biztosnak a jövőjüket, vagy el se adtak, csak otthagyták és elmenekültek”.

A jövő vezetői semmiben nem szenvedhettek hiányt. Nem sajnálta a pénzt képzésükre a rezsim. Ha valamelyikük, tegyük fel, eltörte a sílécét, azonnal újat kapott. A sportoktatás-

ban benne foglaltatott a vitorlázás, a vívás, a lovaglás, az evezés és a vitorlázórepülés, de a felsőbb osztályokba járók autót és motorkerékpárt is vezethettek, s megszerezhették a jogosítványt az iskolában. Egyenruha erősítette bennük azt a tudatot, hogy egy véd- és dacszövetséghez tartoznak. „Minden arra mutatott, hogy különleges emberek vagyunk. Sok utazás és harci gyakorlat szerepelt a programunkban. Eljutottunk az Alpokba, a tengerpartra. Síelhettünk, vitorlázórepülhettünk. Ezek rendkívüli élményt jelentettek egy akkori fiatalnak. Magas rangú látogatóink voltak: Heinrich Himmler, az SS birodalmi vezetője, vagy Bernhard Rust, a birodalmi nevelésügyi miniszter. Törödtek velünk, amit természetesen észrevettünk” (Hans-Georg Bartholomäi, naumburgi napola).

A nevelőknek nagy erőfeszítésükbe került, hogy valamiképpen kordában tartsák s szerénységre intsek a fiúkat. Öntudatosak lehetettek, de önteltek nem a kiválasztottak. Ám azok a gyerekek, akik tizenkét évesen, különféle kiváltságokat élvezve, egy ősi várban vagy kastélyban nevelkedhettek, nem egykönnyen maradtak meg a földön. Teli torokból nevettek – emlékszik vissza Joachim Baumann –, amikor egyik osztálytársuk hangosan is kimondta, amit titokban valamennyien gondoltak: „Ha a nordikus fajta a legjobb rassz, ha a német nép a legjobb a nordikus rasszok között, és ha mi a legjobbak vagyunk a németek között, akkor mi vagyunk az egész világon a legeslegjobbak!”

FAGYI PAROGEN IDEOLOGIAI STÉREOTÍPIA

Az az őrültség, hogy mindenféle zavaros faji ismérvek alapján sorolták be önmagukat, nem egy növendéken már az első órán teljesen elhalászodott. Sőt! Már a felvételi vizsgán. A jövendő kiskirályainak klubjába csak az juthatott be, aki megfelelt a legfontosabb ismérveknek: az árja származásnak. minden elit iskolásnak bizonyítania kellett „fajtisztaságát” és családjának „örökletes egészségét”, ha azt akarta, hogy egyáltalán szóba álljanak vele. „Volt akkoriban nekem egy nagy gondom – réved vissza a múltba Theo Sommer, a Zeit korábbi kiadója, aki mindenáron Hitler-iskolás szeretett volna lenni. – Valamikor a 19. században a városunkban elégett pár egyházi anyakönyv, így hiányos volt a családfám. Valósággal

sokkolt, hogy nem akarják első szóra elfogadni a származásomat.” Mit volt mit tenni, Theo Sommer minden szögből lefényképezte magát, s a képeket elküldték Berlinbe, hogy a fajspecialisták megvizsgálják. „Több hónap múlva érkezett meg a válaszuk, hogy árja vagyok, s ez a megváltást jelentette számonomra.”

Joachim Baumann-nak nem voltak ilyen gondjai. 1937 elején betegen feküdt otthon, amikor az anyja egy újságot lobogtatva bement hozzá: „Hallgasd csak meg, kisfiam, mi áll ebben! A Führer valami új iskolát alapít, s te minden feltétlenek megfelelnél: nemzetiszocialisták a szüleid, jól tanulsz, a Hitlerjugendben is megállod a helyed, kis zászlótartóm. És tandíjat sem kell fizetned. Na, mit szólsz?”

Baumann apja eleinte egyáltalán nem volt elragadtatva az ötlettől, hogy „valami kadétskólabá vagy hasonlóba” küldje a fiát. De az anya azt szerette volna, ha a fia sokra viszi, ha nem csak a népiskolát járja ki, s utána szakmát tanul, ha a legjobb érvényesülési lehetőségek nyílnak meg előtte. „Sembibe sem kerül, s micsoda tisztelesség” – győzködte a férjét, aki végül, Baumann szerint az utóbbi érv hatására, beadta a derekát. De maga Baumann is mindenkiépp Adolf Hitler Iskolába akart járni, amelynek névadóját – ahogy ezt a sonthofeni várban csakhamar megtudta – Krisztusként tisztelik.

Baumann minden ismérvnek megfelelt. Családfája makulátlan volt, szülei politikailag megbízhatónak számítottak, és mivel a Jungvolkban és a HJ-ben is kitüntette magát, a helyi pártvezetőség javasolta – ez volt az egyetlen módja az Adolf Hitler Iskolába való felvételnek. Magától senki sem jelentkezhetett, a Hitler-iskolások „elhivatottak” voltak – a párt vezetői által elhivatottak. Először egy „válogatótáborban” kellett fennmaradniuk a rostán. Baumann a HJ-Bannes 152 nevű táborban, a stuhmi Marienburgban állta ki a próbát. Hatvan fiúból csak tíz jutott tovább a területi válogatótáborba, Marienwerderbe. Közöttük Baumann, aki simán vette az újabb akadályt. Itt a vezetői tulajdonságait és az „uralkodási ösztönét, jellemerejét, keménységét, tisztelességét” vizsgálták. Két héten át hadijátékok, szertorna, éjszakai riadó, bátorságpróbák követték egymást a táborban, de számolás, olvasás és fogalma-

Megnyitottuk ezeknek az iskoláknak a kapuit a tehetséges gyerekek, a néptömeg gyermekei előtt. A munkásfiúk, parasztfiúk továbbtanulási költségeit soha nem tudták volna megfizetni a szüleik. Ezekben az iskolákban viszont magas fokú képzésben részesülnek, s idővel kikerülnek az államéletbe. Később belépnek a pártba, és tovább képezhetik magukat a régi várakban létesített oktatási intézményeinkben, hogy egykor majd a legmagasabb tisztségeket tölthessék be.

Adolf Hitler, 1940

Tudtuk, hogy Ley a sonthofeni várban lévő lakásán nagy ivászatokat rendez. Rossz volt a híre, és ezt még a növendékek is szóvá tették neki.

Harald Grundmann, született 1927-ben, egykor Hitler-iskolás

„Úgy éreztem magam, mint egy herceg...”
A patinás sonthofeni vár architektúrája sok újoncot lenyűgözött

zás is volt a feladatok között. A bokszringben azt figyelték, „ki az, aki támad, ki a rámenős”, ahogy azt Baldur von Schirach megkövetelte. „A legjobb az éjszakai hadijáték volt – jegyezte fel egy Hitler-iskolás a válogatásról. – Egy erőben rohamoztuk az ellenség elsáncolt állásait. Nagyon kellett ügyelnünk, nehogy hátba támadjanak bennünket. Verekednünk is kellett. Partizánvadászatot is rendeztünk.”

A hadijátékok és a sportteljesítmények ugyanolyan súlyal estek latba, mint a tanulmányi eredmények. Sőt a testi erőkfejtést talán még többre is értékelték, mint az írás-olvasást. „Azt kellett bebizonyítanunk, hogy ki tudunk tartani a hadijátékokon meg a hárítások meneteléseken. Egész idő alatt szellemileg sohasem erőltettek túl, de testileg gyakran” (Harald Grundmann).

Mind e mögött módszertani megfontolások rejlettek. Hitler azt hirdette: „Aki élni akar, annak helyt kell állnia, aki pedig nem tud helytállni, az nem is érdemli meg az életet, az elpusztul. A Föld nem a gyáva népeknak való, nem is a tunyáknak és nem a gyengéknek, hanem azoknak, akik megszerzik maguknak. A Föld vándorserleg: minden azok a népek nyerik el, amelyek megérdemlik, amelyek elég erősnek bizonyulnak a létert folytatott küzdelemben, hogy megvessék létezésük alapjait.” A Hitler-iskolásoktól igencsak elvárták, hogy megfeleljenek és majdan érvényt szerezzenek e követelményeknek – a Führer szellemi örökségének. Joachim Baumann-nak is ezért kellett „rámenősséget” bizonyítania.

Bemászott a ringbe. Amikor megpillantotta ellenfelét, rögtön tudta, nem a győzelemért, hanem a túlélésért fog küzdeni. A másik magasabb volt, súlyosabb és erősebb nála. A három menetnek mintha sohasem akart volna vége lenni. Záporoztak az ütések. Erich Koch, Kelet-Poroszország gauleitere lépett a terembe, s félbeszakították a mérkőzést. Egy HJ-vezető jelengett neki. Utána folytatódott a párviadál. Baumannra tovább zuhogtak az ökölcspások. Biztosra vette, hogy a harmadik menetben kiütik. Lehúzta a bal kesztyűjét. Az egész hüvelykujja merő vér volt, de nem a küzdelem során sérült meg. Hárrom héttel korábban repülőgépmodellt épített, és véletlenül hozzáért a körfűrészhez. Akkor szerzett sebe szakadt most fel.

Koch észrevette, és bizonyára azt gondolta, hogy egy különösen bátor és fájdalomtűró gyerekpéldány áll előtte. Nyomban utasította adjutánsát. „Ezt! Az, aki ilyen sérülést mukkanás nélkül elvisel, az számunkra az igazi.” És Joachim Baumann már Hitler-iskolás lett. Úgy érezte, mintha lovaggá ütötték volna.

Már önmagában az a tudat, hogy helytállt a válogatáson, azzal az örömteli érzéssel töltötte el, hogy tett valamit, hogy jobb, mint a vele egykorúak, hogy az elítélez tartozik. „Iszonyú büszke voltam, hogy felvettek. Volt miről mesélnem az osztályban! Örültetem annak is, ahogy a szüleim örültek, és boldogabb már nem is lehettem volna” (Heinz Giebeler). A növendékekben eluralkodott a fölény érzete. És voltak olyan dalok, amelyek még fokozták is ezt: „Büszkén viseljük a Führer nevét, mi akarunk a legjobbak lenni. Nem kérde senki, honnan jöttünk, nálunk csak maga az ember számít. Nem viszünk félembert magunkkal, dalolunk és menetelünk, menetelünk csak, egyforma lépésben.”

Az ősi várban eltöltött minden héttel kézzelfoghatóbbá vált a jövő Joachim Baumann számára. „Nekünk kellett volna Németország jövendő politikai vezetőinek lenni. Nekünk kellett volna az egész népnek példát adni, az egész népet nevelni – és a lelkükre beszélni, segíteni azoknak, akik csak félszível követtek minket.” Elvileg szabadon választhatták meg majdani élethivatásukat, de Baumann tudta, hogy mit vár tőle mint Hitler-iskolástól a párt. Sok bajtársa tiszt akart lenni, Baumann azonban politikai vezetőnek készült. Ma már csak csodálkozni tud ezen.

Ilyen karrierről akkoriban sok fiú álmodozott, ám talán még több szülő. A napolákba a harmadik–negyedik általános iskolai év végén közvetlenül is lehetett jelentkezni felvételire. Ezekben volt tandíj: 10–120 birodalmi márka, az anyagi helyzetől függően. A többi elit intézetben nem kellett fizetni.

Baumann esete elég egyedinek számított. Nagyobb részt azok a gyerekek kerültek be a napolákba, akikre a tanítók felfigyeltek a népiskolában. A válogatási ismérvek meglehetősen szigorúak voltak. „A gyengébb gyerekek, akiknek valami

testi vagy örökletes hibájuk, például szem- vagy szívhibájuk volt, szóba sem jöhettek, még ha faji szempontból kifogástalan-nak minősültek is. Nagyon sajnáltuk őket, de a humanitárius érzéseket figyelmen kívül kellett hagynunk. A közérdeke, az egészségesek érdeke semmiféle formában nem engedte meg, hogy tekintettel legyünk a betegekre vagy gyengékre” (Fritz Kloppe nevelőtanár, Potsdam). Elég volt a szemüvegviselés ahoz, hogy az illetőt eltanácsolják egy napolából. Még a jó kapcsolatok sem segítettek mindig. Nem egy náci potentát sarjától váltak meg a napolák egészségügyi okokból. Bensbergből például Robert Leynek, a Német Munkafront vezetőjének az unokaöccsét, valamint a helyi HJ területi vezetőjének csemetéjét tanácsolták el „testi és szellemi hiányosságok miatt”.

A szerencsések viszont, akik kiválóan sportoltak, akik kiálltak az elengedhetetlen bátorságpróbát és a nyolc próbában-pot, jungmannok (fiatalembert) lettek a „nemzetiszocialista közösségi nevelés egy anyaintézetében”, hogy Rust nevelésügyi miniszter pontos meghatározását idézzük. Az újoncok tízéves korukban kezdték meg tanulmányaikat az elit iskolákban. Kiszakítva környezetükből, távol a szülőktől és a barátoktól, teljesen ki voltak szolgáltatva az intézetnek, amely korlátlan hatalmat akart gyakorolni fölöttük. A rendszer könnyű zsákmányra tett szert személyükben. Új családjuk az intézet lett. A bensbergi napola felvételi követelményei szerint „a nemzetpolitikai nevelőintézetekben a jungmannok kilenc éven át minden pillanatban szolgálatban vannak, egyenruhában. Csak olyan fiúkat veszünk fel, akiket annyira eltölt a nemzetiszocializmus szellege, hogy hajlandók érte lemondani a gyerekes gondolkodásról és a diáksínyekről, és egészen új életet kezdenek”.

Ez az új élet majdnem olyan volt, mint a kaszárnyákban. „Valódi katonai közösségebe kerültem át a szülői házból – emlékszik vissza Hans-Georg Bartholomai az első napokra, amelyeket a naumburgi napolában töltött –, sok újoncot ez sokként ért. minden idegen volt, a hangvétel pedig nyers. A szekrényt rekesznek hívták, az osztályt szakasznak. Az új ruha egyenruha volt. Szüleinket csak a szünidőben láthattuk, csak akkor

mehettünk haza. Az első pillanattól a parancsszó és az egyszerre lépés dominált. Agyunkba kellett vésni: te semmi vagy, a néped minden.”

„Az egyén nem számított többé, csak a közösség, amely egy ütemre, lépést tartva menetelt” (Rolf Diercks, plöni napola). Szigorú napirend volt, amelyet véletlen események nem boríthattak fel. „Kora reggeltől estig meneteltünk. Ébresztő után le az udvarra gyülekezőre, aztán reggeli torna. Reggeli után vissza a szobákba, majd ismét gyülekező, végül elmasirrozunk az órákra” (Hans-Georg Bartholomai). minden reggel ágyvizitét tartottak. És jaj volt annak, aki bevizelt! Utána a fürdőben ellenőrizték, hogy tisztára mosták-e a növendékek a nyakukat és a fülüköt. Aki szemet szűrt valamivel, az büntetéssel számolhatott: éjszakai felzavarásokkal, büntetőgyakorlatokkal. „Először is engedelmeskedni kellett megtanulnunk. Ennek oka világos volt: csak az tud parancsolni, aki engedelmeskedni is tud” (Uwe Lamprecht, plöni napola).

Erre szolgáltak a szobavizitek, a ruhavizitek, a teljesfelszerelés-vizitek, a vigyázzállás, a zászlós felvonulások és minden délben az új jelszó, amelyhez az egész közösségek igazodnia kellett: „A haláltól azok félnek a legkevésbé, akiknek a legtöbbet ér az élete.” Vagy: „Aki élni akar, az harcoljon, aki pedig nem akar harcolni ebben a küzdelmes világban, az nem érdemli meg az életet.” Ezekhez a „zászlós jelszavakhoz” még Goethe gondolataiból is merítettek: „Legyetek végre bátrak, engedjétek, hogy felemeljenek benneteket, sőt hogy tanítsanak és valami nagy iránt lángra lobbantsanak és felbátorítanak benneteket.” Megperdültek a dobok. A tanulók vigyázzban álltak, időről időre felharsant a lúdbőrözetető korál: „Szent hazánk, veszélyben vagy, de mielőtt az idegenek elragadják koronádat, mi esünk el fej fej után.”

„Hamarosan mindenkié mélyen bevésődött: aki fittyet hány a szabályokra és a törvényekre, netán szándékosan megszegi őket, az kitaszítottá válik, annak minden következményével együtt. Az ember került minden feltűnést, nehogy megbüntessék. Másrészt volt egy afféle »csípési rend« is. Ha valaki gyakran »keltett feltűnést«, azt tökfilkónak, fajankónak, anyám-

„Elsőrangúan öltöztek bennünket...” Akár csak a katonaságnál, itt is fontosnak tartották, hogy rend legyen a szekrényben.

Peter Zollenkopf, született 1934-ben, putbusi napa

Ha a szolgálatban valaki nem százszázalékosan teljesített, annál valami nem stimmelte, és rossz pontot szerzett.

Gerd-Ekkehard Lorenz, született 1930-ban, potsdami napa

„Úgyszólvan aludnunk is egy ütemre kellett...” Beágyazás egy internátsban

Kemény, tekintélyelvű, teljesen antidemokratikus nevelésben részesültünk. Ma már nemigen képzelhető el ilyen.

Hans-Georg Bartholomäi, született 1924-ben, naumburgi napa

Abból, amire annak idején neveltek minket, minden bizonnal profitált a demokrácia. Nem volt elvesztegett idő.

Ernst Esser, született 1926-ban, feldafingi NSDAP Birodalmi Iskola

asszony katonájának neveztük. A feltűnést keltők nevét minden felsorolták a zászlófelvonásnál, étkezés előtt" (Gerd-Ekkehard Lorenz). Aki nem parírozott, azt pellengérre állították. Aki nem volt „bajtárs”, annak nem sok nevetnivalója maradt. Arra „bünti” várt. „Ez azt jelentette, hogy a szakasz egy ideig levegőnek nézte, nem tárgyalt vele. Többnyire már ez is épp elégnek bizonyult. De büntethették keményebben is: éjszaka megpokrócozták az ágyában, és bekenték a hátsó felét cipőkrémmel" (Peter Zollenkopf, rügeni napolá). Ha még ebből sem okult, eltángálták: „szakaszklopfolásnak" vagy „kopácsstrófának" nevezték ezt. „A nevelés nagy adag testi és lelki tűrképességet kívánt meg, amely hiányzott jó néhány rendes, de érzékenyebb fiúból. Az érzékenyekkel és az individualistákkal szemben gyakran nem voltunk elnázók. Aki eltért a normától, azt kiközösítettük" (Harry Bölte, ilfeldti napolá).

„Ebben az iskolában a nemzetiszocialista tartás mintha a legfelsőbb alaptörvény lenne. A leghatározottabban elutasítanak minden, ami a nemzetiszocializmus ellen szól" (részlet egy újságíróból a plöni napoláról).

Azt, hogy milyen erők szabják meg a rendet a közösségen belül, nemcsak a nevelők döntötték el, hanem azok a növendékek is, akik a „neveljétek egymást" mozgalom jegyében felváltva gyakorolták a parancsnoki jogot. A napolákban minden szakaszt egy-egy jungmann vezetett, aki ilyen módon bizonyíthatta vezetői rátermettségét. Az Adolf Hitler Iskolákban már a tizenkét éves pimpfek szolgálatot teljesítettek, és felelősséget viseltek a napirend megtartásáért, az ébresztésért, az órákon és az étkezéseken való pontos megjelenésért, a beágyazásért és a körmök tisztaágáért. „Így tanulja meg a parancsolást, és erősödik meg az önbizalma, ami szükséges ahhoz, hogy érvényesíthesse akaratát másokkal szemben – nyilatkozta egy lelkes náci nevelő a sajtóban. – A következő héten egy másik pimpf váltja fel: ekkor újra az engedelmességet gyakorolja. mindenki vezet, és mindenki engedelmeskedik. Ily módon válnak lassan csapattá az újonnan felvett pimpfek." Heinz Giebelérnek kevésbé kellemes emlékei vannak a „neveljétek egymást" mozgalomról: „Az eredménye voltaképpen az lett,

hogy az ököljog lépett érvénybe a fiúk között. Persze ettől a kicsik és a gyengébbek szenvendték a legtöbbet." A két-három ével idősebb szakaszparancsnokok gyakorlatilag teljhatalomra tettek szert. Teljesen ellenőrzésük alatt tartották a növendékeket, döntőbíróként léptek fel vitákban, büntettek, s testi fenyítést is alkalmazhattak. Megvolt minden eszközük ahhoz, hogy kis bajtársaik életét pokollá tegyék. „Kemény, tekintélyelvű és tökéletesen demokráciaellenes nevelésben részesültünk" – állapítja meg Hans-Georg Bartholomäi.

Csakugyan nyers és kíméletlen volt a „közösségi nevelés" Hitler internátusaiban. Az újonnan érkezetteket a nevelők és az idősebb növendékek először is besorolták a hierarchiába – ha másképp nem ment, veréssel. Az első hónapokat minden diákok a „csípési rend" legvégén töltötte – sokuk ezt az időszakot viselte el legnehezebben. Mihelyt azonban ismét újabbak érkeztek, akkor már – egy visszaemlékező szerint – „nem az utolsó kapcarongynak, hanem az utolsó előttinek érezhették magukat". mindenki előre kellett küzdenie magát. Azt mondta: csak a gyenge adja fel. Ezzel az önérvényesítési, bizonyítási kényszerrel nem egy volt növendék alapozta meg a karrierjét a háború után. Hosszú azoknak a listája, akik barna-inges elit iskolai éveik után az élvonalba küzdötték fel magukat a demokráciában: Alfred Herrhausen bankár (Feldafing), Mainhardt Nayhauss, a *Bild* magazin rovatvezetője (spandaui napolá), Hardy Krüger színész (Hitler-iskolás), Werner Lambertz, Honecker kiszemelt utódja (Hitler-iskolás), Rüdiger von Wechmar, Willy Brandt kancellár szóvivője és nagykövete (spandaui napolá), Harald Ofner osztrák igazságügyi miniszter (traiskircheni napolá), Hellmuth Karasek publicista (annabergi napolá), Horst Janssen rajzoló és grafikus (hase-lünnei napolá), Theo Sommer, a *Die Zeit* korábbi kiadója, aki szintén Hitler-iskolás volt. Ók valamennyien megtanulták, hogy kell keménynek lenni – önmagukkal, és ha kellett, saját bajtársaikkal szemben is.

„Egyeszer egy gyengébb fizikumú fiú kisebb vétséget követett el, elcsent valamit. Nekünk meg megparancsolták, hogy

büntetésül tángáljuk el. Nem mondhattunk ellent, s megvertük. Még ma is látom azokat a vörös csíkokat, amelyeket a nadrágszíjunk hagyott a hátán" (Heinz Giebeler).

Büntették a kiválasztottakat maguk a nevelők is, akik főképp a HJ, az SA vagy az SS tagjai voltak, s tulajdonképpen az intézetek igazi urai. Ugyanolyan egyenruhát viseltek, mint a fiúk. Harry Börte, az ilfeldi napola egykori növendéke szerint „azt akarták ezzel kifejezésre juttatni, hogy a napolákban nincs tanár, és nincs diákok, csak idősebb és fiatalabb bajtársak vannak". A potsdami napola intézményvezetője 1940-ben a következő irányelvet adta ki: „A nevelők és a jungmannok szorosan összetartó bajtársi közösséget alkotnak, amelyet áthat a nevelés és a rend szellege, s amelyben a tekintélyelv alapján oldják meg a kiszabott feladatokat."

A nevelők legtöbbje harmincadik évét sem töltötte be, s mindenütt találkozni lehetett velük. A közös hálóteremben aludtak, ők tartották az órákat, és ellenőrizték a házi feladatok elkészítését, parancsnokoltak a harci gyakorlatokon, a táborokban, reggel, délután és este együtt voltak a fiúkkal. „A nevelői testület – adta utasításba August Heissmeyer SS-Gruppenführer, aki 1936-tól kezdve felügyelte a napolákat – legyen fanatikus és önzetlen az ügy szolgálatában. A napolákban csak értékes személyiségek dolgozzanak, akik minden jellemük, minden testi és szellemi fejlettségük révén kiemelkednek a többiek közül."

Volt ilyen nevelő bősséggel. Az egykori elit iskolások nemelyiküket még ma is bajtársi szeretettel emlegetik. „Tanárainkat jó átlagosnak mondanám – vélekedik Hans-Günther Zempelin, aki az oraniensteini napolában tanult –, néhányan igen jók voltak szakmailag. Pedagógiai vénája mindegyiknek erős volt, és többségükben hatást gyakoroltak a diákokra. Egyértelműen nemzetiszocialisták voltak, páran csak úsztak az árral, sokan meggyőződéses idealisták. De fanatikus nemigen akadt közöttük." Az olyan másodlagos értékekre azonban, mint a jólneveltség, a rend, a fegyelem, valamennyien nagy súlyt fektettek. És persze minden intézetben voltak olyan idomárok, akiktől rettegtek a diákok, mert hatalmukat eszemen felgyelmezésre, csuklóztatásra használták fel. Úgy érezték, hogy

A nevelőink, akik a HJ-ből kerültek ki, jó cimborák voltak, és a legjobbat akarták, de a tudásuk hézagos volt. Szellemi téren tehát a sor végén kullogtunk.

Harald Grundmann, született 1927-ben, egykori Hitler-iskolás

„Az ifjúságot az ifjúságnak kell vezetnie." Ez a jelmondat a mi esetünkben azt jelentette, hogy jungmann-führerek, vagyis szobaparancsnokok, és jungmann-zuführerek alá tartoztunk. Nem kis hatalmat adtak a kezükbe, és ezt keményen éreztették is velünk. Pofonokat osztogattak, és ott babráltak ki velünk, ahol tudtak. A nevelők sem maradtak el mögöttük. Végül is nem közönséges iskolába jártunk

Hans-Georg Bartholomäi, született 1924-ben, naumburgi napola

„Adunk kellett a jó modorra..."
Hitler elitjétől példás különbőző és viselkedést vártak el

a „Dicsértessék, ami acélossá tesz” jelszó szabad kezet ad nekik a gátlástan brutalitásra. A legkülönfélébb módszereket eszelték ki, hogy a jövő urait ne csak megfegyelmezzék, hanem meg is alázzák, hogy megmutassák nekik, mennyire tehetetlenek, hogy megtörjék őket, és hogy romjaikból olyan embert építsenek fel a saját kedvükre, aki a legostobább parancsot is gondolkodás nélkül teljesíti.

A napolák és az Adolf Hitler Iskolák nevelőinek kedvelt fegyelmezési módszere a „jelmezbálnak” nevezett szórakozás volt. Talán már a névből is sejthető, miféle alávaló időtöltést jelentett ez. A diákoknak a lehető legrövidebb időn belül a legkülönfélébb egyenruhákba vagy ezek önkényes kombinációiba kellett bújniuk. „Egyeszerű gyakorlatokkal kezdődött – írja Hans Müncheberg (potsdami napola) *Dicsértessék, ami acélossá tesz* című, tényeken alapuló, önéletrajzi regényében. – Öt percen belül kimenőruhában, köpenyben, sapkával! Négy perc alatt zsávolyban, hátizsákkal! Három perc alatt melegítőben!”

Aztán jöttek a mókásabb változatok: „Négy percen belül sínadrágban, nyári ingben, tornacipőben! Három perc alatt téli ingben, rövidnadrágban, bakancsban! Négy perc alatt zsávolyzubbonyban, fürdőnadrágban, félcipőben, sárat a vállra akaszta, fogkefe a bal kézben!”

A szoba ajtajában stopperrel a kezében egy nevelő mérte az időt, és minden jelentette, mennyi idő telt már el. Aki nem tudott lépést tartani, azt feljegyezték, mert „feltűnést keltett”. Amikor Müncheberg szakaszában mindenki „feltűnést keltett”, a nevelő megvonta a kimenőjüket, s szekrényvizitett tartott. Természetesen ezzel újabb büntetésre talált okot, hiszen egy-egy „jelmezbál” után minden szekrény maga volt a káosz. Ugrott a szabadidő is. Helyette ruhatisztítás és -foltozás, cipő-pucolás, végezetül pedig a mosószoba ellenőrzése következett.

A másnap rögvést szobavizittel kezdődött. Erkenbrecher nevelő mindenütt alaposan szétnézett, így mindenütt talált valami kifogásolnivalót, és szinte két kézzel osztogatta a további büntetéseket. „Hát még mindig nem tértetek észre? – üvöltötte. – Na jó, akkor végigcsináljuk. Evés után téli ruha-ellenőrzés – mindenkinek!” „Egy forró nyári nap történt ez, 1940-ben – gombolyítja tovább a fonalat Hans Müncheberg. – minden-

tankönyvünket be kellett ragnunk a hátizsákba, hogy utána teljes menetszerelésben felsorakozzunk. Erkenbrecher menetlépést vezényelt, pontos oldaltávolság-tartást, aztán: nóta!”

De még mindig nem volt elégedett. „Ez a nóta úgy szól, mint a varjúkárogás. Nyavalás disznócsürhe, futólépés!” A kisebbek, köztük Hans Müncheberg is, dugig tömött hátizsákjukat cipelve nem tudtak lépést tartani. „Látom, az urak nagyon ráérnek” – gúnyolódott a nevelő, s szaggatott hangon újabb parancsszavakat vakkantott. „Sapkát le! Fülvédőt le! Sapkát fel! Hátizsákat le! Hátizsákat mellső tartásban kitart! Térdhajlítás! Ugrál! Ugrál! Ugrál!”

Müncheberg már teljesen kimerült, megbotlott, elesett. „Nem mondtam, hogy lefekhet! Felkel és tovább!”

Müncheberg ereje végére ért. „Tartsd magad, te mosogató-rongy! Nyomás! Zsákot kitartva!”

Müncheberg iparkodott megtartani a könyvekkel telítömött zsákokat. Nem ment. „Alig kaptam levegőt. A hőség úgy borult fölém, mint egy nagy harang.”

Erkenbrecher nem engedett. „Mi az? Megtagadod a parancsot?”

Müncheberg oldalra támolygott.

Erkenbrecher üvöltött: „Az ilyen anyámasszony katonái tönkreteszik az egész szakasz munkáját! Takarodj!”

Müncheberg előrebukott a naptól izzó salakon.

Ilyen esetekről talán minden egykor elít iskolás beszámolhatna, a csuklóztatásról és a vakfegyelemről, az olyan nevelőkről, akik minden bajukat-bújukat rajtuk vezették le – veréssel. Hans Günther Zempelin (oraniensteini napola) is emlékszik ilyen esetre: „Egyeszer egy nevelőnk készakarva nagyon halkan fújta a sípját. Az első sípszóra fel kellett rohannunk egy kis magaslatra, és ott megállni. A másodikra pedig visszaszaladni. Tízszer eljátszatta ezt velünk. Ha kiabál, feleolyan rossz lett volna az egész. De aljas módon olyan halkan sípolt, amennyire csak tudott, hogy szinte szó szerint hegyeznünk kellett a fülünket, hogy hallunk is valamit. Nagyon megalázó volt az egész.” A csuklóztatás azonban össze is kovácsolta a fiúkat, dacot váltott ki belőlük, s néha szövetségre léptek kínzóik ellen. Ilyenkor még erősebbé vált benük a véd- és dacszövet-

séghez tartozás érzése. „Egyszer irgalmatlanul meggyötörtek bennünket – meséli Gerd-Ekkehard Lorenz, a potsdami napola egykori növendéke. – Először a szokásos séma szerint ment minden. Menetgyakorlat, majd elhangzott a rettegett vezéyszó: Futópályára fel! Gyerünk, gyerünk! Feküdj – föl, feküdj – lassú előrekuszás! Utána békaugrás következett előretartott hárításákkal. Az elől levők elfeküdtek, s csak nehezen tudtak felkészülni. Alighogy újra menetoszlopba rendeződtünk, már hallottuk is az újabb vezéyszót: gázmászkokat fel! A gázmászkok szemüvege persze rögtön bepárosodott. Nóta! – üvöltötte el magát a nevelőnk. Rázendítettünk, de nem a jól ismert indulóra, hanem a régi dacnótára: »Még messze nincs, még messze nincs, még messze nincs tele a hócipőnk!« Amikor harmadszorra ismételtük meg, felharsant a következő parancsszó: Gázmászkot le! Nóta állj! Röviddel rá: Szakasz, állj! Balra át! Úgy álltunk ott, mint a faszentek. Dacosan, de mosolyogva. A nevelő oszolj vezényelt. Befejezte a csuklóztatást. Provokáltuk – és mi győztünk. Egészen el voltunk ragadtatva magunktól.”

Az alapelv ez volt: akitől követelnek, az különbnek érzi magát másoknál. A növendékeknek el kellett jutniuk teljesítőképességük legvégső határára. Meg kellett tanulniuk legyőzni a félelmüket. Már csak ezért is tartoztak a bátorságpróbák az iskolák minden napjaihoz. Arra törekedtek, hogy kedvet ébreszzenek bennük „a veszélyes és kemény élethez”. A sonthofeni Hitler-iskolásoknak például a szállásuk emeleti erkélyéről guggoló tartásban ki kellett ugraniuk a mellvéd fölött – de nem tudták, hogy lent ugróponyva várja őket. A napolákban is hasonló próbatételeknek vetették alá a fiúkat. „Megkaptuk a parancsot: ugorj! Kettős célja volt ennek. Először, hogy bele merjek ugrani az ismeretlenbe, másodszor, hogy megbízzam a feljebbvalómban, ne gondoljam róla azt, hogy a halálba küld, ha csak nem okvetlenül szükséges. Hiszen ha később katona lettem volna, akkor könnyen a halálba küldhettek volna, bennem pedig kellett lenni annyi bátorságnak, hogy végrehajtsam ezt a parancsot, és meg kellett bíznom a parancsnokomban, hogy nem ad ki rossz parancsot” (Uwe Lamprecht, plöni napola).

Mindenekelőtt szigorú pontosságra, fegyelemre és feltétel nélküli engedelmességre neveltek bennünket. Tanárként nekünk is ugyanezt kellett volna megkövetelnünk tanítványainktól.

Ludwig Harig, született 1927-ben, idsteini tanítóképző

Először is engedelmeskedni kellett megtanulnunk. Ennek oka világos volt: csak az tud parancsolni, aki engedelmeskedni is tud.

Uwe Lamprecht, született 1929-ben, plöni napola

„Az ifjúságot az ifjúságnak kell vezetnie...” Hitler iskoláiban azt kellett megtanulniuk a fiataloknak, hogyan uralakodjanak másokon

A kiválasztottaknak tehát minden iskolában parancsszóra kellett bizonítaniuk bátorságukat. Az úszni nem tudóknak az uszodában a háromméteres ugródeszkáról kellett hanyatt a vízbe vetniük magukat, és csak akkor halászták ki őket, ha már kétszer elmerültek, és kétszer felbuktak. „Mi egy befagyott tó vastag jegébe lékeket vágtunk. A két lék között tíz méter volt a távolság. Egymás után be kellett ereszkednünk a vízbe, s a jégpáncél alatt átúszni a másik lyukhoz” (Hardy Krüger, Hitler-iskolás).

„A cél minden az volt, hogy legyőzzük a bennünk megbúvó gyáva kutyát – mondja Theo Sommer. – Az uszodában teljes menetszerelésben, hárítsákkal, acélsisakban, tűzméteres deszkáról ugrottunk a medencébe. Sisakjainkat állszíjjal erősítettük fel, s amikor becsapódtunk a vízbe, majd letépte a sisak a fejünket.” Bátorságpróbák már a felvételi vizsgákon is voltak. Aki ki akart bújni alóluk, azt elküldték, nem vették fel. „Ha gyengeséget mutattunk – összegzi társai beszámolóit Hans Müncheberg (potsdami napola) –, akkor anyámasszony katonái voltunk, gyáva nyulak, a szakasz vagy az egész század szégyenei. Az volt a legfőbb parancsolat számunkra, hogy bebizonyítsuk férfiasságunkat, ne mutassunk nőies gyengeséget, viseljük el a fájdalmakat.”

És mivel a keménységet a legfontosabbnak tartották, Plönenben rendeztek úszóversenyt négyfokos vízben, akadályfutást járban és hóban, csupasz felsőtesttel. mindenki meg kellett próbálnia, senki nem vonhatta ki magát. „Szégyellnie csak annak kellett magát, aki feladta” (Theo Sommer). „A végletekig fokozták a fizikai teherbíró képességünket. A ringben gyakran idősebb fiúkat állítottak ki ellenünk, hogy laposra verjenek bennünket” (Klaus Geue, Hitler-iskolás).

Így kellett megtanulniuk a növendékeknek, hogy önmaguk fölé nőjenek. Egészen a teljes kimerültségig hajszolták őket, addig a pontig, ahol már kikapcsolt az értelmük, megszűnt a halálfelelmük és mindenkel tökéletesen azonosultak, ami csak a rendszert jelentette számukra. „Meg kellett tapasztalnunk ezt a pontot, hogy majd tudjuk, honnan indulunk, amikor a Führerért és a népert az utolsó erőtartalékainkat is be kell vennünk.” Azt mondták, aki legyőzi magát, az önmaga fölé nő.

Elvégre Hitler uralmi céljait csak edzett fiatalok valósíthatják meg. A napolák létrehozásának tizedik évfordulójára megjelent ünnepi kiadvány hangsúlyozta: „A nemzetiszocialista szellemben vezetett iskolában a legfontosabb nevelési eszközök egyike a testgyakorlás. Másodrendű kérdés, hogy ez vagy amaz a jungmann lesz-e a győztes. Az a fontos, az a személyiségformáló élmény, ha le tudunk győzni másokat. Ha két fiú bátran megküzd egymással a ringben, utána a helytállás boldogító érzéssel töltheti el.”

Az Adolf Hitler Iskolák tantervében pedig az áll, hogy „a testnevelés célja az, hogy felismerjük, a harc minden az egyén, minden a közösség elementáris élni akarásának kifejezése. Ez maga a testet öltött eleven világnézet”. Ám azt, hogy az Adolf Hitler Iskolák minden napjai valójában milyenek is voltak, egyebek között egy nevelőtanár *Hegyi túra az Allgäuban* című beszámolójából tudhatjuk meg. „Az ilyen utak – írta – megkövetlik az utolsó energiatartalékok felhasználását, a legszorosabb bajtársiasságot, a legvégső bátorságot. Szinte kihívjuk a veszélyt, hogy jól a szemébe nézhessünk, s felismerhessük benne önmagunkat. A hosszú távú sifutás, amikor lemondunk a bőséges táplálkozásról, kiszűri a gyengéket. A legnagyobb örööm éppen ennek az erőpróbának a során ér: egy fiú sem adta fel, még csak rossz képet sem vágtak hozzá. A bennünk megbúvó gyáva kutyá legyőzésében szép példáját látom annak, hogy milyen odaadásra lesznek képesek, ha elérkezik a végső bevetés ideje.”

Végső bevetésen természetesen a háborút értette. Még a hosszú távú sítúrák is ennek előkészítését szolgálták. Igazolódott Baldur von Schirach megállapítása, mely szerint „az Adolf Hitler Iskoláknak semmi közük a hagyományos iskolához, növendékeiket a lehetetlenbe vetett hitnek kell jellemeznie”. És főleg azt kellett megtanulniuk, mi minden tehetnek meg a háborúban – egyelőre még csak hadijátékokon és harci gyakorlatokon.

A napolaféle elit iskolákban a tanrend néhány heti harci gyakorlatozást és terepgyakorlatot foglalt magában. A jungmannok ilyenkor menetoszlopokban kivonultak és a szabadban

táboroztak, háborúsdit játszottak. Egyelőre még csak buzogányt dobáltak – a háborúban majd kézigránát fognak. Megtanulták álcázni magukat, kihasználni a „terep adta lehetőségeket”, térképet olvasni, tájolával eligazodni, parancsot osztani és parancsot teljesíteni, elsősegélyt nyújtani. Támadtak, rohamoztak, és „megölték” az ellenséget. Hódítaniuk kellett, és legyőzni az „ellenséget”. minden fiú karjára gyapjúszalagot kötöttek: akiét letépték, az halottnak számított.

A tavaszi gyakorlatot külön-külön, de a nyárit már közösen tartották meg az iskolák – hadszíntérré változtatva az ország sok részét: a Lüneburger Heidét, a Balti-tenger partját vagy a karintiai Faaker-tó környékét. Az intézetek növendékei különvonattal érkeztek, s két táborra oszlottak: pirosakra és kékekre, s felvonultak egymással szemben. Akárcsak a valóságos háborúban, felderítőrajokat és motoros előőrsöket küldtek ki az ellenség erőinek felmérésére. A rohamosztágok bevetésre készen várakoztak, mialatt a két tábor hadoszlopai megindultak egymás felé. minden gyakorlat a végső összecsapásban tetőzött be. „A két sereg, mint Nagy Károly korában, két széles sávban közelítette meg egymást, elől a zászlóvívók és a rohamkürtösök, zenészek csöportjai – festi le a jelenetet Hans-Georg Bartholomäi. – Felállították a német heti híradó kameráit; Heinrich Himmler vagy Rust és törzskara is megjelent, s elfoglalta helyét. Elkezdődhetett a nagy csetepaté. A cél az volt, hogy minél több ellenségről letépjük a kék vagy piros szalagot. Később ezeket a trófeákat büszkén hordtuk a zubbonyunk gomblyukában.” A háborúban a gyapjúszalagokból Vaskereszт lesz majd: „Az ily módon felkészített fiúkkal remélhetőleg könnyű dolga lesz a hadseregek, remek katonákká képezheti ki őket” – írta 1938-ban az egyik napola vezetője a hadi sportok és gyakorlatok jelentőségét méltatva.

A napolákban még csak játék volt a háború. A „halottak” feltápászkodhattak, a sebesültek levehették kötéseiket. A jüngemannok nem igazi fegyvereket tartottak a kezükben, csak olyanokat, mint amilyen az a dífsztőr volt, amelybe belegravírozott minden napolás jelmondatát: *Mehr sein, als scheinen* (Több légy, mint aminek látszol) – mintegy figyelmeztetéstől, hogy nap mint nap bizonyítaniuk kell. A hatodik évfolyamon, pszeu-

„Nincs még egy sport, amelyik ennyire fokozná a támadó szellemet. Villámgyors döntést követel, és a testet acélosan hajlékonnyá teszi. Ha két fiatalember nézeteltérését az öklével intézi el, az semmivel sem durvább annál, mint amikor késsel támadnak egymásra.

Adolf Hitler: Mein Kampf

Ha két ifjú bátran megküzd egymással a ringben, a helytállás boldog érzése töltheti el őket.

Iskolai újság, naumburgi napola, 1944

A végletekig fokozták fizikai teherbíró képességünket. A ringben gyakran idősebb fiúkat állítottak ki ellenünk, akik laposra vertek bennünket.

Klaus Geue, született 1931-ben, egykor Hitler-iskolás

„Dicsértes-sék, ami acélossá tesz.”
A rezsim neveldéinek jelszava

doszakrális beavatási szertartás keretében osztották ki ezeket a tőröket. Az ünnepélyes aktus a jungmannok életének csúcs-pontját jelentette. Attól kezdve joguk volt arra, hogy becsületük szimbólumaként hordják a tört – és meg is védhették vele azt –, s attól kezdve hadra foghatónak minősültek.

„Elkötelezettségeteket csak a halál vagy a hűtlenségetek oldhatja fel. Tartsátk testeteket és lelketeket olyan tisztán, mint ezt az acélt, és legyetek olyan kemények, mint törötök pengéje” – kapták útravalóul a plöni napola növendékei vezetőjüktől. A jungmannok, mielőtt elhagyták volna az iskolájukat, halálig tartó bajtársiasságot fogadtak egymásnak: „Ha kettőnk közül egyikünk elesik, a másik helyette is helytáll.”

A tőrek kultikus feladata is volt: ébren kellett tartania azt a hitüket, hogy „szent ügyért” harcolnak. „Már a germánok is fegyveres esküt tettek, a lovagoknál pedig ott volt a lovaggá ütés – írta egy tizennégy éves napolás 1941-ben az iskolai újságban. – Az ifjak ezzel levetkőzték minden gyermeki vonásukat, és kardot fogtak, hogy becsületükért és népükért harcoljanak az idősebbek oldalán.” Egészen addig terjedt a tőrkultusz, hogy csak akkor volt szabad elővenni, ha tisztították. A plöni jungmannokat arra oktatták, ahogy Uwe Lamprecht meséli, hogy „csak akkor dughatjuk vissza a tokjába, ha az ellenség vére szárad rajta, az ellenségé, amellyel szemben megvédjük magunkat, ha ránk támad”. „Nagyon büszkék voltunk erre a tőrre. Amikor megkaptuk, az olyan volt, mint primitív népeknél a férfivá avatás rítusa – de igen hatásos” (Hans-Günther Zempelin, oraniensteini napola).

A tőr átnyújtásakor tartott vezetői beszédek is maradandó hatást gyakoroltak a fiúkra. Azé például, amelyet Mannich naumburgi intézetvezető intézett hozzájuk 1944. november 9-én: „Előttetek már a nemzetpolitikai intézetekben oktatott fiúk ezrei vehették át ezt a tört, és becsülettel viselték. Sok százuk úgy esett el a Führerért és a népért, ahogyan annak idején megfogadta. Ezt a fegyvert csak a halál téphesse ki a kezetekből.”

A becsület, a húség és a halál piedesztálra emelése már az első években áldozatokat követelt. Egy plöni jungmann úgy

érezte, hogy társai kiközösítik, ezért egy este a kastély parkjában szíven szúrta magát a tőrével (Rolf Diercks visszaemlékezése).

Álljanak helyt a bátorságpróbákon, tűrjék jól a katonai nevelési módszereket, ne mutassanak gyengeséget – nem minden növendék tudott megfelelni ezeknek a követelményeknek. Volt, akit a honvág, a nevelőktől való félelem, az állandó versengés a szabatársakkal (akik talán ellenállóbbak voltak, többet bírtak, vagy nagyobbakat ütöttek) hamarosan eljuttatt a fizikai és lelki kimerültség végső határára. Mégis csak igen kevesen kérték meg szüleiket, hogy vigyék őket haza. Fogcsikorgatva is kitartottak, mert büszkék voltak kiválasztottságukra. „Helyt kell állnod!” – ez volt az elit iskolások legfőbb belső parancsa. Amikor Hans-Günther Zempelin, az oraniensteini napola növendéke megkérdezte magától éjszakánként: „Istenem, hát mindig csak vigyázzban kell állni, minden csak engedelmeskedni kell?” – minden „igen” volt a válasz. „Ezt kell tenned, ennyivel tartozol népünknek, a Führernek.”

Klaus Geue csak néhány hónapig volt Hitler-iskolás a kelet-poroszországi Sonthofenben. Ő is megkérdezte magától ugyanezt, de a válasz más volt. Egyfolytában sürgette a szüleit: vegyék ki az iskolából, ne kelljen annyi idomítást meg verést eltűrnie. Végül eleget tettek a kérésének, s Geue elhagyhatta az intézetet, de Ludwig Magsam Oberbannführer, az iskola vezetője olyan jellemzést adott róla, amelyben apját, anyját sem kímélte: „Engedték, hogy a fiú nyavalygása meglágyítsa a szívüket, ami az iskolával szembeni ellenséges magatartáshoz vezetett.” Igaz, utána elismerte: „gyermekük igen tehetőséges, és a szellemi követelményeknek nagyon is megfelelt”, még ha aztán hozzá is fűzte: „Kudarcát elsősorban jellembeli adottságai okozták. Individualista személyiség, aki különleges igényeket támaszt az élettel szemben, és a közösségi nevelést úgy értelmezte, hogy elviselhetetlenül korlátozzuk vele személyes szabadságában. Különösen megnehezítette a dologat, hogy rendkívül érzékeny, s azt is tragikusan fogta fel, ha elöljárói időnként rá-rápirítottak. Attól a kényszerképzetétől, hogy mindenáron meg kell szabadulnia tőlünk, gyakran került olyan idegállapotba, hogy azt orvosunk egyenesen pszichó-

„Csak másodsorban következhet a szellemi képességek fejlesztése...” A testedzésnek az volt a célja, hogy megacélozzák a jövő führereit, például ilyen „római kocsihajtó-versenyzőknek”

Kiválasztottakat akartak nevelni a Wehrmachtnak, az igazságszolgáltásnak, a gazdaságnak, egyszóval a Harmadik Birodalom minden fontos ágazatának.

Peter Zollenkopf, született 1934-ben, putbusi napola

Teljesen világos volt, hogy nekünk kellett volna Németország jövendő politikai vezetőinek lenni. Nekünk kellett volna az egész népnek példát adni, az egész népet nevelni – és a lelkükre beszálni, segíteni azoknak, akik csak félszívvvel követték minket.

Joachim Baumann, született 1924-ben, egykori Hitler-iskolás

„Hogy te ezt hogy élvezned, kisapám...” Bősséges szabadidőprogramok csábítottak sokat a Hitlerjugendbe és a Hitleriskolákba

Uwe Lamprecht, született 1929-ben, plöni napola

A cél az volt, hogy az ifjú képes legyen keresztlüvinni az akaratát, jó sportoló legyen, s természetesen egészséges és edzett. Másrészről viszont korrektnak is kellett lennie. És magától értetődően árjának, nemzetiszocialista ételemben.

Peter Zollenkopf, született 1934-ben, putbusi napola

szomatikusnak nevezte. Távozása mindenről sem az iskola, sem a jövő vezető rétege számára nem jelent veszteséget.”

Klaus Geue tehát visszatérhetett régi iskolájába, s elköpedve állapította meg, hogy tudása igencsak hiányos. És ki másnak tulajdoníthatta volna ezt, mint a sonthofeni elitképző nevelőinek. Az Adolf Hitler Iskolák átlagosan huszonhét éves tanárai, az egykori Hitlerjugend-vezetők ugyanis, mint Harald Grundmann mondja róluk: „Jó cimborák voltak, és a legjobbat akarták – de a tudásuk hézagos volt.” A kezdeti években igen jól képzett tanárok oktattak, de ahogy sorra behívták őket katonának, mind mélyebbre sülyedt a tanítás színvonala. minden elit iskolában a magasabb iskolák követelményeit vették a tantervbe, de másként magyarázták el az anyagot. Legjobban még talán a napolák feleletek meg annak a követelménynek, hogy átfogó képzésben részesíték növendékeiket. Az Adolf Hitler Iskolákban azonban eleve egy bizonyos emberfajtát akartak kinevelni: a pártembert, ennél fogva nem annyira a tudásgyaratpítást, mint inkább a világnezetű oktatást helyezték előtérbe. Hitler szavait tartották irányadónak: „Nem a profeszszorok és a tudósok, nem a költők és a gondolkodók hozták vissza a népet a szakadék széléről. Kizárolag pártunk politikai katonái tettek ezt vele. A zsenik a politikai életben értéktelek, amennyiben nincs jellemük. Politikai vezető esetében a jellem fontosabb, mint az úgynevezett zsenialitás, s a bátorsság előbbre való, mint a bölcsesség vagy a belátás. A döntő az, hogy férfiak olyan szervezetet építik ki, amely állhatatosan, szívósan, de szükség esetén gátlástalanul képviseli a nemzet érdekeit.”

Az ilyen szavak nem maradtak visszhangtalanul Hitler iskoláiban. A „néptan”-órákon azt oktatták, „ami bizonyítja világnezetünk helyességét: történelmet, földrajzot, fajtant, németet, művelődéstörténetet, gazdaság- és társadalomtant, filozófiát”. Howard K. Smith amerikai tudósító, aki 1941-ben többek között a CBS-nek és a *New York Times*nak küldte híradásait a náci Németországból, ezt írta az Adolf Hitler Iskoláról: „Az olvasás, írás és számolás, valamint a meghamisított német történelem mellett azt oktatták a fiúknak, hogyan működik egy szénbánya, vagy hogyan kell hidat építeni, rá-

„Eljutottunk az Alpokba, a tengerpartra...” Különleges kiképzés a hegyivadászoknál

Aki csábítani akar, annak csábító kínálatot is kell nyújtania. Erről volt szó. Rendkívül ügyesen és nagy hozzáértéssel csábítottak minket.

Hans-Günther Zempelin, született 1926-ban, oraniensteini napolá

Elsőrangúan öltözötték bennünket. Rengeteg kirándulást és harci gyakorlatot szerveztek. Síelhettünk, vitorlázórepülhettünk. Ezek rendkívüli élményt jelentettek egy akkori fiatal számára.

Hans-Georg Bartholomäi, született 1924-ben, naumburgi napolá

adásul mindenhez olyan testnevelés társul, hogy a spártaiak elbújhatsanak.” A nevelés, vonta le végül a következtetést Smith, „alapjában véve nem egyéb, mint agymosás. A fiúk agyába belevésik, hogy a német minden más népnél különb, kőkeményen beléjük verik a fajelméletet, megtanítják gyűlölni a kereszténységet és minden más értékrendet, és elhitetik velük, hogy a Führer mindenható, mint az Úristen. Úgy hagyják el az Adolf Hitler Iskolákat, mint technikailag igen képzett, erős, jól nevelt és élénk érdeklődésű fiatalok, ám erkölcsi érzékük és értéktudatuk csak egy kicsivel haladja meg az orangutánét... A legmagasabb rendű életcél, amelyet el tudnak képzelni, a hősi halál”.

„Természetesen különösen a tudati nevelésünkre fektettek súlyt – ismeri el Hans-Georg Bartholomäi (naumburgi napola). – Nemcsak testileg kellett megfelelnünk a Führer azon kívánlamának, hogy a német ifjú legyen gyors, mint az agár, szívós, mint a bőr, és kemény, mint a Krupp-acél, hanem belülről is teljes emberre, eszméinek hű követővé kellett válnunk. Így a tanterv mellett még heti két óra politikai oktatásban részesültünk, amelyen a *Mein Kampfot* és Alfred Rosenberg *A 20. század mítosza* című könyvét dolgoztuk fel. A világnézetnek megvolt a maga helye a tanrendben. Olyan óráink voltak, mint »NSDAP«, »Pillantás a világba« vagy »Nemzetpolitika« – ezeken elsősorban ideológiai kérdésekről beszélünk, Hitler útjáról a hatalomig, a gyűlölet tanáról a »mások«, a »csökkent értékűek« iránt.” minden elit iskola egyik legfőbb oktatási téma-ját a versailles-i szerződés képezte. „Az úgynevezett szégyenbékéről tanulva minden emlékezetünkbe idézték, hogy az 1918–19-ben elveszett területeket természetesen vissza kell szereznünk, és ez a mi kötelességünk” – mondja Rolf Diercks, a plöni napola egykori növendéke. Diercks ha akarta volna, sem tudott volna erről megfeledkezni, mert a plöni intézet „fekete kirakatában” fekete bársony alátéten nap mint nap láthatta a nemzeti szégyen tárgyát, a versailles-i békeszerződés szövegét, amelyet tőrrel döftek át, s láncra vertek. 1933. június 28-án, a versailles-i békeszerződés aláírásának évfordulóján a plöni intézetvezető figyelmeztette a fiúkat:

„Fiatal bajtársaim! Életünk Németországé. A szégyenletes béké-kediktátum következményeit nap mint nap a szemünk előtt láthatjuk. minden területen elnyomnak bennünket. Németország nem szabad. Ne pihenjetek, ne tétlenkedjetek addig, amíg ezt a szerződést nem érvénytelenítették. Németország-nak fel kell szabadulnia, még ha mind meghalunk is.”

Nem akadt olyan tantárgy akkoriban, amely alkalmasabb lett volna a lelki befolyásolásra, mint a történelem. „Azt tanították nekünk – pillant vissza Theo Sommer sonthofeni éveire –, hogy bizonyos császárok túl sokat kacsingattak dél felé, és túl keveset keletrre. A történelemórákon azt verték a fejünkbe, hogy kelet felé kell terjeszkednünk, s ez minden német ember szent kötelessége.” A németórákon sem maradt hatás nélkül a mindenmű uszítás. Olyan dolgozatcímek tanúsítják ezt, mint „Németországban diktatúra és zsarnokság uralkodik! Németország készül a háborúra! A német kultúrát lapsra hengerlik! Mit válaszolna a külföldi újságokból vett uszító címekre?”. A tanárok az ilyen dolgozatokon lemérhették, hogy mennyire tartanak lépést tanítványaik a korral. A náci elit iskoláiban nemcsak oktatták, hanem számon is kérték a világnézetet.

A tankönyvírók is kitettek magukért. A napolák a szerint válogattak közöttük, hogy mennyire tulajdonítottak fontosságot „a fajnak, a népnek és a fennálló helyzetnek”. És csak olyan könyveket választottak ki, amelyek foglalkoztak a következő három alaptémával: 1. A nénetség. 2. A németeg lényege és sorsa szembeállítva egyrészt a germánság többi részével, másrészt a kereszténységgel és a görög–római világgal. 3. A jelen kor erői. A némettanárok kedvtelje és lelkesülten elemezték az ógermán költeményeket, izlandi sagákat vagy a Nibelung-éneket. Nietzsche művéből, a *Der Wille zur Machtból* (A hatalom akarása) hosszú részleteket olvastak fel. Az irodalmi kánonba olyan szerzők tartoztak, mint Paul de Lagarde (*Vallomás Németországhoz*), Hans Grimm (*Tér nélküli nép*), Ernst Jünger (*A harc mint belső élmény*) vagy Werner Beumelburg (*17 évesen Verdunban*). Latinórán tanárok és diákok olyan abszurd téma-kat boncolgattak, mint „A római írók és a zsidókérdés”. Görögörán Platón műveit áldozták fel

arra, hogy a demokráciát bírálják. mindenekelőtt németórán, biológia- és nemzetpolitika-órán szolgálták már a megoldandó feladatok is az ideológiai irányítást.

1937–38-ban ez volt az érettségi feladat matematikából: „Egy 108 km/h sebességgel szálló repülőgép kétezer méter magasból ledob egy bombát. Mennyi idő múlva és hol ér földet a robbanótest?” Az érettségi téTEL biológiából: „Mely tények alapján kutatják a fajkutatók a német nép jövőjének jobbra fordulása szempontjából a nordikus fajt?” A nemzetpolitikai: „Hogyan és mivel teremtette meg Hitler a nemzetiszocializmus győzelmének alapjait?”

Nem csoda tehát, hogy az elit iskolások messze elmaradtak tudásban az átlagdiákuktól. A sport, hadijátékok és gyakorlatok töltötték ki tanterüük nagy részét, még ha egyik-másik intézetből nem is szorultak ki teljesen a humán tárgyak. De egyetlen Adolf Hitler Iskolában sem lőttek úgy túl a célon, nem lihegték úgy túl a nemzetiszocialista nevelési eszményt, mint a feldafingi NSDAP Birodalmi Iskolában. Ezt még az SA alapította, de az 1934. évi hosszú kések éjszakája után a párt rátette a kezét. Olyan notabilitások vállalták a védnökséget, mint Rudolf Hess vagy később Martin Bormann. Az iskola nem támasztott túlzottan magas felvételi követelményeket. A kiugró sportteljesítmények, az egészség, a jó megjelenés, a jellemérő és a jó származás elég volt a felvételhez. Feldafingben a tanterv „arra korlátozódott, amire a jövő állampolgárának szüksége van ahhoz, hogy helytálljon a munkahelyén, és aktívan kivegye részét a nemzetiszocialista állam felépítéséből”. Főképp a német, a történelem, a földrajz és a nemzetpolitika oktatására fektettek súlyt. Az első helyen azonban, heti tizenegy órával, kétségtelenül a sport állt. Az érettségi bizonyítványt az már megkaphatta, aki részt vett egy vizsgabeszélgetésen, s írásban kidolgozott egy szabadon választott témát a következők közül: „A törzstárstól a néptársig, minden forradalom új embert követel, A népek belső életében mindig a háború teremti meg az új rendet, És a német lelkektől még egyszer megújul a világ...” Olyan nem volt, hogy egy feldafingi növendék elhasalt volna a vizsgán. Osztályt ismételni? Egy felsőbbrendű emberrel ez nem eshet meg.

„Aki csábítani akar, annak csábító kínálatot is kell nyújtania...”
A Führer-utánpótláštá műveletben a hadgyakorlatok és a haditechnika

A Führer hűséges követőivé és hívő nemzetiszocialistákká kellett volna válnunk. Azt várták tőlünk, hogy saját akaratunk legyen, önállóan gondolkodunk, önállóan döntsünk, s szerezzünk is érvényt döntéseinknek. Mindez természetesen nem működhetett. Nem lehet valaki egyszerre hívő nemzetiszocialista, hű a Führerhez és kritikusan gondolkodó ember.

Hans-Günther Zempelin, született 1926-ban, oraniensteini napa

Egy jungmannak az volt a legfontosabb, hogy férfiasan viselkedjék, ne mutasson nőies gyengeséget, képes legyen elviselni a fájdalmat, győzze le önmagát.

Hans Müncheberg, született 1929-ben, potsdami napa

A feldafingieket is az jellemezte, amit egy, a plöni napolában végzett jungmann állapított meg kijózanodva 1938-ban letett érettségi után: „Testileg ügyesebbek és gyakran gyorsabbak vagyunk, de mindenekfölött felszínesebbek... Fölénünk kizárálag világnézetünkől táplálkozik. Foglalkoztunk mi minden kérdéssel, de ijesztően felületesen, így gyakran dogmatikussá vált a világnézetünk, vagyis hajlunk arra, hogy a legfontosabb, legnehezebb kérdéseket pár mondattal elintézzük. Némelyikünk beletörődik ebbe, biztonságunktól lesújtva, csendes elégedettséggel; mások kurtán, de fájón figyelmeztetnek bennünket üresfejűségünkre és felszínességünkre.”

A szülők között hamarosan szóbeszéd tárgya lett, mennyire nem elit oktatás folyik ezekben az állítólagos elit iskolákban. A napoláknak meggyűlt a bajuk az imázsukkal. „Robotemberek”, „izomagyú fickók” kerülnek ki a falaik közül, mondta minden többen. A napolák egy kicsit sután igyekeztek védekezni 1944 májusában a *Völkischer Beobachterben*: „Nem vagyunk nagy nullák gyülekezete! (...) A nagyon tehetséges énekest, rajzolót, matematikust egyáltalán nem daráljuk be, inkább fejlesztjük a képességeit, így nem kell attól félni, hogy elidegenedik a közösségtől, vagy – amint egy nevelőjük kifejezte – »a szépelgő virtuozitás csapdájába« esik.” A napolák egykor növendékei azonban, mint Falk Knoblau, pontosan tudják, hogyan értelmezendők ezek a sorok. Knoblaunak korrepetálásra kellett járnia, amikor átiratkozott a görlitzi főreálba. „Nyomasztó volt, hogy épp velem, az elit tanulóval kellett ennek megtörténnie. Szégyelltem magam.”

Nem állítható, hogy összersoskadtak volna a növendékek annak a tudásnak a súlya alatt, amelyre szert tettek a napolában. „Ismereteitek elegendők ahhoz, hogy katonaként megálljátok a helyeteket – nyilatkoztatta ki egy Adolf Hitler Iskola parancsnoka, amikor a végzős negyedik osztályt szárnyára bocsátotta. – Ami pedig még hiányzik, azt a háború kemény életiskolájától hamarosan megkapjátok majd élettapasztalat formájában.”

Hogy mi hiányzott még? Harald Grundmann, egykor Hitler-iskolás: „Szégyellem magam, hogy milyen keveset tudtunk

a német irodalomról, Mannról, Bennről és más írókról, s a matematikai ismereteink is hiányosak voltak. Szellemi téren tehát a sor végén kullogtunk.” Harry Börte (ilfeldti napol) hozzáteszi: „A legnyomorúságosabb hátránynak azt érzem, hogy vallási vákuumban nevelkedtem fel.”

Ahol a Hitlerben való hitről prédkálták, ott nem volt helye más vallásnak. Eleinte csak korlátozták, később teljesen megszüntették a hitoktatást a napolákban. Naumburgban megkérdezték a jungmannok a szuperintendánst: „Összeegyeztethető-e egyáltalán a nemzetiszocializmus és a keresztenység? Kétszázmilliót kap az államtól az egyház. Jól van ez így? Miért kell megtanulnunk a zsidó Tízparancsolatot? Miért tagadta meg az egyház a temetést egy SA-tisztől?” 1938-ban törölték a napolák tantervéből a felekezeti hitoktatást. „Valláspolitikai kérdésekben szigorúan semleges álláspontot” kellett képviselniük. Nem kinek-kinek a lelke üdvössége a fontos, hanem „egyedül az, hogy mi lesz Németországgal”, mint ezt August Heissmeyer napolainspektor megjegyezte.

Az elit internátusok mind *istentelenebb* helyekké váltak. 1942-re a 6093 jungmannból csak minden negyedik hitt Istenben. És az Adolf Hitler Iskolákban sem imádkoztak többen reggelenként és esténként. 1944. március elsején egy diákjuk a következő írta naplójába: „Az anyakönyvi hivatalban. Kileptem az egyházból. A szüleim nem akarják, de hogy fizessen az ember adót az ellenségnek?”

Vallás helyett az Adolf Hitler Iskolák nevelői vagy a germán mondavilág isteneivel, vagy párttannal tömték meg az ifjak fejét. Meg is lett az eredménye. Egy Adolf Hitler Iskola záróvizsgáján, 1942-ben, igen kínos eset történt. Annál is kínosabb, mert az iskola támogatói, Robert Ley és Schirach, a birodalmi ifjúsági vezető is megjelent rajta, s elkövették azt a hibát, hogy ők is kérdeztek. Ley a pártprogramba ásott bele – és eleinte nem hitt a fülének, de el kellett hinnie, hogy a pártprogramot egyetlen Hitler-iskolás sem ismerte. Joachim Baumann, aki szintén a vizsgázók közé tartozott, ma ezt így magyarázza: „Sokkal többet jelentett nekünk akkor maga a nemzetiszocializmus, mint a pártprogram huszonégy szakasza.”

Hogy mit jelentett? „Erőt és annak hitét, hogy Németországnak és a német szellemnek nincs párja; hittünk abban, hogy a zsidó szellemiségtől beteg világon csak a német szellem segíthet. A mi feladatunk pedig nemcsak abból állt, hogy saját népünk kétéltékőit minden szálig meggyőzzük, hanem abból is, hogy a többi európai germán fajú emberhez is eljuttassuk a germán tavasz ébredésének hírét, és hogy a majdani, a nagygermán birodalom alapját képező nagynémet birodalom meghátról megteremtésében közreműködjünk.” Az elvakított és megtévesztett Baumann öt év elteltével diplomás Hitler-iskolásként hagyta el Sonthofent, hogy azontúl hirdesse a náci zsidók eszméit. Politikai vezető akart lenni. Ma már csak csodálkozik ezen.

És nem csak ezen. Baumann nemrég fellapozta a régi iskolaújságot, az érdekelte, hogy milyen témájú dolgozatokat írtak akkoriban a szakaszával. Úgy kezdődött az óra, hogy a tanár felírta a címeket vagy a feladatokat a táblára, s utána kiment. A növendékek nem használták ki a távollétét, s nem puskáztak, mert becstelenségnak tartották volna. Ha valaki mégis erre vette medet, azt jelentették. Büntetés nem járt érte, csak egy rövid hegyi beszéd a következő órán a becsületes-ségről. „Fiúk, miért is írjátok tanári felügyelet nélkül a dolgozatokat? Gondolom, azért, mert kiválasztottak vagyok, vagy nem? Nahát akkor. Most pedig írjatok egy újabb fogalmazást. A címe: Jellem és őszinteség. Hát akkor, viszontlátásra!”

Ártatlan kis téma volt. De Baumann emlékszik más, politikailag igen egyértelmű fogalmazástémákra is. A tanár csak megadta a címet, rendszerint kérdés formájában, s ők már tudták is, mit kell írniuk. Régóta világos volt ugyanis előttük például, hogy „Németország fel akarja és fel is fogja váltani Anglia világuralmát”. Kétség nem fért ahhoz sem, hogy a dzsessz „nigger zene”, s mint ilyen, elvetendő, hogy saját véréük olyan „elemei”, amelyek „veszélyeztetik a fajtisztaságot, sterilizáció útján eltávolítandók”, hogy a „kereszténtység politikai intézményei” a nemzetiszocialistákkal helyettesítendők, hogy a népet „ki kell szabadítani a katolikus egyház karmaiból”, hogy az elfoglalt keleti területeket meg kell tisztítani a szlávoktól... Ha Joachim Baumann újraolvassa ma ezeket a

Minden arra mutatott, hogy különleges emberek vagyunk. Magas rangú látogatóink voltak: az SS birodalmi vezetője és az SS-intézetek felügyelője, August Heissmeyer Obergruppenführer, Scholtz-Klink asszony, valamint Rust birodalmi nevelésügyi miniszter. Törődtek velünk, amit természetesen észrevettünk.

Hans-Georg Bartholomäi, született 1924-ben, naumburgi napon

A férfiak formálják a történelmet. Mi formáljuk a férfiakat.

August Heissmeyer SS-Obergruppenführer, a napolák felügyelője

„Aki először lő, annak több az esélye az életre...” Bemutatott Rust nevelésügyi miniszterek

fogalmazásokat, nem is annyira a „vonalas, ma már részben nevetségesnek ható elmefuttatásaiak” lepik meg. Sokkal inkább bántja, hogy gondolkodás nélkül elfogadta annak idején társaival együtt azokat a „hihetetlenül maguktól értetődőnek, természetesnek tetsző érveket”. „Hittünk, nem tudok más mondani – vonja meg a vállát –, minden elhittünk. Idealistává akartak nevelni minket.” Ma már tudja, mennyire emberellenesek voltak az ideáljaik, s hogy mennyire eltompították gondolkodásukat az újabb és újabb ellenségekkel.

Joachim Baumann szakasza egy napon kirándulni indult München-Haarba, az idióták intézetébe, ahogy akkor nevezték az elmegyógyintézetet – hivatalosan. „Egy professzor megmutatta a pácienseit. Valószínűleg arról akart meggyőzni bennünket, hogy ezeknek a nyomorultaknak megváltás lenne az eutanázia. Megpróbálták emberbaráti jótettnek beállítani a szellemi fogyatékosok legyilkolását.” Sok meggyőzésre ezek után már nem volt szükség. Mélyen bevésődött az elit iskolások agyába a tanítás az erősebb jogáról és az „életre méltatlan gyengékről.” „Arról sohasem tanultunk – egészít ki Baumann szavait Ernst-Christian Gädke, aki a spandaui napolába járt –, hogy az ember többek között azért van a világban, hogy segítsen a rászorulókon, a nála gyengébbeken. Azokat ugyanis nem találták méltónak az életre.”

És hogyan vélekedtek a náci korszak diákjai az úgynevezett zsidókérdésről? Legtöbbjük ma azt bizonygatja, hogy nem is nagyon ejtettek szót a zsidókról. „Soha senki nem mondta, hogy a zsidókat meg kell ölni. Csak azt mondták, nem akarjuk, hogy bármi közünk is legyen hozzájuk” (Uwe Lamprecht, plöni napolája). Az, hogy ellenségeknek tekintendők, ugyanannyira természetes volt, mint az, hogy Németországban hamarosan már egy se lesz belőlük. Akkor meg minek pazarolni rájuk a szót? „Azt tanították nekünk, hogy mire mi felnövünk, és átvesszük a hatalmat – fejti ki egykor, sonthofeni társai felfogását Joachim Baumann –, addigra megszűnik a zsidókérdés. Nem lesznek már zsidók. Akkorra már zsidómentes lesz Németország. De Auschwitzról vagy elgázosításról szó sem volt. Az illesmit el se tudtuk volna képzelní.” Kirekesztésről, megnézülésről persze hallottak, ismeri el Baumann, de gyilkossá-

gokról nem. Uwe Lamprecht hozzáteszi, hogy igen, a „konzertlagerekről” is beszéltek. E cinikus-ártalmatlan kifejezés alatt akkoriban afféle büntetőtábort érteit, ahová „azok kerültek, akik – mindenkiük akkor véleménye szerint – teljesen megmakacsolták magukat, teljesen Hitler ellen voltak, pedig ő szerintünk csak jót tett a német néppel”.

„Az antiszemita nevelés a tanterv része volt. A zsidókérdés »végső megoldására« azonban egy szót sem vesztegették” – teszi hozzá Gerd-Ekkehard Lorenz, a potsdami napolája egykorai növendéke, aki arra is emlékszik, hogy egy történelemórán „zsidó kútmérgezőkről” beszéltek. Azt is megtudhatták, hogy Anglián a zsidók uralkodnak, a világot pedig a „zsidó plutokrácia” tartja kézben. Propagandafilmeket is néztek, amelyek az „elzsidósított nigger dzsesszt” és Benny Goodman pellengérezték ki, aki „bűnös zsidó mancsával a klarinétöt gyötörte”. Megnézték a berlini Lustgartenben *A szovjet-paradicsom* című propagandakiállítást, s elhitték, hogy vadállatian kegyetlenek a zsidó komisszárok, s hogy micsoda veszédelmet jelent a világra „a zsidó bolsevizmus”.

„Történelmi okokkal magyarázták az antiszemitizmust. A wormsi és a speyeri pogromokra hivatkoztak. Persze az nem is volt kérdés, hogy a zsidók gonoszak. Hogy miért azok, akit nem tudtak, mindenki is azok voltak, mindenki gettókban éltek, beértek ezzel a válasszal” (Hans-Günther Zempelin, oraniensteini napolája). Nem meglepő tehát, hogy az a tény, hogy a háború kezdete után a keleti zsidókat megint csak gettókba zárták, egyetlen elit iskolást sem rázott meg. Pedig százezreket szállítottak ezekből a gettókból Treblinkába vagy Auschwitzba, a haláltáborokba. Amikor 1941 augusztusában Litzmannstadtban, a mai Łódźban járt egy elit iskolás szakasz, vezetőjük azt írta be a jelentésébe: „Remekül szórakoztak a gettón a jüngemannok.”

A náci rémtettek színhelyeire is ellátogattak a leendő führerek, hogy lássák, mi történik „a birodalom ellenségeivel”. A türingiai Hitler-iskolások egy csoportja a buchenwaldi koncentrációs táborról vette szemügyre. Harald Grundmann is közzöttük volt. Beszámolójából bepillantást nyerhetünk a Hitler-iskolások lelkivilágába. „Busszal vittek bennünket, láttuk a

feliratot: *Jedem das Seine* (Mindenkinet azt, ami jár neki), aztán bementünk, de nem mozoghattunk szabadon, egy SS-katona vezetett körül bennünket.”

A tábor kitűnően felkészítették a látogatásra. A Hitler-iskolásoknak egy olyan, ártalmatlan munkatábor akartak bemutatni, amelyben példás rend uralkodik, tiszták a barakkok, s jól bánnak a foglyokkal. Semmi sem utalt arra, hogy már több mint ötvenhatezer ember elpusztult Buchenwaldban, akik részben halálra robotolták magukat, részben az orvosi „kísérletek” során halálra kínozták őket. Hitler iskolásai nem szereztek tudomást a borzalmakról. Holland kutatókkal ismerkedtek meg, akik zsugorított fejekkel kísérleteztek. „Elmeséltek, hogy a gyarmatokon, a mai Indonéziában, régen így összezsugorították az ellenséges harcosok levágott fejét, s ők ezt a szokást tanulmányozzák. Hogy miért – nem is sejtettük” (Harald Grundmann). A fejek lengyel foglyok fejei voltak. Eredetükre azonban egyetlen ifjonc sem kérdezett rá.

„Láttunk olyan embereket, akiknek különféle formájú és színű jelzés volt a mellén – folytatja Harald Grundmann. – Láttuk, amint az úgynevezett »gyors úton« csak futólépésben közelkedhettek, és ha megpillantottak egy egyenruhást, le kellett kapniuk a fejfedőjüket. De mindezt meg tudtuk emészteni, hiszen tudtuk, ezek népünk ellenségei, akiket harcunk – értsd: háborúnk – alatt »el kell különítenünk« magunktól.”

A láger bejárásakor a jungmannok elértek egy sötét, magas kéményű épülethez. „Azt mondták, ez egy krematórium, és kérdéseinket megelőzve hozzátették, itt annyi ember él együtt, amennyi Weimar városában, kereken ötvenezer. Weimarnak is van saját krematóriuma, nekünk is van egy, hiszen természetesen itt is vannak halálesetek. Ezzel a válasszal meg is elégünk.”

Ma már Harald Grundmann is tisztában van azzal, hogy Potemkin-falvakat mutattak nekik. Olyan látszatvilágot, amelyet ők valódinak hittek. Ma már tudja, mit akartak ezekkel a nevelési módszerekkel elérni náluk: „Érzéketlenné akartak tenni bennünket a fájdalomra, mind önmagunkkal, mind embertársainkkal szemben. Elmondhatom, ezen a téren sikeresek voltak. Csak a háború után fogtuk fel, mit is veszítettünk.”

Elkötelezettségeket csak a halál vagy hűtlenségeket oldhatja fel. Tartások testeteket és lelketeket olyan tisztán, mint ezt az acélt, és legyetek olyan kemények, mint tőrötök pengéje!

Hermann Brunk, a plöni napolá vezetője, 1934

Elítről mit sem hallottunk. Inkább arra neveltek, hogy egész életünket a hazánknak és a Führernek szenteljük.

Uwe Lamprecht, született 1929-ben, plöni napolá

Hitler-iskolásként úgy éreztük, toronymagasan felette állunk a napolák növendékeinek.

Hardy Krüger, született 1928-ban, sonthofeni Adolf Hitler Iskola

„A Föld vándorserleg...”
Tengerész HJ-kiképzéssen

A rémtettekről, a terrorról, a diktatúra minden napjairól szinte semmit nem tudtak a jungmannok. Mintha távoli szigeteken éltek volna a kiválasztottak. „A való élettől és annak minden kísérőjelenségétől elzártan élünk a várban – írja Reinhard Wild 1941-ben, az egyik Adolf Hitler Iskola újságjában. – A háborús hétköznapokat csak közvetve éljük át. Mit is tudhatunk mi az élelmiszerjegyről, a ruhajegyről, a nehézségekről és a nélkülözésekéről, amelyek a háborúval járnak? A kurta, otthon töltött szünidőben csak futó benyomásokat szerezhetünk. Megvan a magunk kis »állama«, amelyben egészen mások a körülmények, mint rajta kívül.”

A való életbe tett kirándulások valóban ritkaságnak számítottak. Tizenkét hetet minden jungmannak bányában kellett töltenie, hogy felsőbbrendű emberi ismereteket és tapasztalatokat szerezzen „a nép közösségeiről”. „Ha ugyanis a jungmann – mondta August Heissmeyer napolainspektor – később német, dolgozó emberek fölre lesz rendelve, akkor nem előljárójuknak fogja érezni magát, hanem emberei vezetőjeként fog előttük járni. És ez könnyebb lesz neki, ha valamikor együtt dolgozott velük.” minden elit iskolásnak meg kell ismernie a fizikai munkát, hogy utána válaszolni tudjon magának arra a kérdésre: „Hogy kell bánnom ezekkel az emberekkel, hogy nehéz munkájuk és sorsuk ellenére szívvel-lélekkel csüggjenek német hazájukon?”

A mezőgazdaságban végzett munka során néhány jungmannak egészen más gondolatok is megfordultak a fejében. Sokuk, a parasztokkal találkozva, először mérhette le, hogy mennyire készültek fel ideológiaileg. És bizony világánzete és a valóság között mély szakadékot fedezhetett fel. „Na, milyen errefelé az élet, mióta eltűntek a zsidók?” – kérdezte például egy oraniensteini napolás egy sauerlandi paraszttól. A válasz nem igazán felelt meg a derék német szántóvetőről alkotott képének. Merthogy a gazda azt válaszolta neki, hogy elég keserves, teljesen megszűnt az állatkereskedelem. A jungmann meghökkent, s érveket keresett. Ne ilyen szűk látókörűen fogja fel ezt, bátyám, mondta, vegye észre a jelenségek mögött a szélesebb összefüggéseket. De a nyakas földművest nem lehetett meggyőzni. A gyakorlati érvek diadalmaskodtak, azok

pedig hiányoztak Hitler mintadiákjainak szellemi fegyvertárából.

Az idő múltával szaporodtak a jungmannok kétélyei, s nyíltan hangot is adtak nekik a tanáraikhoz intézett kérdésekben. Miért kell háborúzni a germán testvérnéppel, a britekkel? És miért kell a Szovjetuniónak hadat üzenni, amikor a *Mein Kampf*ban világosan meg van írva, hogy sohasem szabad többé két fronton háborút vívní? Miért számítanak alacsonyabb rendűnek a zsidók, amikor kiállták kétezer éves üldözötésüket? Nem lehet, hogy ezért éppen ők a magasabb rendű faj? A birodalom vezetői iránt is mind kevesebb tiszteletet érztek. Még hogy a drogoktól felpüffedt Hermann Göring testesíténe meg a germán felsőbbrendű embert? Vagy Robert Ley, a Német Munkafront birodalmi vezetője, még ha ő kezdeményezte, pénzeli és védi is meg az Adolf Hitler Iskolákat? Szerette joviális embernek mutatni magát, és jó néhány jungmannak megígérte, hogy kinevezeti kapitánynak a szünidőben a *Kraft durch Freude* (Erő az örööm révén) mozgalom valamelyik üdülőhájójára. De a fiúk előtt nem volt becsülete, mert nyílt titoknak számított, hogy alkoholista. mindenki tudott azokról a nagy ivászatokról, amelyeket a sonthofeni várban levő lakásán rendezett. „Gyakran állt alkohol befolyása alatt” – nyilatkozik róla visszafogott Heinz Giebeler, egykor Hitler-iskolás. Nem ok nélkül neveztek tehát a „birodalmi szeszkazánnak”. De kevesen akadtak, akik leplezetlenül utalni is mertek pusztító szenvedélyére. Joachim Baumann közéjük tartozott.

„Birodalmi vezető, tudja, hogy a nép iszákosnak tartja?” – kérdezte tőle Baumann, iskolás éveinek legizgalmasabb pillanatait élve át. Robert Ley összerezzen, majd halkan azt felelte: „Fiúk, legyetek bármik, csak iszákosok ne!” Ley annyit vesztett tekintélyéből a fiúk előtt, hogy már kisebb lázadásoktól sem riadtak vissza. „1945 január végén, február elején lehetett – meséli Theo Sommer –, amikor hirtelen egy autó tünt fel a vár bejáratánál. A kormánynál Robert Ley ült, mellette egy színész. Nyilván a szeretője volt, akivel Ley bizonyára a várhoz tartozó három síkunyhó egyikében akart eltölteni egy-két kellemes napot. Mi azonban nagyon megdühödtünk,

és szabad folyást engedtünk haragunknak, nehéz sícsizmáinkkal összerugdaltuk a motort. Ő testesítette meg számunkra a fejet, aki minden megengedhet magának.”

Voltak ellentmondások az elit iskolákon belül is. Egyetlen ember emelkedett csak minden kritika fölé: maga Adolf Hitler. Róla rosszat mondani, az már szinte bűn lett volna. „Isten meghalt, de a gondviselés szerencsére nekünk ajándékozta Hitlert” (Hans Müncheberg, potsdami napola). „Ő magasabb rendű lény volt számunkra” (Hans-Günther Zempelin, oraniensteini napola). Már önmagában az a tény, hogy a nevét viselik, ösztönzőleg hatott rájuk, s kötelezettséggel járt. „Ezzel nagy bizalmat helyezett belénk – jegyezte föl 1940-ben egy Hitler-iskolás a naplójába. – Számunkra ez azt jelenti: úgy kell viselkednünk, hogy bármelyik pillanatban elébe léphessünk. mindenben ő a példaképünk. Büszkék vagyunk, hogy viselhetjük a nevét.” Szinte mindenki arról álmodozott, hogy egyszer személyesen találkozhasson vele. Theo Sommer nemkülönben: „Mindig azokat a fotókat nézegettük, amelyeken Hitler gyerekek fölé hajolt, megsimogatta az arcukat, vagy a nagyobbak vállára tette a kezét. Erre vágytunk mi is. Végül is Hitler-iskolások voltunk. Az ő nevét viseltük.” Adolf Hitler azonban sohasem jelent meg az elit iskolákban.

És ezzel nagy csalódást okozott a jungmannoknak. Volt, akinek egyenesen fájt. „Sajnos a Führer még nem látogatott meg bennünket a várban – kesergett 1940-ben a naplójában egy Hitler-iskolás. – De reméljük, hogy a következő években teljesül ez a vágyunk is.” Hitlert azonban nem érdektélt különösebben a nevét viselő iskolák. Csak a háború utolsó hónapjaiban jutottak eszébe az „örökösei”, amikor tudatták vele, hogy hány elit iskolás áldozta fel már magát „a Führerért, a népert és a hazáért, bátran szembenézve az ellenséggel”. A növendékeknek így csak az maradt, hogy a hivatalos alkalmakkor – felvonulásokon, nagygyűléseken, ünnepélyeken – elkapják Führerük egy-egy pillantását. Joachim Baumann még emlékszik arra a pillanatra, amikor leghőbb óhaja teljesült. 1937. november 9-én történt.

Háromszáz társával különvonattal utazott Sonthofenből Münchenbe, ahol Hitler egy csapatnyi „régi harcos” társasá-

„A paradicsom a kardok árnyékában van...”
Fegyverismeret-oktatás

Megparancsolom, hogy a jövőben a hadsereg és a fegyveres Waffen SS aktív tiszti, illetve vezetői utánpótlását a Wehrmachtba való besorolása előtt a nemzetpolitikai nevelőintézetekben, az Adolf Hitler Iskolában, a feldafingi NSDAP Birodalmi Iskolában ... neveljék.

Adolf Hitler, 1944

Sokat beszéltek arról a „szent haragról” is, amelyet mint németeknek mindenkel szemben éreznünk kellet volna, ami nem német.

Ludwig Harig, született 1927-ben, idsteini tanítóképző

gában kultikus szertartás keretében – mint minden évben – megemlékezett a mozgalom halottjairól. Az 1923. évi balsikerű puccskísérlet történetét a Hitler-iskolás Baumann már a *Mein Kampfból* ismerte, hiszen minden reggeli után részleteket olvastak fel belőle. Most pedig a Karolina tér obeliszkjei körül pázsitszónyeg szegélykővein állva várta Führerét, tízezrekkel együtt. Várta, hogy feltűnjön a „Vérrend” viselőinek menete, élén magával Hitlerrel. A Feldherrnhalléhoz vezető utat szegélyező oszlopok tetején lángnyeltek lobogtak. A ceremónia csúcspontját tompa dobütések jelezték. minden, amit Joachim Baumann a sonthofeni várban elméletben tanult, itt valósággá, kultusszá vált: a halál istenítésévé, a lángoló áldozatkézség morbid páatoszavá. Még ma is bármikor idézni tud egy strófát az *Eddából*: „A tulajdon meghal. A törzsek kihalnak. Te magad eppúgy meghalsz, mint ezek. Egy van csak, ami örökké él: a holtak tetteinek dicső hírneve.”

Baumann kellőképp megilletődötten állt az út szélén. „Egy pisszenést nem lehetett hallani, olyan csönd volt. De csakhamar feltűnt egy ember, aki 1923. november 9-én azt a zászlót vitte, amelyet ma vérlobogónak neveznek. Vagy húsz méterrel mögötte, egyszerű barna ingben, bal kezét derékszíja csatján tartva közeledett Hitler. Egyenesen előrenézett.” Arckifejezése Baumann előtt elhaladtában is rezzenéstelen maradt. Egy pillantást se vetett se jobbra, se balra. Baumann még aznap este levelet írt a szüleinek: „Képzeljétek el, láttam a Führert. Egészen közel ment el előttem. Mellette Hess, Göring, Goebbels, Julius Streicher. De rajtuk csak végigsiklattam a tekinetemet, mert a Führer szemébe szerettem volna nézni, remélve, hogy elkapom egy pillantását. De csak bámult maga elé mereven. Nagyon csalódott voltam!”

Nemcsak Baumann és társai, hanem még olyan náci vezetők, mint a napolák inspektora, August Heissmeyer SS-Gruppenführer is úgy érezte, hogy Hitler, megszégyenítő módon, levegőnek nézi. Hans-Günther Zempelin egy ízben fültanúja volt, amikor Heissmeyer egy napolabeli látogatásán arra panaszko-dott keserűen, hogy csak egyetlenegyszer fogadta Hitler: amikor a hadsereg-főparancsnokság tájékoztatta, hogy a napolások

igen jól beváltak fiatal tisztekként és tiszjelöltekként. Akkor egy órát beszélgetett vele. De utána soha többé nem került a színe elé. Mégsem adta föl a reményt, hogy Führere egyszer majd meglátogatja a napolákat. Erre számítva a padlótól a tettőig felújította például az oraniensteini kastélyt. Mindhiába. Hitler továbbra is váratott magára.

Helytartói annál gondosabban felügyelték az iskolákat, minden közül is legfőképp Himmler SS birodalmi vezető. Legfőbb törekvése, hogy valamennyi napolára kiterjeszthesse hatalmát, egy 1944. december 7-i vezéri parancsban teljesedett ki: „Megparancsolom, hogy a jövőben a hadsereg és a fegyveres SS tiszti utánpótlását, a Wehrmachtba való belépésük előtt, a nemzetpolitikai nevelőintézetek, az Adolf Hitler Iskolák, a Feldafing Birodalmi Iskola és a többi bentlakásos intézet képezze ki.” És ennek fő felelőssévé legfőbb hőhérát, Heinrich Himmlert tette meg. A Reichsführer már a háború kezdete óta igyekezett minél több napolát alapítani a fegyveres SS vezető káderek és általában a vezető káderek előiskoláiként. És azt tervezte, hogy nemcsak a birodalmat, hanem a leigázott keleti területeket is betelepíti napolákkal; a holland, dán, norvég, flamand fiatalok között pedig elhínti a „birodalmi gondolat” magvait. Himmler, a jövendő háborúk katonai vezetőit kinevelendő, ki akarta szűrni a „vér szerint megfelelő halrajokból” a meghódított népek „jó fajú gyerekeit” az internátusokban és a napolákban. Hitler már 1940-ben jóváhagyta azt a javaslatát, hogy a napolák számát öt-hét éven belül megnégyszereze, százra emeljék.

Hitler parancsa, mely szerint csak elit iskolásokból lehetnek tisztek, találkozott a legtöbb intézeti fiú óhajával. Bár szabadon választhatottak meg hivatásukat, többségük tudta, hogy mit várnak el tőle, és katonai pályára készült. Ezt az SS-főhivatal 1942. május 26-i titkos feljegyzése állapította meg. A növendékekben a háború minden egyes napjával erősödött a vágy, hogy tisztekké válhassanak, hogy végre bizonyíthassanak. Ennél már csak az a félelmük volt nagyobb, hogy lekésik a háborút. „A franciaországi hadjárat után bejött a nevelőnk, és azt mondta: na, fiúk, újra békabéli érettségi elé néztek. Ennek már a gondolatára is végigfutott a hátunkon a hideg” (Hans-

Günther Zempelin). August Heissmeyer, a napolák inspektora a háború után azt nyilatkozta, hogy a fiúk hetvenöt százaléka tiszti pályára készült.

A már behívottakat irigyelték a társaik. „Apám, gondoltuk magunkban, milyen jó nekik, ők már a helyükön vannak!” (Gerd-Ekkehard Lorenz, potsdami napa) A már végzett jungmannok lelkes hangú frontbeszámolói csak még tovább szították a fiúk harci vágyát. Édesanya születésnapjára az oraniensei napa egyik diáka a következő levelet küldte haza a frontról: „Drága anyám, nem tudok elég hálás lenni azért, amivé tettél: derék katonává, aki Neked és a Führernek engedelmeskedik – mindenhalálig. Fülünkbe cseng még elesett bajtársaink kiáltása: győzzetek és haljatok meg, ha kell, a Führer nagy ügyéért! Az övéi vagyunk! Heil Hitler: fiad.”

Ördögi jelszavakkal érték el, hogy a fiúk „édesnek” és romantikusnak találják a halált, életük feláldozását „a Führerért és a hazáért”. A paradicsom „a kardok árnyékában” van. A Hitler-iskolások bajtársaik halálhírét Hölderlin himnuszával fogadták: „Győzelmi követek, jöjjetek le! Miénk a csata! Élj, szülőhaza, ne számold a holtakat! Érted, te drága, senki sem esett el hiába!” Ám a fiataloknak ez az állítólagos színe-virág szinte egyáltalán nem ismerte a háború igazi arcát. „Arról, hogy milyen nyomorultul pusztul el az, aki haslóvést kap, senki sem beszélt” (Harald Grundmann). A lovagkereszes hadfiak és más háborús hősök, akiket az iskola meg-meghívott, hogy tovább szítsák a lángot, szintén meghagyották a növendékeket abban a naiv hitükben, hogy a háború olyan, mint a hadijáték. „Csodáltuk ezeket az embereket. Irigykedtünk rájuk, ők pedig azzal vigasztaltak bennünket, hogy nem akarják már túl hosszúra nyújtani a háborút, de ne aggódunk, lesz elég tennivalónk a végső győzelem után is” (Hans Müncheberg, potsdami napa).

Szinte egyfolytában attól rettegtek, hogy lekésik a háborút. Akit azután végre besoroztak, az azt hitte, hogy mint kiválasztottak különösképpen ki kell tüntetnie magát. 1944 márciusában August Heissmeyer ezt jelentette Heinrich Himmernek: „Az ifjú vezetői utánpótlás épp most állt helyt fényesen, né-

A frontkatonákról azt gondoltuk: „Nekik aztán jó dolguk van, ők már a helyükön vannak.” És mindenjáunkban megvolt az érzés: eljön az idő, amikor majd ránk is sor kerül. Akkor aztán mi jövünk.

Gerd-Ekkehard Lorenz, született 1930-ban, potsdami napa

Az ifjú vezetői utánpótlás épp most állt helyt fényesen, négyen megkapták a Tölgyfalombot, harminchárman a Lovagkereszset, kilencvenhatan a Német Kereszt arany fokozatát, 1226-an elestek, eltűntek...

August Heissmeyer, a napolák feliügyelője Himmernek, 1944

„...csak meghalni tannal tam meg a hazámért, élni nem.”
A jövendő elítet kitüntetésekkel elhalmozott hadfiak részesítették katonai ki-képzésben

gyen megkapták a Tölgfalombot, harminchárman a Lovagkeresztet, kilencvenhatan a Német Kereszt arany fokozatát, 1226-an elestek, eltűntek...” A napolákban megszaporodtak azok a gyülekezők, amelyeken az elesett bajtársak nevét olvasták fel. „Eleinte büszkék voltunk rájuk, hogy feláldozták az életüket Németországért. Akkoriban így gondolkottunk. Aztán összezavarodtunk. Egyre fiatalabbak is elestek, olyanok, akiket személyesen is ismertünk. És hát nemcsak a bajtársaink estek el, hanem az apáink is” (Uwe Lamprecht).

„Mire véget ért a háború, csak meghalni tanultam meg a hazámért, élni nem. Azt sulykolták belénk, hogy te semmi vagy, a néped minden. Németországnak élnie kell, akkor is, ha mi meghalunk. Németország fáklyafény, világít a Föld egén, s ez akkor is így lesz, ha már belőled por se lesz” (Hans Buchholz, naumburgi napol). Egy egykor köslini napolás ezt írta végrendeletében a fronton: „Ha elesnék (elesett), azt kívánom, hogy halálomat semmi egyébnek ne tekintsék, mint ami valójában volt: szükséges áldozatnak, amelyet szívesen hoztam meg Németország győzelméért és katonaéletem beteljesüléséért.”

Még 1944 őszén Heissmeyer, a napolák inspektora minden intézetet „a harc szilárd támaszpontjává” akart tenni, egy rég elveszett háború utolsó védőbástyáivá. 1945 januárjára előtte is világossá vált, hogy a vereség elkerülhetetlen. Visszavonult a spandaui napolába. A Vörös Hadsereg által már megszállt területekről is evakuálták a jungmannokat. Csak az Adolf Hitler Iskolában tervezgették tovább a jövőt. Új tanévet készítettek elő, és a birodalmi ifjúsági vezetőség bizakodott abban, hogy két-három éven belül minden körzetben lesz elit iskola. A következő Adolf Hitler Iskolát 1945 februárjában szándékoztak megnyitni a Warta-vidéken.

Gerd-Ekkehard Lorenz potsdami napolás számára a vég 1945. április 19-én kezdődött el. Szakaszát áthelyezték Spandauba, Heissmeyer vezénylete alá. A jungmannok kerékpáron, a kormányra fektetett páncélkössel, fejükön acélsisakkal, karabélyal vagy géppisztollyal indultak az „osztálykirándulásra”.

Heissmeyer fogadta őket a „Radeland támaszpont” névre átkeresztelt napolában. Öt nappal később Lorenz és társai számára halálosan komolyra fordult a helyzet.

Nem ez volt az első harci bevetésük. Egyszer előztek már egy csapat vöröskatonát egy erdőből, és győztesnek érezték magukat. De 1945. április 24-én olyasvalami történt, amire senki sem számított. Az elit iskolásokat olyan helyre küldték, ahonnan nemrég verték ki a vöröskatonákat a német katonák. Az árkokban fiatal légvédelmi katonák és kisegítő szolgálatosok holttesteit hevertek, orosz oldalfegyverek tüttötte, szögletes sebekkel. A megcsontkított tetemek látványa sokolta a gyerekkeket, akik addig még sohasem láttak halottakat. Egyikük se mert megszólalni. „Vajon mi is nemsokára így fekszünk itt?” A szanaszét heverő fényképek láttán is elszorult a szívük. Anyák? Testvérek? Barátnők?” A jungmannok még mindig hittek abban, hogy a 12. hadsereg Wenck tábornok vezetésével kitör a Berlin köré vont gyűrűből, s fordulni fog a kocka. Hiszen Heissmeyer is ezt ígérite! „Már csak huszonnégy órát kell kitartanotok, fiúk. A Führer Berlinben van, s nektek hűnek kell maradnotok hozzá. Wenck hadserege közeledik. Még huszonnégy, legrosszabb esetben negyvennyolc óra!” (Hans Müncheberg)

Másnap reggel erős tűzérségi tűzre ébredtek. Nem sokkal rá a sorozatvetők is felvonítottak. A Sztálin-organák vették tűz alá a potsdami napola 5. szakaszát. A jungmannok védhetetlenek voltak lövedékeikkel szemben. Estefelé a gépfegyversorozatok és a robbanógránátok hangjába már nyögések és sikolyok is vegyültek. Otto Möller, a potsdami napola egyik nevelője fájdalomtól eltorzult hangon morfiumért rimánkodott. Gránát tépte le minden lábát. „Irgalmazzatok, adjatok morfiomot!” Kósza hírek keringtek közöttük. Wenck serege óráról órára közeledik. Velük szemben Sztálin-iskolások ásták be magukat. Elit alakulat elit alakulat ellen. Valaki azt mondta, Heissmeyer a feleségével, Gertrud Scholtz-Klink birodalmi vezetőivel együtt nyugati irányban „rugalmasan elszakadt”. „Cserbenhagyott bennünket a disznó.”

Április 26-ára virradó éjszaka a Heissmeyer-harccsoporthungmannjai megkíséreltek a kitörést. Lorenz és társai egé-

szen a gatowi repülőtérig elverekedték magukat. Az azonban le volt zárva, orosz tűz alatt állt. Egy részük innen is megpróbált kitörni. Nemsokára elvesztették egymást szem elől. Berlin védelmében minden harmadik jungmann meghalt a potsdami napola 5. szakaszából. Félrevezették, elvakították, ágyútölteléknek használták fel őket. „Nem adhatjuk meg magunkat. Csak holtan kerülhetünk az ellenség kezébe, erre neveltek bennünket” (Harald Scholtz, egykor Adolf Hitler-Iskolás, akkor alig tizenöt éves).

A Hitler nevét viselő intézetek növendékei úgy érezték, hogy a „végső harc” során „lovagként, a halállal és a sáttánnal” is szembeszállva inkább el kell esniük. 1945. február 11-én ezt írta naplójába egy Hitler-iskolás: „Tíz nappal ezelőtt önként részt vettem egy támadásban. A közelünkben visszavettünk egy falut az Ivánoktól. Negyven–hatvan Hitler-fiú volt a sorainkban. Szintén önkéntesek. Többségük a Warta-vidéki Adolf Hitler Iskolából érkezett, a többi a tanárképzőből. Öröm volt látni, ahogy előretörtek, s szünet nélkül tüzeltek. Végig az élen rohamoztak. A katonák vagy kétszáz méterrel elmaradtak mögöttük. Mi, srákok meg egyet verően hurráztunk, s harci dabolat énekeltünk. Közülünk estek is el a legtöbben. A legfatalabbak tizennégy évesek voltak. Hát így áldozzuk fel magunkat az eszményeinkért.”

Egy halott Hitler-iskolás zsebében lapuló Hitler-képen a következő írás állt: „Ha mások meginognak is, mi annál szílárdabban hiszünk Benned.” Mindhalálig fanatizmus. Két másik fiút – mint partizánokat, ún. werwolfokat („farkasembereket”) – 1945. február 21-én dobtak le az Eifel északi részén az ellenséges vonalak mögé, egy adó-vevő készülékkel. Azt a feladatot kapták, hogy figyeljék meg az amerikai és a brit csapatok mozgását, derítsek fel erejét és fegyverzetét, s jelentsék rádión a Wehrmachtnak. De túl messze, a Vogelsang vár közelében, az Urft folyó völgyzáró gátja körül értek földet, ahol heves harcok folytak. A két werwolfot már másnap foglyul ejtette egy amerikai járőr. Először egy Aachen melletti hadifogolytáborba kerültek, majd a 9. hadsereg hadbírósága

„A csata a miénk, ne számláld a halotta-kat...” Hitler gyermekeinek meg kellett tanulniuk a hadvezetést

A Föld vándorserleg, minden azok a népek nyerik el, amelyek megérdelik, amelyek elég erősnek bizonyulnak a létert folytatott küzdelemben, hogy megvessék létezésük alapjait.

Adolf Hitler

Gyalázatos célok érdekében, de végül is jó nevelést és képzést kaptunk.
Hans-Günther Zempelin, született 1926-ban, oraniensteini napola

elé kellett állniuk. Egynapos tárgyalás után halálra ítélték őket kémkedés miatt. A súlyos ítélet döntő oka a szövetségek túlzott félelme volt a werwolfoktól.

A fiúkat egy aacheni fogdába vitték. Védőjük, egy amerikai tiszt, kegyelmi kérvényt nyújtott be. A döntés hetekig váratott magára. 1945. május 30-án átszállították őket Braunschweigbe. Május 31-én az amerikai katonai hatóságok közöttek velük, hogy kegyelmi kérvényüket elutasították, s másnap reggel tízre kitűzték a kivégzésüket.

Az amerikaiak azt megengedték nekik, hogy búcsúlevelet írjanak a szüleiknek. Egyikük, Franz, a szavakat keresve igyekezett elmagyarázni apjának és anyjának, hogy miért vállalkozott a bevetésre: „Nem a kormányért, amely megcsalt és elárult bennünket, hanem abban a hitben, azzal a meggyőződéssel halok meg, hogy szeretett német hazámat és népemet szolgálom vele.” Hozzáfűzte még, büszke rá, hogy meghalhat hazájáért, s ha már majd a sírban fekszik, gondoljanak arra, hogy „nem Himmlerért vagy Goebbelsért, hanem Németországért” adta az életét. A levél így fejeződik be: „Pap is volt nálam, így mindenre felkészülten halok meg. Igen, fogásom két hónapja alatt megtanultam, mit jelent Istenben hinni, elmondhatni, hogy igen, van valaki, aki fölöttem áll, és a legnagyobb bajban is mellettem áll, amikor ember már nem tud vigaszt nyújtani.”

1945. június elsején, vasárnap amerikai katonák a két fiút egy Braunschweighez közeli kavicsbányában egy oszlophoz kötözték. Melléje már odakészítettek két fakoporsót. Tíz órakor eldördülték a kivégzősztag fegyverei. Franz alig múlt tizenhat éves, barátja, Herbert tizenhét éves volt.

A hitleri birodalom széthullásával szertefoszlottak a „jövendő vezéreinek” reményei és illúziói is. „Még máig sem hevertem ki. Köröttem és bennem is romba dölt egy világ a kapitulációval. Mindaz, aminek számomra a világon értéke volt, egy pillanat alatt érvényét vesztette. Az embereket, akikre felnéztem, bűnözökké minősítették. Az eszmékről, amelyekért éltém, és amelyekért meghalni is képes lettem volna, kiderült, hogy a zsarnokság eszközei” (Hans Buchholz, naumburgi napola). Hitler öngyilkosságának híre némelyeket hideg zuhanyként

ért, és felnyitotta a szemüket. „Úgy bőgtem, mint egy kisgyerek” (Hans Müncheberg).

Egy egész világ hevert romokban. „Egy világ – mondja Leopold Chalupa, a naumburgi napola egykor növendéke, később a NATO közép-európai legfőbb parancsnoka –, amelyben élve egészen a végig hittem, hogy a Nagynémet Birodalom győzhet majd a csodafegyverei segítségével.” Ez a fatális csodavárás némelyeket még a hadifogságba is elkísért. Ernst Lorenz, a potsdami napola volt növendéke egy szép májusi nap lágy szellő simogatását érezte az arcán. „És mi jutott eszembe? Hogy ez bizonyára a csodafegyver keltette léghullám utolsó fuvallata. Valahonnan indulnia kellett ennek a légozgásnak.”

Az agymosás, az örököcs csuklóztatás és fegyelmezés nem múlt el nyomtalanul. Sokaknak még évek múlva is nehezükre esett leszámolni azokkal az illúziókkal és legendákkal, amelyek meghatározták a neveléstüket. De évről évre mindenki felismerték az igazságot, mondja a spandaui napola egykor diákja, Ernst-Christian Gädke. „Mindaz, amit tettek velünk, és aminek a végrehajtásában részben lelkesen magunk is részt vettünk, egyetlen célra irányult: a hősi halálra.”

Minden második elit iskolás hősi halált halt: egy embertelen nevelési rendszer félrevezetett és elvakított áldozataként. De az egykor kiválasztottak közül sokan még ma is azt hangsúlyozzák, hogy mennyire javukra vált ez a nevelés. Hans-Günther Zempelin: „Egy gyalázatos ügy szolgálatában, de jól neveltek bennünket.” Uwe Lamprecht: „Abban a vészterhes, vérgőzös, halállal és nyomorúsággal teli világban úgy éltém, mint egy szigeten. Védett voltam. Volt mit ennem. Nem kellett az utcán csavarognom.” Persze a napolákban sem volt minden fenékgel tejfel. De hogy ártalmukra lett volna? Lamprecht orvos lett. Sikeres orvos. Nevelése, azt állítja, sokszor segített, hogy talpon maradjon. Meglepően sok elit iskolás meglepően sokra vitte az életben. Helytálltak – úgy, ahogy tanították nekik: fegyelemmel, keménységgel, kitartással. Az ideológia ballasztját könnyen levetették magukról – mondja Uwe Lamprecht. Hardy Krüger gyermekszínészkként a zsidók Svájcba menekítését segítette. Martin Bormann pap lett Kon-

góban. (A történelemtudomány általánosan elfogadott álláspontja szerint 1945 májusában Berlinben halt meg/tűnt el.) A legtöbb elit iskolás megszabadult a nácizmus mételyétől.

De mi maradt bennük utána? „Sebhelyek a lelkeken – mondja Hardy Krüger azokról az időkről, amikor Hitler-iskolás volt. – Azóta hihetetlen, szinte már eltúlzott az igazságérzetem, olyan megértő vagyok minden másképp gondolkodóval, minden más vallással szemben, ami előtt sokan érteletlenül állnak. Éppen az ellenkezőjét érték el nálam, mint amit belém akartak nevelni.”

Hans-Günther Zempelin számára, aki ma egy milliárdos konszern élén áll, egyvalami maradt meg: „az emlékezés arra a sok, nagyszerű, szeretetre méltó fiatalemberre, aiknek élete 18-19 éves korukban véget ért. Egy bűnös rendszer áldozatai voltak.”

Háború

Minket, Hitler gyermeket menetlésre nevelte, nótázásra meg gyilkolásra.

Volker Fischer, született 1928-ban

Kioperálták belőlünk Istant, de az olyan erényeket is, mint a felebaráti szeretet vagy az igazságszeretet, az etika középpontjába a hazához való hűséget állították, amelyet a Führerrel azonosítottak.

Manfred Rommel, született 1928

A boldogság netovábbja lett volna számomra, ha a Führer lejön az óvóhelyünkre, súlyos, Istenéhez hasonlatos kezét a vállamra teszi, és azt mondja: fiam, német katona vagy.

Klas Ewert Everwyn, született 1930-ban

Veszélyes volt abban az időben tizennyolc évesnek lenni. Az egyiknek kilőttek a szemét, a másik elvesztette a fél karját – minden egybevetve csaknem ötvenszázalékos volt a veszteségünk.

Franz J. Müller, született 1925-ben, a Fehér Rózsa ellenállási mozgalom tagja

A gyerek még nem tud igazán fogalmat alkotni a halárról, s nem ismeri a féleelmet sem. Készek lettünk volna az életünket adni – Németországért és a Führerért.

Günter Adrian, született 1925-ben

Mindig azt gondoltam: te jó ég, hiszen még csak tizennyolc éves vagyok. Nem akarok meghalni.

Kurt Palm, született 1925-ben, sztálingrádi katona

Embernek lenni annyit tesz, mint harcosnak lenni. Németnek lenni annyit tesz, mint százsorosan harcosnak lenni. Nemzetiszocialistának lenni annyit tesz, mint ezerszer harcosnak lenni.

Hans Schemm, a náci tanárszövetség elnöke

Ha a germán már nem lát kiutat, marad a pusztulás heroizmusa, az istenek alkonya. A heroikus kitartást az utolsó emberig bátorágnak tekintették, nem pedig az ostoba önpusztítás netovábbjának.

Franz J. Müller, született 1925-ben, a Fehér Rózsa ellenállási mozgalom tagja

Abban a szellemben nevelkedtünk, hogy az igazi férfi csak a háborúban ismerszik meg.

Klaus Bölling, született 1928-ban, légvédelmi kisegítő szolgálatos

Aki Németországért harcolt, az persze Adolf Hitlerért is harcolt, a kettő csaknem egyet jelentett. Ez a hozzállás csak a háború vége felé változott meg némileg, de Hitlernek végig kikezdhetetlen maradt a tekintélye.

Paul Kehlenbeck, született 1926-ban

A front megköveteli, hogy a Hitlerjugend a legsúlyosabb sorsküzdelem közepette továbbra is azt tekintse legfőbb feladatának, hogy a harcoló csapatok legjobb katonai utánpótlása legyen.

Adolf Hitler, 1943

Führer, bízz az ifjúságban, neked pedig, ifjúság, minden okod megvan rá, hogy imádkozz a Führeréről: Isten tartsa meg őt nekünk, mivel örök Németországot szeretnénk.

Josef Bürckel, gauleiter

A légiérő kisegítő szolgálatosai jól beváltak a birodalom, a hazai háborús területek légvédelmi ütegeinél. Ezek a fiatalok lelkes tettrekeszséggükkel, bátorággal, gyors felfogóképességgükkel és remek képzettséggüknel fogva már harcban bizonyították, hogy tökéletesen megállják a helyüket...

Hermann Göring, 1944

Tőletek függ, vajon hátul és utolsóként akartok-e kullogni egy semmiré kellő és az utókor által lenézett nemzedék soraiban, vagy elsők akartok-e lenni egy minden elképzelést felülműlő csodás időszakban.

Artur Axmann birodalmi ifjúsági vezető, 1944

Mindig azt hittük, hogy a Wehrmacht, a katonaink biztosak a győzelemben. És egyszerre csak észrevettük, hogy nem biztosak benne. Azt mondta nekünk: „Húzd meg magad, öcsi, az újjáépítésnél lesz rád szükség. Sokkal jobb élni, mint meghalni Németországért.”

Karl-Heinz Böckle, született 1929-ben

Nem szeretném a tükrben megpillantani gyerekkor arcunkat – fejünkön acélsisakkal. A gyerekeket dolgoztatni aljas dolog, de még sokkal aljababb hőst csinálni belőlük. Az életben ne forduljon többé elő.

Dieter Hildebrandt, született 1927-ben

A második világháború előestéjén csalóka szerencse érte a danzigi (gdanski) Werner Gottschaut. Röviddel este tizenegy előtt azt a parancsot kapta a tizenhat éves fiú, hogy azonnal jelentkezzék egyenruhában a HJ helyi parancsnokságán. Két ember várt ott rá: egy szürke bőrkesztyűs Wehrmacht-tiszt, valamint az SS-Heimwehr Danzig egy vezetője fekete acél-sisakban. Vigyázzba állították Wernert, s feleskették, majd felszólították, hogy HJ-karszalagját cserélje fel egy sárga, Deutsche Wehrmacht feliratú karszalagra. „Kitört a háború, s neked kell megvinned a hírt mindenhol. Kint vár rád egy új kerékpár, arra ülj fel. De indulj már!” – sürgette a két egyenruhás.

A fellelkesült fiú postástáskát akasztott a nyakába, felpattant a kerékpárra, s ide-oda cikázva a danzigi német állások között az éjszaka sötétjében széthordta a jelentést. Kora hajnalban fülsiketítő dörrenést hallott. „Az volt csak az égszakadás, földindulás! Láttam, ahogy a *Schleswig-Holstein* tüzet nyit, gránátok robbantak, házfalak omlottak le: mindenütt kidőlt fák, füst és zaj...” 1939. szeptember elseje volt, hajnali háromnegyed öt. A *Schleswig-Holstein* páncéloscirkáló akkor nyitott tüzet a Westerplatte erődítményére. Ugyanebben az órában német gyalogosok léptek Lengyelország földjére. Megkezdődött a második világháború. A Hitler-fiúk az első pillanattól kezdve ott voltak mindenütt, ahol a golyók süvítettek.

Werner örömmel fogadta a háborút. Arra gondolt, Hitler mindig is azt követelte, hogy bármilyen áron, de Danzig és a lengyelországi német kisebbségek „térjenek haza” a birodalomba. A fiú azt nem sejthette, hogy Hitler „végleges leszámolása” Lengyelországgal csak annak a hódító politikának kezdő lépése volt, amely egész Európát szenvédéssel és rettegéssel

töltötte el. „Nem Danzigról van itt szó – árulta el táborskainak Hitler. – Kelet felé kell kiterjesztenünk életterünket, biztosítani az ellátást, és meg kell oldanunk a Baltikum-problémát is.” És mialatt a hadúr mindenöt egy lapra tett fel, a tét pedig az egész földkerekség volt, Werner még mindig azt hitte: igazságos háborút viselnek. Még akkor sem hagyott alább lelkészése, amikor megtudta, hogy szintén futárnak beosztott osztálytársát halálos lövés érte: „Azért harcolunk, hogy megint Németországhoz tartozhassunk. Mindig is tudtuk, hogy ez nem megy áldozatok nélkül.” Wernernek szárnyakat adott az a gondolat, hogy tizenhat évesen, katonaként kiveheti részét a Németországért folytatott harcból. „Egész nap ott kerékezem a városban, és jól előretartottam a bal karomat, csak hogy mindenki lássa: ez igen, ez a Werner igazi német katoná! De a kutya sem törödött velem, és nagyon el voltam kese redve.”

Csak akkor támadt egy kis repedés lángoló lelkesedése addig töretlen héján, amikor a német stukák (zuhanóbombázók) tévedésből szétbombázták szülőhelyét, Neufahrwassert. Leplezetlen félelem szorította össze a szívét: „Sírtam és ordítottam, reszkettem, magam előtt kellett tolnom a biciklit, mert fel se tudtam ülni rá, olyan döbbenet fogott el a pokoli lárma közepette, a por és a romok láttán. A házakból semmi se maradt, a tetők az utca közepén hevertek, borzasztó volt.” Egy orvos néhány csepp nyugtatót adott be neki, s közben azt mondta: „Te német fiú vagy, csak nem fogsz itt sírni?” Werner észhez tért. „Persze hogy nem fogok – feletem, és már újra német fiú voltam.” Buzgón rohant az újabb bevetésre, és a háború nyers valósága visszatérítette a földre.

A lengyelországi hadjárat sikeresnek mutatkozott: Hitler már szeptember 19-én Danzigban beszélt, szeptember 27-én pedig Varsó is megadta magát. Werner azt a feladatot kapta, hogy járja körbe az egész Westerplatte-félszigetet, s vegye számba a lengyel halottakat és sebesülteket. „Szomorú látványt nyújtottak a kimerült, bátor lengyel katonák, ahogy csüggédten előjöttek a bunkerekből, és megadták magukat. Sokáig elkísért ez a kép. A halottaikat köpenyekben vitték el előttünk. Akkor

„Bukszába
be könyökig,
aki nem ad,
lelövik!”

Hitler-fűk
fémhulladé-
kot gyűjtenek
a hadipar-
nak ezzel a
tréfás versi-
kével

A járókelő figyelmét nemcsak dobozcsörgetéssel és áldogálással lehet felkelteni, idejekorán meg is kell őket szólítani.

Már a könyökünkön jöttek ki a hazafias estek, a feszes vigyázzállás a nemzeti ünnepeken és egyéb rituálékon. Persellyel kellett körbejárnunk. Véget értek az első évek tábortúzei meg a nagy biciklitúrák.

Dieter Wellershoff, született 1925-ben

A Hitlerjugendben állandóan menetelnünk kellett. Ez volt, amit annyira gyűlöltem, amit teljesen elutasítottam. S akkor azt mondta magamnak: soha az életben nem mégy többé közéjük. „Führer, bízz az ifjúságban...” Hitler-fiúk rek-

Uwe Storjohann, született 1925-ben, szvingkölyök

Vannak, aik kövérré zabálják magukat, és mások termését aratják le...
és vannak a katonák...

Baldur von Schirach

A német ifjúságot nem lehet elég korán arra nevelni, hogy mindenekelőtt németnek érezze magát.

Adolf Hitler, 1932

„Führer, bízz az ifjúságban...” Hitler-fiúk reklámozzák az egytárlételes vasárnapot, amelyet azért találtak ki, hogy élelmiszert takarítsanak meg

értettem meg először: de hiszen ők is Lengyelországról harcoltak. Ugyanolyan katonák voltak, mint a mieink, csak más egyenruhát viseltek. Addig még sosem láttam halottat. Azok a földön heverő, piszkos és véres lengyel egyenruhás tetejük voltak az elsők életemben. Mindezt akkor nem tudtam megemészteni.”

Werner azonban továbbra is a frontvonalban maradt. Hét nap, hét éjszaka még ruhát sem tudott váltani. A sokéves agyködösítés és a propaganda megtette hatását. Werner is olyan akart lenni, mint amilyennek Hitler lefestette a német ifjút: „Gyors, mint az agár, szívós, mint a bőr, és kemény, mint a Krupp-acél.” Hitt a harsogó jelszavaknak: „Mi vagyunk a jövő, menetünk, és ami elérünk kerül, azt legázoljuk. Menetünk, és ha fal magasodik előnk, ledöntjük. Példaképekké akarunk válni.” Sok Hitler-fiú gondolkodott úgy, mint Werner. Most már a háborúban kellett bebizonyítaniuk, hogy a Jungvolk és a HJ testileg és szellemileg is jól felkészítette őket. Az agymosás vetése szárba szökkent.

„Az ifjúságot nem holmi szalmaláng-lelkesedés lobbantotta lágra. Elszántságát a háború hat esztendeje alatt mindenig megőrizte” – harsogta még évtizedekkel később is Artur Axmann, aki 1940 augusztusától az NSDAP birodalmi ifjúsági vezetője, valamint a Német Birodalom ifjúsági vezetője volt. „Amikor hivatalba léptem, a legfőbb parancsolat ez volt számomra: minden erővel elősegíteni a háború megnyerését.” Győzelem mindenáron – az olcsó munkaerőből és az önkéntes ágyútöltelékekkel felállított, kilencmilliós hadsereggel.

Artur Axmann a széplélek Baldur von Schirachnak, Hitler bizalmásának a nyomdokaiba lépett az ifjúsági vezetői poszton. A berlini munkásfiút a párt szerette „kirakatproliként” mutogatni, ő azonban nem tudta levetkőzni komplexusait. Nem kerülhetett olyan közel a Führerhez, mint annak idején Schirach. De akárcsak Schirach, ő is a legtöbb energiát abba fektette, hogy az ifjúságot a rezsim engedelmes eszközévé tegye, és ezáltal elnyerje mestere tetszését. „Axmann számára Hitler ideál volt, a német nép legnagyobb hőse, igazi übermensch – mondja Armin Lehmann, aki a háború vége felé fu-

tárként szolgált mellette. – Valósággal a megszállottja volt annak, hogy megmutassa a Führernek, milyen hűséges hozzá az ifjúság.”

A náci fejesek nem győzték hangsúlyozni, hogy a hadi szolgálat „mint a német népnek tett becsületbeli szolgálat” meny nyire önkéntes. És ez szemükben nem volt álszentség még azután sem, hogy Hitler a háború kitörése előtt pár hónappal kötelezővé tette a HJ-tagságot. Hiszen a szolgálat az önkéntesség miatt amúgy is már rég belső kötelességgé alakult át, az ifjúság nagyobbik része számára magától értetődővé vált – legalábbis ezt írta Otto Bartel, Axmann egyik beosztottja. „Mivel a német fiatalok szolgálatának teljesítését nem kötelességnék, hanem becsületbeli jognak tekinti, amelyet folyamatosan ki kell érdemelnie”, ezért a HJ nem is az állam kény szerintézménye, hanem marad az, ami volt: német ifjúsági mozgalom.

Immár tehát mindenki nyomtatásban olvashatta, ami már rég gyakorlattá vált: a HJ átfogta az egész német ifjúságot, s aki nem akart részt venni Hitler utódneveldéjében, az szankciókkal számolhatott. Volker Fischer, aki akkor még meggyő ződéses Hitler-fiú volt, így emlékezik: „Elmentek a szülőkhöz, és azt mondta nekik: ha a fiuk a jövő héten nem jelentkezik szolgálatra, kellemetlen következményekre számíthatnak.”

„Az ifjúságot az ifjúságnak kell vezetnie” – ez volt Baldur von Schirachnak, az „első óra” vezetőjének fennkolt hitvallása. Az „ifjúság” magában esetenként rabiátussá is válhatott: ha nem mindenki akart a többiekkel együtt tartani. „Azokat a fiúkat, akik nem illeszkedtek be, akik nem érezték jól magukat a közösségen, gyakran kiközösítették, bántották, akár meg is verték” (Volker Fischer). A rezsim úgy nyújtotta ki csapjait a fiúk után, mint egy óriáspolip, és fojtogató ölelésébe fogta őket. A birodalmi ifjúsági vezetőség évek óta törte a fejét azon, miképpen szippantson be mindenkit a szervezetbe, s miképpen ossza be a fiúk minden szabad percét a HJ-ben. A legtöbb gyerek el se tudta képzelní, hogy kibújhatna a kötelességek alól. „Persze akkoriban nem számított még olyan szégyenletesnek, ha valaki azt tette, amit a többiek. Sőt, épp ellenkez

leg. Az volt a szégyenletes, ha valaki kilógott a sorból, és mást tett, mint a többiek” (Paul Kehlenbeck, egykori Hitler-fiú).

Ezt a hozzáállást követelte meg később a háború is. Az ifjúság harcra és áldozatra kész volt – de nemcsak meggyőződésből, hanem alternatívák hiányában is. „Meg vagyunk győződve arról, hogy a háborúban nem válik hitványabbá a fiatalok – jelentette ki Axmann a Wehrmacht-főparancsnokság előtt tartott beszédében. – Az ifjúság egyre inkább belenő a háborúba. Nem tudja már a háború lehetőségeit a békés lehetőségekkel összeméregetni. A háborús állapotokat maguktól érte-tőöknek fogadja el. Küldetésének tekinti ezt a háborút.”

Az ilyen szavakat szívesen hallgatta Hitler, mivel szüksége volt a fiatalokra. „A német történelemben soha többé nem ismétlődhet meg 1918 novembere” – dörögte 1939. szeptember elsején a Reichstagban. A német összeomlás tragikus pillanatainak hatását még a csontjaiban érezte. Sem kapitulációt, sem olyan forradalmat, mint amilyen az első világháború után tört ki, nem akart még egyszer. Akkor kikiáltották a köztársaságot, és elsöpörték a monarchiát – amely után az éhségtől és betegségtől legyengült lakosság alig ejtett könnyet. Sőt, a felkelőkkel együtt hátba támadta az állítólag győztes hadsereget, legalábbis sokan gondolták ezt úgy Hitlerrel együtt. Afölött átsiklott a Führer, hogy a tábornokok maguk kérték a fegyverszünetet, s a demokratikus kormányra hárították a felelősséget a katonai vereség következményeiért. Még egy ilyen „tőrdöfést” nem akart megélni a diktátor. Az ifjúságnak kell arról gondoskodnia – hangoztatta –, hogy a lakosság a háború ellenére se nélkülözzen, s az ifjúságnak kell helytállnia a hátországban hódító hadjáratai idején. A fronton folyó véres harcoktól távol, „normális” élet látszatát kell keltenie, hogy megőrizhesék erkölcsi tartásukat a németek.

Sok szülö tiltakozása ellenére a fiatalok mind több idejét kötötte le a HJ, a tanítás vagy a munka mellett órákat, napokat, heteket dolgoztatták őket. Az apák és a HJ-vezetők a frontra mentek, s velük akarták pótolni a kiesett munkaerőt minden területen. Az iparban és mezőgazdaságban ugyanúgy használták látták, mint a légyédelmi osztagoknál vagy az egészségügyben. Mindemellett országos futárszolgálatot teljesítettek,

propagandaanyagot hordtak szét, kiosztották az élelmiszerjegeket, segédkeztek a Vöröskeresztnél és a postán s más hivatalokban. A „gazdasági és üzemi bevétesen” élelmiszeres és szenesvagonokat raktak ki, s kiszállították az árut az üzletekbe. Télen havat lapátoltak, és felszórták az utakat, a kórházakban pedig HJ-zenekarok muzsikáltak, hogy kedvet ébresszenek a sebesültekben a frontszolgálat folytatásához.

A lányok főztek a kibombázottakra és a menekültekre, ruhát foltoztak, és zoknit stopoltak, harisnyát és kesztyűt kötötték a katonáknak. 1940-ben 319 ezer lány teljesített háztartási kisegítő szolgálatot, hatvannégyezer dolgozott a Vöröskeresztnél, hatvanezer a kórházakban a sebesülteket ápolta, százezer pályaudvari szolgálatot látott el, háromezer-ötszáznak pedig a légyédelmi figyelőszolgálatban vették hasznát.

A hadigazdálkodás legfőbb parancsolata a gyűjtés volt. A gyerekek szétszéleddék, mint egy sereg hangya, és minden összeszedtek, amit csak hasznosítani lehetett a háború alatt. A legkisebbek, a pimpfek és a jungmádelek tonnászámra szedték a gyógyfüveket és a teának valót, amivel a gyógyszeripar szinte teljes szükségletet fedezni tudták a háborús években. Felszedték a lehullott gyümölcsöt, s gombát, bogyót, makkot gyűjtötték az élelmiszer-ellátás javítására, és összefogdosták a krump-libogarakat. Gyűjtőszemélyük helyenként már-már komikus méreteket öltött. Házról házra jártak, a hadiiparban felhasználható papír, fém, üveg, bőr vagy csont mellett még a fésűben maradt hajszálakat is elkeríték a nőktől: ezzel a nemes anyaggal hőszigetelték a tengeralattjárók legénységének ruházatát.

A nemzetiszocialista téli segélyakciót először 1933-ban hirdették meg, és az kezdtől fogva a náci szociálpolitika gerincét képezte. A sok utcai és házi gyűjtés, a havi „egytálételes vasárnapok”, a levonások a bérekből és a fizetések ből, s a „téli fillérek” gyűjtőládikói nem csak a politikai, faj- és öröklésbiológiai szempontból méltónak ítélt rászorulók megsegítésére szolgáltak. Azzal, hogy a népközösségezhez való tartozásra, a „nemzeti szolidaritásra” vagy az „áldozatkézségre” appelláltak, két legyet ütötték egy csapásra: a cél egyrészt a nemzeti

*„Mindnyájatoknak segítenetek kell, hogy megnyerjük a háborút...”
BDM-es lányok hagymaszüreten Brandenburgban*

Később kiszámítottam, hogy tizenkét éves koromban értem rá utoljára játszani. Valószínűleg teljesen elfelejtettem már, mit is jelent játszani és tétlenkedni.

Telse Zimmermann, született 1929-ben

A nők nevelésére különös gondot kell fordítani. Az e téren elkövetett baklövések kiváltképp rossz közérzetet okozhatnak mind a hártszágban, mind a fronton.

Wilhelm Stuckart államtitkár, 1940

Használt holmit és gyógyfüveket gyűjtöttünk éneklés és kirándulás helyett.

Telse Zimmermann, született 1929-ben

„Amint azt már közzétettük, idén a HJ egyedül felelős a hárslévelek, nyírfalevelek, mogyoróbokor-levelek, valamint a gyűszűvirág és a köromvirág gyűjtéséért. A HJ egyéb tea- és gyógynövényfajtát nem gyűjt.”

Részlet a HJ zaberni 737-es őrsének 51/44-es köriratából, 1944

„Hozzájárulás a keleti német parasztság újjáélesztéséhez...” Mezőgazdasági munkaszolgálatot teljesítő Hitlerfiúk egy HJ-tangazdaságban

Az olyan ifjúság, amelyet aktivitásra neveltek, nem is tehetett egyebet, mint hogy részt vegyen a háborúban, azzal a csillapítatlan vággal, hogy minél több feladatot bízzanak rá.

Herbert Reinecker: Das Junge Deutschland, 1943 augusztusa

Úgy neveltek bennünket, hogy már gyermekkorunkban tudtuk: egykor katonák leszünk. Ez valami őrült jó dolog volt a számunkra.

Theo Nicolai, született 1928-ban

készülődés állapotának megteremtése volt, másrészt a családok magánéletének az ellenőrzése.

A számítás bevált. 1942 telén a gyűjtés eredménye 1,6 milliárd birodalmi márkkára rúgott. Az 1939. évi 680 millió-hoz képest ez 135 százalékos növekedés volt, amelyből a Hitlerjugend alaposan kivette a részét. „Mozgósítottak bennünket a téli segélyakcióra, azzal, hogy gyűjtsünk, és csapunk reklámot, hogy az emberek jó mélyen a zsebükbe nyúljanak. A házak bejáratához álltunk a főtérén, majd sípszóra felrohantunk az emeletekre, egét verő lármát csaptunk, hogy magunkra vonjuk a figyelmet. Gyorsan a lakókhoz léptünk, és elhadartuk a kuncsorgó versikét. Hol finomabbat: Nyúljatok az erszénybe, kérünk pénzt a segélyre! Hol morbidabb hangvételűt: Bukszába be könyökig, aki nem ad, lelövik!”

Minél nagyobb területekre terjesztette ki a legfőbb hadúr a háborút, s minél több embert vittek ki a frontra, annál inkább fogyott a munkaerő a hágországban – mindenekelőtt a mezőgazdaságban. Amikor 1941-ben Hitler lerohanta a Szovjetuniót, a frontvonal hirtelen több ezer kilométerrel megnyúlt. 1942 áprilisában szabályozták az „ifjúság hadi szolgálatát a német nép élelmezésének biztosítása végett”. Attól kezdve minden évben, április és november között heteket töltöttek el a lányok és a fiúk kötelezően a földeken. Csak 1942-ben ötszáznyolcvanezer fiút és egymillió-háromszázezer lányt rendeltek ki mezőgazdasági munkára. És hogy a bajor sör továbbra is lecsoroghatott a kiszáradt torkokon, azt is jelentős mértékben a HJ-nek köszönhetették; Axmann adatai szerint a háború alatt 90 százalékban a HJ tagjai szüretelték a komlót.

Egészen bizarr látvány volt a mezítlábas akció, amelyet szintén Axmann kezdeményezett 1942 nyarán. Mivel „a Német Birodalomra erőszakolt háború a hadiipart a legnagyobb erőfeszítés elé állítja, és mivel a bőr meg a cérla a harcoló alakulatok számára döntő fontosságú, a HJ-tagoknak a maguk módján kell hozzájárulniuk ahhoz, hogy ezek a fontos anyagok a katonák rendelkezésére állhassanak”, vagyis kímélniük kell a cipőjüket és a ruhájukat. Ezért felszólították az ifjakat, hogy járjanak minden mezítláb. Azontúl mintha nap mint nap

rongyosbálba indultak volna: „kifakult, elhordott, foltozott holmikat viseltek”, tehát még a gyerektalpak is megszenvedték a második világháborút.

A kíméletlen fegyelmezési módszerekkel, a gleichschaltolással sikerült az évek során engedelmes eszközéssé alakítani az ifjúságot, amely már csak arra várt, hogy Hitler felhasználja. „Ez volt a Harmadik Birodalom egyik erőssége: hogy nekünk már eszünkbe sem jutott gondolkodni, csak elhittük, amit mondattak. Hogy mindenki segíteni kell abban, hogy megnyerjük ezt a háborút, mindenek fölé kell emelkednünk” (egy egykor Hitler-fiú). A birodalmi ifjúsági vezető büszkén jelentette 1940-ben, hogy „több mint ötmillió német ifjú és leány állt munkájával a Führer és a nép szolgálatába”. A német gazdaság és a társadalmi intézményrendszer a HJ tagjainak serény közreműködése nélkül hamarabb összeomlott volna. Az ifjúság tehát jelentős mértékben hozzájárult a háború elhúzódásához.

Az első háborús években a fiatalok még a halált hozó frontoktól távol üzhették tevékenységüket. Egy csapásra megváltozott azonban a helyzet, amint a háború elérte Németország területét. A héjának nevezett Winston Churchill, a náci Németország elleni engeszelhetetlen harc híve, 1940. május 10-én felváltotta a megbékélési politikát folytató Neville Chamberlain miniszterelnököt, és megalkuvást nem ismerő ellenállást hirdetett meg. 1940. május 10-én a német hágországra küldte a Royal Air Force gépeit. Az első bombák a Ruhr-vidékre, Berlinre, Hannoverre, Hamburgra, Brémára és más német városokra estek. 1942. február 20-tól pedig, amikor Arthur Harris nevezte ki a brit bombázófotta parancsnokává, a britek teljesen áttértek a terrortámadásokra. „Bomba Harris” neve hamarosan a rettegés szinonimájává vált Németországban: nem titkolt célja az volt, hogy „morálisan felfmorzsolja a német népet”, s ennek eszközéül a német városok szónyegbombázását választotta.

A nyitányt Lübeck bombázása jelentette 1942 márciusában, amikor is először dobtak le gyűjtőbombákat a hagyományos robbanófejes bombák mellett. 1942 májusában a Köln

elleni, megsemmisítő hatású „ezerbombás támadás” megmutatta, mire képesek az angolok. Ráadásul 1943 elejétől támogatást kaptak Amerikától, s akkortól a pusztító bombaterror nem akart véget érni. Az amerikaiak precíziós bérrepüléseket hajtottak végre nappal, az angolok pedig folytatták az éjszakai szőnyegbombázásokkal. A gyújtóbombák és a robbanóbombák, amelyeket részben foszforos kaniszterekkel együtt dobtak le, olyan pokoli tűzvészeket okoztak, amelyek például Hamburgot s Drezdát porrá és hamuvá változtatták.

A Hitlerjugend most már folyamatosan szolgálatban volt – mindenütt, ahol forró volt a helyzet. Tagjai éjjel-nappal késszenlőben álltak, hogy mentsék a sebesülteket és a romok alatt rekedteket, s bármikor gondolkodás nélkül kockára tettek az életüket. A tűzoltó HJ gyakran már akkor kivonult, amikor még a bombák potyogtak. „Alighogy riasztottak bennünket, már indulásra készen is álltunk. A szőnyegbombázások utáni tűzvészek miatt állandó életveszélyben dolgoztunk. Csak az út közepén mozoghattunk, egyméteres magasságig hajolva, mivel följebb már elfogyott az oxigén. Nagy házak omlokkal össze, alattuk igen sok halott feküdt. De nekünk menni kellett, segíteni – a legnehezebb feltételek közepette is” (Werner Steinberg, egy HJ-tűzoltócsapat egykor tagja).

A légvédelmi kiképzés, amely a békéidőben még kellemetlen kötelesség volt, most halálosan komolytá vált. A támadások után pimpfeket és Hitler-fiúkat vontak be a romeltakarítási és a mentési munkákba – ezeket folytonosan az a veszély fenyegette, hogy maguk is az életükkel fizetnek, ha rájuk omlik egy fal, vagy működésbe lép egy fel nem robbant lövedék gyújtószerkezete. Pár fiúba mélyen bevésődött ez az élmény: „Az első háborús halott, akit láttam, egy fiatal nő volt Bremerhavenben, akinek egész testét, az altestétől a karjáig felhasította valami – valószínűleg bombaszilánk. El kellett vinnünk, és hát húzódoztam egy kicsit, kellemetlennek találtam, mégis egy fiatal nő, teljesen felhasítva, hát nem akaródzott megfogni. Erre rám ordított az altiszt, aki velünk volt, hogy bezzeg ha élne, szívesen hozzányúlnál! Na, akkor már nem húzódoztam, megfogtam én is, és elvittük” (Lothar Gulich).

Négymillió lakás dőlt romba. A bombatámadásokban mint-

Az apák háborúztak, az anyák gyakran hadi szolgálatot láttak el. Egyedül voltunk, pusztán arra utalva, amit az iskolában és a Hitlerjugendben hallottunk.

Karl-Heinz Böckle, született 1929-ben

Ha az apák és a fivérek áldozatot hoznak a harcmezőn, minden fiú és lány becsületbeli kötelessége úgy viselkedni, hogy minden évfolyam, amelyet talán még behívna a birodalom védelmére, erős és egészséges legyen.

Baldur von Schirach, 1936

Szüntelenül azt hajtogatták nekünk: Ti vagytok Németország jövője, vállatokon nyugszik a jövő.

Karl-Heinz Böckle, született 1929-ben

„Méltónak lenni a katonákhoz...”
Hitler-fiúk hólápátolás közben Berlinben

egy ötszázezer ember halt meg, még többen sebesültek meg. A fiatalok minden napjaiba lassan beférkőzött, mindenütt jelenlevővé vált a halál: „Fiatalkori szerelmemet egy bombatámadás során vesztettem el, és azon az éjszakán sok iskolatársam holttestét hoztam fel a pincékből. Előző nap még beszélgetsz valakivel, másnap pedig már csak egy megszenesedett, elégett, nyomorúságos rongyhalma... Fürdőkádban vitték el a maradványokat: az ember ilyenkor elgondolkodik az élet meg a halál értelmén...” (egykor légvédelmi kisegítő szolgálatos).

A nemzetiszocialista vezetőség 1940 őszétől megpróbálta a gyerekeket biztonságos helyekre telepíteni. A hivatalos sajtóban ezt úgy tálalták, hogy „megóvják az ifjúságot azoktól az egészségi ártalmaktól, amelyeket a kevés és szűk légvédelmi pincékben való gyakori tartózkodás” okoz, az új helyeken pedig „akadálytalanul folyhat tovább az iskolai oktatás és a közösségi nevelés”. Látszólag emelkedett, humanitárius célok voltak ezek. A valóságban azonban a gyerekek vidékre küldése azt a célt szolgálta, hogy a gyerekeket és fiatalokat a rezsim immár „nagy tömegben és hosszú időre teljesen hatalmába keríthesse”.

A tíz–tizenhat éves gyerekek iskolástul–osztályostul seregltek a táborokba, amelyeknek száma 1943 végén már ötezer–ötszázra rúgott. Ifjúsági szállókban, erdei iskolákban, szállodákban és vendégházakban helyezték el őket a birodalom egész területén. Ám voltak ilyen táborok a Cseh–Morva Protektorátusban, a Lengyel Főkormányzóságban, Szlovákiában, a németlakta magyar vidékeken, Romániában és Jugoszláviában is. Elméletileg a szülők döntötték el, hogy elengedik-e gyerekeiket. Sokukra azonban nyomást gyakoroltak, amikor nem akartak megválni a gyerekektől. Rémhírek kaptak lábra, hogy a katonaság már nem tudja megvédeni a városokat, ezért menekítik el a gyerekeket. Hitler propagandafőnökének, Goebbelsnek beszédei, valamint az olyan propagandafilmek, mint a *Kezeket fel* című, a tábori élet romantikáját bemutató alkotások próbálták a nyugtalanság hullámait lecsillapítani. De végül a bombázások, az élelmiszerhiány és 1943-tól az iskolák bezárása után a szülőknek már nem maradt más választásuk.

A gyerekek vidékre küldésének megszervezését Hitler az egykor birodalmi ifjúsági vezetőre, Baldur von Schirachra bízta. A hű vazallus ráruházta az üget a HJ-re, együttműködve a nemzetiszocialista tanárszövetséggel és a nemzetiszocialista népjóléti intézménnyel. Ez pedig a gyakorlatban sokszor azt jelentette, hogy a nyolcszázötvenezér fiú és lány, távol a szülői háztól, éppannyira volt kitéve a náci agymosásnak, amennyire „vonalasak” voltak a táborvezetők. „A nevelőt belső megelégedettség töltheti el, ha hazatérve elmondhatja: a veszélyeztetett ifjúság az ő kezei alatt hívő nemzetiszocialista közösséggé alakult.” A tanárszövetség egy röpiratában volt olvasható ez a mondat. Amikor pedig a szülők megneszelték ezt, és neheztelni kezdtek, Martin Bormann, a pártkancellária vezetője, Hitler árnyéka szükségét érezte, hogy „elejét vegye a pletykáknak”, miszerint „a gyerekek videkre küldése azt a célt szolgálná, hogy a szülők kezéből kivegyék a nevelésüket”.

A szülőknek pedig – elővigyázatosságból – megint csak jobb volt, ha nem tudták meg pontosan, hogyan is érzi magát a gyermekük távol tőlük. A táborokban a legszigorúbb cenzúrát vezették be. „Egyeszer téves címet adtam meg, és visszakaptam a levelemet. Észrevettem, hogy vannak benne befektített helyek. Tehát ellenőrzik, amit írok” (Frieder Schott).

Sokuknak kellemes emlékeik maradtak a békés, gondtalan tábori életről, a bajor vagy ausztriai táborokról. Ezeket csak ugyan elkerülték a bombázócépek. A gyerekek előtt általában elhallgatták a „vidéki nyaralás” valódi célját: ők is csak foglyok voltak ennek az elaljasodott rendszernek a hálójában. Nem is sejtették, hogy rajtuk teljesedik be minden zsarnoki rendszer álma: a legkisebbekre gyakorolhat közvetlen hatást a külön erre a célra berendezett táborokban.

Ezt a célt az is elárulta, hogy gyakran a napolákból, a nemzetpolitikai nevelőintézetekből választották ki a táborok vezetőit, olyan megbízható embereket, akik a „náci szellemiségtől különösen áthatott kezdeményezésekkel és tettekkel” felhívták magukra a figyelmet, akiktől elvárhatták, hogy „testi, szellemi

és erkölcsi” szempontból egyaránt megfelelő szellemben nevelik a gyerekeket. A szigorúan szabályozott napirend és a különleges egyenruha miatt a tábor inkább emlékeztetett kaszárnýára, mint vidéki nyaralásra. „Úgy megcsuklóztattak bennünket, ahogy talán sokszor még a katonákat sem. A vezetőinket a frontról helyezték át, s a táborban pihenték ki a harcok fáradalmait. Jöttek az SS-ból, az RAD-ból (Birodalmi Munkaszolgálat), a tanárképzőből, mindegyik tanult valamit, amit ki is próbált rajtunk. Vért izzadtunk tehát a kezük alatt, hogy mást ne mondjak” (Wigand Kusitzky).

Zászlófelvonások, menetelés, világnezeti oktatás, terepszolgálat és aratási munkák, valamint fegyvergyakorlatok töltötték ki a napokat. A fiatal HJ-vezetők túl gyakran ragadták magukhoz a gyeplőt, hatalmukat szégyentelenül kihasználva. A tanítást többnyire félvárról vették. Néha olyan tárgyakat kellett volna oktatniuk a tanároknak, amelyekről halvány sejtelmük se volt. Hiányoztak a tanszerek, minden naposak voltak a lyukasórák. A gyerekek szellemi színvonalára sebesen sülylyedt. „Barbárokká neveltek bennünket – emlékezik Jost Hermand, aki a leggorombább módon esett áldozatul a kimerült és közönyös táborvezetési szellemnek. – Nemcsak keménysségre szoktattak bennünket a hadijátkokon vagy erőpróbákon, hanem arra is tanítottak, hogyan öljünk meg állatokat, vágjuk le a tyúkok fejét, csapjunk agyon nyulat, tekerjük ki galambok nyakát. Igen barbár edzési taktika volt ez!” Jost Hermand arról is beszámol, hogyan gyötörték egymást a fiúk, hogyan verekedtek és erőszakoskodtak egymással, s a táborvezetőség nem avatkozott közbe.

Ám a legkisebb vétkekért is drákói büntetés járt: „Ha elcsentünk a desszertnek szánt krémtúrból egy kiskanálnyit, azonnal megtorolták. A táborvezető bottal vert bennünket, vagy bezáratott a füstölőkamrába, amíg nem kaptunk levegőt. Akire meg órákra rácsukták az udvari árnyékszék ajtaját, az nyáron majd megfulladt a bűztől és az iszonyú hőségtől, ráadásul szögekkel kivert fala miatt sem leülni, sem támaszkodni nem lehetett benne.”

A táborokban az erősebb joga érvényesült, amelyet Hitler kezdettől fogva hirdetett: a front közeledtével már a legkisebb

táborlakókat is mozgósították. 1944 márciusától kezdve részben zárt csapatokban vonultak a HJ, a hadsereg vagy az SS kiképzőtáborai, ahol előkészítették őket jövendő ágyútöltelei szerepükre.

A gyermekek vidékre küldésének megszervezése után más feladatok végrehajtására is alkalmasnak bizonyultak a HJ vezetői. Néhányuk – elvakult vezérükkel az élen – nem riadt vissza a háborús bűncselekményektől sem. Szinte minden olyan kegyetlenkedésben, amelyet a körzetvezetők és az SS a megszállt keleti területeken elkövettek, részt vettek: döntötték németek betelepítéséről és a helyi lakosság elűzéséről, életről és halálról. Erre nemrég derült fény, s nagy megdöbbenést váltott ki: Michael Buddrus történész a Hitlerjugendről írott tanulmányaiban dolgozza fel a témat.

A lengyelországi deportálásokat, áttelepítéseket és a germanizálást legmagasabb szinten Heinrich Himmler, az SS birodalmi vezetője irányította. A nemes germán daliát, a náci ideológia elszánt harcosát már 1939 októberében „a német népiség erősítésének megbízottjává” nevezték ki, és titkos vezéri utasítással azt a feladatot kapta, hogy „kapcsolja ki a népidegen lakossági elemeket” a keleti területeken, a „megfelelő rétegeket” németesítse el, minden „nem németesíthető, idegen népi csoportot” távolítson el, és helyükbe német telepeseket csalogasson.

Himmler előtt végre megnyílott a lehetőség, hogy megvalósítsa őrült ötletét, a „germán faj paradicsomát”, a röghöz tapadt „északi vérű” emberek idillilus paraszti világát. Buzgón és minden megtett azért, hogy ezt az újabb kori népvándorlást könnyörtelenül kikényszerítse. Nyugat-Lengyelország elnémetesítésére nemcsak az „óbirodalomból” csalogatta a telepeseket, hanem a baltikumi, volhíniai, észak-bukovinai, besszarábiai és észak-dobrudzsai német kisebbségeket is – elég durván – felszólította a visszatelepülésre, és a Warta-vidékre telepítette le őket. Egymillió lengyelt üzött el onnan 1941 nyaráig, és telepített át a Lengyel Főkormányzóságba, hogy ott „vezető nélküli munkásnépként Németország rendelkezésére álljanak, s évente bizonyos számú vándormunkást és különleges

„A jelszó: zülleni...”
„Szvingköllyök”
Hamburgban. Tiltakozás az egyenruha és a beilleszkedés ellen

Nincs szükségünk alamuszikra, anyámasszony katonáira és talpnyalókkra, azt akarjuk, hogy a mi ifjúságunk, hogy a mi német ifjúságunk végre egyszer egyenes, gerinces nemzedék legyen.

Adolf Hitler, 1937

Megkérdezték, miért nem vagyok a Hitlerjugendben. Azt válaszoltam: azért nem, mert szabad ember akarok lenni. És ezért a kijelentésemért koncentrációs táborba küldtek.

Günther Discher, született 1925-ben, egykor hamburgi szvingkölyök

Rendesen fogdostuk egymást ezeken a szvingzenés bulikon, pettingeltünk is, ezért szexuálisan teljesen romlottnak minősültünk, mivel a nácnál az illesmi szóba se jöhettet...

Uwe Storjohann, született 1925-ben, egykor hamburgi szvingkölyök

„A szving a szabadságot jelentette, korlátlan szabadságot...”
Szvingrajongó fiatalok titokban zenélnek egy kertben

Egy tanár egyszer azt mondta: „Benny Goodman zsidó bűnözőjával gyilkolja a klarinétot.”

Gerd-Ekkehard Lorenz, született 1930-ban, egykor potsdami napolista

Ezt a fajta zenét száműzték, mondván, hogy olyan német fiatal, amilyennek a Führer szeretné a fiatalokat, nem hallgat szvingzenét. Egyrészt Amerikából származott, másrészt zsidók voltak a zeneszerzők, végezetűl pedig nagyrészt színes bőrűek adták elő. Több negatíumot már nem is lehetett volna találni benne.

Günther Discher, született 1925-ben, egykor hamburgi szvingkölyök

feladatokra szánt munkást állítsanak ki” – vagyis kényszer-munka, rabszolgasors várt rájuk.

Axmann 1942-ben új feladatot szimatolt, és kiadta a jel-szót a HJ számára: bevetés és szolgálat keleten. A megszállt lengyel területeken a „germán ifjúság keleti önkénteseinek” meg kellett nyerniük a náci zömmel a már ott lakó né-meteket, valamint a Baltikumból vagy a Szovjetunióból bete-lepített német ajkúakat, és meg kellett erősíteniük őket „né-metségükben”. Céljuk az volt, hogy a „nyugati kulturális és társadalmi javakat” „átmentesék nyugatról keletre”, és hozzájáruljanak az „új, keleti német parasztság kialakulásához”. A szokásos, közismert keleti „bevetés” célja általában a betelepített németekről való gondoskodás volt. Ez a feladat mindenekelőtt a BDM-re várt. 1942-ben tizenhatezer lányt küldtek ki csalá-dokhoz, hogy segítsenek nekik a háztartási és a mezőgazdasági munkákban, az óvodákban és az iskolákban. Ünnepélyeket, dalos rendezvényeket, gyermekdélutánokat szerveztek, helyi HJ- és BDM-csoportokat alakítottak, és arra törekedtek, hogy „a legeredményesebb keleti propagandisták” legyenek.

Számos visszaemlékező úgy summázza életének ezt az időszakát, hogy csak jót tettek, önzetlenül segítettek másoknak – azaz valóságos jó tündérek voltak. Ezzel szemben áll az, hogy hozzájárultak a keleti területek gátlástalan germani-zálásához.

Különösen az újonnan megalakított Warta-vidéki körzetben vették ki részüket a leányzók a lengyel lakosság elüldözéséből, hogy szabaddá tegyék az utat a betelepülő „népi né-metek” előtt. Melitta Maschmann, aki vezető szerepet játszott ebben, a következőképp számol be „bevetésükrol”: „Egy SS-vezető elmagyarázta, miért van ránk szükség. Ki kellett takarítanunk az üresen maradt házakat, hogy készen álljanak a német parasztok fogadására, ezek pedig rendszerint még aznap meg is érkeztek. Amikor egy reggel felkeltettek és egy kiürítésre váró faluba vittek bennünket, az SS-parancsnok azt mondta, hogy nincs elegendő embere, de reméli, a lányok is helyt tudnak állni. A lengyelek még csomagolnak, de hatra a falu végén kell gyülekezniük a szekereikkel. minden család csak annyit vihet magával, amennyi a szekérre fér, ingóságaik egy

részét hátra kell hagyniuk a helyükre érkezőknek. Én a lányokkal azt ellenőriztem, hogy eleget tesznek-e a lengyelek a kiürítési előírásoknak. Az ellenségeink voltak, ki kellett használnunk azt a pillanatot, amikor erősebbek voltunk náluk, hogy gyengítsük a »népiségüket«. Az ilyen érveket mi akkor reálpolitikának neveztük. Valamennyien úgy éreztük, hogy Németországot szolgáltuk abban a faluban, és ez a biztonság és valamifajta titkos védeeltséggel érzetével töltött el bennünket.”

Az áttelepülőkkel ellentétben a lengyelek a náci zsargonban „szolgalelkű népnek” számítottak „saját népi kultúrájuk mélypontján”, amelyet nem lehet „átnépiesíteni”. Magyarán: „Behatolásuk a német vértestbe azt vonná maga után, hogy a német nép elveszti északi karakterét.” A cél csak egy lehet: a „maradéktalan eltávolítás”. Amikor azonban a „fajilag nem-kívánatos emberek” deportálása akadozni kezdett az új területeken, és „germán” betelepülők sem termették minden bokorban, a náci fajpolitikusok is lejebb eresztték a mécét: a tendenciában a germanizálás erősödött fel, vagyis a lakosság kényszernémetesítése – persze mindenekfelett a fiatalok. Az alapelv az volt, hogy mentsék a német vért, ahol még lehet. „A jó vérű gyermekek szüleit választás elő állították: vagy odaadják a gyereket, vagy átköltöznek Németországba, ahol vállalják, hogy lojális állampolgárrá válnak – írta Himmler 1940-ben. – minden évben meg kell rostálni a Lengyel Főkormányzóság területén élő hat- és tízévesek korosztályát, hogy megállapítsák: kinek a vére értékes, és kié értéktelen.” „Német néplistát” állítottak össze, amelyben minden német származású személyt osztályoztak aszerint, milyen mértékben találták alkalmASNak a németesítésre.

A Hitlerjugend és az SS között mindig is szoros kapcsolat állt fenn. Himmler már 1938 decemberében megállapodott a birodalmi ifjúsági vezetőséggel, hogy az úgynevezett földi szolgálat önkénteseit – ezt a szolgálatot amúgy is Himmler szelle-mében szervezték meg, volt benne keleti bevetés, mezőgazdasági munka és letelepítés – részesíték előnyben, ha felvételüköt kérik az általános vagy a fegyveres SS-be. Ezért katonai szolgálatuk leteltével földhöz juthattak volna: a megszállt

keleti területeken „ földvédő parasztok” lehettek volna, akik az eke mellett fegyverrel is szolgálják a hazát. Ehhez hozzájárult még az is, hogy Axmann elkötelezett híve volt a náci teoretikusok *Blut und Boden* (Vér és Föld) politikájának, s a Hitlerjugendben a „germán birodalmi gondolat zászlóvívőjét” látta. „Keleti határainknál húsból és vérből kell falakat emelnünk, olyant, hogy erősebb legyen, mint a vas és a beton – követelte 1942-ben, újévi beszédében. – A keleti bevetésre a legjobbak is éppen csak megfelelnek. Ezért: előre az önkéntesekkel!” Amikor pedig a birodalmi ifjúsági vezetőségen főosztályt nyitottak „a német népiség megerősítésére”, az a HJ és az SS közötti összefonódás végső bizonyítéka volt.

A HJ keleti bevetési feladata az lett, hogy a betagolt keleti területeken – Kelet-Poroszországban, Danzig–Nyugat-Poroszországban, a Warta-vidéken és a Lengyel Főkormányzóságban élő – németesítésre alkalmasnak minősített fiatalokat, hatvan-négyezer népi német telep est és félmillió lengyelt szárnyai alá vegye és letelepítse. Külön erre a céllra alakított táborokban „nemzetiszocialista gondolkodást” tanítottak nekik, és előkészítették őket a vidéki munkára. Mivel azonban a birodalmi ifjúsági vezetőség deklarált céljai közé tartozott, hogy „megvédi magát az idegen vér behatolásával szemben”, de „a német vétőt újra összegyűjti, és megakadályozza, hogy tovább fogyon”, a HJ vezetői 1942-ben azzal voltak elfoglalva, hogy faji ismérvek alapján osztályozzák az áttelepülteket. Tehát döntötték arról, hogy ki számít egyáltalán népi németnek (és ezzel letelepítésre méltónak), és ki nem.

Litzmannstadtban, a mai Łódźban székelt 1940 tavaszától Himmler áttelepítési központja, amely a keleti területek zsidó és lengyel lakosságának kitelepítését, deportálását és fizikai megsemmisítését koordinálta. Ugyanebben a városban a bevándorlási hivatal a népi német bevándorlók letelepítését és befogadását intézte. Ebben az SS-hivatalban egy HJ-parancsnokság is „válogatott”. 1942 novemberétől 1944 áprilisáig kerekén harmincezer fiatalt vizsgáltak meg egészségük, származásuk és politikai magatartásuk szempontjából, de mindenekelőtt „faji jellegüket” ellenőrizték. Ebben döntőnek számított a „testmagasság, az alkat, a tartás, a lábszár hossza, a fej-

Egy szving táncdélutánra járó fiú azt mondta nekem, vannak olyan fiatalok, akik éppen annyira idealista felfogásúak, mint én, de egész idealizmusukkal Hitler ellen lépnek fel. Teljesen meg voltam döbbenvé.

Renate Finckh, született 1926-ban

Bátorság és hősiesség, ezt verték belénk. Persze csak azokról a hősökről esett szó, akik katonai hőstettséget hajtottak végre. Az élet más területein nem ismertek hősöket.

Joachim Ellert, született 1928-ban

...mielőtt az utolsó fiatal is el nem vérzik egy emberi mivoltából kivetkőzött lényért...
Sophie Scholl, aki szembe mert szálíni a náciikkal, búcsúztatja a keleti frontra induló bátyját és barátait

forma, a fej hátsó részének alakja, az arc formája, az orrhát és az orr magassága, az orr szélessége, a járomcsont, a szem hosszúsága, a szemhéj alakja, a szemzug redője, az ajkak, az áll, a hajzat formája, a testszörzet, a hajszín, a szemszín és a bőrszín". Azokat, akik megfeleltek a „germánság" magas kritériumainak, rögtön elkülnöítették, és táborokba osztották szét, hogy a HJ vezetésével vakfegyelemre szoktassák: világnézetileg kiképezzék és letelepítésükre előkészíték őket. Akinek ez nem sikerült, arra az elűzetés, a gettó, a kényszermunka, a deportálás vagy – legrosszabb esetben – a gázkamra várta.

A HJ-vezetők a fekete-tengeri régióból a Warta-vidékre érkezettek között is válogattak. A vegyes házasságokban született fiatalok „nem méltó a letelepítésre" minősítést kaptak, és – a HJ feliügyelete alatt – a birodalom hadiüzemeibe küldték őket. De az elzászi vagy a Jugoszláviából elszármazott fiatalok is – akiket egyébként letelepítésre és német állampolgárságra méltónak ítélt a HJ – gyakran szintén csak nélkülezre és elszigetelődésre számíthattak. Sokszor kiszakították környezetükötől, elválasztották a szüleiktől és a Hitlerjugend által vezetett táborokba vitték a fiatalokat további átnevelés végett. „Megkönnyítették számukra a német népközösségebe való beilleszkedést" – ahogy a HJ zsargonjában mondta ezt.

Amikor pedig nem érkezett kívánatos számú áttelepülő Besszarábiából, Volhíniából, Galíciából vagy a Baltikumból, a „németeket" alacsonyabba helyezett mércével kezdték mérni. Lázas igyekezettel kutattak az „ellengyelesedett német törzsűek", a „visszanémetesítésre" alkalmasak után. A HJ is nekibudult, hogy a szétszórt német vérüket akár a föld alól is előkerítse, nehogy a Führer előtt egy csepp német vér is rejteve maradjon. mindenekelőtt a szőke, kék szemű gyermekre és fiatalokra vadásztak. Akárkit nem lehetett ám „visszanémetesíteni", csak azt, aki megfelelt a faji ismérveknek. Ezeket pedig a HJ határozta meg. Azokat a fiatalokat, akik alkalmasnak találtattak, egykettőre elszakították a szüleiktől, és a „visszanémetesítési táborokba" vitték. És ezekből a táborokból úgy kerültek ki, mintha az ördög vette volna birtokába a lelküket; vakhitükben úgy gondolták, hogy – mint a felsőbb-

rendű germán fajhoz tartozóknak – joguk van eldönteni: kiknek az élete értékes, és kiké értéktelen.

„Az ön feladata, Axmann, hogy a csapatoknak és tisztjeiknek kinevelje a bevetésre kész utánpótlást, és elvégezze a válogatást a fiatalok körében. A kiválasztottak képezik majd a holnap elítéjt. Tegyen meg minden, ami a frontnak és a hazának hasznára válik!" Axmann emlékezete szerint e szavakkal fogadta a Führer 1942 márciusában kelet-poroszországi főhadiszállásán.

Hitler elkötelezett hívének nem volt szüksége erre a biztatóra. Már rég megtette a szükséges intézkedéseket. 1942 tavaszától kezdve a fiúk katonai előkiképzését háromhétes tanfolyamokkal egészítették ki hadi előkészítő táborokban, amelyeken „még egy utolsó eligazítást kaptak politikai és katonai bevetésükkel illetően". A különleges HJ-alakulatok tagjait már 1935 óta a megfelelő csapatrészek utánpótlására képezték ki. Azok a fiatalok, akik szerették a motorozást, és ezért a motoros HJ-be jelentkeztek, hamarosan motoroslövész-kiképzésen találták magukat. A repülős HJ tagja alapkiképzését vitorlázórepülő-foglalkozáson kapta meg, de a motoros repülőgépek vezetését is kitanulta. A tengerész HJ a haditengerészeti kiképzést előlegezte meg. A híradós HJ hadgyakorlati viszonyok között, terepen próbálhatta ki, hogyan lehet távbeszélőkábel fektetni és telefonbeszélgetéseket folytatni vagy morzejeltéseket továbbítani.

Minden tizenhatodik évét betöltött fiú számíthatott rá, hogy behívják egy ilyen hadi előkészítő táborba. Vezetői kiérdemtsült HJ-vezetők voltak, akik katonaként megsebesültek, és alkalmatlanná váltak a szolgálatra. A kiképzést a hadsereg vagy a fegyveres SS tagjaira bízták. A cél a HJ hadikiképzési igazolványának és az ezüst fokozatú teljesítményjelvénynek a megszerzése volt. Térkép- és terepismeret, álcázás és megtévesztés, híradás, csapatbiztosítás és felderítés, kis kaliberű fegyverrel lőgyakorlat és világnézeti oktatás szerepelt a tantárral. A világnézeti oktatási anyagot szinte beleverték a fiúk fejébe. A témák önmagukért beszéltek: „Harcunk; Reggeli ünnepség: ahol a német, ott a hűség; Esti zászlólevonás: üzen-

jetek csak hadat mindannyian! Én küzdeni és győzni fogok, mert hiszek és tudok küzdeni.”

Olyan szigorú katonai fegyelemnek vetették alá a fiúkat, hogy hitlerjugendbeli kiképzésük sétaovaglásnak tűnt hozzá képest. „Igen kemények voltak velünk, igen durvák. És még csak tizenhat évesek voltunk” (Peter Wacker).

Szinte gúnynak hatott Schirachnak a nürnbergi perben tett vallomása: „A HJ-ben nem készítettük fel a háborúra a fiatalokat, hiszen nem léptek át közvetlenül a HJ-ből a hadseregre. Én mindig is győltem a katonásdit az ifjúsági szervezetekben.” Ezzel szemben a táborokban már nem a fiatalok nevelésén volt a hangsúly, Hitler jövendő katonáit készítették fel bennük. „Egyeszer olyan területre vittek bennünket, ahol éleslövészettel tartottak, persze elmondták, hogyan kell viselkednünk. Mégis reszkettünk félelmünkben, mire befejeztük a gyakorlatozást. Valósággal belesimultunk a földbe, mert szünet nélkül fütyültek a golyók a fejünk fölött” (Volker Fischer).

A hadseregnak az volt a legfontosabb, hogy „a táborokban katonás szellem uralkodjék, a gyakorlatok hasznára váljanak az ifjúságnak”. Hogy a tetőtől talpig katonát előállítsák, a világnezeti nevelés órán katonadalokat harsogtak, hadviseléssel kapcsolatos témakról beszéltek, és megvitatták a háború alakulását. A nevelőket megerősítette önbizalmukban a siker: „A tanulók önkéntes jelentkezései azt bizonyítják, hogy a harci szellem igen jó” – jegyezte fel egy kiképző tanár.

A hadi előkészítő tábor, hiába tagadta Schirach, a katonai kiképzés első lépcsőfoka volt. Hitler semmi mászt nem látott benne. Amikor 1943 szeptemberében először rendezték meg a hadi felkészítés HJ-napját, a Führer személyesen fordult Axmannhoz: „A front megköveteli, hogy a Hitlerjugend a legsúlyosabb sorsküzdelem közepette is azt tekintse legfőbb feladatának, hogy a harcoló csapatok legjobb utánpótlása legyen. A nemzetiszocialista akarás és cselekvés egyre erősebben ki fog fejeződni az ifjúság tartásában és fellépésében. Az a kemény nemzedék nő lassan fel, amely sikerrel fogja megoldani minden feladatot, amelyet a sors népünknek szánt.”

„Így nőtt fel a régi nemzetiszocialista erények szellemében és egy jól kiépített szervezet talaján ez az ifjúság, amelyik rövid idő elteltével már csak azt az egyetlen jelzőt ismerte, hogy »Fel a győzelemre!«.”

Részlet: Das junge Deutschland 37. szám (1943)

A katonáskodást már a háború előtt dicsőítették. Dicsőségszámba ment katonának lenni, főleg ha tiszt volt az ember.

Paul Kehlenbeck, született 1926-ban

Elsősorban az állam érdekelben akartam olyan fiatalembert lenni, akiben bízni lehet, másrészről bátor katona akartam lenni, aki egyszer majd a német Luftwaffe pilótájaként teljesíti a kötelességét.

Volker Fischer, született 1928-ban

„Senki sem kételkedik a végső győzelemben...”
Légvédelmi kisegítő szolgálatosok Münchenben jeleket festenek a járdaszegélyre, tájékozódásul elsőtételes esetére

Hitler a meggyőződés hangján beszélt, amikor a háború elején kijelentette a Reichstagban: „Az ifjúság pedig ragyogó szívvel fogja megenni azt, amit a nemzet, amit a nemzetiszocialista állam elvár és megkövetel tőle.” A zsarnok környezetének tagjai már nem voltak ilyen biztosak ebben. Hogy fokozzák az ifjúság lelkesedését, a propagandagépeket teljes sebességre kapcsolt, s egyik felhívás a másikat követte. Hermann Göring 1939. szeptember 10-én már az egész német lakossághoz intézte szavait: „Ma már nem csupán a hadkötelesek számíthatnak behívóparancsra, hanem minden tizenhatodik évét betöltött német – akár lány, akár fiú.”

1940 tavaszán Alfred Rosenberget, a párt főideológiusát megbízták, hogy vegye kézbe az ifjúság szellemi felkészítését a háborúra. Rádióbeszédeiben „a néha nehéz hétköznapokban való bátorságra” és harcra kész magatartásra buzdított, abban a tudatban, hogy „egy korrumplálódott plutokrata kapitalista világban hordozzák a nagy európai kulturális, népi újjárendeződés zászlaját”. Egyik propaganda-hadjáratával a tanuló és a dolgozó fiatalokat célozta meg, hogy fenntartsa, sőt erősítse benne a tudatot „népünk élethalálharcának nagyságáról és keménységéről”, ugyanakkor felkeltse bennük azt a vágyat, hogy maguk is részt vegyenek e harcban.

Agyafűrt eszközökkel tartották ébren a félelmet is, azt hangszeresítve, hogy vereség esetén a fiatalokat „a nemzetközi pénzügyi hatalmak és a német szabadság egyéb esküdt ellenségei rabszolgásorba tasztítják”. A fiataloknak kezdettől fogva az volt a leghőbb vágyuk, hogy hősök lehessenek. Az iskolákba vagy a HJ-táborokba rendszeresen meghívtak szabadságos, kitüntetett katonákat, akik hősi tetteikről meséltek. „Járt nálunk egyszer egy kapitány, mellén arany kitüntetés, a Német Kereszt első fokozata: az nagyon tetszett nekünk. Azt mesélte, a németek hősienset harcolnak, nincs a világon még egy ilyen hadsereg, győzni fogunk, jobbak a fegyvereink” (Willi Rabe).

„Bátorság és hősök – körülbelül ennyit vertek belénk. Persze nem a hétköznapok hőseire gondoltak, hanem azokra, akik katonai hőstetteket vittek véghez” (Joachim Ellert). „Mind katonák akartunk lenni, és példaképeink is elsősorban olyanok voltak, mint Adolf Galland vadászrepülő. Ő és a hozzá-

hasonlók minden ilyen magas kitüntetéset kaptak, és minden újságban őket láthattuk” (Karl-Heinz Böckle).

De persze a legnagyobb példakép maga Adolf Hitler volt. A HJ hazafias estjein, a heti híradóban és a sajtóban azt sulykolták a gyerekek fejébe: „Führer, a tieid vagyunk!”

A csábítóért akár meghalni is készen álltak a gyerekek. „A gyerek még nem tud igazán fogalmat alkotni a halálról, s nem ismeri a félelmet sem. Készek lettünk volna az életünket adni Németországért és Hitlerért” (Günter Adrian). „Führer, te parancsolsz, mi pedig követünk – ez volt a Hitlerjugend legfőbb jelszava. – Kotelességed, hogy egészséges légy, mert a tested a Führeré.” Sally Perel is ezt érezte. Sally Perel zsidó volt, és úgy élte túl a holokausztot, hogy Jupp Perjell néven bemerészkedett az oroszlán barlangjába: Hitler-fiú lett. Egész végig ide-oda ráncigálta ez a kettősség: el volt ragadatva a HJ-szolgálattól, ugyanakkor rettegett, hogy leleplezik, és mint „a nép ellenségét” meggyilkolják.

A náci ideológiusok azt hirdették, hogy a háborúban teljesedik ki a fiatalok élete, hogy voltaképpen a háborúban válnak férfitvá. Goebbels, aki maga is filmrajongó volt, felfedezte az ifjúsági propaganda eszközeiket a mozgóképet mint a legvarázsolásabb hatalmú eszközt. Vasárnapokonként dokumentumfilmeket mutattak az ifjúságnak: *A lengyelországi győzelmet*, a repülősök *Tűzkeresztségét*, a *HJ hadi bevetéseit* vagy *A fiúk a tengerhez akarnak menni*, aztán olyan játékfilmeket, mint az *Égi kutyák*, a *Fiatal sasok*, a *Jakkó* vagy *A fiúk*. A tengerész vagy a repülő HJ tagjainak lelkesedését akarták szítani velük, s kijelölni a helyes ideológiai irányt számukra. Az *Égi kutyák*ban a következő szavakkal korholja a kiképzőtisztt az egyik önfeljűsködő Hitler-fiút: „Tudom, hogy sohasem szerettél engedelmeskedni... Mi, repülők minden vásárra visszük a bőrünket. Olyan disznó kutyáakra, akik a parancsok okait firtatják, nincs szükségünk.” A fegyelmet és az engedelmesést olyan központi értékként mutatták be, melyek nélkül elkerülhetetlen az igazi bajtársiasság.

A *Kadétek* című filmmel, amelyet 1941-ben tűztek műsorra, a náci propaganda a fiúk harckészségét akarta fokozni. Egy

csapatnyi kilenc-tizenkét éves porosz kadétról szólt a film, akik a héteves háború során orosz fogságba kerülnek. Hamarosan azonban kiszabadulnak, sikeresen felveszik a harcot a slámposnak és közönségesnek ábrázolt oroszokkal, s áttörnek egészen a saját csapataikig. A filmeposz elérte a célját: „Egész nemzedékemet lenyűgözte ez a film. Mi is lelkesen fújtuk a dalt, amelyet a filmben a hősök énekelnek: Kedvem van a szabad mezőn csatázni az ellenséggel. Igen megragadott benünket a szereplők dacos magatartása: a csak azért is kitarunk” (Bernhard Heisig önkéntes).

A *nagy király* című film pedig, amely Nagy Frigyes életét dolgozta fel, a nép önfeláldozására appellált, arra, hogy a végő győzelemig vagy a vereséggel végigküzdi a háborút. „Igen meglódította a fantáziánkat ez a film: csodáltuk a szereplőit, s hozzájuk akartunk hasonlítani. Nagy Frigyst például a film végén gyakorlatilag teljesen körülzárja az ellenség, s mégis győz – nekünk is ilyenek kell lenni, gondoltam. Szorongasson minket mindenfelől is az ellenség, mi leszünk a végsőkig kitartó zászlóalj. Szenvedésnek, széttépett testeknek, patazkó vérnek persze nyoma sem volt a filmben. Mindig csak diadal-maskodó hősöket láthattunk” (Karl-Heinz Böckle).

Lélekben a fiúk már rég felkészültek a háborúra. „Amikor megkezdődött a háború, a tanárok azt mondta: ti is sorra kerültök. Reméltük is. Alig vártuk. Volt egy barátom, aki halálosan komolyan azt mondta: tudod, én el szeretnék esni” (Bernhard Heisig).

A nácik arra nevelték a fiatalokat, hogy minden gondolatukat a háború töltse ki, hogy minden sejtjüket a harc akarása, az önfeláldozás vágya járja át. Herbert Reinecker, aki a birodalmi ifjúsági vezetőség sajtó- és propagandaosztályán dolgozott mint a HJ-újságok főszerkesztője, később pedig olyan tévés krimisorozatok forgatókönyvírója volt, mint a *Derrick* vagy *A felügyelő*, 1943-ban a *Junges Deutschland*ban a következőket írta: „Akit a győzelem biztos tudatában neveltek, aki a kishitűséget sértésnek vette, annak minden változás és próbatétel csak erősítette a dacot a szívében. A hívő fiatal lélek sok szempontból túlnőtt biológiai életkorán. Ahogyan a hirtelen megterhelések alakították a fiatal lelkeket, az annak

a tevékeny bátorságnak ajándéka volt, amely mindenki lelkébe helyezte a háborút, és amely miatt senki nem akart elbújni előle. minden jó, ami megérlel. Úgy látszik, a fegyveres szolgálat tűnik az ifjúság számára az egyetlen olyan célnak, amely felé törnie érdemes.”

Nemsokára a jó német katona el sem tudta képzelni, hogy ő más is lehetne, mint katona. A kamaszok számára persze döntő fontosságú volt, hogy a lányok a nem egyenruhásokat már pillantásra sem méltatták. „Szívünk ifjú hölgye már szóba se állt velünk, ha nem viseltünk egyenruhát – mondja Bernhard Heisig, aki tizenhat éves korában jelentkezett páncélosnak. – Egy lépést sem tett meg olyan fiú oldalán, aki nem katona volt. Még nagyobb előnyt jelentett az olyan szép egyenruha, mint a miénk, páncélosoké, különösen ha még néhány kitüntetés is fityegett rajta.”

Hogy példaképeket gyártson, a birodalmi ifjúsági vezetőség nem győzte hangsúlyozni, hogy 1940 júniusáig a HJ vezetőségének kilencvenöt százaléka felöltötte „a katona mundért”. Ám attól kezdve, hogy mind hosszabb lett az elesettek névsora a lapokban, már nem lehetett meggátolni, hogy némelyik fiatalban fel ne merüljön, hogy a hőssé válás utolsó állomása a háromsoros gyászhír az újságban. „Még mindig előttem van gimnáziumunk gyászhírtáblája. A rajztanár egy régi rajztáblára fölírt hat nevet a lengyelországi hadjárat után. Újabb hat név követte a francia hadjáratot, míg végül betelt a tábla. Tett alája egy másikat, később balra egy harmadikat, majd jobbra is egyet – vészes gyorsasággal szaporodtak a táblák” (Karl Kunze).

Fordult a hadiszerencse, s Hitler „villámháborúja” elakadt. A Barbarossa-terv – a Szovjetunió lerohanása, amelynek célja a nácik halálos ellenségének eltiprása lett volna – csődöt mondott. Naponta egy egész ezred vérzett el a keleti fronton. 1942-ig a német keleti hadserege vesztesége több mint nyolcszázezer halott, sebesült és eltűnt volt. mindennek a tetejébe Hitler még az Egyesült Államoknak is hadat üzent 1941. december 11-én, amivel új, legyőzhetetlen ellenséget szerzett magának. Elkezdődött a náci zmusz haldoklásának feltartóztathatatlan folyamata.

„A Hitler-jugendet mindenütt bevetették, ahol siste-regni kezdett a levegő...”
HJ-tűzoltók munkában bombatámadás után

A fiatalok példaképe az olyan fiú, aki megmenti testvéreit, kihozza anyját a lángok közül, légvédelmiüteg-állásokban teljesít szolgálatot, lelövi az ellenséges repülőgépeket, s bombázáporban is kitart a helyén.

Herbert Reinecker: Das Junge Deutschland, 1943

Elöljáróinktől azt hallottuk, hogy csupán egyvalamire kell törekednünk: a Harmadik Birodalom győzelmére, amiért minden fel kell áldoznunk.

Volker Fischer, született 1928-ban

Az ember valóban minden éjszaka remegett az életéért. Egyik napról a másikra éltünk, és boldogok voltunk, ha megértük a másnapot.

Lore Schaaf, született 1925-ben

Az ifjúság engedelmessége önként megtenni azt, amit a szív parancsol.

Herbert Reinecker: Das Junge Deutschland, 1943

„Bevetés volt ez, a legnehezebb körülmények között...”
Hitler-fiúk 1943-ban, egy berlini bombatámadás után mentik, ami még menthető

Persze nem minden fiatal tekintette isteni kegynek, hogy rendíthetetlen hűséget és áldozatkészséget tanúsítva szolgálja a Führert. Nem mindenki érezte úgy, hogy a menetlés az egyetlen lehetséges járásmód. A HJ-szolgálati kötelezettség, a propaganda és a nagy nyomás ellenére is akadtak olyan makacs fiatalok, akik kilógtak a sorból. Először Hamburgban, majd hamarosan több más nagyvárosban is összeálltak a dzsesszmuzsikát kedvelők, s együtt hallgatták különlegességek számító szvinglemezeiket. A háború idején többnyire tiltották a táncot. Az „elfajzott” amerikai zenére járt tánc pedig egyenesen árulásnak számított: nemcsak azért, mert ez a zene Amerikából származott, és főképp feketék játszották, hanem azért is, mert a komponisták között sok zsidó is volt! A *Völkischer Beobachter* már 1935 októberében azt írta: „Mától a nigger dzsessz eltűnik a német rádióból.” A főképp improvizált, a rock and rollt megelőző, ahoz hasonlóan vad mozgásforma semmiképpen nem illett a fúvószenére lépést tartva masírozáshoz.

E sötét korszak léggörét talán felidézi az a memorandum, amelyet a birodalmi ifjúsági vezetőség adott ki 1942 szeptemberében. Szerzői valószínűleg a keringőt találták a legekstetikusabb mozgásformának, ha már a következőképp fogalmazták meg szövegüket: „A táncolók megsemmisítő látványt nyújtottak. Hol két fiú táncolt egy lányal, hol többen kört alkotva összekapászkodtak, és úgy ugrádoztak – karjukkal-lábukkal vadul csapodva-rugdosva. Sőt még a tarkójukat is egymáshoz szorították, aztán petyhüdt tartásban, lazán himbálták a felsőtestüket, hosszú hajuk az arcukba lógott. Amikor pedig a zenekar rázendített egy rumbára, a táncolókon vad eksztázis lett úrrá, összevissa ugráltak, és az angol refrént a zenészkekkel együtt gajdolták. A zenekar tagjai sem ültek már a helyükön, hanem felpattantak, és fékevesztetten »hottoltak« a pódiumon... Egymást szvingboynak meg szvinggirlnek vagy old-hit-boynak szólítják. A leveleiket így fejezik be: »Swing-Heil«. A jelszavuk pedig: »csavargás«.”

Mai szemmel ez nem lehetett rossz buli, de a diktatúra nem látott benne egyebet, mint „állam- és pártellenes fiatalok illegális gyülekezését”. 1940-től az Alster-pavilonban vagy a Kaiser-

hof Szállodában betiltották ezeket az esteket, s a Gestapo le-tartóztatta a szvingkölyköket. Volt olyan este, amikor a rendőrség több mint négyszáz résztvevőt számolt össze, és közülük csak ketten voltak huszonegy évesnél idősebbek. Miután a nagyobb táncesteket betiltották, a szvingkölyökök, hordozható lemezjátszóikat magukkal cipelve, magánlakásokban vagy az Alster partján „ráztak”. És mivel a bulikról az erotiká sem hiányzott, a Gestapo meg volt győződve róla, hogy „szexuális szörnyek” szabadultak rá a városra. A helyzetet tovább súlyosította, hogy ezek a fiatalok már megjelenésükkel is el akartak ütni az egyenruhás Hitler-ifjaktól. Ismertetőjelük a hosszú haj volt, a felsliccelt skót kockás zakó, a vastag gumitalpú cipő és a feltűnő sálak. Shag pipát szívtak, vagy hosszú szípkából cigarettát, fejükön Unger diplomatakalapot viseltek, karjukon szép és csúnya időben egyaránt esernyő fityegett. A lányok, derék BDM-es társnőikkel ellentétben, kibontva hordták a hajukat, csinosan öltözöködtek, és festették magukat.

A politikai ellenállás azonban távol állott a szvingkölyköktől. Nem lázadtak fel a rendszer ellen, csupán – mialatt köröskörül bombák hullottak, és csak idő kérdése volt, hogy kit mikor hívnak be katonának – Artie Shaw, Louis Armstrong vagy Benny Goodman zenéjére élveztek egy kicsit az életet. Nem politizáltak, pusztán dacoltak. Csak a Hitlerjugend ellen tiltakoztak kézzel-lábbal: a katonai előkiképzés, a menetlés, a csuklóztatás gyűlöletes volt a szemükben. Sokuknak sikerült is különféle trükkökkel és kifogásokkal kibújnia a HJ-szolgálat alól. De ennek az lett a következménye, hogy gyakran összetűzsésbe kerültek a rettegett HJ-járórokkel. Heinrich Himmler 1940. március 9-én az engedetlen ifjúság kordában tartására kiadta az „ifjúságvédelmi rendőrségi rendeletet”, amelyben minden, tizennyolc év alatti fiatalnak megtiltotta a nyilvános helyeken (vendéglőkben, mozikban, varietében vagy kabaréban) való tartózkodást, valamint az alkoholfogyasztást. Hősi halált tehát már akár tizenhét évesen is halhatott bárki, de szórakozni nem szórakozhatott. Fél évre rá, 1940. szeptember 17-én bevezették az „ifjúsági szolgálati elzárást”, ami azt jelentette, hogy a tizennégy éven aluli fiatalokat akár egy hónapra is bezárhatták, szó szerint kenyéren és vízen tartva

*„Ki kell ven-
ni a gyerekek
nevelését a
szülők kezé-
ből...” Gye-
rek vidékre
küldése a
Ruhr-vidéki
Wuppertal-
ból – el
a szülőktől,
táborokba*

Schirach, ezeket a gyerekeket evakuálnunk kell a veszélyeztetett városokból.

Adolf Hitler, 1940

„A Führer rendeletére nem evakuálásról, hanem a városi ifjúság vidékre küldéséről kell beszélni.”

*Bormann egy körleveléből a KLV-program, a gyerekek vidékre küldése
kapcsán, 1940. szeptember 27.*

Kétségtelenül sok mindenből megkímélt bennünket a sors... Jómagam azonban szörnyű, rendkívül szörnyű időszakként éltem meg azokat az éveket, és nem kívánom egyetlen utánam jövő nemzedéknak sem.

Mildred Scheel, 1932–1985

„Ma mindenütt veszélyben vannak a gyerekek... Átéltük együtt a katasztrófát városunkban, és semmiképpen nem válunk el a gyermekeinktől. Ha meg kell halunk, a gyerekeink se éljenek túl bennünket.”

Részlet egy hamburgi általános iskola igazgatójának frásából, amelyben kipellengéri a szülők ellenkezését a KLV-programmal szemben

Valójában valószínűleg az volt a cél, hogy utánpótlást neveljenek ki a rendszermek.

Wigand Kusitzky, született 1930-ban

*„Az ifjúság
hívő nemze-
tiszocialista
közösséggé
formáló-
dott...”
KLV-prog-
ram végre-
hajtása Wup-
pertalban*

őket. A rendelet betartását a rendőrség és a HJ járórszolgálata ellenőrizte.

Egy, Schirach és Heinrich Himmler SS birodalmi vezető közötti, 1938-ban kötött megállapodás értelmében ezt a különleges HJ-alakulatot szoros szálak fűzték az SS-hez. A rendőrség és Himmler halálfejesei utánpótlásának tekintették. Persze szigorúan rasszista szempontok szerint válogatták össze a tagjait, s nem egy közülük SS-őr lett valamelyik koncentrációs táborban.

A HJ járórszolgálata a háború éveiben a légvédelem és a tűzoltóság bizonyos feladatait is ellátta. Ugyanakkor szorosan együttműködött a rendőrséggel, a Gestapóval és az SD-vel, a Biztonsági Szolgállal, és egyre inkább a Hitlerjugend spicli szervévé alakult át. A háború utolsó éveiben már azokkal az ifjúsági szervezetekkel szemben is fellépett, melyek a HJ-n kívül jöttek létre.

„Megnézhette magát, akit elkaptak. Áadták a Gestapónak, s azok nem egykönnyen engedtek ki a markukból” (Uwe Storjohann, egykorú szvingkölyök). A szvingkölykök úgy védekeztek, ahogy tudtak. Igaz, többnyire gazdag polgárok elkönyeztetett csemetéi voltak, de akadtak közöttük munkássrákok is. Tőlük pedig nem volt idegen egy kis utcai verekedés. Így azután nemcsak szvingkölyökök tüntek el a Gestapo kihallgató-pincéiben, hanem HJ-járőrök is az Alster fenekén.

Ha a szvingkölyköket elkapották, elvették a kedvüket a táncolástól. A fuhlsbütteli Gestapo-fogda igen rossz hírűnek számított a dacoskodók között. „A szokásos Gestapo-módszerekkel kínozták őket: kiverték a fogukat, hüvelykszorítót tettek rájuk, égő cigarettagyűrűt nyomtak el a bőrükön. Nyomorultul néztek ki, amikor kiszabadultak” (Uwe Storjohann). „Ha egy diktatúrának szüksége van a fiatalokra a háborújához, az ilyen szvingre táncolókkal nem tud mit kezdeni. Azonkívül féltek is, hogy azok a Hitler-fiúk, akik másképp akartak elni, és ki akarták vonni magukat a gleichschaltolás alól, átállnak közéjük. A náci rezsim persze ellenállást szimatolt, és minden eszközzel meg akarta akadályozni, hogy a lappangó kör tovább terjedjen” (Günter Discher, szintén egykorú szvingkölyök).

Jó ürügy volt a szvingesek letartóztatására egyebek közt

az, hogy hallgatták a BBC-t, és ezzel „rádiózási bűntettet” követték el. De börtönbe kerülhettek hazaárulás előkészítésének vágjával az „állam és a párt ellen elkövetett, alattomos támadások elleni törvény” alapján, 1934-től pedig a „védőőrizeti” parancsok juttatták börtönbe vagy táborba a fiatalokat. Az ifjúság büntethetőségi korhatárát a háború éveiben leszálították, és ezzel megkönnyítették a nép kártevőinek belyegzett fiatalok fegyházbüntetésre vagy akár halára ítélesét.

Most már az ártalmatlan szvinges ifjúsággal is le akartak számolni. Axmann javaslatára Heinrich Himmler 1942. január 26-án utasította Reinhard Heydrichet, a Biztonsági Szolgálat vezetőjét, hogy zárassa koncentrációs táborba a szvingeseket. „Csak akkor kerülhetjük el ennek a veszedelmes anglofil irányzatnak az elharapódzását, ha kemény kézzel nyúlunk a problémához – most, amikor Németország a létéért küzd.” A szvingkölyköket letartóztatta a Gestapo, büntetőalakulatokban a frontra kerültek, vagy a rendőrség, a Gestapo vagy a HJ mindenféle bírói ítélet nélkül elküldhette őket az 1940-ben alapított moringeni ifjúságvédelmi lágerbe. Günter Dischert is letartóztatta és kihallgatta a Gestapo. És amikor dacos naivsággal közölte, hogy „azért nem léptem be a HJ-be, mert szabad ember akarok maradni”, azonnal koncentrációs táborba küldték. A tánc a vulkán tetején hirtelen véget ért. „Tudtam, hogy vannak ilyen táborok, de hogy ott meghalnak és éheznek, azt 1939-ben még nem tudtuk.”

Éhezés, verés, kényszermunka, betegség és megaláztatás – ez várt Günter Discherre Moringenben. „Aki elmegy a moringeni temetőbe, láthatja, hogy százötven fiatalt kapott el ott az SS, akik mind végelgyengülésben haltak meg.” 1944 júliusáig 1386 fiú sínylelődött Moringenben, részben állítólagos köztörvényes bűnözők, részben politikai elítélték.

Más német nagyvárosokban is alakultak ilyen „vad” fiatalokból álló csoportok meg bandák: Lipcsében Meutennek, Bécsben Schlurfennek, Münchenben Blasennek nevezték magukat. A közös az volt bennük, hogy nem akarták alávetni magukat a Hitlerjugendben uralkodó vakfegyelemnek, s szabados életvitre törekedtek. Olyan neveket adtak maguknak, mint Vö-

rös X, Navajók és a Havasigypár-kalózok. Utóbbiak onnan kapták nevüket – amely hamarosan minden HJ-ellenes banda gyűjtőfogalma lett –, hogy ezt a kedves kis alpesi virágot hímezették zakójuk hajtókája alá. Sokféleképp töltötték az idejüket: voltak, aikik ártalmatlan, táncos ötörai teákat rendeztek, mások – például a halbstarkék (suhancok) – az utcákon garázdálkodtak az elsötéítések idején. Engesztelhetetlenül üldözték őket, bár korántsem jelentettek akkora veszélyt a rezsimre, amekkorát tulajdonítottak nekik. A diktatúra, a terror oda vezetett, hogy közönséges bűnözök a politika felé fordultak, s politikailag aktív emberek a bűnözés útjára léptek. Aki bármi módon eltért a közös irányvonaltól, azt „bomlasztónak”, „kultúrbolseviknak”, „nápelenesnek” kiáltották ki. De már az is „züllöttnek” számított, aki nem hagyta magát behálózni a Hitlerjugend által.

A szövetségi ifjúságnak, amelyet Schirach annak idején szétvert és beterelt a HJ aklába, fennmaradt egy-egy töredék csoportja, de ezeket is kíméletlenül üldözték. A HJ feljelentésére letartóztatták például Robert Oelbermannt, a Nerothi Vándormadarak egyik alapító tagját, s többé nem láthatta viaszont a családját: ötévi dachaui fogás után meghalt. Helmuth Hirscht, a d.j.11. mozgalom tagját kivégezték, a mozgalom vezetője, Eberhard Köbel, alias Tusk viszont megszökött a Gestapo fogáságából, s külföldre menekült.

A Szocialista Munkásifjúságnak, a betiltott szociáldemokrata párt ifjúsági tagozatának, valamint a kommunista fiataloknak földalatti tevékenysége elsősorban politikai formát öltött. Röplapokat osztogattak, náciellenes jelzavakat festettek a falakra, támogatták a letartóztatottak szükséget szenvendő csalátagjait. Mozgalmuk azonban nem szélesedhetett ki, mivel szervezeteiket Hitler hatalomra kerülése után túlnyomórészt szétverték. Ebben az időben már sokezernyi fiatal szocialistát és kommunistát tartottak fogva a koncentrációs táborokban és a börtönökben.

Kereszteny fiatalok is szembeszálltak a rezsimmel. 1942-ben egy müncheni katolikus iparitanuló-csoport ellen indítottak hazaárulási pert. A csoport vezetőjét, a tizenhét éves Walter

Sztálingrád volt az első igazi vereség, és tudatában voltunk annak, hogy elkövetkezett a most vagy soha, el fog dölni a háború sorsa, és most az a cél, hogy elkerüljük a további vereségeket, s ebben nekünk is segítenünk kell.

Paul Kehlenbeck, született 1926-ban

A háború szörnyű, de még szörnyűbb, ha olyan fiatalon kell megismernie az embernek.

Peter Boenisch, született 1927-ben

A legjobb fiatalokkal háborút viselni, mivel nincs fantáziájuk. Abban reménykednek, hogy kitűnnek a többiek közül, és félnek attól, hogy kudarcot vallanak.

Manfred Rommel, született 1928

„Egyre csak azt gondoltam: nem akarok meghalni...”
Fiatal német katonák
Sztálingrád alatt

Klingenbecket 1943-ban München-Stadelheimben kivégezték. Helmuth Hübener épp csak betöltötte tizenhetedik életévét, amikor 1942. október 27-én lefejezték. Mormon volt, tehát az Utolsó Napok Szentjeinek Jézus Krisztus Egyházához tartozott, és saját tervezésű, náci- és háborúellenes röplapokat osztogatott.

A katolikus és a szövetségi ifjúsági mozgalmakból nőtt ki a Scholl testvérek vezette Fehér Rózsa ellenállási mozgalom is. Röplapokkal és falfeliratokkal akarták mozgósítani az egyetemi ifjúságot a diktatúra ellen. A csoport tagjait aznap tartóztatták le Münchenben, amikor Goebbels a totális háborúról szónokolt a berlini Sportpalotában. Roland Freisler, a hírhedt vörbíró halálos ítéletet mondott ki rájuk, s 1943. február 22-én Sophie Scholl, Hans Scholl, Christoph Probst és Alexander Schmorell életét adta a jövő Németországáért.

„Figyelmeztetésképpen” és „elijesztésül” pedig 1944. november 10-én Köln-Ehrenfeldben hat, 16–18 éves fiút akasztott fel a Gestapo tárgyalás és ítélet nélkül. Holttesteiket csaknem egész nap lógni hagyták a bitófán. A tizenhat éves tetőfedőtanonc, Bartholomäus Schink is közöttük volt. A fiúk a kölni Havasigyopár-kalózok közé tartoztak, és épp csak megkezdték diktatúraellenes tevékenységüket: szökött kényszermunkásokat és katonaszökevényeket rejtegettek, merényleteket követtek el a Gestapo és a náci funkcionáriusgárda tagjai ellen. A háború évei alatt összesen százhavankét, 16 és 25 év közötti fiatalt végeztek ki, mert szembeszálltak a Hitler-rezsimmel, annak bűnös háborús politikájával. Ez a politika azonban önmagában, a rezsim ellenzői nélkül is elegendő volt ahhoz, hogy lesöpörje az „ezeréves birodalmat” a történelem színpadáról.

„Minden idők legnagyobb hadvezérének” diadalmas győzelmei mára a múlt homályába vesztek. 1942 vége és 1943 eleje között Hitler 6. hadserege lassan és gyötrelmesen elvérzett Sztálingrádnál. A Volga menti város elfoglalása szinte rögeszméjévé vált Hitlernek. Nem is annyira stratégiai jelentősége, mint inkább – a neve miatt. Sztálingrád bevételével akarta

megadni jelképesen a kegyelemdőfést halálos ellenségének: „megfosztani a kommunizmust szent helyétől”.

A csata azonban Sztálin bukása helyett a német katasztrófa mene, tekeli lett keleten. A kétsége besett küzdelem hetvenöt napon át tartott. Hiába kérték táborskai, Hitler nem engedélyezte a kitörési kísérletet a katlanból. „Harcoljanak az utolsó töltényig!” – adta ki a parancsot hajthatatlan fanatizmussal. A Vörös Hadsereg harapófogóba zárta a németeket. Csapdába kerültek – és nyomorultul odavesztek. Vagy sebektől, vagy a hidegtől, vagy az éhségtől pusztultak el. 1943 januárjában száznyolcvanezer katona esett el a keleti fronton. A háromszázezer német katonából, akik novemberben bennszorultak a katlanban, kilencvenezer került orosz fogásigba, s csak hatezer tért közülük haza.

Hitler egykori híveit, akik annak idején hősi elszántságot és áldozatkészséget mutatva vonultak a frontra, a halál közeléde kijózanította. Egy fiatal tiszt elkeseredetten írta haza Sztálingrád alól: „Még huszonhat lövedéke van az ütegmenek. Ez minden, többet már nem kapunk. Ülök egy pincében, bútorokat tüzelek el, néhány hete roppantul örültem a váll-lapomnak, veletek ordítottam a Heil Hitler, és most itt fogok felfordulni, vagy visznek Szibériába. És ami a legrosszabb: most már tudom, hogy az egésznek semmi értelme nem volt, s ettől fejembe szökik a vér.”

Mások az utolsó pillanatig illúziókat kergettek: „Számonra a néppé válás, az eddigi történelem lezárása az értelme ennek a harcnak. És ilyen körülmények között valóban minden áldozat helyével való. Nekem a népem a földi törvény, érte követtem a mindenható utasításait.” Ezek a fiatalemberek azért haltak meg, mert Hitler így akarta. Számára a fiúk csak őrült eszméi valóra váltásának eszközei voltak. És ha nem tudta a győzelem jegyében harcba küldeni őket – hát harcba küldte őket a közeledő vég jegyében.

1943 januárjában Franklin Delano Roosevelt, az Egyesült Államok elnöke és Winston Churchill angol miniszterelnök Németország feltétel nélküli kapitulálását követelte Casablancaban. A propaganda azt kezdte terjeszteni, hogy a szövetsé-

geseknek nemcsak a Harmadik Birodalom legyőzése a céljuk, hanem Németország, a németek elpusztítása is. „A falaink ledőlhetnek, de a szívünk nem török meg!” – hangzott a jelszó, harc a keserű végig. „Az ifjúság tudja, hogy minden hidat felégettünk magunk mögött – nyilatkoztatta ki Axmann –, és azt is tudja, hogy a nép és az ifjúság a Führerben való bizalom és hit jegyében csak egy jelszót ismerhet: Előre!”

Axmann birodalmi ifjúsági vezető már 1942 óta egy vezéri parancson dolgozott, amely a német ifjúság háborús bevetését célozta, hogy „egységesen szabjuk meg azokat a feladatokat, amelyeket a háborús bevetés során az egész német ifjúságnak egyre fokozatabban kell teljesítenie”. Axmann Schirach nyomdokába lépett, amikor a háborúban ki akarta terjeszteni a HJ igényét az egész ifjúság nevelésére, hogy a versenytársak kizárássával egyedül a HJ dönthessen a fiatalok bevetéséről.

Két éven át huzakodott a nevelésügyi miniszterrel, a munkaügyi miniszterrel, a belügyminiszterrel, a légiőrővel, a haditengerészettel, a RAD-dal (Birodalmi Munkaszolgálat), valamint a Fegyverkezési és Hadiipari Minisztériummal, amelyek valamennyien igényt tartottak volna a fiatalokra, a fiatalok munkaerejére. Az az 1943. december 2-án kelt rendelet, amelyet Göring, Lammers, Keitel és Bormann írt alá, kompromisszum volt, s Axmann vereségeként könyvelte el. Nem minden alap nélkül: a rendelet alaposan megnyirbálta a birodalmi ifjúsági vezetőség jogait, a korábbinál kisebb hatalmat hagyva neki. Kivették a HJ kezéből a légvédelmi és a haditengerészeti kisegítő szolgálatosokat, a munkaszolgálatra, a Wehrmachtba vagy a fegyveres SS-be idő előtt bevonulókat. Végül az ifjúság kisegítő szolgálatra való tömeges behívásával is jócskán gyengítették a HJ befolyását. A birodalmi ifjúsági vezető szerepe arra korlátozódott, hogy költséget nem kímélve fiatalokat toborozzon azokra a bevetésekre, amelyek fölött már rég elvesztette az ellenőrzését.

Schirach az ifjúságot afféle „állam az államban” elven akarta nevelni – de ez a terve szánalmasan megbukott. A háborúban mindenki erre a „pompás” ifjúságra fájt a fogá, amelyet a birodalmi ifjúsági vezető amúgy is épp erre a cérla képezett ki. A háború negyedik évében a *Junges Deutschland*,

Tizennégy hónap kisegítő légvédelmi szolgálat után már harcedzett vétéranoknak tekintettük magunkat. Elszállt minden lelkesedésünk, és csak arra vártunk, hogy véget érjen a háború.

Manfred Rommel, született 1928-ban

Csak ültünk a légvédelmi löveg mellett, és lőttünk, ez volt az ifjúságunk. Volt persze sok más is, mint például bajtársiasság, amelyet talán jobban megtapasztalhattunk másoknál, meg hogy tudtuk, mi is rejlik a felszín alatt. Teljesen nem tudom elítélni azt az időszakot, hiszen hozzáartozik az életemhez.

Joachim Redlin, született 1928-ban

A háború alatt mi itthon tartottuk a frontot. Arra gondoltunk, hogy a katonáink a fronton harcolnak, és mi velük egyenlők akartunk lenni.

Friedhelm Busse, született 1929-ben

„Utolsó lehetőségként gyerekeket vonultattak be...”
Légvédelmi segédszolgálatosok bevetésén

a birodalmi ifjúsági vezetőség hivatalos szócsöve a következőképp jellemezte ezt az ifjúságot: „annak az ellenségnak lát-tán, amely megsemmisítést és kiirtást ígért ennek az ifjúság-nak, a fiúk és a lányok meg fogják köszönni a Führernek, hogy a háború elkerülhetetlen nélkülözései közepette sem let-tek nyápicok és henyék, hanem kora gyermekkoruktól fogva acélosodhattak, tökéletesíthették testüket és szellemüket.” Hamarosan eljött az ideje, hogy ez az „acélos ifjúság” a háborúban is bizonyítson.

A sztálingrádi katasztrófával 1943 februárjában az ifjúság hadi célokra való mozgósítása is fordulóponthoz érkezett. Hitler az utolsó erőtartalékok mozgósítását követelte, a pimpfektől az aggokig. És a fanatikus, ördögi ékesszólású, háborús gyűjtogató Goebbelsnek sikerült a berlini Sportpalotában összegyűlt hallgatóságot a végső harcra mozgósítania. „Hisztek a Führerrel és velünk együtt a német nép végső és totális győzelmében? – kérdezte elcsukló hangon. – Elszántátok-e magatokat, hogy a Führert követve, akár a legnehezebb nélkülözéseket is vállalva, kiharcoljátok a győzelmet? Akarjátok-e a totális háborút? Akarjátok-e akkor is, ha az még sokkal totálisabb és kíméletlenebb lesz, mint ahogy azt ma egyáltalán el tudjuk képzelni? Erősebb, rendíthetetlenebb-e bizalmatok a Führerben ma, mint valaha?” Válaszként a lelkesedés hulláma sőpört végig az utolsó helyig megtelt Sportpalotán. A tömeg őrjöngött. Az emberek szinte eksztázisban ugráltak fel a helyükön, és minden ördögien hangzatos kérdésre harsány igennel válaszoltak.

Goebbels másnap reggel boldogan írta a naplójába: „Az emberek őrjöngtek. Olyan állapotba hoztam a hallgatóságot, amely általános lelki mozgósítással ért fel. A gyűlés vége teljes zűrzavarba veszett, a hangulat forrpontjára ért. A nép mindenre kész, minden feláldozni a háborúért és a győzelemért. Remélem, nem pusztába kiáltott szó marad, amit a végén mondtam: akkor hát, nép, kelj fel, és vihar, törj ki!”

Hitler álma a német élettér keleti kiterjesztéséről – legalábbis a katonák számára – megvalósult. Német katonák álltak az Északi-foktól Észak-Afrikáig, az Atlanti-óceántól a hó-

földet orosz síkságokig. A háború azonban már a hártrájban is rég érezte a hatását. A légvédelmi ütegek már honi városokat, repülőtereket, ipari létesítményeket és hadiüzemeket védtek a szövetségesek bombázóival szemben. Az „ember-anyag”-tartalék már csaknem kimerült, amikor Göringnek, a Luftwaffe főparancsnokának az az ötlete támadt, hogy az 1926-ban és 1927-ben született diákokat is behívhatnák a légvédelemhez. Száz diák bizonyára felérne hetven katonával, vélte. A haditengerészeti lelkesedett az ötletért, annál is inkább, mert a saját légvédelmi ágyúi mellé is szeretett volna fiatalokat állítani. Bormann, Hitler szürke eminenciája tiltakozott: az ellenséges propaganda kihasználhatná ezt, azzal érvelhetnék, hogy Németország erői annyira kimerültek, hogy most már „végső megoldásként a gyerekeket vonultatja be”. De Göring elképzelése Hitlernek is tetszett. És 1943. január 22-én meghozták a rendeletet a „német ifjúság légvédelmi kisegítő szolgálatáról”. Ez az eddigi legsúlyosabb beavatkozás volt a HJ vezetőségének hatáskörébe. A légvédelmi és haditengerészeti kisegítő szolgálatosok behívásával kezdődött el az a folyamat, melynek során egyre több kiskorú hívtak be közvetlen katonai feladataikra a Wehrmachtba vagy a fegyveres SS-be. A háború végéig mintegy kétszázezer gyereket köteleztek légvédelmi szolgálatra.

Törvényi alapot mindenre az a kisegítő szolgálatról szóló rendelet adott, amely 1938 óta egy íróasztal mélyén hevert, de most a háborúban leverték róla a port. Göring ugyan hangsúlyozta, hogy „a légvédelmi kisegítő szolgálatosokat jogi értelemben nem tekintjük katonáknak, a hadi kisegítő szolgálat idején is diákok maradnak”. A birodalmi ifjúsági vezetőség is ragaszkodott ahoz, hogy a segédszemélyzet megkapja a (HJ) kiegészítő minősítést, a Repülő-HJ egyenruháját viselje, és kimenő esetén HJ-karszalagot tehessen föl. Esküükben megfogadták, hogy kötelességüket „hűségesen és engedelmesen, bátran és bevetésre készen” teljesítik, „ahogyan az egy Hitlerfiúhoz illik”!

Oldalszámra nyomtatták a tájékoztatókat arról, hogy milyen világnézeti nevelésben, testgyakorlatoztatásban és hadi oktatásban kell részesíteni a légvédelmi kisegítő szolgálatoso-

kat a hadi szolgálatuk mellett. Gyakorlatilag a HJ-nek már alig volt befolyása a légyédelemre. Az az oktatás, amelyet a nevelésügyi miniszter tett kötelezővé, leggyakrabban szintén elmaradt. Alapjában véve Hitler környezetében is mindenki tudta, hogy ezek a fiúk a diktátor legfiatalabb katonái. Schirach szerint „ők verték a hidat a hazafias próbák és a valódi háborús bevetés között”. Göring azt hangsúlyozta: „A fiatal emberek büszkék arra, hogy – bár még nincsenek hadköteles korban – már is bevetik őket a hadsereg soraiban a német győzelm érdekében. Feljebbvalóknak pedig az a kötelességük, hogy ezt a büszkeséget elmélyítsék bennük, a katonaélet iránti elragadtatásukat ébren tartsák és örömmé fokozzák.”

Sok fiúnak nem is volt szüksége biztatásra. A náci nevelés gyümölcse beérett: „Ujjongásban törtünk ki, amikor megkaptuk a behívót, annyira öröltünk neki. A némettanárunk meg, aki velé éppen óránk volt, ujjával a homlokára mutatott, és azt kiáltotta: idióták!” (Lothar Gulich)

Paul Kehlenbeck, aki Hamburgban volt légyédelmis, úgy érezte, hogy nagy hasznát veszik: „A sztálingrádi volt az első nagy vereség, amelyről a nép is tudomást szerzett. Mi is tudtuk, hogy ezzel élethalálharc kezdődött el, és mi is szerettünk volna részt venni benne.”

A szolgálat négyhetes alapkiképzéssel kezdődött. A kiképzők általában az egység altisztjei voltak. A szokásos terepgyakorlatok és csuklóztatás után a gyerekek megtanulták a légyédelmi fényszórók és a lövegek használatát. A rádiós bemérőszközök és a lőelemképzők mellett teljesítettek feladatot mint töltő vagy irányító tüzérek, ők kezelték a gyújtásbeállítót, vagy muníciófelelősként akár negyvenhat kilós gránátokat is cipeltek. Ott álltak a 88–128 mm-es nehéz és a 20 mm-es könnyű légyédelmi ágyúk mellett is. „A löveg elnevezését holtom napjáig nem felejtem el. Rendesen be kellett magolnunk. Volt olyan, hogy valamelyik altiszt éjszaka őrjáratozott, lerántotta rólam a takarót, és rám ordított: Milyen lövegre képeznek ki? Én meg morogva daráltam: a 105 mm-es SKC32NL, a 88 mm-es MPLC30D” (Lothar Gulich).

A kiképzés után a lőállás következett. „Huszonnégy fiúval

Fiatal embereknek remekül lehet parancsot osztani, ha egyidejűleg felértékelik őket, és bőkolnak nekik.

Manfred Rommel, született 1928-ban

Reggeltől estig gürcöltünk, akár a rabszolgák. Összeszorítottuk a fogunkat, és robotoltunk.

Theo Nicolai, született 1928-ban

„A harcot végig kell harcolnunk...” Guderian vezérezredes (középen) beszél a sáncot ásó HJ-tagoknak, jobbra Artur Axmann bírodalmi ifjúsági vezető

voltunk egy barakkban, emeletes ágyakban aludtunk, és ugyanazt az egyenruhát hordtuk, mint az újoncok. De persze sokunkra – rám is – nagy volt. A hosszú jágeralsó fölér a hónom aljáig, az ing meg lelőgött a térdemig" (Joachim Eller, akkor tizenhat éves).

Sok fiú azonban úgy érezte, hogy beteljesült régi álma: katona lehet. A náci propaganda elérte a hatását. Legtöbbjük megalázónak tartotta, hogy hordania kellett a HJ-karszalagot. Nem akartak már Hitler-fiúk lenni, hanem – ha már egyszer nap mint nap kockára teszik az életüket a lövegek mellett – teljes jogú katonák. Amikor kimenőt kaptak, azonnal leszedték a karszalagot, az utolsó, hazug jelét annak, hogy az állam még gyermeknek tartja őket.

A tűzvonalban azután a háború teljes valójában megmutatkozott Hitler gyermekkatonái előtt. Különösen az olyan nagyvárosokban, mint Berlin, ahol ipari létesítmények és repülőterek védelmére rendelték ki őket, s ahol állandó készültségen várta az ellenséges bombatámadásokat. „Először, tizenhat évesen, egy 20 mm-es, négycsövű légvédelmi gépágyúhoz osztottak be a Siemens Schuckert tetején. Az elég kellemetlen volt. Akkor már kezdtem sejteni, hogy a háború nem az az acélfürdő, ahol a német férfinak edződni kellene. Akkor volt életemben először halálfelelmem" (Klaus Bölling, volt légvédelmi kisegítő szolgálatos Berlinben).

Peter Boenisch ezt szintén Berlinben élte át, s nagy megrázkodtatás volt számára is a tűzkeresztség: „Egy fényszórós szakasznál szolgáltam, s elmés hadicselt találtunk ki, amelyet »halotti lepelnek« neveztünk el. Megfordítottuk a fényszórót, és kivettük belőle a tükröt. Így a fény nem egy pászmában, hanem széles sugárban tört fel a felhőkre. Ez a német vadászrepülőknek kedvezett, mert így jobban észrevették a megvilágított felhőtakaróban közelgő ellenséges bombázórajt. Persze nekünk, akik lent voltunk, már kínosabb volt, mert kitűnő célpontot nyújtottunk. Kaptuk is felülről az áldást, szünet nélkül robbantak körülöttünk a lövedékek. A gyerekek közül sokan – hiszen gyerekek voltunk még, alig tizenöt évesek – idegösszeomlást kaptak, taknyuk-nyáluk egybefolyt, úgy bőgtek. Nem is tudom, hányan haltak meg ezekben a légitámadásokban.”

Hitler gyerekkatonái olyan fiúk voltak, akiktől elvárták, hogy egyik napról a másikra férfivá váljanak. A támadások szüneteiben visszavedlettek diákokká, borsot törtek tanáraik orra alá, fej vagy írást játszottak, amíg újra fel nem sivítottak a légvédelmi szirénák, cigaretta helyett extra adag édességet kaptak, éjszaka pedig álomba sírták magukat, mert szerettek volna hazamenni a mamájukhoz. Ha néha meg is volt az az elégtételük, hogy igazi katonának érezhették magukat, meg is kellett halniuk, mint a katonáknak. Axmann egy korabeli nyilatkozatával akaratlanul is elárulta, hogy mennyire semmibe vette az emberi életet: „Akadt olyan légvédelmi szakasz, ahol kisegítők szolgáltak, és amelyet telitalálat ért. Már csak a halottakat tudtuk kitüntetni a bátorságukért. A birodalom fővárosában megéltük azt a megrázó jelenetet, amikor a Vaskereszteket a légvédelmi kisegítő szolgálatosok koporsóra szögezték rá." No igen: kitüntetés a halott gyerekeknek, akik – éppen Axmann meg a hasonszörűek miatt – sohasem tudhatták meg, milyen is az: békében élni.

Van egy hullám verte sziget a Helgolandi-öbölben, amely százötven schleswig-holsteini, keletporosz, sziléziai és pomerániai fiú számára maga volt a pokol a második világháború utolsó napjaiban: Helgoland. A haditengerészet egy bevezetlennek hitt erődöt épített ki rajta, tengeralattjáró-bunkerrel és a legmodernebb rádiólokátor-állomással, amelynek hatótávolsága hatszáz kilométerre terjedt. Tragikus módon a másfél négyzetkilométeres sziget útba esett a Németországba bérpülő és onnan visszatérő szövetséges bombázógepeknek. minden éjszaka riadó volt. A pokol azonban csak három héttel a háború vége előtt szabadult el a kis földdarabon: 1945. április 18-án a britek átfogó támadást intéztek Helgoland ellen, a második világháború egyik legkoncentráltabb támadását. Két órán át záporoztak a szigetre a bombák: összesen ezret dobtak le rá.

Lothar Gulich, a Westklippe légvédelmi üteg kisegítő szolgálatosa: „Ültem az erős nagyítású távcsőnél, és figyelhettem, hogyan nyílik ki a közeledő gépek hasa, és hogyan hullanak a bombák – ránk. Pár perc alatt minden löveget ronccsá lőttek. Az egyik az egész kezelőszemélyzettel együtt alázuhan-

a sziklákon – senki se maradt életben közülük. A parancsnunk elordította magát: meneküljön, aki tud! Lélekszakadva rohanni kezdtem, át a bombatölcséreken, a parancsnoki harcállás felé, már amennyire rohanhattam a körülöttem becsapódó bombák között, s berepültetem egy bombatölcsérbe. Már feküdt benne egy idősebb katona, egy őrmester, aki a végét járta. Tovább akartam szaladni, mert a bombák továbbra is potyogtak. Tudtam, ha elértem a bunkert, ott már nem törtéhet semmi bajom. De a haldokló egyre csak azt hajtotta – sosem fogom elfelejteni –, fiam, maradj velem. Nem sokkal később kiszenevedett. Jó két óra hosszáig, egészen a támadás végéig a holtteste mellett gubbasztottam a bombatölcsében. Amikor kimásztam belőle, körös-körül csak halottakat láttam, mindenki, aki nem tudott elmenekülni, meghalt. Az osztálytársaim legnagyobb része Helgoland szigetén esett el.”

A legtöbb fiút a súlyos veszteségek sem ingatták meg abban a szilárd hitében, hogy hazáját védi az ellenséggel szemben. Arra nem gondoltak, hogy a szövetségeseket Hitler tette az ellenségükkel, amikor támadó háborút indított ellenük. Cselekedeteiket a kötelességérzet, a fegyelem és az engedelmeség, valamint az a jó érzés határozta meg, amellyel egy-egy sikeres támadást jelentettek. Bármily keményen védekeztek is, azzal nem semmisíthették meg az ellenséget, de az összponosított légvédelmi tűzzel éppúgy hozzájárultak a szövetséges támadások elhárításához, mint a vadászrepülők. Az 1943. márciusi, essen bombatámadáskor például 422 angol bombázóból csak 153 érte el kiszemelt célpontját. A „Ruhr-vidékért folytatott csatában” 1943 márciusa és júniusa között 18 506 bombázógépből 872-t lelőttek, s 2126-ot megrongáltak. A Berlin elleni légitámadások során, 1943 augusztusában 176 gépet lőttek le, és 114-et rongáltak meg, ez tizennégy százalékos veszteséget jelentett. Azokat a fiúkat, akik bizonyítani tudták, hogy lelőttek egy gépet, kitüntették.

Hitler olyan szívősnak akarta látni a fiatalokat, mint a bőr, és keménynek, mint a Krupp-acél. A háború minden napjai borszalmai kétségtelenül meg is keményítették a fiúkat, némelyikük olyan közönyösen nézett szembe a halállal, hogy még ma

„Fiatok! Veszélyben a hazai! Barbár ellenség áll a nyugati bánya előtt, és meg meri kockáztatni, hogy ránk támadjan... Az idők parancsa: árkolni, árkolni és még egyszer árkolni!”

A HJ területi vezetőjének napiparancsa a Köln-Aachen körzet fiatal férfilakosságának, 1944. szeptember

Tehervagonokba raktak, majd az Eifelhez vittek, ahol már hallottuk az ágyúdörgést. Kísérteties volt, éjszaka, mikor a hegyek felvillantak a tüzérségi lövedékek fényében. Éreztük, hogy most már mi is benne vagyunk a háborúban, és hát egy kicsit féltünk is.

Klas Ewert Everwyn, született 1930-ban

„A harckocsiárok ásásával fel kell hagyni, mivel semmit sem érnek a rájuk fordított energiához és időhöz képest.”

A Nyugati Főparancsnokság parancsa 1944. december 4-én

„Ha már az atlanti fal nem tart ki...” Hitler-fiúk harckocsiárok ásnak Kelet-Poroszországban

is megborzong, ha visszagondol rá. De jellemző az alábbi történet is, amelyet egy nevét felfedni nem akaró szemtanú mesél el: „Lelőttünk egy Mosquito típusú angol gépet. Azonnal odaszaladtunk, és végignéztük, hogyan leheli ki a lelkét a két pilóta. A gép kormányszerkezetével maguk fognak meg önmagukat. Láttunk mi már akkorra elég szenvedést és kegyetlenséget, láttuk, hogyan halnak meg az emberek. Mindent úgy fogadtunk el, ahogy volt. Merő kíváncsiságból futottunk oda a füstölgő géphez. Érdekkelt bennünket a felszerelése, a fegyverzete, a pilóták ruházata. Úgy kivetkőztünk magunkból, hogy lehúztuk a pilótákról a csizmát és a kezeslábast, s belebújtunk. Egyáltalán nem találtuk ezt akkor, a háborúban visszatasztítónak. Néha éjszaka, az ágyban eszembe jutott ugyan, s azt gondoltam, borzasztó, amit tettünk. De bizonyára azért tudtuk megtenni, mert úgy neveltek bennünket, olyan kiképzést kaptunk.”

Abban az államban, amelyben a gleichschaltolás határozta meg a minden nap életet, ahol a menetlénys volt az egyetlen elfogadott járásmód, és ahol az egyéniség feloldódott az egyenruhás tömeg arctalanságában, a fiúk számára a „Jelen lenni: minden!” jelszó többet jelentett, mint bármely más rendszerben. A nehéz gyakorlatok együttes végigszenvedésénél csak az volt rosszabb, ha kimaradtól belőle. Klaus Bölling ezt a saját bőrén tapasztalhatta meg. Kezdetben ő is olyan Hitler-fiú volt, mint a többiek. Akárcsak társai, ő is a Jungvolkban kezdte, csapatvezetővé lépett elő, példaképeit a tisztekben látta, Hitler születésnapján ő is díszsorfalat állt, és légvédelmi kisegítő szolgálatosként kitüntette magát Berlin védelmében.

És egy nap hirtelen összedőlt a világ. „Apám hazajött, és azt mondta: anyát letartóztatták, és gyűjtőtáborba vitték, te pedig vesd le az egyenruhádat. A napokban el fognak bocsátani, mivel zsidó származásod miatt »hadviselésre méltatlanak« minősítenek.” A fiú addig nem tudta, hogy anyja zsidó származású. Most rá kellett jönnie, hogy kizárolag a származása miatt „nem méltó” többé arra, hogy harcoljon a Führerért. De a rezsim valódi arca csak kiközösítése után mutatkozott meg előtte. „Valóban: két héttel később megkaptam az elbo-

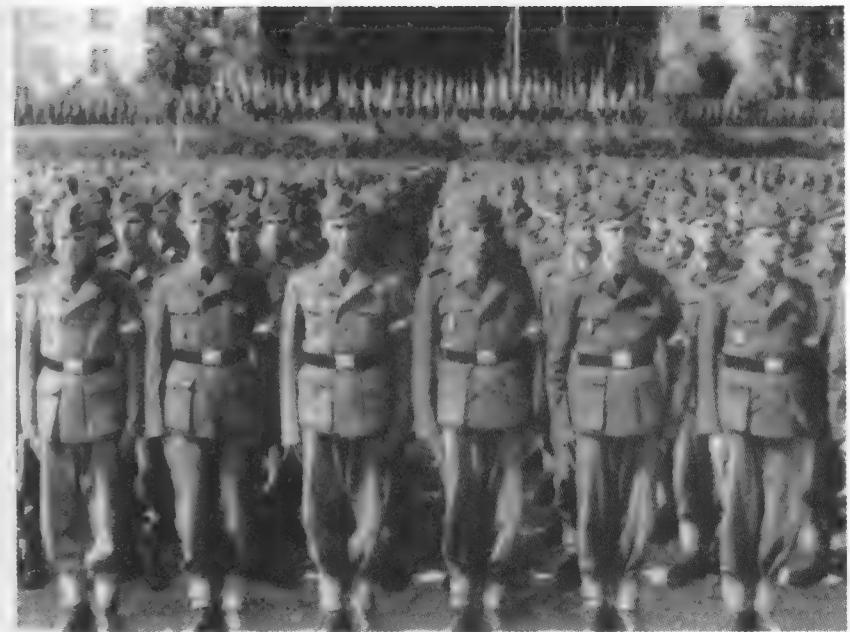
csátó papírjaimat. Előtte még meglátogathattam az anyámát a gyűjtőtáborban, ahonnan Auschwitzba vitték. Oda még a légvédelmi kisegítő szolgálatos egyenruhámban mentem. Szorosan magához ölelt, igen szomorú volt, kétségejtően nézett ki, szinte csontsovány volt, és azonnal sírni kezdett. Hiába akarta visszafojtani a könnyeit, nem sikerült neki, én meg, akinek csak igen homályos fogalmaim voltak arról, hogy attól a pillanattól kezdve valami nagyon gonosz dolog történik az anyám életében, de az enyémben is – én is elbőgtem magam. Nem magamat sirattam már, nem azt, hogy leszakítják a karomról a karszalagot, csakis az anyámat sirattam. Ez volt az a pillanat, amikor – a rendszer lényegéről még mit sem tudva – ösztönösen megéreztem: kitaszítottak, már nem tartozom közéjük.” Klaus Böllingnek le kellett vennie az egyenruhát. Csupán arra találták méltónak, hogy a Todt szervezetben dolgozon a nyugati fal felépítésén, mint „első fokozatú keverék”.

A légvédelmi kisegítő szolgálatosok behívása, azaz a legfiatalabbak bevonása Hitlernek az országot végrömlésbe döntő háborújába csak a kezdet volt. 1943 végére a német hadsereg négymillió-kétszázzerzer katonáját vesztette el. Több mint egymillió-nyolcszázren elestek, hadirokkantak ezrei jelentek meg az utcákon, százezrek tüntek el vagy estek hadifogságba. Az ifjúság számára az önkéntesség a háborús szolgálat egyik formája volt. A voltaképpeni behívóparancsot a törvény szerint a tizenkilencedik életév elérése után küldte ki a Wehrmacht. A valóságban azonban egyre fiatalabbakat hívtak be. 1941–42-ben még csak a tizennyolc éveseket mozgósították, 1943–44-ben már a tizenhét éveseket is. 1945-ben elvétve már tizenhat évesek is kaphattak behívót. 1944-ben a legfiatalabb önkéntesek az 1928-as évjáratból kerültek ki, ők éppen tizenhat évesek voltak.

A tizenhat évesekre erős nyomás nehezedett, hogy önként jelentkezzenek a Wehrmachtba vagy a fegyveres SS-be. Ha Axmann az 1943. évet általában a mozgósítás évének nevezte, akkor 1944-ben a Hitlerjugendet a háborús önkéntesek mozgalmává kellett volna minősítenie. A százhúsz hadi előkészítőtáborban mintegy futószalagon gyártották a Wehrmacht-után-

pótlást. Az SS bizalmatlanul figyelte ezt, mert szívesebben látta volna, ha a fegyveres SS számára nevelik az utánpótlást. A birodalmi ifjúsági vezetőséggel egyetértésben utóbb az SS is felállított magának negyven ilyen kiképzőtábort, ahol a „saját” Hitler-fiúit nevelgethette. Gottlob Berger, az SS Főhivatalának főnöke azonban még így is panaszkodott Himmlernek: „Nem tudtuk elérni a birodalmi ifjúsági vezetőségnél, hogy kizárálag faji szempontból tökéletesen megfelelő fiúkat kapunk.” Az SS szabályos reklámhadjáratokat szervezett, hogy magához édesgesse az ifjú néptársakat, bár azok nem minden egészen önként kötöttek ki Heinrich Himmler „fekete rendjében”. Volt az SS tarsolyában néhány trükk, amellyel lépre csalták őket. Ulrich Krüger volt HJ-egészségügyis egy közönséges tbc-vizsgálatról számol be: „Miután kiléptek a röntgengépből, kaptak egy papírt: »Ezennel tanúsítom, hogy részt vettetem a röntgenvizsgálaton.« Hely, dátum, aláírás. Utána egy vonal alatt, apró betűkkel ez a szöveg állt: »Ezennel kijelentem, hogy önként jelentkezem a fegyveres SS-be.« Hát ez nem lehet igaz, gondoltam, az embereket akaratuk ellenére rákényszerítik valamire, amiről fel sem világosítják őket.” Lothar Schmitz is emlékszik egy olyan SS-toborzó rendezvényre birodalmi munkaszolgálatos korából, amely ugyancsak nem tünt egészen tiszta ügynek: „Söröt adtak, és virslit is. Volt ott minden, amit csak akartunk. Igaz, jelentkezési ürlapokat is dugtak az orrunk alá a fegyveres SS-be. De nem ez volt a baj, hanem az, hogy aki nem mutatott hajlandóságot, annak szentül megígértek, hogy mehet a haditengerészethez vagy a lovassághoz, de lehet írnok is. Ceruzával áthúzták a fegyveres SS-t, és föléje írták a jelentkezők óhaját. De le merném fogadni, hogy tíz perc sem telt el, és már ki is radírozották.”

A fegyveres SS elit alakulatnak számított, de mivel felduzzasztották, és nagy létszámú sereggé alakították át, a háború végére már semmi nem volt belőle a kezdeti idők „zárt rendjé”-ből. Ráadásul az a kétes híre támadt, hogy nemesak fánatikus, hanem egyenesen kíméletlen harcot folytat az ellenséggel. Ezért sokan a fiatalok közül inkább önként jelentkeztek a hadseregebe, ahol tényleg maguk választották meg a fegyvernemet, először rendesen kiképztek őket, és kicsúsztak az SS

A háború hatodik esztendejének kezdetén Adolf Hitler ifjúsága készen áll arra, hogy élete és jövője szabadságáért önfeláldozóan és elszántan harcoljon.

Artur Axmann birodalmi ifjúsági vezető, 1944. szeptember (részlet a Völkischer Beobachterben megjelent cikkéből)

Volt valami ellenérzésünk a fegyveres SS-szel szemben, valahogy éreztük: jobb, ha az égvilágon semmi közünk nincs hozzájuk. Egyáltalán nem tudtunk mindarról, ami később kiderült róluk – de nem tudtunk szabadulni attól a megmagyarázhatatlan, kényelmetlen érzésünkötől.

Günther Adrian, született 1925-ben

Fel kellett sorakoznunk az udvaron, majd odajött egy SS-tiszt, és azt mondta: „Na, most pedig azt várom el tőletek, hogy önként jelentkeztek a fegyveres SS-be. Vagy tán akad itt olyan, aki nem óhajt önként jelentkezni?”

Burkhard Kötlitz, született 1929-ben

„Fanatikussabba vol-tak ná-lunk...”
A fegyveres SS-be önként jelentkezett HJ-tagok

markából. De azt sem mondhatjuk, hogy az SS minden tagját kötéllel fogták. Sok fiú szíve feldobogott arra a gondolatra, hogy az elithez fog tartozni. Albert Bastian például a HJ-től kapta meg a behívóját az alkalmassági vizsgálatra a HJ-járőrszolgálathoz, mégis SS-orvosok vizsgálták meg. „Három-négy férfi ült egy asztalnál, és azt mondta: »Egy ilyen szép magas, erős, egészséges legénynek igazából a fegyveres SS-ben lenne a helye. Nem volna kedved beállni közénk?« Na, erre felágaskodott bennem a becsvágy: »De igen, persze hogy szeretnék az elit csapat tagja lenni!« – válaszoltam, s összecsaptam a bokámat.”

De amikor otthon örömtől ragyogó arccal beszámolt a történetkről, az anyja elszörnyedt: „Először keresztlénezett rajtam, aztán folyni kezdtek a könnyei, s dührohamot kapott: »De hiszen azok mind gonosztek!« Kirohant, becsapta az ajtót, és hallottam, amint kint az udvaron azt kiáltotta: »Hát hiszen ezek még gyerekek, hát ezeknek már semmi se szent?!«”

Albert Bastian anyja elintézte, hogy a fia ne kerüljön a fegyveres SS-be. Másoknak nem volt ilyen szerencséjük.

Artur Axmann kizárálag a Führer kívánságait tartotta tiszteletben. Az ifjúság volt az a csodafejver, amellyel el akarta kápráztni Hitlert. A sztálingrádi vereség után úgy érezte: elérkezett az ő ideje. „Sok háborús esztendő után először kérdeztük meg magunkat: meg lehet-e még nyerni ezt a háborút? Elveszteni nem akartuk. Nem volt szabad letargiába esnünk. Cselekednünk kellett. És éppen a fiatal nemzedéknek, amelynek veszélyben forog a jövője, kell biztatnia és bátorítania bennünket.” A birodalmi ifjúsági vezetőnek hajmeresztő ötlete támadt: állítsanak fel HJ-önkéntesekből egy elit egységet. Perverz ajándékként Hitler születésnapjára. Kurt Meyer, „Páncélos Meyer” így indokolta meg az egység felállításának szükségességét: „A német ifjúság kitartásának és áldozatkézségenek jelképe lehetne.” Az SS-Brigadeführer harminchárom évesen került Fritz Witt halála után a HJ-hadosztály élére, és ezzel ő lett a Wehrmacht legfiatalabb parancsnoka. A háború után kanadai hadifoglyok hidegvérű legyilkoltatásáért katonai bíróság elé állították a szövetségesek.

Hitler örömmel üdvözölte a tervet, hiszen egy újabb katonai egység csak tovább növelte haderejét. Goebbels azonban szkeptikus volt: „Ebből bizonyára arra fognak következtetni, hogy azért fordulunk a fiatalokhoz, mert már nem győzünk emberrel a háborút.” 1943-ban tehát megalakult a 12. SS-páncéloshadosztály, amely a Hitlerjugend nevet vette fel.

„Kemény magját” Adolf Hitler testőrsége, az SS-hadosztály, a Führer elit alakulatának tisztei és altisztei adták. Mivel azonban nem voltak elegen, néhány szakaszvezetőt gyorsan előléptettek századparancsnokká. Azokat a Hitler-fiúkat, akik a hadi előképző táborban kitüntették magukat, három hónapos gyorstalpaló tanfolyamokra küldték a Waffen SS iskolájába, Lauenburgba, majd altisztek lettek a Hitlerjugend-hadosztálynál. Harci tapasztalatuk semmivel sem volt több, mint azoknak, akiknek parancsolniuk kellett. Végül azokat a Wehrmacht-tiszteket szintén a hadosztályhoz irányították, akik HJ-vezetőként is szolgáltak.

Így összesen húszezer „önkéntest” gyűjtötték össze, jórészt egyenesen a hadi előkészítő táborokból. Nem mindegyikük jelentkezett teljesen „önként”, egyiküket-másikukat meg kellett „győzni” – ahogy „Páncélos Meyer” óvatosan megfogalmazta –, de a legtöbb fiú valóban csupa lelkesedés volt. Bernhard Heisig eredetileg a páncélosokhoz jelentkezett. A sorozáson azonban egy SS-tiszttel találta szembe magát. „Csak fél karja volt – és ez nagy hatást tett rám. A tiszt megkérdezte, hogy nem jönnék-e inkább hozzájuk. Mondom: már jelentkeztem. Ugyan már, felelte, épp elég páncélosunk van. Vagy talán valami kifogása van ellenünk? Kifogásom – az nem volt. Ezért azt válaszoltam, miért is ne? Tudtuk, hogy az SS-hadosztályoknak jobb a felszerelésük és az ellátásuk is.”

A fiúk a belgiumi Beverlooban a korabeli viszonyoknál csakugyan sokkal magasabb színvonalú – egy teljes évig tartó – kiképzésben részesültek. De a felszerelésük hiányos volt. A Hitlerjugend-hadosztálynak, amelyet 1943 októberében hivatalosan is átkereszteltek 12. Hitlerjugend SS-páncéloshadosztálynak, eleinte minden össze négy Pz. IV-es és négy Párdug harckocsija volt. A tüzéreknek eleinte meg kellett elégdeniük könnyűtarackokkal és néhány tehergépkocsival. Csak az év

vége felé javult az ellátás, s ekkor kezdtették meg a fiúk a páncéloshadosztályhoz illő gyakorlatokat.

Idővel minden porcikájukat áthatotta a kevélsgég, hogy egy elit alakulat tagjai. Bernhard Heisig kezdetben még berzenkedett a Hitlerjugend-hadosztály elnevezés ellen, mert arra az időre emlékeztette, amikor pimpf volt, de később már büszkén viselte a karszalagot: „Azt gondoltuk, különleges emberek vagyunk, különleges hősök, a Wehrmacht legjobb hadosztálya.” A szövetségesek által „bébihadosztálynak” csúfolt alakulat első parancsnoka a harmincnégy éves SS-Brigadeführer, Fritz Witt volt. A hadosztályt először a nyugati frontron, 1944-ben vetették be – „az utolsó ítélet napján”.

Amikor 1944. június 6-án a felkelő nap első sugarai megvilágították a La Manche csatorna vizét, a horizonton hatalmas hajóraj körvonala rajzolódott ki. A német megfigyelők számára nem lehetett kétséges többé: megkezdődött a szövetségesek partraszállása. Már hajnali háromkor rengett a föld Normandiában: szövetséges bombázócépek és vadászrepülők ontották rá halálos terhüköt. A talaj minden négyzetméterét felszántották a bombák. Az egész partvonallal lángokban állt, minden robbanások rázkódtattak meg. Napkeltekor pedig a flotta legnagyobb kaliberű nehézlövegei vették tűz alá a német állásokat. Négyezer csapatszállító hajót indítottak el Angliaiból, s közülük az elsők reggel fél hétkor érték el a szárazföldet.

A meglepetés tökéletesen sikerült. Hitler az utolsó pillanáig az Anglia és Franciaország közötti legkeskenyebb szakassznál, a Calaisi-szorosnál várta a támadást. A harc már javában tombolt Normandiában, amikor ő még mindig nem szerzett tudomást róla. Iszonyú öldöklés folyt: a németek beton- és acélbunkerek, fedezékek százaiból tüzeltek a szövetséges katonára, akiknek a szögesdrót tekercseken, víz alatti akadályokon és aknamezőkön is keresztül kellett küzdeniük magukat. A németek elkeseredetten védekeztek a nyomasztó túlerővel szemben.

A Hitlerjugend-hadosztálynak azt adták parancsba, hogy szorítsa vissza az amerikaiakat, briteket és kanadaikat. Párizstól északnyugatra jelölték ki a gyülekezőhelyüket, s onnan

indultak a frontra, a százhúszi kilométerre levő Caenba. A szövetségesek vadászbombázói, mint mérges darazsak, már az úton lecsaptak rájuk. A hajókról nehézgránátokkal lötték őket, amelyek a fiúk feje fölött sivítottak el. Elszenvedték első veszteségeiket.

Az igazi tűzkeresztségen csak a következő napokban estek át: füstben, robbanások és lobogó lángok közepette, szétlőtt tankokkal maguk körül. A kanadaiak elleni legelső bevetésükön a „bébihadosztály” katonái huszonnyolc tankot lőttek ki, miközben maguk csak hatot vesztettek. minden talpalatnyi földért, minden faluéről konokul megküzdöttek. Tankokkal, tüzérséggel, sivítő sorozatvetőkkel, páncélöklökkel, tányéranákkal, gépfegyverekkel szállt szembe a hadosztály, nemrítkán ember ember ellen küzdve, sűrű sövények közé rejtőzve vagy lövészgödrökbe ásva be magát. Normandia kedves, zöld tájai tömegsírrá változtak.

A Hitler-fiúk bevetése azonban hiábavalónak bizonyult. A szövetségesek tengeri, szárazföldi és légi fölénnyel szemben ők is tehetetlenek voltak. A magasabb beosztású parancsnokok alapjában véve pontosan tudták, hogy a háborút már csak politikai eszközökkel lehetne megnyerni. A „Páncélos Meyer” már június 16-án jelezte: „A hadosztály veszteségei tetemesek. Előre látható, hogy a hadosztályt meg fogják semmisíteni.” Váltást nem küldtek. A hadosztály csak magára számíthatott. „Caent az utolsó töltényig védeni kell” – szolt a parancs. A 12. Hitlerjugend SS-páncéloshadosztály tehát a helyén maradt, sőt 1944. június 30-án visszafoglalta az angoloktól a stratégiaileg fontos 112-es magaslatot. Végül Kurt Meyer, Hitler határozott parancsa ellenére, súlyos harcok és nagy veszteségek árán július elején visszavonta csapatait az Orne déli partjára. A szövetségesek elfoglalták Caent.

Azt pedig, hogy a Hitler-fiúkat Hitler csak ágyútölteléknek tekintette, Himmler egy levele igen érzékletesen megvilágítja, amelyet 1944. július 21-én írt a birodalmi munkavezetőnek, Konstantin Hierlnek: „Amikor megállapítottuk, hogy az SS Hitlerjugend-páncéloshadosztálya háromszoros erőt vesztett, a Führer megkérdezte, milyen tartalékaim vannak... Közöltettem vele, hogy felveszem a kapcsolatot a birodalmi ifjúsági

vezetővel, hogy több önkéntest bocsásson rendelkezésemre a Hitlerjugend-páncélosok számára. A birodalmi ifjúsági vezető hatezer önkéntest ígért... A Hitlerjugend-páncéloshadosztálynak most már hatezer ember a veszesége, ebből két-ezer halott. Az aggasztó a dologban az, hogy a sebesültek majd egyharmadánál amputálni kellett, mivel a legtöbb sebesülést a tüzérségi tűz és a repülőgépek bombái okozták. Oda kell figyelnünk, nehogy teljesen elvérezzzenek ezek a hadosztályok, mert – és ezt a szót én nagyon ritkán használom – a szó szoros értelmében eldönthetik a háború kimenetelét.”

A fiúk harci szelleme és áldozatkézsége körül hamarosan valóságos mítosz támadt, a gyerekhadostály katonáit Hitler legfanatikusabb harcosaivá magasztosították fel. Mi a legenda, és mi a valóság? Wolfgang Filor, aki a Das Reich SS-páncélos-hadosztálynál szolgált, együtt harcolt a Hitler-fiúkkal: „Amikor először megpillantottuk őket, az jutott eszünkbe: te atya-úristen, most már a gyerekeket is idehozzák? Egyszer ki akartam lőni egy amerikai páncélost Saint-Lô mellett az országúton. Rémületemre egy Hitler-fiú hirtelen felemezítette a nála lévő páncélöklöt, s én már nem lőhettem. A gyerek a páncélos-sal együtt a levegőbe repült. A tank alá mászott, s alulról fúrta át azt a páncélököl. Hát ilyenek voltak ezek a fiúk.”

Bernhard Heisig csak a düh és a gyász vegyes érzésével tud visszagondolni a hadosztályra: „A veszeségeket részben annak bizonyoságául könyveltük el, hogy milyen kemények is vagyunk, milyen veszedelmes helyeken is vetnek be minket. Teljesen torz felfogás volt ez!” Nem gondolja tehát sem magáról, sem a bajtársairól, hogy fanatikus harcosok lettek volna. „Félig gyerekek voltunk még, s abba rángathattak bele, amibe akartak. Beleugrottunk a kútba, ha a többi is beleugrott. Úgy viselkedtünk, mint a birkák. Elhittük, hogy nekünk nem kell gondolkodnunk.”

Wolfgang Filor sem dicsőséges hősöknek látja a fiúkat, akiket pedig az SS veteránszervezeti a mai napig nem győznek ünnepelni: „Nagyobb »hősök« voltak, mint mi: kevesebb volt a tapasztalatuk, és butábbak voltak. Aki megjárta a frontot, tudja, milyenek a halottak, aki már megsebesült, tudja,

Ha önként jelentkezett az ember, nem kellett munkaszolgálatra mennie, amihez a legcsekélyebb kedvem se volt. Ezért hát önkéntesnek jelentkeztem a páncélosokhoz.

Bernhard Heisig, született 1925-ben

Azt olvasom: „Tigris tank”. Gyerünk oda! Mielőbb magas kitüntetést akartam szerezni – mindenkor erről álmodoztam. Este odaálltam a szüleim elő, és azt mondta: jelentkezem önként a HJ-hadosztályba.

Günther Adrian, született 1925-ben

Nem, korántsem elvakult, csak lelkes voltam. Mérhetetlenül lelkes. Már tudom, nemcsak szemellenzős voltam, hanem a fülemet is bedugaszoltam, és egyáltalán nem volt a helyén a szívem.

Werner Gottschau, született 1922-ben

„Németországnak megvan a titkos fegyvere: az ifjúság...”
A Hitlerjugend SS-páncéloshadosztály fiataljai Franciaországban

milyen is az. Engem ötször találtak el: ötödszörre már nem akartam visszamenni a páncélosokhoz. Tudja, néha átnedvesedett a nadrágom. Mivel féltem, felismertem a veszélyes helyzeteket, amelyeket a Hitlerjugend-hadosztály tagjai semmibe vettek. Bátran mentek a halálba, mert meg se fordult a fejükben, hogy őket is utolérheti.”

Ezeket a gyerekeket erre a háborúra készítették fel, s a hőskultusz jegyében nevelték. A normandiai csatamező az áldozati oltárukká vált. A Hitlerjugend-hadosztály egy hónap alatt elveszítette katonái egy negyedét. Tankjaik és páncélozott járműveik fele odaveszett. Júliusban fellélegezhettek ugyan egy kicsit, de már hat nap múlva újra mehettek vissza a tűzvonalba, amikor Maltot és Vendes között összeomlással fenyegetett a front. A 12. Hitlerjugend SS-páncéloshadosztály története a falaise-i katlanban ért véget, vörözőnben és könnytengerben, miután több ezer német katona számára kiharcolta a kitörés lehetőségét. Hét nap alatt ezer embert vesztett. Bár csak Sztálingrád után állították fel, átéltette a maga Sztálingrádját ezen a fronton is. Amikor 1944 őszén a HJ-hadosztály visszavonulva elérte a német földet, felére csökkent a létszáma. És még csak nem is a legfiatalabbak voltak azoknak a gyermekkatonáknak sorában, akiket a háború poklában ágyútölteléknak használtak fel.

Minél világosabban kirajzolódott a közelgő vég képe, a rezsim annál kétségebbe fordult a legkisebbek felé. Amikor a hadiipar nem tudta követni a kétfrontos háború igényeit, 1944 őszétől kezdve százezreket, mindenekelőtt lányokat mozgósítottak különféle kisegítő feladatokra. A tizenhat éveseknek hatvanórás munkahetet írtak elő törvényben. A propaganda valamennyi hűjét megzengették, hogy gyermekmunkásokat toborozzanak a hadiipar számára. A *Junge Adler* (Fiatal sasok) című filmet 1944-ben minden iskolai osztálynak és minden HJ-egységnek levetítették. A film inasokról szólt, akik önként vállaltak éjszakai pótmutásokat, hogy teljesíthessék a tervet.

A Harmadik Birodalom utolsó időszakában hatmillió fiatalkorú dolgozott az iparban és a mezőgazdaságban, nagy részük a hadiipari üzemekben. A német hadigazdaság működése – és

a háború további folytatása szempontjából – munkájuk éppolyan fontos volt, mint a hét és fél millió „idegen munkás” és hadifogolyé.

A front vészes sebességgel közeledett. 1944 őszére az amerikaiak már Aachennél, a német határon álltak, a szovjet csapatok pedig a Baltikumban törtek előre. A rezsim végső, kétségebbe semmiben erőfeszítéseket tett, hogy megvédje a határokat a bezúduló ellenségtől. Megint a legkisebbeket mozgósították. A birodalmi ifjúsági vezetőség villámrendeletével minden, a hadiiparban nélkülözhető, tizenöt évesnél idősebb fiút és tizenhatnál idősebb lányt sáncmunkára rendeltek ki. Félmillió gyerek, köztük százhuzzonötözer lány ásott és lapáolt a veszélyeztetett német határszakaszokon, fedezékeket, sáncokat és harckosciárkokat építettek. Az akkor tizenöt éves Klas Ewert Everwyn az Eifel-hegységbe került, a nyugati falhoz: „Már hallottuk az ágyúdörgést; kísérteties volt, éjszaka láthattuk, hogyan világítja meg a tűzérségi tűz a hegyeket. Kaptunk egy kis ízelítőt a háborúból és – persze be is rezeltünk egy kicsit.”

A front közelében a halál is igazi ábrázatát mutatta a gyerekeknek: a sáncásókat nemegyszer támadták meg a szövetséges gépek mélyrepülésben: „Az első halott német katonát egy trágyadombon pillantottam meg, fedetlen mellén a cédulájával. Az jutott eszembe: a századparancsnoka most írja a levelet az anyjának, amelyben ez áll majd: »Fia a Führer, a nép és a haza védelmében hősi halált halt.« Egy szó sem lesz benne trágyadombról meg hasonlókról – ezek voltak nálam a kétely első jelei.”

A sáncépítés fárasztó, megerőltető robot volt a fiatalok számára. Esőben-hóban dolgoztak, bokáig süppedtek a sárba, a fiúk és lányok sebesre ásták a tenyerüket. „A lövészárakásás, az még nem volt olyan veszélyes – emlékszik vissza Theo Nicolai, akit Königsbergnél rendeltek ki sáncépítésre –, de a tankcsapda kiásása, na, abba már majd beleszakadtunk. Kókemény munka volt, és nem lehetett kibújni alólá. Azokat a fiúkat, akiket a kétségebes szökésre sarkallt, könyörtelenül felkutatták és igen szigorúan megbüntették. „Nagyon megverték őket, és ugyanoda kellett visszamenniük, ahol a szökés

*„Ezek nyíl-
egyenesen
a vesztükbe
rohannak...”*

*A Hitler-
jugend SS-
páncélos-
hadosztály
gránátosai
Caenban,*

*1944
júniusában*

*A kitörés vágya, a kalandszomj ösztökélt bennünket. Azt sugallták a fil-
mek, a könyvek és még sok más, hogy rendkívüli életet éljünk, ne közn-
napit.*

Bernhard Heisig, született 1925-ben

*Az egész világ fegyverben állt, és mi, gyerekek is mindenáron pufog-
tatni akartunk. Bármit. Majd megvesztünk érte.*

Klas Ewert Everwyn, született 1930-ban

*Egy percig sem kételkedtünk a végső győzelemben. Eszünkbe sem ju-
tott. Különös lelkiallapot volt.*

Manfred Rommel, született 1928-ban

*„Mivel nem
gondolták
meg, hogy
mi történet
velük...”
A Hitlerju-
gend SS-
páncéloshad-
osztály
elesett kato-
nája Nor-
mandiában*

*„A háború nem torpant meg az ifjúság előtt sem. Az első vonalban áll-
nak a fiatalok. Bizakodnak, teszik a dolgukat otthon, elszántan harcolnak a fronton. Lelkes szívekben él és izzik a Németországba vetett hit.”*

*Az ifjúság hite – a győzelem záloga című cikkből, megjelent a Der
Pimpf című lap 1944. július/ augusztusi számában*

*Az ifjúságot kihasználták, ágyútöltelékként feláldozták egy amúgy is
bűnös a háborúban, vágóhídra hajtották, méghozzá gúnyt üzve minden
hadviselési elvből.*

Karl Kunze, született 1926-ban

előtt dolgoztak. Kopaszra nyírták a fejüket, ez igen megalázó volt. És a mi szemünkben is becstelenné váltak, hiszen azt gondoltuk magunkban: Németországért harcolunk, s ők ebből a harcból ki akarják vonni magukat.”

Ha csak a keleti fal harckocsivédő árkait és bunkereit tekintjük – Kelet-Poroszországban, Pomerániában és Sziléziában –, a Hitler-ifjontok több millió köbméter földet mozgattak meg. Naponta egy birodalmi márka volt a fizetségük. Az anyák egyáltalán nem voltak elragadtatva attól, hogy ilyen munkára fogják a gyermekeiket. Azonkívül, hogy félgették az életüket, a sáncépítés hasznosságát önmagában is megkérdőjeleztek. „Ha már az atlanti fal sem tartja fel őket, akkor mit akarnak ezekkel a földsáncokkal meg árkokkal?” – zúgolódtak az SD, a Biztonsági Szolgálat egy jelentése szerint.

A szövetségesek hasonlóképpen vélekedtek a kérdésről. A nyugati falról már 1939 óta szólt egy vidám kis brit katona-nota, amely szerint „*We are going to hang out the washing on the Siegfried Line*” – vagyis: a Siegfried-vonalon fogjuk kitergetni a fehérneműinket száradni. És nem is kellett sokáig várni rá, hogy angolszász alsókat lobogtasson a szél Klevétől egészen a svájci határig.

Ám akármennyire az utolsókat rúgta is a Harmadik Birodalom, Hitler vazallusai nem ismerték kímnéletet, ha az ifjúságról volt szó. „Németországnak vannak titkos fegyverei. Az egyik legnagyobb ilyen fegyver a Führer által nemzetiszocialistává nevelte ifjúság” – jelentette ki egyszer Axmann. Igen: az emberéletet megvető rezsim kis fogaskerekekkel nevelte a fiatalokat a nagy gépezet számára, s elvárta tőlük, hogy minden helyzetben hibátlanul működjeneik. Egy soltaui eset megvilágítja ennek a konstellációnak tragikus és veszedelmes voltát.

A Lüneburger Heidének ez a kisvárosa két nevezetességgel dicsekedhetett: az egyik, hogy vasúti csomópont volt, az úgynevezett Heidebahn (a pusztai vasút) vonala itt keresztezte a nagy Bréma–Berlin kelet–nyugati tengelyt. Soltau csak néhány kilométernyire fekszik a volt bergen-belseni koncentrációs tábortól, valamint Westerborktól. A katonák éveken át láthatták itt az emberekkel telezsúfolt marhavagonokat, amelyek a városon át Bergen-Belsen felé tartottak. „Azt suttogták:

Igen, éjszakánként tehervagonok gördülnek át Soltaun, és látni lehet, hogy fent emberi arcok néznek ki a nyílásokon” – mondja egy kortárs.

A háború utolsó napjaiban megszaporodtak a szállítmányok. Most keletről érkeztek. Koncentrációs táborok foglyai voltak, akiket a front közeledte miatt nyugatra hurcoltak. Amikor légiiriadót fújtak, megálltak a vonatok. Így történt ez 1945. április 11-én is, amikor a brit gépek kétszáz bombát dobtak le Soltaura. Egy lágervonat megállt, az őrszemélyzet fedezékbe vonult, s a foglyok megszöktek. Senki sem tudta, honnan jött és hová tartott a vonat. A soltauiak féltek a foglyuktól, attól tartottak, hogy fosztogatni kezdenek – éveken át azt hallották, hogy a lágerekben bűnözőket tartanak fogva. Ezért parancsba adták egy csapatnyi soltaui Hitler-fiúnak, hogy fogdossák össze a teljesen legyengült foglyokat. Ma már nem állapítható meg, hogy ki adta ki a parancsot – alkalmasint a helyi körzeti katonai parancsnok.

„Legalább negyven-ötven Hitler-fiú vett részt az embervadászatban – elevenítő fel a történetek egyikük. – Estére össze is tereltünk vagy hatvan-hetven foglyot, s a város szélén őriztük őket sötétedésig. Akkor valamennyit agyonlőttük. Felso-rakoltatták a nyomorultakat, s vezényszóra tüzeltek rájuk. Én magam nem tartoztam a kivégzősztagba. Tizenhét éves voltam csak, de már biztosan éreztem, hogy ez valami nagyon igazságtalan és szörnyű dolog.” A rettenetes esemény tanúja még ma, évtizedek múltán is könnyekben tör ki, ha arról a napról kell beszélnie.

A teljesen feldült Hitler-fiú még éjszaka elment apjával együtt a náci pártszervezet irodájába. „Két magas rangú funkcionáriussal beszéltünk. Az apám megkérdezte, hogy miért éppen ezt bízzák a fiatalokra. Lakonikusan csak annyit válaszoltak neki: arra akarjuk ránevelni az ifjúságot, hogy még keményebb legyen, és hogy semmiféle kegyetlenségtől ne rettenjen vissza.” Másnap reggel folytatódta a kivégzések.

Az embertelen nevelési elvekkel és módszerekkel a náciik elértek, hogy a fiatalok még az ilyen szélsőséges helyzetekben sem kérdőjelezték meg feljebbvalóik döntésének helyességét. Az éveken át tartó agymosás után már csak működniük

kellett, nem gondolkodniuk. „A parancsot döntő fontosságúnak tekintettük – ismeri be az egykori soltaui Hitler-fiú. – Akkoriban agyonlövettem volna magamat a Führerért, a népert és a hazáért. A parancs végrehajtása – kicsiben – már a Hitlerjugendben is központi kérdés volt. Ha kiadtak egy parancsot, azt végre kellett hajtani.”

A britek csak pár nappal később vonultak be Soltauba. Feldezték a foglyok tömegsírját, s kiásatták a város lakosaival a holttesteket, és minden filmre vettek. Kilencven halottat találtak. A kivégzés helyét ma emlékkő jelöli.

A fő felelősök kilétért nem lehetett kinyomozni. A Hitlerfiúkat pedig, akik részt vettek a kivégzésben, máig kísértik borzalmas emlékeik rémálmaikban. Szélsőséges esetük híven példázza, hogy Hitler háborújában a fiatalok egyszerre voltak áldozatok és tettesek.

A gyilkosok közül csak egyet állítottak bíróság elé, s ítélték el: öt év börtönre.

Áldozat

Az ifjúság tetteivel akar méltóvá válni a Führer bizalmára. Az 1928-as évfolyam túlnyomó többsége önként jelentkezett háborús szolgálatra a lobogó alá, és a háború 6. esztendejében elérte a háborús önkéntesség legmagasabb fokozatát. Ezzel tanúbizonyságát adta harckészültségének, s ezzel nagy öröömöt szerzett a Führernek.

Artur Axmann birodalmi ifjúsági vezető, 1945

A páncélölköket kerékpárra szíjaztuk rá, mint egy háitzsákat – mintha csak kirándulni indultunk volna. Felpattantunk a nyeregbe, és gyorsan elkarikáztunk a bevetés színhelyére, hogy mielőbb harcba szállhassunk.

Werner Hanitzsch, született 1928-ban

Azt kívánom, hogy az 1928-as évfolyam fiatal regrutáival, a nemzet legfiatalabb és legdrágább évfolyamával, amely már fegyverben áll, a lehető legnagyobb gonddal bánjanak... Elrendelem, hogy okos bánásmóddal meg legyen akadályozva, hogy azok a regruták, akik nem dohányoznak, cigarettaosztás miatt rászokjanak a dohányzásra.

Heinrich Himmler, 1945

Mérhetetlenül nagy volt bennem a tenni akarás, és örültem, hogy végre hasznomat veszik, hogy elkeressük a gonosz ellenséget. A porhíntés és az állami nevelés nálam elérte a célját. Nem voltam abban a helyzetben, hogy reáisan felbecsüljem a valóságot. Büszkeségtől dagadó kebellel és állig felfegyverkezve indultunk harcba.

Werner Hanitzsch, született 1928-ban

„A nyugaton bevetett Hitlerjugend SS-páncéloshadosztály hősieken megállta a helyét, és rövid bevetést követően már kiérdezte a Führer elismerését. Számos aggály ellenére, amely szerint egy pusztán fiatalokból, frontbeli tapasztalattal nem rendelkező harcosokból álló hadosztály nem képes felnőni az iránta támasztott követelésekhez, a HJ-hadosztály bebizonyította, hogy ért hozzá, hogyan kell hősieken harcolni.”

A Hitlerjugend SS-páncéloshadosztály toborzóiratából, 1944

„A Hitlerjugendet a legjobb szellem élteti. A frankeni Gau hat hét leforgása alatt felállított egy tankelhárító ezredet. Ezek eddig különféle frontokon kiemelkedően küzdöttek. Ugyanakkor nagy kár ezért a fiatal és értékes vérért, hogy ilyen harcokban folyik el. Egy zászlóalj csaknem teljes egészében felszorosolódott.”

A frankeni Gau helyzetértékelése, 1945

A legtöbb fiatal szervezete még nem szokta meg a legnagyobb háborús megterheléseket – az éhséget, kevés alvást és abnormális fizikai erőkifejtést. Ezért harci bevetésüket úgy megsínyli majd az egészségük, hogy kétséges lesz további szolgálatauk.

Westphal tábornok, a Nyugati Főparancsnokság vezérkari főnöke, 1944

Az állásban egy lélek sem volt. A katonák és a gyerekkatonák feltehetőleg pánikba estek, s elmenekültek a rakéta- és a páncélostámadástól demoralizáltan. Ez gyakran előfordul sebtében kiképzett újoncokkal. Persze én is velük rohantam volna, de lekéstem a csatlakozást, miközben jól tudtam: az se jó, ha az ember túlságosan elől vagy túlságosan oldalt van.

Wolfgang von Buch, született 1928-ban

Az ellenség a hazánk területére lépett, és közvetlenül fenyegi az életünket. Mi azonban szívósan és állhatatosan a végső győzelemig harcolunk, mielőtt megsemmisítének vagy szolgaságba hajtanának. Az 1929-es évfolyam sokoldalú és lelkismeretes kiképzésben fog részesülni. Ez a kiképzés a későbbiekben bátorággal párosulva biztosítja számára az ellenség feletti fölényt.

Artur Axmann birodalmi ifjúsági vezető, 1945

Tizenhat éves voltam, tapasztalatlan és tudatlan, félénk kölyök voltam. Ebben az életkorban az akolban, az övéi között érzi magát igazán jól az ember. mindenki ugyanazt teszi, kijelölik a feladatunkat – az összes lehetőség közül a legjobbat; mi legalábbis annak idején azt hittük.

Hans-Rudolf Vilter, született 1929-ben

Örömteli szívvvel halok meg fronton lévő katonáink és otthon lévő asszonyaink rendkívüli tettei és helytállása, valamint nevemet viselő ifjúságunknak a történelemben egyedülálló áldozatvállalása láttán.

Adolf Hitler, 1945. április 29.

Sose fogom elfelejteni, tültünk a bunkerben, és meghallottuk, hogy vége Hitlernek. Egy világ omrott össze. A hír úgy szólt, hogy a Führer állítólag csapatai élén, a Berlinért folytatott hősi küzdelemben, a Birodalmi Kancellária bunkere előtt esett el. Üresség telepedett ránk – a Führer elesett.

Lothar Loewe, született 1928-ban

A háború a hatodik évébe lépett. A Német Birodalom régóta a végét járta. A hadurak azonban csakis totális győzelemben vagy totális vereségben tudtak gondolkodni. 1944 őszétől kezdve naponta ötezer katona halt meg. A diktátor a gyerek-katonákkal utolsó tartalékát mozgósította. 1944–45-ben a tizenhét–huszonöt évesek közül több mint kétnyolcöt állított csatasorba a Wehrmacht és a fegyveres SS. Még a kapituláció előtti hónapokban is több százezernyi tizenöt–tizenhét éves ment ki a frontra. De voltak közöttük olyanok is, akik még a tizenegyedik évüket sem töltötték be: némelyikük a komoly „hadijátéknak” talán még örölt is eleinte.

A rezsim lélekhalászai – Goebbels propagandaminiszter, Himmler SS-főnök vagy Artur Axmann birodalmi ifjúsági vezető – a kegyetlen vérontást hősi eposzkként tüntették fel. Axmann misztikusan celebrál napfordulós ünnepeken és más alkalmakkal is mindig eldarálta a náci hiszkegyet: „Engedelmeskedjünk a harc törvényének. A növényi és állati életben minden élő harcol. Aki gyenge, az elhull, az erős megmarad. A természet erkölce az életerő.” A Hitler-rezsim tébolyodott világában csak győzelmet vagy vereséget ismertek. Ha a Führernek el kell buknia, bukjon vele az egész nép – a legfőbb hadurak szélsőséges cinizmusa túlment minden határon.

A gyerekek feláldozása a legutolsó, gyalázatos fejezete a Hitler által kirobbantott háborúnak. „Az ifjúságot feláldozták, vagy elvakultságában feláldozta önmagát. A háború már rég elveszett, s csak azért harcoltunk még, hogy a Führer pár napjal tovább élhessen” (Gerhard Häfner, egykori légvédelmi segítő szolgálatos).

Az utolsó tartalékokat 1944 októberében szólították harcba. Az éj leple alatt az egész birodalomban teleragaszották pla-

kátokkal a falakat, kerítéseket, a házak romjait, s másnap reggel, 1944. október 19-én olvashatták a németek a Führer legújabb rendeletét: „A Nagynémet Birodalom minden körzetében valamennyi 16 és 60 év közötti, fegyverfogható férfi köteles belépni a Volkssturmra. minden eszközzel, minden módon meg kell védeni a haza földjét.” Hitler végső nekirugaszkodása volt ez, az utolsó, még mozgósítható erők fegyverbe szólítása a régi ellenséggép megidézésével: „Minden német férfi totális mozgósításával válaszolunk a zsidó-nemzetközi ellen-ség totális megsemmisítő indulatára.”

A lipcsei népek csatájának 131. évfordulója volt. Heinrich Himmler, a polgári tartalékos állomány katonai felelőse kihasználta az alkalmat: „Mint akkor, abban a felszabadító háborúban, ma a Volkssturmnak az a feladata, hogy mindenkoron a helyeken, ahol a nézet beteszi a lábat, fanatikus ellenállással feltartóztassa, és lehetőleg felőrölje.” Mivel a totális háború katonafogdosói már többször is átfésülték a lakosságot, hogy az utolsó tartalékokat is felkutassák, s mivel már minden hadra fogható ember rég a fronton harcolt, ezzel a felhívással már csak azokhoz fordulhattak, akiket – jó okkal – mindenkor megkíméltek: az idősekhez, a sebesültekhez, a nőkhez – és persze mindenekelőtt a fiatalokhoz.

Ez a felhívás olyan volt, mint egy katonai felfedező eskü. Ez lett volna hát a náci propaganda által harsányan hirdetett „bosszú”? Vagy amint Hitler ellenségei csúfolkodtak: „bénák és rokkantak, gyerekek és aggok hadjárata”? A *Völkischer Beobachter* mindenkorre ezt a határozatot „a legnagyobb, legbüszkébb, legdicsősegebb hőstettség” nevezte, „amelyre Németország valaha is képes volt”.

A rezsim bizton számíthatott a fiatalokra, pontosabban arra az áldozatkézségre, amelyet kiskoruktól kezdve beléjük neveltek. „Hiszen azt tanították nekünk: a Führerért, a népert és a hazáért meghalni dicsőség és kötelesség.” A kortársak százai ezt felelik arra a kérdésre, hogy miért vonultak be minden különösebb ellenkezés nélkül egy ilyen értelmetlen háborúba. A gyerekkorban elkezdett agymosás és butítás eredményesnek bizonyult.

Az áldozati kultusz a Hitlerjugend megalakulása óta folya-

„...önkéntes
katonai szol-
gálatra je-
lentke-
zem...”
A rendszer
utolsó tarta-
lékait moz-
gósítja

Csak győzhetünk vagy elbukhatunk. Más választásunk nincs. Mérhetetlenül szeressétek népeteket, hasonlóképpen mérhetetlenül gyűlöljétek ellenségeteket. Kötelességeket ébernek maradni, ha mások alszanak, erősnek lenni, ha mások elgyengülnek. Legnagyobb dicsőségeket pedig hűségetek Adolf Hitlerhez.

Artur Axmann birodalmi ifjúsági vezető, 1945

Mindig is nagyon megindító lesz emberileg a fegyvert fogó fiatalok búcsúja gyermekek előtől, amelynek visszfénye még beragyogja arcukat, miközben az újdonság, férfi mivoltuk rohanvárt hatalmába keríti őket.

Herbert Reinecker: Das Junge Deutschland, 1944

Hogy mi ösztökélt bennünket? Talán némi büszkeség. Nem lobogó zászlók alatt vonultunk be, mint állítólag apáink 1914-ben, egyszóval sem lelkesedés, sem hazafüi érzés nem volt bennünk. Egyáltalában nem éreztük azt, hogy csak általunk és csak velünk vívható ki a végső győzelem, ugyan már. Azt hiszem, kétélem és félelem volt bennünk.

Hans-Rudolf Vilter, született 1929-ben

„A hazá
földjét minden
eszköz-
zel meg kell
védeni...”
Tizenhat és
hatvan év
közötti nép-
felkelők
(Volkssturm-
tagok)

A Hitlerjugend a fiatal páncélvadászok mozgalmává vált.

Artur Axmann, 1945

Belőlem tizenkettő volt egy tucat, engedelmes voltam, tettem, amit mondta, soha nem rúgtam ki a hámból, nem léptem át semmiféle korlátot, nem futottam be karriert, de nem is lázadtam, apró pont voltam a barna tömegben, akit bármikor be lehetett venni, rendelkezésre álltam, a végén arra is, hogy meghaljak.

Dietrich Strothmann, született 1927-ben

matosan hozzáartozott a náci szertartásrendhez. Hányszor, de hányszor álltak némán sorfálat a fiúk egy-egy égő tüztál mellett, vagy meneteltek nagyra becsült férfiak mögött fáklyával a kezükben, hányszor énekelték mély átéltéssel a zászlodalokat, vagy néztek a német passiójátékokat, hallgatták a középkor német hősregéit, vagy fújták el az első világháború hőseinek, a langemarki ifjú harcosoknak az áldozati dalát! Hányszor próbálták el a háborút a hadi játékokon – nem tudva, hogy milyen lesz majd az igazi.

A Volkssturm a Wehrmacht segédhadereje volt ugyan, de mivel a náci pártvezetőség a július 20-i merénylet után már nem bízott meg a vezérkarban, a Volkssturmra is kiterjesztette az ellenőrzését. „A német Volkssturm felállítását és vezetését a körzetekben a körzetvezetők veszik át” – szolt a parancs. Ezek pedig, mint helyi „birodalmi védelmi komiszárok”, egyre nagyobb befolyást gyakorolhattak a hadvezetőségre.

A Volkssturmért mind politikailag, mind szervezési kérdésekben Martin Bormann, Hitler szürke eminenciája felelt. A „népi zászlóaljak” katonai szempontból Heinrich Himmler SS-főnök, a tartalékos hadsereg újonnan kinevezett parancsnoka alá tartoztak. A kettős hatalmi helyzet – a félig katonai, félig pártirányítás – olyan hatalmi harcokhoz vezetett, amelyeknek mindig az ifjúság lett a vesztese.

Ha valaki nem akart a Volkssturmban szolgálni, közvetlenül a Wehrmachtba vagy a fegyveres SS-be is beléphetett. Mindkét kivérzett fegyveres szervezetben nagy szükség volt a fiatal utánpótlásra. Amikor Hitler Németországa lerohanta Lengyelországot, csak tizenkilenc és húszéveseket soroztak be, 1943-tól a Wehrmacht a tizenhét éveseket is behívta. 1944-ben, de legfőképp 1945-ben pedig már a tizenhat évesek is sorra kerültek. Az utolsó zúravaros háborús hetekben néhol már tizenkét éves Hitler-fiúk is harcoltak, igaz, nem parancsra – legtöbbük elvakultságában, önként fogott fegyvert.

Az 1944. évet Axmann „az önkéntesek évének” nyilvánította. Legjobb szónokait küldte szét az országra, hogy ünnepi gyűléseken toborozzák a fiatalokat a hadseregbe. Az önkénteseket kezdetben még különös megbecsülésben részesítették: már a

sorozáson tiszteletteljesen üdvözölték őket, külön oklevelet kaptak, és a HJ-egyenruhájuk váll-lapjára egy különleges zsinór. Gyülekezőkor az első sorban állhattak.

Később minden elmaradt. Amint valaki beérkezett a laktnyába, azonnal megkezdték a kiképzését. „Akkor már csak ordítottak, kúszattak-mászattak a földön, és addig ugráltattak bennünket, míg már azt sem tudtuk, merre van a hátra és merre az előre” (Dieter Hildebrandt kabaréművész).

A HJ-csapatok gyakran egységesen, zárt alakzatban jelentkeztek a katonai szolgálatra. Aki nem tartott a többiekkel, azt gyávának nevezték. „Eszébe sem jutott senkinek, hogy ne jöjjön, meg sem fordult a fejünkben” – hangsúlyozzák a visszaemlékezők.

A háborúzásba belefáradt katonák fejcsőválással fogadták a nagy hűhővel körített újoncfogást, s az erősítésként érkezett zöldfűlűekben inkább csak a háború meghosszabbítóit és öngyilkosjelölteket láttak. Tény, hogy sok önkéntes boldogan ment a háborúba. Némelyek egyenesen féltek, hogy véget ér, mielőtt még bizonyíthatnák katonai erényeiket. „Annyira telítőmíték a fejünket propagandával, annyira biztosak voltunk a győzelemben. Ti vagyok a kiválasztottak, hangoztatták unosztalan” (Johannes Schröder, az Ardennekben vetették be). Sokuk készen állt rá, hogy feláldozza magát egy olyan színleg magasztos fogalomért, mint a haza. „No de miféle egy haza ez? – kérdezte magától az akkor tizennyolc éves Reinhard Appel. – Később azért sokan felismerték, hogy milyen embertelen rendszerért áldozták fel magukat.” De a nagy többség nem így gondolta: „Egyetlen pillanatra sem kételkedtünk abban, hogy igazságos háborút viselünk. Mindig azt tanultuk, hogy az élet örök küzdelem, hogy a népnek harcolnia kell az életben maradásáért, és hogy fenyegyetnek bennünket.” A „népközösség” a minden, az egyén „semmi”. „Azért születtünk, hogy meghalunk Németországért” – hirdette egy felirat a sok közül a Hitlerjugend-otthonok falán.

A fiatalok hozzáállása azonban nem volt egyötötféle: ez attól függött, hogy mikor és hol vetették be őket. Sok keleti fiatal hallott arról, hogy a menekültek és az elűzöttek milyen kíméletlenül visszavágta annak a népnek, amelynek nevében a

háború folyt. A – persze céltudatosan terjesztett – hírek arról szóltak, hogy milyen iszonyú rémtetteket, tömeges megerőszakolásokat, gyilkosságokat hajtott végre a szovjet hadsereg, például a kelet-poroszországi Nemmersdorfban vagy a sziléziai Lauban. És ezek a hírek futótűzként terjedtek. Sok fiatal azt gondolta: jogos önvédelemből cselekszik. „Már csak arra tudtunk gondolni, hogy az anyánkat, a nővéreinket megmentük az orosz katonáktól!” Ezt a félelmet ügyesen kihasználta a náci propaganda arra, hogy újabb erőket mozgósítson, s ezzel késlethesse a rezsim bukását. Akik nem hittek a katonai sikerekben, azokat a propaganda árulóknak nevezte, a nép halálos ellenségeinek, „olyan kreatúráknak, akik gátolják a német nép élethalálharcát”. „Az ilyent agyon kell lőni vagy fel kell akasztani. Aki azt gondolja, a nemzet akarata ellen szegülhet, az pusztuljon.” Végül a gyerekek kezébe is fegyvert adtak, s a tűzvonalba küldték őket: a „szent népháború” apostolai nem ismertek irgalmat.

Fehér hajú idős emberek és tejfölösszárú gyerekek, háborús rokkantak, egyetemisták és középiskolások álltak sorban a hadparancsnokságon, kaszárnyákban, hogy katonai szolgálatra jelentkezzenek – ki azért, mert bízott a végső győzelemben, ki azért, mert megfélemlítették.

Mihelyt a regruták megkapták a zsoldkonyvet és a „Deutscher Volkssturm–Wehrmacht” feliratú karszalagot, attól kezdve „a honvédelmi törvény értelmében” katonáknak számítottak. Vagyis kiterjedt rájuk a hágai szárazföldi háborúról szóló, 1907. évi egyezmény hatálya. Harcosokként, elfogásuk esetén, nem lehetett agyonlóni őket, mint a partizánokat. A nyugati szövetséges hatalmak 1944 októberében elismerték a Volkssturm katonai státusát. Keleten azonban nemigen lehetett érvényt szerezni ennek az egyezménynek. Szélsebesen terjedtek a hírek arról, hogy a Vörös Hadsereg katonái kegyetlenül kivégeztek, jobb esetben csak agyonlítottak elfogott népfelkelőket. Voltak, akik attól tartva, hogy hasonlóképpen járhatnak, inkább egyenesen a Wehrmachtba vagy a fegyveres SS-be jelentkeztek.

„Ti döntitek el a háborút...”
Ezt sulykolta a propaganda a Hitlerfiúkba. Géppuskás kiképzés

Alig volt rá időnk, hogy megismertessük velük a frontszolgálathoz szükséges legelembibb tudnivalókat. A nevüket sem igen tudtam megjegyezni. Amúgy is számlunk kellett azzal, hogy másnap délről legtöbbjük már nem fog élni.

Hans-Günther Stark, született 1921-ben, Wehrmacht-tiszt

Odajöttek hozzáim az anyák, hogy vigyázzak a fiaikra. Azt válaszoltam: Hát ezt meg hogy képzelik? Vigyék őket haza! Ijedten azt felelték: Nem, azt nem lehet, mert agyonlónek bennünket.

Willi Rabe, született 1925-ben, Wehrmacht-tiszt

Volt erre más okuk is: a Volkssturm hiányos felszerelése. A nácik már nem tudták megfelelően felfegyverezni ezt az új, egymilliós hadsereget. Szorult helyzetükben az olaszországi feketepiacon akartak fegyvert és lőszert vásárolni, illetve zsákmányolt fegyverekkel készültek ellátni a Volkssturmot. Csak-hogy a zsákmányolt harceszközöket, egyenruharaktáraihoz hasonlóan, féltékenyen őrizte a Wehrmacht, hivatkozva egy 1944. októberi kormányrendeletre, amely megtiltotta „a Volkssturm felszerelését a hadsereg készleteiből”. A frontharcosok nem becsülték sokra a szedett-vedett ruházatú, gyatrán felfegyverzett Volkssturmot, s nem tekintették bajtársaiknak a segítségükre küldött fiatal és élettesebb „pocsolyakerülgetőket”. A hadvezetőség pedig csak teljesen elavult, részben 19. századi fegyvereket engedett át „a végső tartaléknak”. A Volkssturm katasztrófális felszereltsége pontosan tükrözte az „ezeréves birodalom” fennállásának tizenkettődik évére kialakult helyzetét. A hadra kelt fiatalok egy karabélyjal és egy marék tölténnnyel indultak a frontra. Sokan közülük tudtak bánni a fegyverrel, hiszen részt vettek a hadi előkészítő kiképzésben, de harci tapasztalatuk egyáltalán nem volt.

A hetvenkedve meghirdetett végső küzdelem – a „harc az utolsó csepp vérig” – sokak számára az ellátás vagy a szállítás területén kezdődött el, építőmunkával és sáncsással folytatódott, s egy város, egy erőd, az országhatár vagy valamilyen létesítmény védelmével ért véget. A „végső tartalék” az aknafelszedésből is kivette a részét. 1944 derekától kezdve minden fronton tömegével estek el a katonák, ezer meg ezer kamasz esett át a tűzkeresztségen, és sokan közülük nem élték túl az első bevetésüket. „A zászló több, mint a halál” – e jelző jegyében áldozták fel a fiatalokat Normandiában, Hitler utolsó, ardennekbeli támadásában, a „riadózászlójakban”, amelyeknek az Odera völgyét kellett volna védeniük 1945 februárjában a Vörös Hadsereggel szemben, az olyan front mögötti „erődvárosokért” folytatott harcokban, mint Königsberg és Boroszló, végül a hitleri birodalom hatalmi központjában, Berlinben, ahol a gyerekkatonáknak még akkor is tartaniuk kellett a frontot, amikor a vezetők már rég feladták, vagy „Führerükkel”

az élen öngyilkosságra készültek, hogy elmeneküljenek a felelősség elől.

A túlélők közül sokan még itt vannak közöttünk, s fel tudják idézni annak az ifjúságnak balsorsát, amelyet meggyalázottak, s egy bűnös háború utolsó napjaiban is esztelen áldozat-hozatalra kényszerítettek. Vallomásaink ból egy egész nemzedék képe rajzolódik ki, egy olyan nemzedéké, amelynek ölnie és halnia kellett „a Führerért, a hazáért és a népért”.

A birodalom agóniája azzal a csatával vette kezdetét, amelynek voltaképpen fordulatot kellett volna hoznia: Hitler utolsó nagy ellentámadásával az Ardennekben. Vissza kellett volna forgatnia még egyszer a történelem kerekét. Az „Európa-erőd” 1944 júniusában nem tudta feltartóztatni a partra szállt szövetségeseket. A nyugati hadseregcsoport az Atlanti-óceántól az országhatár közelébe hátrálta. Hitler újra megparancsolta, hogy szorítsák vissza a szövetséges csapatokat a tengerbe, s az Ardennekben dőljen el „a német nép sorsa”. A német főparancsnokságnak december elejére sikerült is szinte észrevétlenül kétszázötvenezer katonát, páncélosok ezreit és erős tüzérséget összevonnia az Eifel lábánál lévő álcázott állásokba. A csatára a Wehrmacht utolsó tartalékeit mozgósították, míg a hátországban előrehaladott korú népfelkelőkkel és gyerkekkel igyekeztek betörni a hadseregen támadt részeket. Az önjelölt „legfőbb hadúr” úgy határozott, hogy minden egy lapra tesz fel.

Két Hitler-fiú, akik önként jelentkeztek a Wehrmachtba – Johannes Schröder és Günther Münz –, csak kevessel úszták meg a halált ebben a nagy téli csatában. Körülöttük sorra estek el hasonló korú társaik. Ők ketten csak megsebesültek. Johannes Schrödert a fején találták el, Günther Münz pedig karácsony napján elveszítette a lábat. Mindketten szerencsésen túlélték a sebesülést: Schröderen amerikai szanitácek segítettek. „Hallani sem akartam többé a Hitlerjugendről, a hősiességről, a végső győzelemről – mondja Günther Münz. – Akkor tanultam meg sírni.”

Az 1944. decembeni heti híradó csak győzelemről tudósított: sugárzó arcú fiatalokat mutatott, úton a frontvonalba. „De

az én ajkamon elhalt a dal, mire odaérünk – vallja be Münz. – Azzal fogadtak, hogy a mi korosztályunk hozza meg a for-dulatot, mi vagyunk hivatottak erre...” „Győzünk kellett, ezt várták tőlünk. Akartuk, nem akartuk – nem lehetett kiszállni” – egészít ki Münz szavait Johannes Schröder.

December 16-án olyan volt az idő, mintha a német főparancsnokság rendelte volna meg a támadáshoz: igazi „Führer-idő”. Az alacsonyan szálló felhők és a köd lehetetlenné tette, hogy a szövetségesek bombázói és vadászgépei felszálljanak. Az ütközet nyitányaként hat óra harminckor háromezer-négy-száz lövegből gyilkos pergőtűz zúdult a százhúszi kilométeres frontszakaszon a szövetségesekre. Az amerikaiakat meglepték, hogy érte a támadás. A német rádióadók egész nap, szinte szünet nélkül, diadalittas hangon számoltak be „a szövetségesek ellenállásának gyors összeroppanásáról”. A kezdeti sikereket azonban inkább csak annak köszönhetették, hogy a köd miatt nem tudtak levegőbe emelkedni a szövetséges repülőgépek.

Karácsony után pedig elszabadult a pokol. „Csöndes, tiszta éjszaka volt, teljesen kiéhezettek és halálosan fáradtak voltunk már. Szenteste nem is akartam semmiré se gondolni, s gyorsan elaludtam. És akkor jöttek a bombázók, egy-két perc múlva recsegett-ropogott körülöttem minden. Egymást érték a becsapódások, s egyszer csak iszonyú fájdalmat éreztem, és előtöltött a vér. Ellőtték a fél lábat. Arra még maradt erőm, hogy elállitsam a vérzést: elszorítottam a nadrágom szárát” (Günther Münz).

Az amerikai hadsereg katonái által készített filmfelvételeken jól látható az elfogott fiatal német „katonák” arcán a félelem. Olyanok rajtuk, mint a gyálmoltalan, zavarodott gyerekek. A náci karácsonyi híradó viszont idilli felvételeket sugárzott a frontról a véres valósság bemutatása helyett, például azt, hogy a katonák ajándékokat osztogatnak gyerekeknek. „Micsoda cinizmus! Ki gondolt akkor a karácsonyra! Életem legszörnyűbb napja volt. Gyalázat, amit velünk tettek!” (Münz)

A csata szünetében, egy félreeső helyen, rövid időre beközöntött a béke. Szenteste két fiatal amerikai katona, sebesült bajtársát cipelve, elszakadt az alakulatától, s eltévedt a hűrtgeni erdőben. Hosszas bolyongás után egy tanyához értek s bekö-

„...az ifjúság színe-javát katonai formába önteni...”
A végső tar-talék 1945 áprilisában páncélöklök-kelet várja a szovjetek berlini táma-dását

A Hitlerjugend tagjai, gyerekek, akik valósággal nekirontanak páncélökleikkel a tankoknak. Istenem, hogy letarolják őket... Az utcán a tankroncsok mellett egy csomó barna egyenruhás halott vagy haldokló gyerekek. Az egyik szüntelenül körbe mászik. Arca már csak véres húscsafat...

Gerd Häfner, született 1928-ban

Pszichológiaiailag rendkívül nyomasztott, hogy ezek a fiatal emberek lelkileg teljesen összeomlottak, mikor már csaknem közelharc alakult ki. Többen közülük sírtak, üvöltöttek, hátrafutottak és – ez teljesen kikészített – az anyukat hívták.

Hans-Günther Stark, született 1921-ben, Wehrmacht-tiszt

pogtattak. A háziasszony nyitott ajtót. Beengedte őket, ellátta a sebesültet, s az ünnep tiszteletére vacsorát főzött a jövevényeknek. Alig fejezték be az evést, újra kopogtattak. Négy fiatal német katona állt az ajtó előtt a hóban. „Bejöhéteknek – mondta a háziasszony –, de olyan vendégeim vannak, akiknek talán nem fognak örülni.” „Miért? Kik azok?” – kérdezte a rangidős német, egy altiszt. „Amerikaiak.” Ádáz pillantások jártak körbe. De mielőtt még valamelyikük előránthatta volna a fegyverét, ismét megszólalt az asszony: „Hallgassatok meg. Ti is a fiaim lehetnétek, meg amazok is odabenn. Egyikük megsebesült, az életéért küzd. A bajtársai ugyanolyan éhesek és fáradtak, mint ti. Felejtsétek el a gyilkolást erre az éjszakára.” Pár percnyi csend támadt, de rövid idő múlva a németek beléptek a házba, s az amerikaiakkal együtt asztalhoz ülték. Karácsonyi dalokat énekeltek velük, s másnap reggel megmutatták nekik, hogy melyik úton találhatnak vissza az egységükhez.

Közben a németek visszavonulásba kezdték. Az, hogy pár hónap leforgása alatt másodszor is kudarcot vallottak az Ardennekben, világosan megmutatta Hitler háborújának értelmetlenségét. A német katonák régi állásaiiba húzódtak vissza. Johannes Schröder egy erdei állásban feküdt, amikor fülsiketítő motorzajt hallott. „Száz amerikai tank közeledett felénk. Tizennégyen voltunk velük szemben. Egyik katona a másik után esett el mellettem. A szomszédomnak a nyakát lőtték meg, nekem a fejemet.” Az amerikai katonák halottnak hitték Schrödert, s otthagyták az erdőben. Szanitációk azonban rátaláltak a súlyos sebesültre, s kórházba szállították. Koponyaműtéttel hajtottak végre rajta, s utána úgy érezte, hogy másodszor született meg. „A nővér nem is szólított másként, csak úgy, hogy baby.”

Az Ardennekben több mint hatvanezer német és szövetséges katona halt meg. Sok fiatal németnek, aki amerikai fogásba esett, csak a tengerentúli fogolytáborban nyílt ki a szeme. „Apránként megtudtuk, mi minden követtek el mindenjáunk nevében. Számos olyan pillanat volt, amikor szégyelltem, hogy német vagyok” (Johannes Schröder). Otthon, az Eifelben

hozzáartozói 1945 márciusa után halotti misét celebráltattak érte. Amikor a templomból hazafelé indultak, szembetalálkoztak a postással, aki levelet lobogtatva kezében, már messziről azt kiáltotta: „Él a fiuk! Él a fiuk!” A fénykép, amelyet a család a gyászszerzertásra megrendelt, a gyerekatonát ábrázolta, aki másodszor is elkezdhette az életét. Szerencséje volt. De Schröder még mindig haragszik. „Tizennégy-tizenöt éves gyerekeket a frontra küldeni, ez bűn volt. Átgázoltak a halottakon.”

A náci propagandagépezet a kudarcot vallott ardennekbeli csata után sem fáradt bele a hazudozásba, továbbra is a végső győzelemmel ámította a németeket: „Olyan évet tudhatunk magunk mögött, amely egyszeri a német történelemben – har sogta Joseph Goebbels birodalmi miniszter karácsonyi beszédében. – A német nép megmutatja ebben a háborúban morális ellenálló erejét, amely csodálatra méltó. Ezzel alapozzuk meg a végül beköszöntő győzelmet.”

De mintha már a propaganda sem hitt volna saját magának. A Vörös Hadsereg már rég elérte a Német Birodalom területét. Goebbels heti híradói gyűlöletkeltő, megrázó képeket mutattak be a szovjetek rémtetteiről: megcsonkított holttesteket, megerőszakolt nőket, legyilkolt családokat, romba döntött házakat. A felvételek valódiak voltak, s azokban a falvakban készültek, amelyeket rövid időre visszafoglalt a Wehrmacht. A szovjetek bosszúért lihegtek, s Ilja Ehrenburg és mások felhívására – legalábbis az első hetekben – megtorolták több millió honfitársuk meggyilkolását. A Vörös Hadsereg ezekkel a túlkapásával hozzájárult ahhoz, hogy a német gyerekatonák önként jelentkezzenek a frontra. „Bementem egy iskolaépületbe, az ajtó mögött egy nő feküdt, vérben úszva, szétvetett lábbal. A szó szoros értelmében halálra erőszakolták. A folyosón a férje, vele tarkólövessel végeztek. Olyan magasra csapott a gyűlölet bennem, hogy ott helyben elevenen meg tudtam volna nyúzni az elkövetőket” (Theo Nicolai, akkor tizenhat éves).

„Jöjjenek csak az oroszok, majd megmutatjuk nekik” – gondolta Martin Bergau, egykor Hitler-fiú Königsbergben, amikor meghallotta az első ágyúlövéseket a távolból. És a Vö-

rös Hadsereg meg is érkezett, s rettegés és félelem járt a nyomában mindenütt. A család megóvása az erőszaktól – nagymértékben ez öszönözte a védekezésre keleten az embereket. Valóban úgy éreztük, hogy életről-halárlról van szó.”

A hazai védőbástyáiként szolgáltak 1944–45 tele óta az úgynevezett erődvárosok. A két leghíresebb közülük Königsberg és Boroszló, a mai Wrocław volt. Épp az élethalálharc kezdetére időzítették egy monumentális, színes film, a *Kolberg* bemutatóját, amelyet elsősorban az ifjúságnak szántak. A történet arról szólt, hogy milyen dicsőségesen helytállt a napóleoni időkben a pomerániai város lakossága a franciaakkal szemben. Most is ugyanilyen hősielen kellene feltartóztatnunk a szovjet csapatokat, sugallta félreérthetetlenül a film. „Kötelesséünk a győzelem vagy a halál”, „a nagyság minden fájdalmak között születik” – ilyen és hasonló frázsákat pufogtattak a szereplők.

Hivatalosan a visszavonulók és menekülők áradatának védelme és a hazára támadó ellenséges csapatok rohamainak megállítása volt a cél. De már a parancsnokok öntúlbecsülése, ideológiai csökönöössége és buta, vak engedelmessége is közrejátszott, amely nélkül a totális háború utolsó heteiben talán nem lett volna annyi halott.

Szomorú példa erre Königsberg, a hitleri birodalom keleti „védőbástyája”. Erich Koch „uralkodott” itt, Kelet-Poroszország fanatikus körzetvezetője. 1945 januárjának utolsó napjaiiban bezártult a város körül az ostromgyűrű. Rettegés uralkodott el az embereken, a „szájhíradón” át mindenféle borzalmak terjedtek a Vörös Hadsereg kegyetlenkedéseiről. Königsberg egyetlen sündisznoállássá változott át a folyamatos tűzérségi tűz alatt. A hirtelen felállított harckosciakadályok mögött, a sietősen kiásott árkokban és egyszemélyes bunkerekben, valamint a megerősített kereszteződésekben több mint százezer civil keresett védelmet, és mellettük tizenötzerz külölföldi kényszermunkás.

A védők mindenben hiányt szenvedtek: sem nehéz, sem könnyű tűzérségi fegyverek, sem lőszér, sem ember nem volt elég. Járőrök fésülték át szüntelen a kiégett házakat, a féligr

beomlott pincéket és a túlzsúfolt bunkereket, katonaszökevények után kutatva. A városnak nem volt légvédelme, ezért minden lépés élet-halál kérdése lett.

„Magától értetődőnek tekintettük, hogy meg kell védenünk a várost, hiszen a szülővárosunk volt. A *Kolberg* óriási hatást tett mindenkre. Ha ti ugyanúgy kitartotok, mint akkor azok, győzni fogtok. És mi elhittük ezt” (Erich Schwarz).

De csak propagandafilmekre járhattak a fiatalok, a kényesebb témaújaktól védték a jó erkölcsiket. „Egyszer egy Rühmann-film ment, beálltunk a sorba a többi katonával együtt. Megnézték az igazolványunkat, s nem engedtek be, mert a film csak nagykorúaknak szólt. Bezzeg a hazáért agyonlövettettük magunkat, akármilyen tejfölös volt még a szánk, azt nem tiltották meg.”

Mint mindenütt, a tábori csendőrség Königsbergben is átmeg átfésülte a házakat, hogy újoncokat „toborozzon”, feltöltendő a frontkatonák gyérülő sorait. A fiatal regruták kiképzése néha mindössze pár óráig tartott. Gyakran nemcsak a Hitler-fiúk néztek teljesen tehetetlenül szembe az első vonalakban az ellenséggel, hanem maguk a katonák is, akiket melléjük állítottak. „Hihetetlen pergőtüzet zúdítottak ránk Königsbergben, hasonlóra a legrégebbi frontharcosok sem emlékeztek. A lövészárokban a legfiatalabbak tizenkét évesek voltak – segítségért kiáltottak, meg az anyukat hívták: Mutti! Mutti! A bakák is ordítottak, hogy zavarjuk haza őket. Teljes zúrzavar uralkodott” (Theo Nicolai).

Hans-Günther Stark HJ-parancsnok volt Königsbergben. „Amikor újoncoztunk, minden mondtam, hogy pontosan írják fel az adataikat, mert tudtam, hogy legtöbbük a másnapot sem éri meg. Esztelenség volt ilyen fiatal gyerekeket küldeni a frontra, már-már gaztettnek tartottam. Ezt alapjában véve sohasem lehet jóváenni.” De akkor miért küldte ki őket mégis a tűzvonalba? „Valamit csak kellett tenni, hogy legalább illúzióinkat megőrizzük, hogy meg tudjuk védeni magunkat.” Sok, magasabb rangú katonai parancsnok is így gondolkodott, ezért küldtek még a háború utolsó napjaiban is sok ezer gyerekkatonát a halálba.

*„Vissza kellett őket fognunk...”
Az idősebb katonára nézve a túl-buzgó Hitler-fiúk halálos veszély jelentettek*

Kézigránáttal rá akartam vetni magam az első oroszra, akit megláttam. Mire egy tapasztalt őrmester visszarántott, és rám üvöltött: Megőrültél?! Mindnyájunkat veszélybe sodorsz! Kitűzte a fehér zászlót, s megadtuk magunkat. Nélküle már nem élnék.

Reinhard Appel, született 1927-ben

A büszkeség rendkívül nagy szerepet játszott. Komoly feladatot bíztak ránk. Fura keveréke volt az indiánosdinak meg annak az érzésnek, hogy itt érdekesebb az élet, mint az osztályteremben.

Gregor Dorfmeister, született 1929-ben

„...a harcoló csapatok, a Volkssturm és a közigazgatás példás együttműködése megvédi népünket...” Egy pomerániai városban katonák okítják a Volkssturm tagjait

Az idősebb katonáknak több volt a sütnivalójuk, mint nekünk. Azok nem akarták lelövetni magukat. Mi, fiatalok, semmiré sem gondoltunk. Csak akkor kezdtünk el gondolkozni, amikor már megérkeztek az amerikaiak.

Wilhelm Meissermann, született 1929-ben

Kegyetlen számjáték volt. Ezt a sok fiút a háborúba küldték, csak azért, hogy Hitlernek jelenthessék, hogy még ennyi és ennyi hadosztályunk van, és ezek a hadosztályok ennyi meg ennyi katonát számlálnak.

Hans-Günther Stark, született 1921-ben, Wehrmacht-tiszt

Erich Schwarz azért élıhette túl Königsberg véres ostromát, mert még idejében elveszítette az illúziót. „Fontos jelentést kellett tennem, négyes riadófokozatút. Lementem a harcállásba a zászlóaljparancsnok-helyetteshez. Egyik kezében borosüveggel meg egy orosz leányzóval találtam. Az jutott eszembe: mi a fenét művel ez itt? Hiszen ez fajgyalázás! – Akkoriban még így gondolkodtam. Rám ordított: Mit keresel te itt? Azonnal kotródj fel a többiekhez, mert agyonlövetlek! Na, akkor leléptem. Azt mondtam magamban: ebből elég volt! Hazamentem, bejelentettem az anyámnak, hogy nem megyek többé a Volkssturmra. Hű, de örölt! Átöltöztem, az egyenruhát bevágtam a romok közé, újra kisfiú lett belőlem.”

Mások, akik szintén nem akartak értelmetlenül meghalni, az életükkel fizettek. Míg Erich Schwarz hazament az anyukájához, addig más fiatal katonákat mint „dezertőrök” felakasztottak a königsbergi pályaudvaron.

Az 1928-ban született, szintén königsbergi Siegfried Janowsky a nemzetiszocialista párt egyik helyi csoportvezetőjének fia volt. Szigorú náci szellemben nevelték, és már 1944-ben belépett a Volkssturmra. Hiába figyelmeztették az idősebb katonák, bajtársaival együtt szilárdan hitt abban, hogy még kivívhatják a győzelmet. „Mi voltunk a százszázalékosok – vallja be. – Mi még akkor is azt énekeltük: miénk lesz a diadal.” De néhány társát darabokra szaggatták a tüzérségi gránátok, s ettől elment a kedve a hősies végső küzdelemtől.

A propaganda a defetizmus minden formáját súlyosan elítélte, teljesen elvesztve minden kapcsolatát a valósággal. „Örömöt szerez és bizakodásunkat szítja, ha látjuk Königsberg védőit. Nyugalmuk önbizalmat sugároz” – ez állt még április elején is a *Völkischer Beobachter*ben.

Április 6-án kezdődött el a vég a balti-tengeri város számára. A szovjet ostromló hadsereg valamennyi ágyújából és lövegből gyilkos tüzet zúdított rá. Erich Koch gauleiter már korábban elmenekült, de távirataiban továbbra is rendíthetetlen kitartásáról biztosította a Führert. A körülzárt német csapatok egy részének sikerült kitörnie és elérnie Pillau balti-tengeri kikötőjét. Magukkal vitték a Hitler-fiúkat is. Kellettek a fiata-

lok, hogy a berlini végső küzdelemben legyen kiket a tűzbe küldeni.

Königsbergtől nem messze, Palmickenben azokban a napokban a helyi Hitler-fiúk „különleges” feladatot kaptak. „Hívattak bennünket a polgármesteri hivatalba – meséli Martin Bergau. – Három SS-katona várt ránk terepszínű egyenruhában. Sötét pillantásokkal méregettek, egy szót se szóltak, nemkem már az elején se tetszettek. Lassan derengeni kezdett, hogy velük kell mennünk valahová. Jól sejtettem. Hamarosan elindultunk, s egy elkerített helyre értünk, ahol zsidó nőket őriztek. A tenger melletti, úgynevezett Anna-gödörhöz kísértük onnan kettes sorokban őket. Ott parancsszóra letérdeltek egy árok mellé, amely már tele volt holttestekkel. Tarkólövessel végeztünk valamennyiükkel. Láttam egy fiút, aki a karabélyával kegyelemlövéseket adott le azokra, akik még hörögték. Talán azért, hogy majd egy napon eldicsekedhessék: én is közéjük lőttem, a zsidók közé.

Utána hazamentem – összetörten és csiiggedten. Már halatlatszott a front moraja. Mi lesz most velünk? Annyi biztos volt: ha az oroszok jönnek, védekeznünk kell, késhegyre menő harcban. mindenkit meg fognak ölni, hiszen mindenjában bűnösök vagyunk.”

Hát így lettek némelyek a Hitlerjugendből a rezsim bűneinek tanúi és tettesei – és ezért annál inkább retteghettek az ellenégés bosszújától, és annál inkább folytatni akarták a harcot. Nagy tőkét kovácsolt ebből Goebbels keleten. Boroszlót (Breslau, Wrocław), a sziléziai nagyvárost is afféle védőbástyának kiáltották ki az „elembertelenedett bolsevik hordák” ellenében. A városnak a háború utolsó évéig még csak egy légitámadást sem kellett elszennednie. De a front most már lassan közeledtett.

A polgárokon szorongás vett erőt, amikor Karl Hanke gau-leiter 1945. január 21-én Boroszlót „erődítménynek” nyilvánította, s kiadta a parancsot, hogy minden körülmények között meg kell védeni, fel kell tartóztatni az ellenséget. Ezzel a végzetes döntésével megtette az első lépést a város teljes lerombolásához vezető úton: Boroszlót, Szilézia gyöngyszemét nem

annyira az ellene indított rohamok, mint inkább a fanaticus, esztelel védekezés változtatta negyed év alatt rommezővé. Szabadságoltakat, szolgálati úton levőket, betegeket, sebesülteket soroztak be, akár a pályaudvaron csapva le rájuk. mindenki mászt a Volkssturmra irányítottak, a Hitlerjugend tagjait is. Christian Lüdke különleges napként emlékszik a bevonultatására: „Odamentem anyámhoz, és mondtam neki, hogy most már én is katona vagyok. Összecsapta a kezét: »Ó, te jóisten, most már a gyerekeket is elviszik!« Még csak nyolc napja voltam katona, amikor azt a parancsot kaptam, hogy jelenjek meg a bajtársaimmal ezen és ezen a frontszakaszon. De mivel épp aznapra esett a születésnapom, elhatároztam, hogy csak másnap jelentkezem. Így is tettem. A kijelölt helyen egy őrszolgálatos várta rám, s azzal fogadott: »Lüdke, le van tartóztatva! Nem méltó arra, hogy a német egyenruhát viselje!« És letépíté a zubbonyomat.”

Az esetet Herbert Hirsch területi vezető, Boroszló területi HJ-parancsnoka személyesen kivizsgálta. Mialatt a város rommá dőlt a gránátzivatarban, a HJ-vezetők arról vitatkoztak, hogy megbüntessék-e vagy sem Lüdkét és barátait. „Végül közölték velem, hogy meggondolatlan cselekedetként könyvelik el a mulasztásomat, ezért eltekintenek a legsúlyosabb büntetéstől – a halálos ítélettől, de mint főkolompost, huszonöt botütéssel sújtanak. A többiekre csak húszat róttak ki. Összszesorítottam a fogamat, de a tizediknél nyöszörögni kezdtem, nem bírtam tovább. Hirsch akkor azt mondta, hogy mégiscsak kiküld a frontra, becsüljem meg magam, s reméli, hogy hamarosan megkapom a Vaskeresztet is.”

A város közelgő pusztulásának tükrében ez elég groteszk kívánság volt. Lüdkének megint megtisztelő lehetősége nyílt rá, hogy hősi halált haljon a hazáért. Más fiatalokkal, akik engedély nélkül távol maradtak a csapatuktól, rövid úton leszármoltak.

Boroszlóban is voltak persze olyanok, akik a fanatizmussal tüntek ki. A várost május 2-ig tartották. A front ekkorra már rég továbbhaladt nyugati irányba, de a szovjet alakulatok újra és újra megkísérelték elfoglalni a várost. Februárban bezárt az ostromgyűrű a kétszázezer emberre fogyatkozott

Már maga a harcba indulásunk is rémes volt. Többnyire kerékpárra erősítve vittük a páncélöklöket. Az utcákat előzönlötték a menekülők és a visszavonuló katonák. Minduntalan kritikus helyzet alakult ki, amikor a katonák visszafordulásra biztatták a fiúkat, mondván, hogy értelmetlen a további harc.

Hans Scherleitner, született 1930-ban

Mi tízen, zöldfűlűek, a tankelhárítóktól, meglapultunk a fedezékünk körül ásott árokban, és amikor ki mertünk nézni a mellvédről, legnagyobb ámulatunkra megpillantottuk a tankok ágytűinak torkolattüzét, amelytől különösképpen még csak meg sem rémültünk. Láttuk, hallottuk és éreztük a tüzet, amely sebesen elterjedt az egész tanyán, de utána, a fülsiketítő dörgésben már nem érzékelünk semmit.

Carl Damm, született 1927-ben

„A berlini Hitler-fiúk rettenthetetlen bátorágát a szovjet nehézpáncélosok elleni harban nem szűnünk meg kiemelni. Vállvetve velük légvédelmi ágyúkezelőink, a Volkssturm, a katonák, a politikai vezetők és a Hitler-fiúk elkeseredett ellenállást tanúsítva visszaverik a támadásokat.”

Der Panzerbär, 1945. április

....némi játék minden van benne...” A Hitlerjugend páncélvadászai 1945-ben az Oderamenti Frankfurth

védősereg körül. Délről behatolva a városba, a Vörös Hadsereg katonái utcáról utcára törtek előre, s minden házáért, minden emeletért külön harcot vívtak. Hatalmas tüzek festették éjszakánként vöröstre az eget. A szovjetek leghevesebben a város nyugati részében levő Gandau repülőteret támadták, hogy elvágják a védők légi utánpótlási vonalát. minden templomot kisebb erőddé alakítottak át, a temetőket elegyengették a „jobb lőterep” kialakítása végett. A sírköveket lebontották, és bari-kádokat emeltek belőlük.

A csata elkeseredett állóháborúvá változott. A központban új repülőteret hevenyésztek, mert az utolsó pillanatig várták a felmentő sereget. A fiatalokat, akik még hittek a végső győzlemben, a Wehrmacht, a Volkssturm és különösen a Hitlerjugend-hadseregcsoport soraiban vetették be. Ezt maga Hirsch területi vezető állította fel. A kivételesen jól felszerelt egység két zászlóaljból, mintegy ezer fiatalból állt, tapasztalt altisztekkel az élén. Rohammal visszafoglalták a Rüttgers Műveket és a Pöpelwitz pályaudvart. A boroszlóiak hamarosan Hitlerjugend-sarokra keresztelték el a Vilmos császár utca–Auguszta utca kereszteződését, mert a fiatalok itt állították fel kézigránát-kilövő katapultjaikat.

A heves ellenállás óriási véráldozatot követelt. Az állóháborúban a gyerekkatonák fele elesett. A legtöbb fiatalt az úgynevezett fő harc vonalban hajtották bele a halálba, a város déli részén emelt vasúti töltésnél.

Manfred Preussner megsebesült a szovjet géppuskaállások megrohamozásakor, és ez volt a szerencséje. „Állt ott egy hatalmas termetű őrmester, kezében pisztollyal. Mi van veled, kérdezi. »Szilánkot kaptam.« Megnézte, s látta, hogy vérzek egy kicsit, ezért megengedte, hogy lemenjek a pincébe. A többiek is le akartak jönni, de aki nem sebesült meg, azt a pisztolyával visszazavarta a töltésre.”

„Az oroszok fönt feküdtek a töltésen, nekünk meg vissza kellett volna szorítani őket a töltés mögé. De lehetetlen volt, mert állandó gépfegyvertű alatt tartottak bennünket. Nem akartunk fölösleges emberáldozatot hozni. Őrültség lett volna” (Roman Schäfer).

Christian Lüdkét, aki botbüntetést szenvédett engedély nélküli távolmaradásért, szintén ezen a frontszakaszon vetették be: „Kilátástalan volt a harc. Már csak azt számolhattuk, hányan haltak meg közülünk. Nem kevesen sírva fakadtak – méghozzá nem azért, mert súlyosan megsebesültek, hanem halálfelelőkben.”

A háborús propaganda minden csinnadrattája ellenére is szemmel láthatólag bomladozott a „vasfegyelem”. A még ép templomokba nap mint nap sok katona járt el imádkozni – már senki sem akadályozta őket ebben.

Április elején elkezdődött a felsőváros tragédiájának utolsó felvonása. A húsvéti ünnepek idején Boroszló átéltette a totális háború minden rettentetét: ami a városból eddig még megmaradt, azt most szétbombázta a Vörös Hadsereg. Egész Boroszló lángtengerré változott. A parancsnokság azonban nem akarta feladni a várost, még mindig abban reménykedtek – hiábavalóan –, hogy segítséget kapnak kívülről. „Hitlerbe vetett reménységünk minden nappal gyarapszik, amíg kitarunk” – áriázta a fanatikus hadvezetőség Hitler születésnapján, április 20-án.

A szovjetek többnapos fegyverszünettel adtak egy utolsó lehetőséget a megadásra. De a német védők makacsságukban elszalasztották annak esélyét, hogy legalább még pár emberéletet megmentsenek. Csak május elején határozták el, hogy parlamentereket küldenek át az oroszokhoz. És ettől az egyetlen értelmes lépéstől éppen a Hitlerjugend akarta visszatartani őket. A parlamenterek között volt Arthur Grossmann is: „Jól felismerhetők voltunk, magasra tartottuk a fehér zászlót, de olyan háztömbök mellett kellett elhaladnunk, amelyekben a Hitlerjugend építette ki a harcállásait. Azok meg nem akarták abba hagyni a háborút, úgy fogták fel a megadást, mintha a világ vége érkezett volna el számukra. Összevissza kiabáltak: mi nem adjuk fel, mi tovább harcolunk! Elállták az utunkat, nem engedtek tovább bennünket. Értesítettük a Hitlerjugend-zászlóalj parancsnokát, szerencsére épp ott tartózkodott a közelben, és telefonáltunk az erődbe, hogy mi történt. Atáborok beszélt a zászlóaljparancsnokkal, és csak akkor léphettük

„...Lauban
visszafoglalásánál hősi-
esen helytállt...”

A tizenhat éves Wilhelm Hübner alsós-sziléziai szülővárosában 1945 márciusában Vaskereszttel tüntetik ki

„Az ifjúság küzdőszelme biztosítéka a végső győzelemnek és Németország boldog jövőjének.”

A birodalmi ifjúsági vezető birodalmi parancsa 1944. november 6-án

Voltak köztük olyanok, akik még a tizenötödik évet sem töltötték be. Őket még annyira sem képezték ki, mint bennünket. Súlyosak is voltak a veszteségeik.

Günter Prætorius, született 1928-ban

Mi, tizenhét-tizennyolc évesek nem tudjuk, sejtelünk sincs róla, hogy mi leszünk majd a birodalmi főváros védelmének utolsó tartaléka. Még mindig hiszünk a végső győzelemben, reménykedünk a csodafegyverben, nem tudjuk, nem akarjuk elhinni, hogy ez a háború már rég elveszett.

Günter Dunsbach, született 1927-ben

„Helmut Schäpel tizenhét éves Hitler-fiú a Thorner Strassén elintézett egy T-34-est. Miután az első páncélököl csak megrongálta a tankot, hi-degyérrel kilőtt egy másodikat is, és felrobbantotta a harckocsit.”

Der Panzerbär, 1945. április 24.

...Az én viszonylag csekély szolgálatomért ilyen kitüntetést!” Joseph Goebbels gratulál Wilhelm Hübnernek a Heti Híradó kamérája előtt

át a harcvonat, a Hitler-fiúk bekiabálásai közepette. Árulónak, gyáváknak neveztek minket, és egyre csak azt kiabálták: Mi tovább harcolunk! Ilyen fanatizált volt ez a zászlóalj.”

Hónapokig tartó harc után kísérteties csönd borult a városra. 1945. május 6. után már egyetlen lövés se dördült el. „Boroszló erődje” két nappal a német kapituláció előtt esett el. Hanke gauleiter, aki egészen addig különösen nagy hangon szónokolt a végsőkig való kitartás mellett, most megmutatta, hogyan is képzeli el a „halált megvető bátorságot”: pár napra a sziléziai város bevétele előtt, cserbenhagyva bajtársait, eltűnt az „erődből”.

A tavasz folyamán a nyugati front is mind beljebb ékelődött a birodalomba. 1945. március 7. jelképes dátummá vált: Napóleon óta először lépték át idegen katonák a „német folyamot”: az amerikai 9. páncéloshadosztály Remagennél átkelt a Rajnán. Hitler őrjöngött, amikor meghallotta a hírt. De a katonai helyzeten ez mit sem változtatott: a Nagynémet Birodalom két folyam közé szorult. Az oroszok az Oderánál álltak. Miután további csapatok is átkeltek a Rajnán, hat nagy ékben folytatták előnyomulásukat a szövetséges csapatok az ország belseje felé.

Sok, a nyugati országrészben lakó Hitler-fiú úgy érezte, végre eljött az ő ideje. Az 1929-ben született Rudolf Helmich is, aki azelőtt a duisburgi Steinbart Gimnáziumba járt. Mióta a negyvenes évek elejétől kezdve bombázták a Ruhr-vidéket, őt is többször vidékre küldték, majdnem minden ugyanazokkal a barátáival együtt. Rendkívül szoros kapcsolat fejlődött ki közöttük. mindenben minden köözösen döntötték. 1944 januárjában Helmichet és barátait Bad Mergentheimbe irányították. Egy év múlva, 1945 elején a település egész fiatalsgát kötelezték, hogy lépjen be a Volkssturmra. A bahnfűrer, az osztagvezető mindenki előtt kérdezte meg: ki *nem* jelentkezik önként. Ilyen persze nem akadt. Helmich csak mosolygott ezen a fendorlaton: ő meg a barátai önként mennek a haza védelmére, ez nem lehetett kérdés számukra.

Március 31-én az amerikaiak váratlanul megközelítették Bad Mergentheimet. Helmichet és barátait kíváncsivá tette a faluban eluralkodott nyugtalanság. Megtudták, hogy Dirna-

gelnál egy harccsoportnak sikerült a neunkircheni páncélos-éket visszavetni, mégpedig súlyos veszeségeket okozva neki: hat amerikai tankot lőttek ki 88 mm-es légvédelmi ágyúkkal. Az amerikaiakra támadó fiatal SS-katonáknak a fiúk mutatták meg az utat Neunkirchen felé. Tetszett nekik az SS-egység fegyelme és elszántsága, különösen ha arra gondoltak, hogy a Wehrmacht alakulatai milyen rendezetlenül özönlenek visszafelé. „Az SS-ek megkérdeztek tőlünk: »Hát ti mit kerestek itt?« Spontán módon, hogy spontánabbul már nem is lehetett volna, rávágtuk: »Ki akarjuk venni részünket a haza védelméből. Mi is harcolni akarunk.« Az egyik katona akkor azt mondta, hogy szép dolog, ha önként jelentkezünk. Az önkénteseket beveszik, de a döntés végleges. Aki most igent mond, az már marad, annak nincs többé visszaút. Gondolkodás nélkül valamennyien igent mondunk.”

A következő amerikai támadást várva, még egy darabig nem forrt össze teljesen az önkéntesek csoportja: voltak, akik hazamentek, s nem tértek vissza a védelmi vonalba, de érkeztek helyettük újabb fiúk. Egy anya hiába próbálta a fiát haza-csalogatni. A legfiatalabbak egyike meg el akart szökni – viszszahozták, egyenesen az ágyából rángatták ki. Később mindenketten elestek.

Április 5-én az amerikaiak újra előretörtek, s elfoglalták Stuppachot, a szomszéd falut. A lakosságnak már elege volt a háborúból, s megkönyebbélssel fogadta a hódítókat. Éjszakára azonban az amerikaiak visszavonultak, s a falun kívül táboroztak le. Az SS-katonák mefragadták az alkalmat, hogy bevegyék magukat a faluba. Másnap visszatértek az amerikaiak, nem számítva ellenállásra. A németek az elől haladó dzsipet egy tiszttel együtt kilőttek, a benne ülőket foglyul ejtették. A sikerhez a duisburgi fiúk is hozzájárultak. Helmich szakaszának – tizenegy diák és egy tapasztalt altiszt alkotta – az a feladat jutott, hogy a helység kijáratánál, a Lustbronn felé vezető emelkedő mellé ássák be magukat. Helmichet visszaküldték a faluba ásókért, de nemigen akartak adni neki. Közben az amerikai 10. páncéloshadosztály körülvette Stuppachot, s Helmich már nem juthatott vissza a szakaszához, mert az amerikaiak tűz alá vették a falut. A fiú egy fészerben keresett

menedéket. Rejtekelyéről nem láthatta bajtársait, de tudta, hogy alig száz méternyire tőle, fedezék híján, teljesen védtelenek az amerikaiak lövedékeivel szemben. És hiába várták a segítséget, nem tudott semmit tenni.

A tűzpárbaj órákon át tartott. Az SS-katonák nem adták meg magukat. Amikor az amerikaiak végül bevették a falut, Helmich azt gondolta, hogy egyetlen bajtársa sem élte túl a pergesztüket. Nem nagyon tévedett: csupán Wolter Kremert, egy osztálytársát és egy altisztet látott érve viszont. A többiek – hatvanhárom német katona, közöttük a kilenc duisburgi iskolás – elestek. Az elesett katonák és a gyerekek holttestét tíz napon át nem engedték eltemetni az amerikaiak – példát akartak statuálni. „Amikorra eltemethettük őket, már bomlásnak indultak. A belső szerveik kibugyogtak a testükön” – emlékszik vissza a falu egyik lakója. Rudolf Helmich sokat gondolkodott barátai halálán. „Barátok voltunk. minden fontos döntést együtt hoztunk meg. Iszonyatosan fáj, hogy ez történt, de hát mi akartuk. Mi magunk akartuk így. mindenki viseli a felelősséget magáért.”

A Hitler-fiúk azonban nem csak a maguk vesztét okozták vabuzgóságukkal. A Tauber-parti Rothenburg közelében fekvő Brettheimben április 7-én már hallani lehetett az amerikai tankok motorzúgását. A helyiek abban reménykedtek, hogy községiük megússa a háborút. De váratlanul megjelent egy tankelhárító egység a település szélén: négy Hitler-fiú. Azt mondák, hogy megvédik a falut. A brettheimiek megijedtek, hogy az amerikaiak, ellenállásba ütközve, lőni fogják őket. Ezért Hanselmann gazda egyik legényével elszedte és a közelű tóba dobta a fiúk fegyvereit, s felpofozta és elzavarta az egész társaságot. A becsületükben megsérült fiúk egyenesen a legközelebbi SS-parancsnokságra rohantak, s panaszt tettek. A XIII. SS-hadtest parancsnoka, Simon SS-Gruppenführer és Gottschalk SS-Sturm-bannführer rögtönítélt bíróságot állított fel, hogy kivizsgálja az üget.

„A bíróság halálra ítélte a gazdát, a haderő bomlásztása címén. Gackstetter polgármester és a helyi NSDAP-szervezet vezetője, Wolfmeyer azonban megtagadták a halálos ítélet alá-

„Bárhol tör is ránk az ellenség hazánk földjén, a mi frontunkba ütközik. Addig harcoljuk a harcunkat, amíg újra üt a német katona órája, amíg a mi Wehrmachtunk német területet újból meg nem tisztítja végleg az ellenségtől. Ezért az óráért harcolunk, harcunk a győzelmünk! Rajta, werwolfok!”

Alsó-Szászországban, 1945 április

„Félő, hogy a legfanatikusabb ellenségeink hosszú és keserves gerilla-háborút indítanak ellenünk. Komor kilátás, és az a véleményem, mindenek meg kell tennünk ennek megakadályozásáért.”

Eisenhower, a szövetségesek főparancsnoka, az Egyesült Államok hadseregének vezérkari főnökéhez

„A veszély lényegében képzelődésnek bizonyult – mind a németek, mind pedig ellenségeik hallucinációjának.”

Az amerikai 3. hadsereg hadinaplója (1945. május/június) a werwolfok által tagadott fenyegéséről

„Aki megadja magát, azt agyonlövik...” Amerikai fogásba került werwolfok, akik átvágatták a telefonhuzalokat

írását, ezért őket is ugyanazzal a büntetéssel sújtották. A három elítéltet a temetőben egy hárfsára felakasztották. A Hitler-fiúk tettek nyakukra a hurkot, és lökték ki alóluk a zsámolyt. Közben egyikük tangóharmonikán játszott. Később ide-oda hittáztatták a holttesteket. A falu lakóit máig sokkolja ez az eset, s elrettentő példaként hozzák fel azoknak a fiataloknak az elvakultságára, akik még a vereség árnyékában is képesek voltak másokat feljelenteni és életüktől megfosztani.

A fiatalok azonban elvakultságukkal leggyakrabban a tulajdon halálukat okozták. Franz J. Müller, a Fehér Rózsa ellenállási mozgalom egyik tagja, akit az amerikaiak szabadítottak ki a börtönből, egy elborzasztó esetet idéz, amelynek valahol Stuttgart környékén volt a tanúja. „Egy Sherman-tankoszlopot kísérő dzsipben ütem. Hirtelen hatalmas robbanást hallottunk. Gyorsan odahajtottunk: egy amerikai harckocsit láttunk, amelynek ellőttük a bal oldali lánctalpát, a teteje azonban nyitva volt. Előtte, szinte sorban, négy Hitler-fiú feküdt a földön, s üvöltött fájdalmában. Az történt, hogy az amerikai kezelőszemélyzet egyik tagja, miután eltalálták a tankot, de az nem gyulladt ki, felnyitotta a lövegtorony tetejét, és vadul lövöldözni kezdett körbe-körbe a géppisztolyával. A fiúk minden óvatosságról megfeledkezve ujjongva ünnepelték a győzelmüket a tanktól néhány lépésnyire, s ekkor érték őket a golyók. Nincs olyan katona, aki így, tálcán kínálta volna magát, de ezek gyerekek voltak, tizenöt éves gyerekek. A gyomrukba kapták a lövéseket, s kifordultak a belső részeik. Nem csoda, hogy úgy ordítottak, és hívták a mamájukat.” Az amerikai katonák is elszörnyedtek a látványon. „Azok is sokkos állapotba kerültek, amikor észrevették, hogy csak gyerekek, akikre tüzet nyitottak. Előkapták a vöröskeresztes csomagjukat, szántéceket hívtak, de már késő volt. Nem lehetett segíteni rajtuk. Elvérzett a négy Hitler-fiú, akit egyetlen páncélökkel kergettek a halálba.” Franz Müller, aki túlélte a Hitler-rezsimet, nemegyszer volt tanúja az ilyen, emberéletet is megvető magatartásnak, amelyet az a csábítás hozott létre, amelynek hatása alól ő még idejében kivonta magát – bár eközben is az életét tette kockára.

Bad Tölzről is nyomasztó emlékeket őriznek beszélgető-

társaink. 1945 áprilisában felbolygatott méhkashoz hasonlított az Isar-parti fürdőváros. A kórház reménytelenül túlzsúfolt volt, az utcákat elárasztották a Wehrmacht-katonák menekülő csalátagjai, SS-esek készítették elő szökésüket külföldre az Alpokon át. Nem ok nélküli: nem egy közülük Dachauban szolgálta addig a „Vaterlandot”.

A városkában volt a klagenfurti és braunschweigi után a harmadik kiemelt SS-junkeriskola, amelyben a fekete egyenruhások tiszti utánpótlását képezték ki. Mellette kísérték el egy nap a csontig lesoványodott, élőhalott dachaui foglyokat kivégzésük kiszemelt színhelye, a Tegern-tó felé. Zwi Katznak, aki ma Tel-Avivban lakik, sikerült megszöknie a halálmenetből: „Ha új őreinkre néztem, akiket Bad Tölzben rendeltek mellénk, nem lehetett kétségem afelől, hogy mi vár ránk. Gyűlölettől eltorzult arcú fiatal SS-legények voltak. Kegyetlenebbül bántak velünk, mint a láger őrei. Tudtuk, hogy a hóhérainkkal állunk szemben.”

A junkeriskolában, ahonnan ezeket az SS-legényeket is szárnyukra eresztették, nemcsak az SS tiszti utánpótlását képezték ki, hanem a Volkssturm tagjait is. Közöttük az 1929-ben született Gregor Dorfmeistert, akit innen küldtek ki a frontra, több iskolatársával együtt. Később Manfred Gregor néven megírta az élményeit *Die Brücke* (A híd) című regényében. (A könyv alapján forgatta Bernhard Wicki hasonló című, híres filmjét.) A fiúkat három héten át képezték ki. „Nem katonákat, hanem gyilkolócépeket bocsátottak ki ebből az iskolából. Vasárnap délelőtt, az istentiszteletek idején is tartottak a foglalkozások, hogy ne tudjunk elmenni a templomba. Ószintén szólva nem is nagyon bántuk ezt, mert jobban érdekeltek bennünket a fegyverek, mint a szentbeszéd. Mire végeztünk, már egészen jól elboldogultunk velük, a páncélöklöt és a kézigránátot is beleértve. És azt is tudtuk, hogy a legnehezebb helyzetekben sem fogunk szégyent vallani.” De mi ösztönözhette a fiatal Gregor Dorfmeistert, hogy jelentkezzék az iskolába? „Mindenekelőtt talán az, hogy tartoztam valahová, egy közösséghöz, s felelősnek érezzem magam érte. Vagyis az a tudat, hogy ha odébbálok, cserbenhagyom a többieket.”

Április 30-án az amerikai 7. hadsereg már Bad Tölz köze-

lében járt. A junkeriskola növendékeit szakaszokba osztották, s csatasorba állították. Dorfmeister hat társával együtt, egy altiszt vezetésével, beásta magát a Loisach egy kis hídja mellett. „A harci vágunk addigra már jócskán lelohadt, főleg látva azt, hogy a hídnak nincs semmi stratégiai jelentősége. Meg is lepődtünk, amikor feltűnt egy amerikai páncélos.” A fiúk szíve elszorult. „Egy helyben forgott, csikorogtak a lánctalpai, félelmetes zajt csapott. El sem tudtuk képzelní, hogy emberek ülnek benne. Olyan volt, mint egy őskori szörny, amely ellen nem lehet védekezni.”

Az első lövéseket a fiúk adták le. „Azt hiszem, hat vagy hét páncélököl lövedék repült egyszerre a tank felé. És egy-kettő telibe is találta, de nem állt meg. Tovább közeledett felénk, mint egy halálosan megsebzett fenevad, amely nem adja fel. Azt a néhány pillanatot máig érzem minden idegszálamban.”

Harckocsijuk elvesztése után visszavonultak az amerikaiak. A fiúk ujjongva ünnepelték győzelmüket. De az igazi erőpróba még csak ezután következett. „Hirtelen két vadászgép bukkant fel fölöttünk, s vadászni kezdték ránk, mint a nyulakra. És amikor az első társunk elesett, pusztta félelem és pánik lett úrrá rajtunk.”

A fiúk otthagyták az állásukat, s visszatértek Bad Tölzbe. Veszükre tábori csendőrökkel találkoztak össze, akik egy újabb híd védelmét bízták rájuk. „Egy néhány zsákból összetákozt géppuskafésekhez vezettek bennünket, s azt mondták, hogy az olyan derék legények, mint mi, meg tudják állítani az amerikaiakat. Rögtön rájöttem, hogy maguk sem hiszik el ezt, s csak lelkismeretlenül a halálba küldenek minket. Nekik persze eszük ágában sem volt velünk maradni és harcolni. Értelmetlenség lett volna tehát szembeszállni a hatalmas túlerővel, s erről igyekeztem meggyőzni a két bajtársamat is. Nem hallgattak rám, hősök szerettek volna lenni. Én viszont nem óhajtottam elpusztulni, s bár éreztem, hogy gyáva kutyának tartanak, szedtem a sátorfámat, s hazamentem. Befejeztem a háborút.”

Kötelességünköt Artur Axmann tömören megfogalmazta: vagy győzlem, vagy vereség, győlölet az ellenség és rendíthetetlen hőség Adolf Hitler iránt. A háború végső szakaszában sem feledekezhettünk meg „kötelességünköl”: vagy elesel a harcban, vagy felakasztanak a lámpavasra – ez volt tehát az alternatívánk.

Reinhard Appel, született 1927-ben

Odajött hozzám Hitler, és megkérdezte, hol harcoltam. Nem ért hozzá, pusztán kezet adott. Nagyon elcsodálkoztam, söt megdöbbentem. Az 56. születésnapja volt, de hetvenévesnek nézett ki.

Armin Lehmann, született 1929-ben, Lovagkereszttel kitüntetve

Megtanultak engedelmeskedni. Ha parancsot kaptak, nem volt kérdés. De úgy kellett visszafogni, csillapítani őket. Az újságok képeitől megkötyagosodtak, amelyeken Hitler Vaskereszettel ad át fiataloknak. Valójában katonai értelemben nemigen láthattuk hasznukat. Feláldozták őket – értelmetlenül, mert már nem javíthattak a háború állásán.

Willi Rabe, született 1925-ben, Wehrmacht-tiszt

„Führerem,
ezek az ön
fiai...”
Hitler 1945.
április 20-án,
56. születés-
napján, ami-
kor utoljára
jelent meg
a nyilvános-
ság előtt

Másnap reggel Dorfmeister, már civilben, visszatért a hídroz, hogy megnézze, mi történt a két társával. Mindkettőt holtan találta. Az amerikaiak éjszaka támadást intéztek a város ellen, s felszámolták a géppuskafészküköt. Dorfmeister idejekorán felismerte, hogy mi vár rájuk, s nem osztozott a végzetükben. „Nem volt valami jó érzés látni a holttestüket, de tudtam, hogy én is ott feküdnék mellettük, ha veltük maradok.” Dorfmeisternek még azt is végig kellett néznie, hogy egy idős asszony áthalad a hídon, üdvözli az amerikai őröket, majd hirtelen a két fiú fölre hajol, és leköpi őket. Gyűlölete azoknak szólt, akik meg akarták hosszabbítani a háborút. Ez a jelenet indította Gregor Dorfmeistert, alias Manfred Gregort arra, hogy könyvet írjon háborús élményeiről.

Április 11-én az amerikaiak Schönebecknél, Magdeburgtól délre, elértek az Elbát. Nem sokkal később ezt a folyót jelölték ki demarkációs vonalnak a Vörös Hadsereg és az amerikai hadseregek között. Az amerikaiak azonban előbb még elfoglaltak két hídfőállást az Elbától keletre. Április 12-én már Magdeburg nyugati határán álltak. A városparancsnok, Raegener altábornagy hallani sem akart a megadási feltételeikről. Ezért április 17-én tüzérségi tűz alá vették Magdeburgot, és több mint háromszáz bombát ledobtak rá.

Még április első napjaiban ellenállási fészkeket építettek ki a város külterületi részei. A fegyveres SS és a Wehrmacht katonái, Volkssturm-egységek, munkaszolgálatosok, valamint nyolcszáz Hitler-fiú készült rá, hogy megállítsa a szövetségeket. Az amerikaiakat minél tovább az Elbán innen akarták tartani, mert Berlinben még mindig nem tudták biztosan, hogy nem mégis egyenesen a főváros felé akarnak-e vonulni. Elkezdetet küzdelmet vívtak tehát minden házáért, minden utcáért.

A Volkssturm soraiban harcolt két tizenhat éves fiú, Horst Blanke és Günter Prätorius is. Még néhány napja vidáman fújták, hogy „Lovagjaink keletre tartanak”, hogy „Führer, parancsolj, mi követünk téged”, meg a Hitlerjugend himnuszát: „A zászló több, mint a halál”. A fiúk félelem és kétségek nélkül vonultak harcba, pedig tudhatták, hogy már minden ellenállás fölösleges. „Nem volt nekünk fontos, hogy Magdeburg

városának védelme előreviszi-e a háború ügyét. Egész egyszerűen azt tettük, amit belénk vertek: végrehajtottuk a parancsot, igyekeztünk minden körülmények között kitartani. Annyi okunk lett volna, hogy odébbállunk. Mindjárt az első összecsapás után sok halottunk lett. Különösen fájdalmasan érintett, hogy egy barátomat is lelőtték. Nem ért vissza idejében a lővészárkokba. Felhasította a hátát a lővedék. A közel temetőben temettük el. Mai eszmemmel már tudom, hogy akkor azt kellett volna mondani: elég volt. Ehelyett a Nibelung-esküt emlegettük, s továbbra is készek voltunk az utolsó csepp véreinkig harcolni” (Horst Blanke).

Sok társuk ugyanígy gondolkodott, s vakon teljesítette a parancsokat, ezt tanúsítja Willi Rabe is, aki Wehrmacht-tisztként egy Volkssturm-egységet vezetett: „Úgy kellett visszafognunk őket. Tapasztalatlanok voltak, régimódi olasz kárbelyük volt, azzal még én se tudtam rendesen lóni. De ők minden, habozás nélkül a harc sűrűjébe akarták vetni magukat.” Rabénak sok energiájába került, hogy lebeszélje a fiúkat egy-egy öngyilkos vállalkozásról. Amikor pedig az anyák utánuk mentek a fiaiknak a lővészárkokba, csúcsPontjára ért a helyzet abszurditása. „Arra kértek, hogy vigyázzunk rájuk. Vigyétek haza őket, mondtam nekik. Azt nem lehet, felelték, mert agyonlónek bennünket.” A szülők ellen valóban drákói intézkedéseket hoztak, ha megpróbálták megakadályozni gyermekeik vágóhídra hajtását. Néhányan az életükkel fizettek ezért.

„Kötelességünknek tartottuk, hogy az utolsó töltényig verekedjünk. Nem érdekelte, hogy mi történik velünk, csak egy lebegett a szemünk előtt: A zászló több, mint a halál.” Gyakran csak az első személyes csalódás nyitotta fel a fiúk szemét, például parancsnokuk „árulása”, ahogy azt a tizenhat éves Günter Prätorius is megtapasztalhatta. „Sudenburg városrészben egy hosszú, egyenes úton vonultunk vissza. Az amerikaiak fönt keresztben álltak a tankjaikkal, és szünet nélkül lőttek bennünket. Egy bajtársam fegyverszíja kioldódott, s elvesztette a puskáját. A tiszt ráparancsolt, hogy menjen vissza érte, s keresse meg. És pontosan az történt, amire számítottunk: sem a fegyver nem lett meg, sem a bajtárs nem tért vissza többé.” Aztán jött a következő csalódás. „Épp a frontvonalat kémlel-

tük ki, amikor messziről robbanásokat hallottunk. Ezek az Elba hídjai voltak, jegyezte meg az altisztünk. Én nem hittem el. Dehogynem, bizonygatta, majd meglátod, a város két északi hídja volt.” Ezek a hidak nyújtották volna az egyetlen visszavonulási lehetőséget az Elbán át Prätorius és társai számára. De a visszavonuló csapatok – igaza volt az altisztnek – felrobbantották őket. „Arra gondoltam: na, ezek leírtak minket. Már nem is számolnak velünk, tudják, hogy úgyis vásárra viszszük a bőrünket, a többi már nem számít. Keserű érzés volt. Csak akkor kezdtem el gondolkodni rajta: tulajdonképpen miért is harcolunk? Azok az emberek, akik felelhettek volna erre, vagy parancsot adhattak volna, elpárologtak, már rég az Elba túlpartjáról figyelték az eseményeket. Mi pedig most már csak ágyútöltelékek vagyunk.”

A város elfoglalásával Günter Prätorius amerikai fogásába esett, Horst Blanke viszont szerencsében járt. Egy német őrmester a korát kérdezte. „Tizenhat!” Ennyi elég volt neki, s hazaküldte. Könnyen a fejébe kerülhetett volna a derék tiszthelyettesnek a lágyszívűsége, de a kapitulációig már csak pár óra volt hátra, s nem kérhették számon rajta. Blanke már otthon érte meg az amerikaiak bevonulását. Udvarias „How do you do”-val köszöntötte tegnapi ellenfeleit, amikor azok német katonákat keresve megjelentek náluk. Az amerikaiak meglátták a gyerekszobában négy hónapos kis testvérét, elmenek, de hamarosan visszatértek, élelmiszert és tejtermékeket vittek a családnak – csupa hiánycikket. „Mintha pofon ütötték volna. Ezek ellen harcoltam én!” Villámcapásként hasított bele a felismerés, hogy értelmetlen harcot vívott.

Április 18-án az amerikaiak elfoglalták Magdeburgnak az Elbától nyugatra eső részeit. Tartották magukat az oroszoknak tett ígéretükhez, és nem lépték át a folyót. Mialatt a náci elit angolosan távozott, német katonák még napokon át löttek a város keleti feléből az Elbán át az amerikaiakat, ami további esztelen romboláshoz vezetett. Csak akkor hallgattak el a fegyverek, amikor az oroszok is bevonultak.

Napok óta menekültek áradata özönlött nyugat felé a táborunk mellett, lovassági kocsival, talicskával vagy gyalog, végig a macskaköves utcákon, s minden több katonai jármű volt köztük, meg katonák teljes menetfelszerelésben. Csak álltam és bámultam a végeláthatatlan menetoszlopot, de még mindig nem fogtam fel, hogy visszafordíthatatlanul véget ért a háború, s milliók menekülnek és üzetenek el a hazájukból.

Hartmut Schreiber, született 1928-ban

„Először értem meg, hogy a háború elvesztésével minden füstbe ment. Vajon hány áldozatot követeltek Adolf Hitler tervei? Így hát mindennek vége, ami az NSDAP-hez kötött bennünket. Új korszak köszönt Németországra.”

Günther Bröker, született 1931-ben, naplórészlet, 1945. április 6.

„Legszívesebben megisratnám Németországot...”

A menekülés és elűzés tragédiája millió gyermeket érintett

A második világháború utolsó, legvéresebb ütközete a hitleri birodalom hatalmi központjáért, Berlinért folytatott csata volt. A Vörös Hadsereg gigantikus haderőt vont össze a főváros előtt. Annyi fegyverük volt, hogy a frontvonal hosszában hárommáterenként felállíthattak volna egy löveget: két és fél millió katona, 6250 tank és rohamlöveg, 41 ezer löveg és aknavető. Légi főlényüket 7500 harci repülőgép biztosította. Weidling tábornoknak, akit 1945. április 23-án neveztek ki „Berlin erődváros” parancsnokának, azzal kellett szembenéznie, hogy e hatalmas haderő ellenében minden össze 44 ezer német katonát, 42 ezer volkssturmst és ötezer Hitler-fiút tud felsorakoztatni.

Februárban és márciusban az 1928-as évjáratot teljes egészében behívták a Wehrmachtba vagy a fegyveres SS-be. De végül a 16 éves korosztályra is lecsaptak, mivel Bormann kéresére Hitler február végén beleegyezett abba, hogy az 1929-esekből legalább hatezer fiút a főváros hátsó védelmi vonalára rendeljenek a Volkssturm soraiban. Wilhelm Keitel vezér-tábornagy utasította is a Wehrmachtot, hogy kezdje meg az 1929-ben születettek sorozását.

A segédcsapatok Berlinben is csak gyatrán – vagy sehol se – voltak kiképezve, fegyverük sem volt elegendő. Ám míg a Volkssturm emberei, akiket csak jól-rosszul, hétvégén meg munka után képeztek ki hevenyészve, többnyire visszavonultak, a Hitler-fiúk a végsőkig kitartottak. Nagy véradót is kellett fizetniük ezért a rosszul értelmezett becsvágyukért. A Berlint támadó orosz seregek főlénye így a valóságban még inkább érzékelhető volt, mint papíron.

A birodalom fővárosa védelmére olyan erők sorakoztak fel, amelyeket nem lehetett a szó hagyományos értelmében katonai egységeknek nevezni. Szedett-vedett fegyveres csoportok voltak; az egykori szövetségesek önkéntesei vagy a Volkssturm-ból és a munkaszolgálatosokból összetborzott, hangzatos nevű „Spree hadseregcsoport”. Az ellenfél alaposan kiképzett, jól felfegyverzett frontkatonáival azonban nemcsak a hitlerjugendes fiúk szálltak szembe: a BDM-es lányokat és anyáikat is megtanították a páncélököl használatára.

Berlin lakosságának csak április 11-én hirdették ki a moz-

gósítási parancsot. „Berlin erőd” legnagyobb gondja a fegyver- és lőszerek hiány volt, de a Führer-bunker „stratégáit” ez hi-degen hagyta. Makacsul csak azt hajtoggatták, hogy „ minden háztömböt, minden házat, minden emeletet, minden bokrot, sőt minden gránattölcst a legvégsőkig védeni kell”! És ez az ő felfogásukban nem attól függött, hogy a főváros lakosságát kiképezték-e a fegyverek használatára, hanem inkább attól, hogy mennyire „hatja át őket a harci szellem és a fanatikus küzdeni akarás”.

Időközben a gigantikus orosz hadigépezet hetven kilométerre megközelítette Berlint. Az Odera-fronton harcoló orosz hadseregeket nagy vérveszteségeket szenvedett, szükségből feltöltött fegyveres SS- és Wehrmacht-hadosztályok próbálták feltartóztatni abban a hiú reményben, hogy távol tarthatják őket Berlintől. Számos fiatal alig-katona harcolt a seelowi magaslatoknál vívott, pokolian heves csatában. Hans Hanssen egykori légvédelmi kisegitő szolgálatos is közöttük volt: „Még egy kicsit dagadt is a keblünk, hogy a frontra visznek ben-nünket, mint a felnőtt férfiakat. Egy csapásra felnőttünk, úgy éreztük. Kinevelték belőlünk a félelmet. Nem mutathattuk ki az érzelmeinket, a félelmet sem, fegyelmezettnek kellett maradnunk minden helyzetben. De arra, ami ott osztályrészünk-jutott, senki nem készült fel.”

Április 16-án a Vörös Hadsereg háromszázezer katonája a küstrini hídfőállás felől támadást indított a seelowi magaslatok ellen. Pokoli tűzözön világította be a tájat: több mint húsz-ezer fegyver ontotta folyamatosan a lövedékeket. Kazakov vezérezredes, aki az Első Belorusz Front tüzérségét vezette, így írja le a hajnali háromkor indított támadás kezdetét: „Kísérteties látvány volt, amikor a front teljes szélességében fellépett a sok tízezernyi löveg és aknavető torkolattüze, és felcsaptak a felrobbanó gránátok tűzoszlopai. A félelmetes tűzesőtől még nekünk, régi tüzéreknek is szinte elállt a lélegzetünk. Mintha szó szerint a pokol szabadult volna el. Lapulsz a lövészteknenben, a másodpercek negyedórának tűnnek fel, és minden negyedóra örökkévalóságnak. Megáll az idő. Kö-rülötted halottak, sebesültek, minden talpalatnyi földet fel-

*„Torkig voltam a háborúval...
Sebesülték bicegnek amerikai fogásba*

Az amerikaiak magukon kívül voltak, mikor látták, hogy fiatal fiúkra lőttek. De látták rajtuk a barna inget és a nyakkendőt is. Nem tudom, mit érezhettek és gondolhattak magukban, de azonnal, szó nélkül elbocsátották a kötszeres dobozukat.

Franz J. Müller, született 1925-ben

Februárban lettem tizenhat éves, s a törzshöz kerülttem. Úgy hírlett, amerikai páncélosok törtek át, az ékek már Brandenburgnál vannak. Ekkor kezdtettem el először kételkedni a végső győzelemben, bár természetesen még mindig hittem benne. Azt mondtam a bajtársaimnak: komolyan gondoljátok ezt az esztelenséget, hogy lőjünk az amerikaiakra?

Lothar Loewe, született 1928-ban

„A második szakasz harminchét németet ejtett foglyul – csupa síró és hisztériusan üvöltöző, vérfoltos egyenruhájú gyereket, mondta Slade hadnagy az ütközet után. Mielőtt kézigránátok sokaságát dobálták volna rájuk, oroszlánként harcoltak, de utána átváltoztak egy falka tizennégy és tizenhat év közötti fiúvá.

A 100. amerikai gyalogoshadosztály 1945. április 5-i jelentése

Amikor már az amerikaiak szemébe pillanthattunk, biztonságban éreztük magunkat. Megkönnyebbültünk: nem kellett többé félnünk a bombatámadásoktól. De senki sem tudta megmondani, mi lesz velünk.

Kurt Biedenkopf, született 1930-ban

...és ezek ellen a siháderek ellen harcoltam én?”

Akik szemlátomást megkönyebbítettek, hogy amerikai fogásába estek

szántanak a becsapódó lövedékek. mindenki tudta: most ért véget a gyerekkorunk, sőt a fiatalkorunk is. Ezután már semmi sem lesz olyan, mint azelőtt" (Hans Hanssen).

A seelowi magaslatokért vívott harc több mint ötvenezér emberéletet követelt, közöttük sok gyerekkatonaét. Április 18-án a Vörös Hadsereg előtt megnyílt az út Berlin felé. Pár nappal később a főváros körül bezárt a gyűrű, április 25-én a szovjet tankok elértek az Elbát, és Torgau-nál találkoztak az amerikaiakkal.

A birodalom fővárosában is zajos propagandacsínnadratta vezette be a végső küzdelmet. Március 18-án Carl Diem, az 1936. évi olimpiai játékok szervezője az olimpiai falu kupolatermében gyűjtő hatású beszédet tartott az ifjúság előtt. Megspékelte idézetekkel, mindegyik az élet feláldozását a hazáért, a szép áldozati halált, a szép hősi halált magasztalta. „Ideálkereső fiatalok voltunk, tizenhat-tizenhét évesek. Ötszázan gyűltünk össze, és azt hiszem, ha az oroszok akkor ott megjelennek, azonnal páncélöklöt ragadt volna valamennyiünk. Pedig a felnőttek már tudták, hogy elveszettük a háborút. Embergyűlölő, bűnös beszéd volt ez a szónoklata" (Reinhard Appel). Diem a spártaiak perzsák elleni halálmegvető küzdelmét állította ragyogó példaként a fiatalok elő, azt idézte: „Szép a halál, ha az első sorban harcol a férfi...”

Az ellenség a vereség beisméréseként foghatta fel a fiatalok tömeges bevetését, de a náci vezetőség ekkor már nem adott a külszínre. A rezsim a kicsik bevetésével lélektani hatást is akart gyakorolni az emberekre: ha még a legkisebbek is a nemzeti ügyért küzdenek, hogyan adhatnák fel a felnőttek a reményt? Ezért még három hónappal a háború vége előtt is rendeztek egy nagy „hőstiszteletet”, amelynek üzenete az volt, hogy az egész nemzet vegyen részt „a végső győzelem”-ért vívott küzdelemben. Március 9-én Hitler „ezreddobosa”, Goebbels, a „totális háborúért felelős teljhatalmú megbízott” az alsó-sziléziai Laubanban néhány Hitler-fiú mellére Vaske-reszettet tűzött. Közük néhányat helytállásuk méltatása céljából felhívtak Berlinbe, ahol egy különlegesen szép, bombamentes hétvégének március 19-i megkoronázásaképpen talál-

„Adolf Hitler ifjúsága nemzeti ellenállásunk kemény magja kell hogy legyen. Az ifjúság szenvédélyesen hangoztatja: Soha nem adjuk meg magunkat.”

Artur Axmann, Völkischer Beobachter, 1945. március 28.

Ahol csak felmerült a werwolfok gyanúja, márás rajtuk ütöttek, éstáborba zárták a szegény fiúkat, még tizenkét éveseket is. Nemcsak az oroszok, hanem az amerikaiak és az angolok is. Attól tartottak, hogy további gaztetteket hajtanak végre.

Erich Loest, született 1926-ban

„Feláldozták őket értelmetlenül...”
A rövid harci bevetések gyakran végződnek hosszú évekig tartó fogásig

kozhattak „ minden idők legnagyobb hadvezérével”. A *Völkischer Beobachter* szerint „ez a húsz fiú az egész német ifjúságot jelképezte, amely ma katonáink és a Volkssturm leghűségebb támása, és az egész német földön bátran, rettenthetetlenül, bevetésre készen áll”.

Hitler a húsz, 15–17 éves fiút, akiket Axmann vezetett fel, röviddel azután fogadta, hogy kiadta úgynevezett Néró-parancsát, vagyis elrendelte, hogy semmisítse meg minden olyan műszaki létesítményt és berendezést, élelmiszer- és anyagkészletet, amelyet „az ellenség felhasználhat” (ez nem mászt jelentett, mint a „felperzselt föld” taktikájának alkalmazásait a birodalom területén is). Az ünnepi eseményre természetesen a filmhíradó is kivonult. Az akkor tizenhat éves Wilhelm Hübner is a kitüntetettek között volt. „Minden Hitler-fiúnak az volt a leghőbb vágya, hogy legalább egyszer, egy nyilvános felvonuláson megpillanthassa a Führert. Hogy ott állhattál előtte, hogy kezet foghattál vele, ez mindennek a csúcsa volt.”

Ezeket a gyerekkatonákat a propaganda teljesen a nácik szája íze szerint formálta. Ideáljaik a háborús hősök voltak, legmagasztosabb eszméjük a hősi halál a „Führerért, a népert és a hazáért”. „Te semmi vagy, a néped minden” – az ilyen szólamok mélyen bevésződnek az agyakba és a szívekbe. A fiúnak azonban feltűnt, hogy az a férfi, aki elé büszkén dagadó kebellel álltak a kancellária kertjében, akinek elmesélték harci élményeiket, aki megpaskolta az arcukat, és fáradt hangon pár szóval meg is dicsérte őket, egy szemmel láthatólag megroppant Führer volt. A hadúr a fogadás után kutyástul, kíséretetől elhagyta az udvart. Születésnapján, április 20-án még egyszer megismétlődött ez a szertartás – ekkor jelent meg utoljára Hitler a nyilvánosság előtt.

Artur Axmann futárja, Armin Lehmann akkor tizenhat éves volt, s szintén megkapta a Vaskeresztet a legfőbb hadúrtól. A fiú szemében még az összeomlás küszöbén is szinte felbecsülhetetlen értéke volt a kitüntetésnek. „Elképzeltem, hogy pár hétközött az apám elmegy a moziba, és amikor meglát a vászon, azt mondja magában, na, mégsem vallott kudarcot a fiú!” A kitüntetetteknél azonban bizonyos fokú kijózanodást is előidézett ez a találkozás: „Azt hittük: egy agg áll előtünk.”

„De azért a tekintete még mindig nagyon határozott” – jegyezte meg Axmann alarendeltjének szinte bocsánatkérően. Lehmann pedig magyarázza is ezt: „Axmann szinte megveszett azért, hogy megmutathassa Hitlernek: az általa nevelt ifjúság mindenéppen hű marad hozzá.”

Az egykori birodalmi ifjúsági vezető a háború után következetesen kitért az elől a kérdés elől, hogy miért ajándékozta oda Führerének egyik nemzedéket a másik után egy olyan háború céljaira, amely már rég elveszett. Axmann mindig viszszautasította azt a feltételezést, hogy netán haszna származott volna belőle. „Arra törekedtem inkább, hogy tisztességgel fejezhessük be, amibe belekezdtünk.” „Sohasem adjuk meg magunkat” – idézte Axmann az utolsó, vele készült interjúban a Führert. Lehmann szerint: „Axmann übermenschnek tartotta Hitlert.” Axmann az egymást követő nemzedékek kiszolgáltatásával elérte azt, amire egyfolytában vágyott: Hitler közelében lehetett, amit Bormann, a kancellária vezetője sokáig nem engedett meg neki. Ó kezdeményezte azt is, hogy külön Hitlerjugend-egységeket állítsanak fel. „Nem akarta, hogy a fiúk töretlen lelkesedését megzavarják a frontkatonák keserű vagy gúnyos megjegyzései” – magyarázza Lehmann.

És cinikus számítása be is vált. Valóban, mindenek fölött Hitler-fiúk voltak azok, akik 1945 áprilisában és májusában a legnagyobb elszántságot és fanatizmust tanúsították a fronton. Axmann egyenesen úgy gondolta, hogy „a HJ lesz a nemzeti ellenállás magja”. „A ti kötelességetek: növekedni, mire mások belefáradnak az állásba, megállni, amikor mások előfordulnak az ügytől. Ám legnagyobb tisztességetek az legyen, hogy töretlen hűséggel kitartotok Adolf Hitler mellett.”

A szovjet csapatok április 20-án, Hitler születésnapján értek Berlinbe. A születésnap egy végső, kísérteties felvonulássá változott a náci nagyságok számára a félig már rommá lőtt kancelláriaépületben. Az ünnepi beszédet Goebbels propagandaminiszter mondta. „Olyan ember, olyan nagyság, aki ből csak egy születik egy évszázadban – méltatta Führerét –, maga az állhatatosság, amely felemeli a szíveket. Ha nem lenne Adolf Hitler, a szovjetek már elértek volna az Atlanti-óceánt.”

A Führer először hallhatta meg a kancellária épületében Zsukov ágyúinak dörgését. Születésnapját arra használta fel, hogy kihirdesse a Clausewitz-tervet. A birodalom fővárosa ezzel hivatalosan is ostromállapotba került. Így most nem volt mit ünnepelni a születésnapján. „Még pezsgőt se bontottunk” (Traudl Junge, Hitler titkárnője).

A diktátor visszavonult a szállására, és egyre-másra izgattottan a térképek fölé hajolt, olyan seregek felmentésében bizakodva, amelyek már rég nem léteztek. Egészszégi állapota szemmel láthatóan romlott. Képzelt és valódi betegségeire állandóan injekciókat kapott. „Minden tábornok hazudik!” – ordította Hasso von Manteuffel tábornok arcába 1945. március 3-án. „Minden idők legnagyobb hadvezére” mindenben hibát keresett és talált, csak önmagában nem. Törzskarának tisztjeit idiótáknak, gyáváknak nevezte, akik az ő zseniális tervezet tehetetlenségük, gyengeségük, ostobaságuk miatt nem tudták átültetni a gyakorlatba.

Az utolsó helyzetmegbeszélést április 22-én tartották. Hitler tombolt, a szovjet csapatok Berlin közepén álltak. A német katonák már teljesen tehetetlenek voltak velük szemben. A diktátor csaknem mindenkit kiküldött a teremből. Csupán Burgdorf tábornok, a főhadsegéd, Keitel, Krebs és Bormann maradt vele.

Amikor az ajtók becsukódtak a távozók mögött, Hitler elvesztette önuralmát. Egész testében reszketve, el-elcsukló hangon üvöltözött, árulást és gyávaságot, engedetlenséget és tehetetlenséget emlegetve. A fegyveres SS és a Wehrmacht cserbenhagyta, senkire se számíthat. Aki követni akarja a példájukat, csak menjen, nem tartja vissza. A dühroham, amilyen hirtelen jött, olyan hirtelen el is múlt. Hitler kimerülten leroszkadt egy székre, és sírankozni kezdett: „Mindennek vége. Vége. Agyonlövöm magam.”

Percekig nem szólalt meg senki. Hitler először ismerte el, hogy a háború elveszett, és először beszélt nyíltan öngyilkosságról. A háborút már nem tudta megnyerni. A háborút, amelyben egy egész kontinens romba dölt, s ötvenmillió ember halt meg. Európa zsidóságának nagy részét legyilkolták, milliókat üztek el szülőföldjükön, tettek földönfutóvá. Végül Hitler fékevezstett dühé a saját népe ellen fordult. Gyilkos eszköz volt

„Gyerek voltam, semmit nem értem, semmit nem láttam át jól, teljesen tapasztatlan voltam ...” Amerikai katona megmozog egy gyerek-katonát

Végtelenül elegem volt a háborúból, és nem akartam már semmi másat, mint hazamenni, hogy lássam, ki él még az enyém közül, áll-e még a hárunk, s hogy van-e még némi esélyünk arra, hogy „normális” életet éljünk – amit már alig tudunk elképzelni.

Jörg Zink, született 1922-ben

Április 30-án érkezett a hír, hogy „a Führer, Adolf Hitler Berlinért, a birodalom fővárosáért vívott harcban” elesett. Egységünk hangulati barómétere az abszolút zérus fokra zuhant. Egy világ omlott össze bennünk. Azok az eszmények, amelyek egész neveltetésünket és gondolkodásunkat meghatározták, semmivé foszlottak. Lassan ráeszméltünk, hogy valóban elvesztettük a háborút, és az igazi megpróbáltatások csak ezután várnak ránk.

Hartmut Schreiber, születet 1928-ban

az a kezében, de végül kudarcot vallott. Ez a vad indulat nem váratlanul kerítette hatalmába. Volt előzménye. 1941 novemberében, amikor az első nagy vereségeknek még semmi jele nem mutatkozott, kijelentette: „Ebben a tekintetben is hajlít-hatatlan vagyok. Ha a német nép már nem elég erős és áldozatkész, már nem akarja a vérét adni a létéért, akkor pusztuljon el, és adja át a helyét egy erősebb hatalomnak, amely megsemmisíti őt. Egy könnyet sem fogok ejteni utána.”

A fővárosban még tíz napig, a birodalom más részeiben még tizenhat napig tartott, míg véget ért a téboly, a pusztító és önpusztító háború. Utolsó, leghívebb csatlósaival bunkerjába visszahúzódva, Hitler még megkísérelte befolyásolni a háború menetét. Az egy méter vastagságú betonfalak között, a valóságtól elzárta ilyen döntéseket hoztak, amelyeket már senki sem hajtott végre. Hitler április 23-i vezéri parancsa bizonyítja, mire alapozta reményeit: „Wenck-hadsereg katonái! Egy mindenél fontosabb parancsra indultok el kelet felé. A feladat világos: Berlin német marad. Berlin vár rátok, Berlin forró szívvvel vágyik jöttötökre.”

Ám az a hadsereg, amelyre Hitler még számított, jószerivel csak papíron létezett. A hét hadosztály közül – amelyeket olyan, egymástól igencsak különböző történelmi személyiségekről neveztek el, mint Clausewitz, Scharnhorst, Ulrich von Hutten, Theodor Körner, Albert Leo Schlageter és Friedrich Ludwig Jahn – csak hármat állítottak fel. Állományuk kilencven százalékban alig tizennyolc éves, puskáport még nem szagolt tiszttelöltekből és munkaszolgálatosokból került ki. Nem egy alakulatnak csupán a felét tudták felfegyverezni.

A berlini hirdetőoszlopokra kiragasztott plakátok továbbra is a végső győzelemre buzdítottak. Mozgósító erejükkel sokat levontak azok a krétával melléjük írt üzenetek, amelyekben a kibombázottak tudatták rokonaikkal, hogy hol keressék őket, hol találtak menedékre. Akinek az utcán akadt dolga, jól tette, ha vigyázott magára: nemcsak a leomló romos házfalaktól vagy az ostromlók gránátjaitól kellett tartania, hanem a járóröző SS-katonáktól is. A fekete egyenruhások dezertőrökre és a katonai szolgálatot megtagadókra vadásztak, akik nem akar-

ták feláldozni az életüket Hitlerért. Ha valakire azt mondta: gyáva, szökevény vagy áruló, az a halálos ítéletet jelentette. A vér bíróságok gyorsan dolgoztak. A pusztító elegéndő bizonyítéknak találták. És hogy mindenkit elrettentsenek a dezertálástól, nyilvánossá tették a kivégzéseket. Elsősorban a fiatalokat akarták figyelmeztetni a kötelességükre. Ha elmulasztották, nem irgalmasztak nekik. „Egyszer több bajtársammal végig kellett néznünk hat katona kivégzését az olimpiai faluban. Hárman közülük annyi idősek voltak, mint mi. Rögtönítől eljárás alapján lőttek agyon őket, mert engedély nélkül eltávoztak a csapatuktól. Megértettük, hogy ránk is ez várna, ha nem térnénk vissza az alakulatunkhoz” (Reinhard Appel).

A Gestapónak, az SD-nek és a besúgóknak minden nap so-kan estek áldozataiul. A város számos pontján folytak kivégzések. „Gyáva voltam ahoz, hogy harcoljak a feleségemért és a gyerekemért. Ezért lógoit itt. Mocskos disznó vagyok” – az ilyen és hasonló szövegű szégyentáblákat az áldozatoknak saját kezűleg kellett megírniuk. Utána ezekkel a nyakukban akasztották fel őket drótkötéllel a legközelebbi lámpavasra, szadista módon élvezve haláltukat. „Kevéssel a bűnös hitleri háború vége előtt két fiatal német katonát akasztottak fel itt az embertelen SS-banditák” – a Friedrichstrasse pályaudvaron emlékezett ma ez a tábla sokakra, akik a háború utolsó napjaiban vesztették életüket.

A náci vezetők vágyai és a valóság közötti szakadék elmélyültével a propaganda is nehéz helyzetbe került: megszűnt a *Völkischer Beobachter*, s a berliniek már csak a *Kampfblatt für die Verteidiger Gross-Berlinst* (Nagy-Berlin Véddinek Harci Lapját) olvashatták, amelynek rendkívül idéten címet találtak ki: *Der Panzerbär* (Páncélos medve). De még ez is a „Berlin maga alá hengerli a bolsevizmust” vagy „A birodalom fővárosa a szovjet tankok tömegsírja lesz”-féle mondاتokat pufogtatta. Csak a lap címe és külseje változott meg, az ostoba jelszavak és a hazug beltartalom változatlan maradtak: a kitartás hirdetése, s a Volkssturm és a Hitlerjugend biztatása, buzdítása.

„Mindaz,
amiben
hittem, sem-
mivé fosz-
lott...”
Egy fiatal
katona ame-
rikai fogsgá-
ba kerül

Persze hogy sajnáltuk őket. Hiszen láttuk, hogy nem igazi katonák, egyszerűen, ahogy mifelénk mondják, mama kedvencei voltak, igazi gyerekek még, akiket sebtében egyenruhába bújtattak, és fegyvert nyomtak a kezükbe, csak azért, hogy idővel meghosszabbítsák Hitler és a vezetők uralmát. Némi ellenállást azért kifejtettek velünk szemben.

*Mihail Jakovlevics Poszelszkij, született 1917-ben, akkoriban
szovjet frontoperatőr Berlinben*

Amikor megláttak minket az oroszok, csak csóválták a fejüköt, nem tudták elhinni, hogy gyerekekkel kerültek szembe.

Theodor Reichert, született 1929-ben

Még túl fiatal voltam ahhoz, hogy a dráma minden felvonását végigjátsszam, de ahhoz már nem elég fiatal, hogy az utolsó jelenetben ne lépjek szíre.

Günter Dunsbach, született 1927-ben

Megesett a szívünk ezeken a gyerekeken, érti? Ha egy felnőtt egész élettapasztalával, tudatosan, teljesen tudatosan ilyesmire vállalkozik... na de egy ilyen kamasz, aki még csak fel sem tudja fogni, mi vár rá...

*Vaszilij Szemjonovics Manturov, született 1922-ben,
a Vörös Hadsereg gyalogosa*

„Egy otthon-
talan és bú-
csúltan nem-
zedék...”
Berlini Hit-
ler-fiúk a
fegyverleté-
tel után

Április 24-én délután a Vörös Hadsereg erős tűz alá vette a Tempelhof repülőteret. A bekerített város ostroma ettől számítva még nyolc hosszú napig tartott. A náci vezetők előálltak még egy egetverő hazugsággal. Április 27-én Goebbels ezt mondatta be a birodalmi rádióban: „A helyzet döntően megjavult. A háború nagy fordulata közvetlenül előttünk áll. Berlint a veszteségekre tekintet nélkül tartani kell, amíg meg nem érkezik a Wenck-hadsereg.”

A Wenck-hadsereg azonban sohasem érkezett meg. A 12. hadsereg tábornoka, akibe Hitler minden reményét helyezte, pontosan tudta, hogy Berlint már nem lehet felmenteni. Nem akarta a biztos pusztulásba vezetni fiatal katonáit, ezért szembeszegült Hitler parancsával. Lehetséges tette a szovjetek által Halbénál körbezárt 9. hadsereg számára a kitörést, és hadosztályait a polgári menekültek ezreivel együtt elvezette nyugatra, az Elbához. Tangermündénél az egyesült 9. és 12. hadsereg a menekülőkkel együtt átkelt a folyón, és amerikai fogásába menekült. Walter Wenck egyike volt azoknak a kevés német tábornokoknak, akik nyíltan beismerték, hogy Berlin már elveszett. De Hitler föld alatti rejtekében még mindig nem akarta tudomásul venni az igazságot.

A Hitler-fiúk pedig még Führerüknél is kevésbé tudtak szembenézni a valósággal. Halálra szántan, elkeseredetten vetették magukat a harcba, elvakultságukban már csupán egyetlen céljuk volt: minél több szovjet tankot levegőbe röpíteni a páncélöklükkel. Artur Axmann a „páncélosok rémei”-nek nevezte őket. „Egy hosszú francia mordályt nyomtak a kezünkbe. Tölténytáská hiján a lőszert a zsebünkbe raktuk. A vállunkon páncélöklöt cipelünk, az övünkbe meg kézigránátokat dugtunk. Így indultunk a csatába” (Hans-Ditrich Nicolaisen). De a sílány fegyverzet nem vette el a fiatalok harci kedvét. Tizenegy-tizenöt éves „hadfiak” álltak a szovjet tankok útjába, gyakran az ellenfél nem kis csodálkozására. „Nem tekinthettük őket katonáknak. Tizenegy, tizenöt, talán tizenhat éves gyerkőcök voltak. Kisfiúk, anyuci kedvencei, akik a szoknyája mellől szöktek el. Nem voltak katonák, de úgy viselkedtek. Lötyögött rajtuk a katonakabát, szinte elvesztek benne, nem rájuk szabták” (Mihail Poszelszkij frontoperatőr). Zilált kül-

sejük ellenére is hamar megtanulták az oroszok, hogy nem szabad lebecsülniük a gyerekkatonákat. Poszelszkij bajtársa, Vaszilij Manturov vöröskatona a saját bőrén tapasztalhatta a berlini Anhalter pályaudvarért folytatott harcok során, hogy milyen veszélyt jelentenek rájuk nézve: páncélköllel súlyosan megsebesítették.

Idősebb bajtársaikból is elismerést váltott ki a fiúk harckészsége. „Olyan halálmegvető bátorsággal álltak a tankok elő, hogy az leírhatatlan.” „Pedig csakugyan gyerekek voltak. Én is csak tizenhét voltam, de ezek tizenöt évesek vagy még fiatalabbak. Nem törődtek semmivel, csak mentek előre. És számos helyen vissza is fordították az oroszokat. De ez soknak az életébe került: szanaszét hevertek HJ-egyenruhás holttesteik” (Gerd Häffner).

A propagandisták még mindig a döntő fordulatról, a csodafegyverről és a Berlin felé közeledő felmentő hadakról szónokoltak. És továbbra is el akarták hitetni a németekkel, hogy a Führer katonáival vállvetve az első sorokban harcol az oroszok ellen.

A Birodalmi Kancellária körül szűkült a hurok. Április 29-én heves tüzérségi bombázás kezdődött. A Führer-bunker lakói azon töprengtek, vajon meddig tart ki még a betonmenynevzet a fejük fölött. Rövidesen azt jelentették, hogy a Vörös Hadsereg ötszáz méterrel megközelítette a kancellária épületét. De ezúttal még, utoljára megállították az előnyomulását.

Weidling városparancsnok tervet készített a kitörésre, s Hitler környezetének egy része különféle rejtekutakon, HJ-fiúk vezetésével a pichelsdorfi Havel-hídon át el tudott menekülni. Itt még mindig tartották magukat a gyatrán felfegyverzett HJ-csapatok a hatalmas orosz túlerővel szemben. Abból az eredetileg ötezer fiatal katonából, akiket Berlin védelmére bevetettek, már csak pár száz maradt életben. Magukra hagyatva folytatták a kilátaástan harcot. Axmann megígérte Hitlernek, hogy „fiai” segítségével megtartja a hidat mint lehetséges kiutakat nyugat felé. Egy halálra szánt alakulat vállalkozott erre. Lothar Loewe tizenhatodik évében járt, amikor tanúja lehetett a Charlotte hídnál történteknek: „Annyit tudtunk csak róla, hogy ez a tű foka, amelyen át kell csúsznunk, és hogy szünet

nélkül lövik az oroszok. Igazi vérfürdő volt. Halottak és sebesültek százai hevertek a hídívek között, s a menetoszlopok keresztlülgázoltak rajtuk. Én egy motorkerékpár oldalkocsijában ültem, s jól láttam minden. Olyan látvány volt, amelyet soha nem fogok elfelejteni: a vér patakokban folyt, az embereket széttáposták a tankok és gépkocsik.”

Eberhard Pohland egykori Hitler-fiúnak a picheldorfi Havel-hídról maradtak lidércnyomásos emlékképei: „Szakadatlanul ropogtak a fegyverek. minden honnan lőttek ránk. mindenütt halottak hevertek, a súlyos sebesültek az acél tartóoszlopok tövébe húzódtak. Emlékszem, az egyiknek a hasát tépte fel a lövedék, minden kinn volt. És senki nem segített rajta.”

A Hitler-fiúk puskákkal, páncélöklökkel és mindenek-félelhet halálos elszántsággal védték napokon át a hidakat. Artur Axmann még egyszer kitüntették ezért – a Német Érdemérem aranykeresztjével és a Vaskereszttel. „Az önn fiai nélkül nem tudtuk volna megvívni a harcunkat itt Berlinben, és nemcsak itt, hanem egész Németországban mindenütt” – dicsérte meg Hitler. A túlélők számára ez színtiszta gúnynak hat. „Az Axmann, azt le tudnám lőni – fortyan fel Axel Eckenhoff, aki a Schilling hídnál harcolt. – Súlyos bűntettet követett el a vágóhídra hajtásunkkal.” Reinhard Appelt még ma is előtti az indulat, ha felidézi, hogy milyen konokul tagadta Axmann a háború után, hogy szükségtelenül s esztelenül áldozták fel a fiatal életek ezreit. „Micsoda álságos érve volt ennek az úgynevezett ifjúsági vezetőnek, hogy a fiúk sikeresen védték a Havel-hidat, és ezzel sok ezer embernek lehetővé tették, hogy átmeneküljön az Elbán. Micsoda hazug mese ez! Kinek, minnek védtük azt a hidat? Himmlernek, mert az a zsidógyilkos Himmler, az szökött ott át. És ezért kellett az életünket feláldoznunk, az ilyen zsidógyilkosokért? Gyalázat!”

Mialatt Berlinben egyre szűkült a hatalom központja körüli hurok, a totális háború habzó szájú prófétái már a háború utáni jövőjüket tervezgették. Már április elsején bemondta a rádió, hogy „spontán” megalakult a Werwolf (farkasember) fedőnevező földalatti mozgalom. Ezt a „nemzeti szellemben fogant szerzetet” valójában már 1944 őszén kiötlötték, azzal a céllal,

„Levettem az uniformist, és újból gyereknek éreztem magam...” Amerikaiak elégítik a lefegyverzett gyerek-katonák egyenruháit

Május 8-án véget ért a téboly. Elhatároztam, hogy a jövőben teljesen egy leszek önmagammal, s többé nem választom külön a politikai ténykedéseimet és az értékrendemet.

Jörg Zink, született 1922-ben

Ha egyáltalában értelmét láttam még valaminek, az az volt, hogy siesünk haza, takarítsuk el a romokat – a fejünkben is –, kezdjünk el tanulni, és építsük újjá az országot.

Hermann Buddenberg, született 1924-ben

hogy az ellenség hátában terrorcselekményeket hajtson végre. Mindenekelőtt kamasz fiúkat és gyerekeket akartak kiképezni a Hans Adolf Prützmann SS-Obergruppenführer vezette alakulatban, hogy kíméletlen partizánháborút indítsanak az ellenség háta mögött. A háború, a végsőkig való kitartás megszállottjai röplapokon szólították fel a fiatalokat, hogy „álljanak helyt a védekezés frontján. Az ellenséget ott kell ütni, ahol csak találjuk”. A szövetségesek elleni szabotázscselekmények éppúgy szerepeltek a terveik között, mint a hazaáruatók elleni küzdelem. A *Werwolf* rettegésben akart tartani barátot és ellenséget egyaránt. „A *Werwolf* itt van – adták hírül hatalmas plakátjaik birodalomszerte. – Aki megadja magát, agyonlőjük!”

A gerillacsapatokat a tervek szerint a Düsseldorfhoz közeli Hülchrath-kastélyból irányították volna. A vezetők kiszolgált és részben különlegesen kiképzett Wehrmacht- vagy SS-katonák voltak, akiknek nem volt nehéz dolguk a rájuk bízott kamaszokkal. Az évekig tartó háborús propaganda-hadjárat után magától értetődőnek tekintették a serdülő ifjak, hogy minden eszközzel folytatják a végső harcot a Führerért. Annak bizonyítására, hogy milyen brutálisan készítették fel őket új feladatkörükre, az akkor tizenhat éves Werner Kauth feljebbvalóik szavait idézi: „Úgy meg kell keményednetek, hogy apátok, anyátok akasztását is végig tudjátok nézni.”

A *Werwolf* mozgalomnak egyáltalán nem volt katonai jelentősége, a szervezeti keretei sem alakultak ki. De már önmagában az a legenda, hogy egy egész földalatti hadsereg állt csatasorba, elegendő volt ahoz, hogy a szövetségesek még a fegyverletétel után is bizalmatlanok legyenek a lakossággal szemben. Sőt, a később kialakított szovjet megszállási övezetben a *Werwolf* üriügyet adott arra, hogy fellépjenek a politikai szabadgondolkodók ellen.

A *Werwolf* terrorcselekményei közül a legnagyobb međöbenést Franz Oppenhoffnak, az amerikaiak által kinevezett aacheni polgármesternek a meggyilkolása keltezte. A gyilkosságot Himmler parancsára négy „szabadságharcos” hajtotta végre március 25-én. „Az amerikaiak tisztelességet felejtett zsoldosa elnyerte méltó büntetését” – számolt be örvendező han-

gon a *Völkischer Beobachter* a gazettéről. „A német ifjúság szellemé” az utolsó háborús év barna sajtója termékeiben más alkalmakkor is megért egy-egy dicshimnuszt. Február 21-én például egy BDM-es lány „hóstettéről” adtak hírt epikus hömpölygéssel: a tizenhét éves leány „az amerikaiak szakadatlan kihallgatási tortúrája” ellenére sem mondott semmi másat, csak azt, hogy „miénk a végső győzelem”. Az amerikaiak pedig – így Hitler véleményformálói – tehetetlenül álltak, az elvakult leányzó „megtörhetetlen szellemé” előtt.

A náci kör tehát tovább fertőzte a gyerekeket. Berlinben a legvégén még tizenkét éves pimpfek is kivették részüket a harcóból. Charlottenburg, Prenzlauer Berg, Spandau, Olimpiai stadion – ezek a nevek értelmetlen feláldoztatásukról beszélnek. A propaganda ujjongott: „A legkisebbek, a tizennégy, tizenöt és tizenhat évesek olyan lelkesedéssel és halálmegvető bátorssággal küzdenek, amilyent katonáinknál egyetlen hadjárat során sem tapasztaltunk.”

Az öncsalás korszaka azonban április 30-án végleg lezárult. Hitler tudta, hogy az oroszok rövidesen elérik a Birodalmi Kancellária épületét, és azon gondolkozott, hogyan bújhatna ki a felelősség alól, amely milliók haláláért terhelte. Axmann szökésre ösztökélte, és megint csak a Hitlerjugend segítségével akarta kirántani a bajból. „Az volt az elképzelése, hogy egy kis csapat közrefogja Hitlert, és egy föld alatti folyosón eljutnak az ostromgyűrű pereméig; azt is javasolta, hogy élő pajzsként felhasználja a fiatalokat” (Lehmann, Axmann futárja).

Hitler azonban elutasította ezt. Eldöntötte, hogy semmi-képp sem adja magát az ellenség kezére. Éjszaka fél három tájban magához hívatta a bunkerben maradtakat, mintegy húsz tiszttet és nőt, mindegyikükkel szótlanul kezet fogott. Eva Hitler megölelte a hölggyeket. Utána mindenketen elhagyták a helyiséget. A jelenlevők valamennyien tisztában voltak vele, hogy mi következik: Hitler az előző napokban sokszor és nyíltan beszélt róla, hogy öngyilkosságot fog elkövetni. A bunkerben maradtak, rangjuk és beosztásukra való tekintet nélkül, fesztelesen társalgásba kezdtek.

A hajnali órákban Sztálin csapatai elérték a Potsdamer

Platzot, s elfoglalták az Állatkertet. A Vörös Hadsereg már csak pár méterre volt a Führer-bunkertől. Sztálin parancsára azonban először a Reichstagot vették be, s tűzték ki rá május elsején a vörös zászlót, mert a generalisszimusz – tévesen – úgy gondolta, hogy a birodalmi győzelmében dobog „Németország politikai szíve”. Hitler számára mindennek már nem volt jelentősége. Április 30-án éjszaka törvényesen is feleségül vette Eva Braunt, amire a nő már oly régóta vágyott, s két végrendeletet írt. A személyes testamentuma érdektelen, a politikai arról tanúskodik, hogy rögeszméitől a halál napjáig nem szabadult meg. Április 30-án délután fél négy tájban a kancellária alatti bunkerben Eva Hitler ciánkálit vett be. Adolf Hitler is szétharapott egy kapszulát, s még halántékon is lőtte magát. A lövést az orosz ágyúk szüntelen dörgése miatt alig lehetett hallani.

A két holttestet az SS-esek és az alkalmazottak felvitték a szűk bunkerlépcsőkön a kancellária kertjébe. „Mintha valami rontás távozott volna rólunk” (Traudl Junge, Hitler titkárnya). Günsche, Hitler szárnysegéde benzint locsolt a két tetemre, s meggyújtotta. Az, hogy égessék el, Hitler határozott kívánsága volt. Még halottként sem akart ellenségei kezére jutni. Nem akarta, hogy úgy járjon, mint Mussolini, akinek felakaszott tetemét napokig nem vették le a kötélről, hogy a népharag kitombolhassa magát rajta. Május elsején a Nagynémet Rádió a következőképp jelentette a halálhírt: „Adolf Hitler utolsó lélegzetéig harcolva elesett Németországért főhadiszállásán, a Birodalmi Kancellária épületében.” Ez volt a rezsim egyik legutolsó hazugsága. De hogyan hatott ez a jelentés a fiúkra, akik még mindig az ő nevében harcoltak? Erich Loest, egykorí *Werwolf*: „Addig mindig azt hallottuk: győzni fogunk, hiszen velünk a Führer, és a Führer meg a csodafegyverek majd minden elrendeznek. Most azonban a Führer halott volt, és minden remény elszállt, hogy valaha még megnyerhetnénk a háborút. Kész, vége. Most már csak egyre lehetett törekedni: túlálni.” Lothar Loewe, volt Hitler-fiú: „Hitler halott, ezzel a Hitlerjugend is meghalt – gondoltam. – Hitler nélkül Hitlerjugend sincs. Tulajdonképpen nem is nagyon rendültem meg a halálán, va-

„Megtanultam sírni...”
A Luftwaffe fiatal katonája elfogatása után

Temérdek rettegő gyerek volt – valóban gyerekek. Csak szánakozni lehetett rajtuk. Sokukat nem is ejtettük fogásba, hanem azonnal hazaküldtük.

Mahmut Ahmetovics Garejev, született 1923-ban, szovjet tábornok

Éppen bennünket, fiatal fiúkat áldoztak fel.

Hans-Karl Behrend, született 1929-ben

Mindig, amikor a mennyországot ígérik, a pokolban végezzük. És ez nem csak a nemzetiszocializmusra áll.

Karl-Heinz Böckle, született 1929-ben

lahogy azt éreztem: most már szabad vagyok.” Gerd Häfner, egykorú Hitler-fiú: „Nem éreztem már akkor semmit. Csak megkönnyebbülést, az első pillanatban. Sajnálatot, azt nem, azt egyáltalán nem.” Berlinben még három hosszú napon át folytak a harcok. Még sok száz katonának és Hitler-fiúnak kellett feláldoznia az életét.

Május 2-án a főváros is megadta magát. Május 8-ra pedig végképp elmúlt a lidércnyomás, s ezzel szertefoszlottak az illúziók. A „nulla óra” sok fiatal számára katarzist hozott. Erich Loest, akkor tizenkilenc éves: „Életben vagy. A háború, a te háborúd véget ért. Nagy-nagy boldogság töltött el.” Peter Boenisch, akkor tizennyolc éves: „Teljesen kimerültünk fizikailag és lelkileg is. Azután fokról fokra felismertük, hogy minden fölösleges és hiábavaló volt, hogy az áldozatok fölöslegesek voltak, hogy a barátom fölöslegesen esett el, hogy a bátyám fölöslegesen esett el, és akkor teljesen megkeseredett a lelkünk.” Gregor Dorfmeister, akkor tizenhat éves: „Gyakran kérdezik tőlem, főleg a tizenévesek, hogy miért léptünk be a Hitlerjugendbe, miért voltunk olyan ostobák, miért hagytuk magunkat félrevezetni. Csak azt tudom válaszolni erre: Hálá Istennek, hogy ma már firtathatjátok ezt. Nekünk nem volt szabad kérdezni.” Hans Jürgen Habenichts, akkor tizenhat éves: „Mindenn, amiben hittem, semminek bizonyult, egy nagy semmink. Semmink sem maradt.”

És minden ilyen egyéni életsorsnak a háttérében ott áll az elesettek nagy száma. Az 1919–28-as férfikorosztályok közül csaknem 1,9 milliónyan vesztették életüket a harci bevételek során, ez a németek teljes háborús emberveszteségének egy-harmad része. Az őrületet további adatokkal is dokumentálhatjuk: akit 1939-ben hívtak be, az átlagosan egy kicsivel több mint négy évet érhetett meg még. Az 1945-ben behívottak esetében (amelynek fele az 1926-os korosztályból került ki) minden össze egy hónapra szűkült le ez az időtartam.

A túlélők számára új időszámítás kezdődött a háború után. Azoknak az éveknek a traumája azonban nem múlt el nyomtalanul. A kor sok száz megszólaltatott tanúja csaknem egysé-

gesen azt a végső tanulságot vonja le, hogy visszaéltek a jóhiszeműségükkel egy félelmetesen rossz ügy érdekében.

Wolfgang Borchert épp tizennyolc éves volt, amikor a háború befejeződött. Háborús tapasztalatait íróként foglalta össze: „Mi vagyunk az a nemzedék, amelynek nincs hazája, és amely nem búcsúzik. Napunk szűk, szerelmünk kegyetlen, ifjúságunk nem fiatal.” A fiatal költő sebzettségében azt fejezte ki, ami minden gyerekkatonársára igaz: az emberéletet megvető rezsim nem hagyta emberré nőni őket. A háború után Borchert így összegez: „Mi vagyunk az a nemzedék, amelynek nincs kötődése, nincs múltja, nem kap elismerést.” Ez a nemzedék még él. Tagjai még tudnak mesélni. Még levonhatjuk sorsukból a tanulságokat. Emlékezetük értékes hagyaték – szükségszerű intés a feledéssel szemben.

Csábítás

Adrian, Günter: *Kindsköpfe – eine großdeutsche Jugend*. Wien, 1990.

Altendorf, Wolfgang: *In der Hitlerzeit – wie hat man da gelebt? Alltag des Kleinstadtjungen Harald*. Freudenstadt, 1978.

Angress, Werner, T.: *Generation zwischen Furcht und Hoffnung. Jüdische Jugend im Dritten Reich*. Hamburg, 1985.

Boberach, Heinz: *Jugend unter Hitler. Fotografierte Zeitgeschichte*. Düsseldorf, 1982.

Brandenburg, Hans-Christian: *Die Geschichte der HJ. Wege und Irrwege einer Generation*. Köln, 1982.

Grünberg, Richard: *Hitlerjunge Burscheidt. Die Tragödie unserer Tage*. Berlin, 1947.

Giesecke, Hermann: *Vom Wandervogel bis zur Hitlerjugend. Jugendarbeit zwischen Politik und Pädagogik*. München, 1981.

Hardey, Evelyn: *Damals war ich fünfzehn*. Reutlingen, 1979.

Helbig, Ludwig: *Und sie werden nicht mehr frei ihr ganzes Leben*. Weinheim, 1983.

Helffeld, Matthias von: *Bündische Jugend und Hitlerjugend. Zur Geschichte von Anpassung und Widerstand 1930–1939*. Köln, 1987.

Heyer, Georg Walter: *Die Fahne ist mehr als der Tod. Lieder der Nazi-zeit*. München, 1981.

Kleindienst, Jürgen (Hrsg.): *Pimpfe, Mädels und andere Kinder. Kindheit in Deutschland 1933–1939*. Berlin, 1998.

Klöinne, Arno: *Jugend im Dritten Reich. Die Hitler-Jugend und ihre Gegner*. Düsseldorf/Köln, 1982.

Kohrs, Peter: *Kindheit und Jugend unter dem Hakenkreuz. Nationalsozialistische Erziehung in Familie, Schule und Hitlerjugend*. Stuttgart, 1983.

Lang, Jochen von: *Der Hiteler-Junge. Baldur von Schirach. Der Mann, der Deutschlands Jugend erzog*. Hamburg, 1988.

Melcher, Hermann: *Die Gefolgschaft. Jugendjahre im Dritten Reich in Heidelberg 1933–1945*. Heidelberg, 1990.

Mundstock, Karl: *Meine tausend Jahre Jugend*. Halle/Leipzig, 1981.

Queiser, Hans R.: »Du gehörst dem Führer!« *Vom Hitlerjungen zum Kriegsberichter. Ein autobiografischer Bericht*. Köln, 1993.

Roegholt, Truusje: *Die gläserne Stadt. Eine Jugend im Untergang. Ju-genderinnerungen aus dem Dritten Reich*. Bern, 1992.

Schlewecke, Georg: *Stirb er anständig*. Hannover, 1987.

Schörken, Rolf: »Jugendalltag im Dritten Reich« In: Klaus Bergmann/ Rolf Schörken: *Geschichte im Alltag – Alltag in der Geschichte*. Düsseldorf, 1982.

Steinhoff/Pechel/Showalter: *Deutsche im Zweiten Weltkrieg – Zeitzeugen sprechen*. München, 1989.

Steinbach, Lothar: *Ein Volk, ein Reich, ein Glaube? Ehemalige Nationalsozialisten und Zeitzeugen berichten über ihr Leben im Dritten Reich*. Bonn, 1983.

Stüben, Paul: *Dei verdammten Wupperblagen oder: Sie marschierten für Führer, Volk und Vaterland*. Krefeld, 1998.

Tigges, Paul: *Jugendjahre unter Hitler. Auf der Suche nach der verlorenen Zeit. Erinnerungen – Berichte – Dokumente*. Iserlohn, 1984.

Wortmann, Michael: *Baldur von Schirach. Hitlers Jugendführer*. Köln, 1982.

Odaadás

Benz, Ute (Hrsg.): *Frauen im Nationalsozialismus*. München, 1993.

Bronnen, Barbara (Hrsg.): *Geschichten vom Überleben. Frauentagebücher aus der NS-zeit*. München, 1998.

Hillel, Marc/Henry, Clarissa/Zsolnay, Paul: *Lebensborn e.V. Im Namen der Rasse*. Wien/Hamburg, 1975.

Huber, Karl-Heinz: *Jugend unterm Hakenkreuz*. Berlin 1982.

Martin, Klaus: *Mädchen im Dritten Reich. Der Bund Deutscher Mädel*. Köln, 1998.

Klinksieck, Dorothee: *Die Frau im NS-Staat*. Stuttgart, 1982.

Kock, Lisa: *Man war bestätigt und man konnte was!* Münster/New York, 1994.

Koonz, Claudia: *Mütter im Vaterland. Frauen im Dritten Reich*. Freiburg, 1991.

Kuhn, Annette/Rothe, Valentine: *Frauen im deutschen Faschismus*. Düsseldorf, 1989.

Kuhn, Annette: *Frauenleben im NS-Alltag*. Pfaffenweiler, 1994.

Lilienthal, Georg: *Der Lebensborn e.V.* Frankfurt a. M., 1993.

Lipp, Christine (Hrsg.): *Kindheit im Krieg*. Frankfurt a. M., 1992.

Meyer, Alwin: *Die Kinder von Auschwitz*. Göttingen, 1998.

Pini, Udo: *Liebeskult und Liebeskitsch. Erotik im Dritten Reich*. München, 1992.

Schemmann, Christine: *Wie man kleine Nazis machte*. Berlin, 1995.

Schmitz-Köster, Dorothee: »Deutsche Mutter, bist Du bereit...«. Berlin, 1997.

Scholl, Inge: Die Weiße Rose. Frankfurt a. M., 1993.

Steffahn, Harald: Die Weiße Rose. Mit Selbstzeugnissen und Bilddokumenten. Ravensburg, 1991.

Steinheim-Peters, Eva: Dei Zeit der großen Täuschungen. Eine Jugend im Nationalsozialismus. Köln, 1997.

Thalmann, Rita: Frausein im Dritten Reich. München/Wien, 1984.

Vinke, Hermann: Das kurze Leben der Sophie Scholl. Ravensburg, 1980.

Westenriede, Norbert: »Deutsche Frauen und Mädchen!« Düsseldorf, 1984.

Nevelés

Achs, Oskar; Tesa, Eva (Hrsg.): Jugend unterm Hakenkreuz. Erziehung und Schule im Faschismus. Wien/München, 1988.

Arbeitsgruppe Pädagogisches Museum (Hrsg.): »Heil Hitler, Heil Lehrer«. Volksschule 1933–1945. Hamburg, 1983.

Arntz, Hans Dieter: Ordensburg Vogelsang 1934–1945. Erziehung zur politischen Führung im Dritten Reich. Euskirchen, 1986.

Baumann, Joachim: Vom heiligen Schwachsinn. Wien, 1993.

Bormann, Martin: Leben gegen Schatten. Paderborn, 1996.

Eilers, Rolf: Die nationalpolitische Schulpolitik. Köln/Opladen, 1963.

Flessau, Kurt-Ingo: Schule der Diktatur. Lehrpläne und Schulbücher des Nationalsozialismus. München, 1977.

Gamm, Hans-Jochen: Führung und Verführung – Pädagogik des Nationalsozialismus. München, 1990.

Genschel, Helmut: Politische Erziehung durch Geschichtsunterricht. Geschichtsunterricht im Nationalsozialismus. Frankfurt a. M., 1980.

Heinemann, Manfred (Hrsg.): Erziehung und Schulung im Dritten Reich. Teil 1: Kindergarten, Schule, Jugend; Teil 2: Hochscule, Erwachsenenbildung. Stuttgart, 1980.

Hering, Jochen, u.a.: Schüleralltag im Nationalsozialismus. Schulleben – Führer und Helden – Kameradschaft und Hitler-Jugend – Rassismus – Lieder. Ein »Lesebuch« für den Geschichtsunterricht. Dortmund, 1984.

Keim, Wolfgang: Erziehung unter der Nazi-Diktatur. 2 Bände. Darmstadt, 1997.

Leeb, Johannes: Wir waren Hitlers Elitschüler. Hamburg, 1998.

Montanus, Klaus: Die Putbusser. Kadetten unterm Hakenkreuz. Ein Napoläon-Schüler erzählt. Frankfurt a. M., 1998.

Müncheberg, Hans: Gelobt sei, was hart macht. Berlin, 1991.

Ortmeyer, Benjamin: Schulzeit unterm Hitlerbild. Frankfurt a. M., 1996.

Schnorbach, Hermann (Hrsg.): Lehrer und Schule unterm Hakenkreuz. Dokumente des Widerstands von 1930 bis 1945. Königstein/Ts., 1983.

Scholtz, Harald: Erziehung und Unterricht unterm Hakenkreuz. Göttingen, 1985.

Ders.: Nationalsozialistische Ausleseschulen, Internatschulen als Herrschaftsmittel des Führerstaates. Göttingen, 1973.

Schneider, Christian, u.a.: Das Erbe der Napoläon. Versucht einer Generationengeschichte des Nationalsozialismus. Hamburg, 1996.

Stahlmann, Martin/Schiedeck, Jürgen: Erziehung zur Gemeinschaft – Auslese durch Gemeinschaft. Bielefeld, 1991.

Stelzner-Large, Barbara: Der Jugend zur Freude? Weimar, 1996.

Ueberhorst, Host: Elite für die Diktatur. Die Nationalpolitischen Erziehungsanstalten 1933–1945. Düsseldorf, 1969.

Háború

Deutsche Jugend im Zweiten Weltkrieg. Beiträge eines Kolloquiums der Forschungsgruppe »Jugendgeschichte« des Fachbereichs der Geschichtswissenschaften der Universität Rostock. Rostock, 1991.

Hellfeld, Matthias von/Klönné, Arno: Die betrogene Generation. Jugend in Deutschland unter dem Faschismus. Quellen und Dokumente. Köln, 1985.

Hellfeld, Matthias von: Edelweißpiraten in Köln. Die Jugendrebellion gegen das Dritte Reich. Das Beispiel Köln-Ehrenfeld. Köln, 1981.

Helmers, Gerrit/Kenkmann, Alfons: »Wenn die Messer blitzen und die Nazis flitzen«. Der Widerstand von Arbeiterjugendcliquen und – banden in der Weimarer Republik und im »Dritten Reich«. Lippstadt, 1984.

Hermand, Jost: Als Pimpf in Polen. Erweiterte Kinderlandverschickung 1940–1945. Frankfurt a. M., 1993.

Jahnke, Karl Heinz/Buddrus, Michael: Deutsche Jugend 1933–1945. Eine Dokumentation. Hamburg, 1989.

Kleindienst, Jürgen (Hrsg.): Wir wollten leben. Jugend in Deutschland 1939–1945. 40 Geschichten und Berichte von Zeitzeugen. Berlin, 1998.

Ders. (Hrsg.): Gebrannte Kinder. Kindheit in Deutschland 1939–1945. 61 Geschichten und Berichte von Zeitzeugen. Berlin, 1998.

Koch, Hansjoachim: Geschichte der Hitlerjugend: Ihre Ursprünge und ihre Entwicklung 1922–1945. Percha, 1975.

Kock, Gerhard: »Der Führer sorgt für unsere Kinder...«. Die Kinder-

landverschickung im Zweiten Weltkrieg. Paderborn, 1997.

Luther, Craig W.H.: Blood and Honor – The History of the 12th SS-Panzer-Division »Hitler-Youth« 1945–1945. San Jose, 1987.

Maschmann, Melitta: Fazit. Kein Rechtfertigungsversuch. Stuttgart, 1963.

Meyer, Hubert: Kriegsgeschichte der 12. SS-Panzerdivision »Hitlerjugend« 2 Bände. Osnabrück, 1987.

Nicolaisen, Hans-Dietrich: Die Flakhelfer. Luftwaffenhelfer und Marinehelfer im Zweiten Weltkrieg. Frankfurt a. M., 1981.

Polster, Bernd (Hrsg.): Swing Heil. Jazz im Nationalsozialismus. Berlin, 1989.

Rempel, Gerhard: Hitler's Children. The Hitler Youth and the SS. Chapel Hill/London, 1989.

Ritter, Franz: Heinrich Himmler und die Liebe zum Swing. Leipzig, 1994.

Rusinek, Bernd A.: Gesellschaft in der Katastrophe. Terror, Illegalität, Widerstand – Köln 1944/45. Essen, 1989.

Schubert-Weller, Christoph: Hitler-Jugend. Vom »Jungsturm Adolf Hitler« zur Staatjugend des Dritten Reiches. Weinheim/München, 1993.

Tewes, Ludger: Jugend im Krieg. Von Luftwaffenhelfern und Soldaten 1939–1945. Essen 1989.

Áldozat

Borkowski, Dieter: Wer weiß, ob wir uns wieder sehen. Erinnerungen an eine Berliner Jugend. Frankfurt a. M., 1980.

Buch, Wolfgang von: Wir Kindersoldaten. Berlin, 1997.

Deutsche im Zweiten Weltkrieg. Zeitzeugen sprechen. München, 1989.

Dunsbach, Günter: Aus meinen Kriegstagen. Berlin 1945.

Filmer, Werner/Schwan, Heribert (Hrsg.): Mensch, der Krieg is aus! Zeitzeugen erinnern sich an den 8. Mai 1945. Düsseldorf, 1995.

Gregor, Manfred: Die Brücke. Roman. München, 1998.

Gröper, Reinhard: Erhoffter Jubel über den Endsiege. Tagebuch eines Hitlerjungen 1943–1945. Sigmaringen, 1996.

Hanitzsch, Werner: Mein Leben im Wandel der Zeiten. Berlin, 1995.

Kirchner, Klaus: Flugblatt-Propaganda im 2. Weltkrieg, Bd. 7. Erlangen, 1980.

Kuby, Erich: Das Ende des Schreckens. Januar bis Mai 1945. München, 1986.

Jahnke, Karl Heinz: Hitlers letztes Aufgebot. Deutsche Jugend im sechsten Kriegsjahr 1944/45. Essen, 1993.

Lasch, Otto: So fiel Königsberg. München, 1958.

Le Tissier, Tony: Der Kampf um Berlin 1945. Von den Seelower Höhen zur Reichskanzlei. Berlin, 1991.

Mann, Erika: Zehn Millionen Kinder. Die Erziehung der Jugend im 3. Reich. München, 1989.

Müller, Rolf-Dieter/Ueberschär, Gerd R.: Kriegsende 1945 – Die Zerstörung des Dritten Reiches. Frankfurt a. M., 1994.

Schmidt, Helmut: Kindheit und Jugend unter Hitler. Berlin, 1998.

Schnitzer, Christoph: Die NS-Zeit im Altlandkreis Bad Tölz. Bad Tölz, 1995.

Wieck, Michael: Zeugnis vom Untergang Königsberg. Ein »Geltungsschrein« berichtet. Heidelberg, 1991.

Wir waren damals 19. 50 Jahre 8. Mai in und um Frankfurt. Regionale Arbeitsstelle für Ausländerfragen Frankfurt (Oder), 1995.

30303

Képjegyzék

ko 943 k62

Bayerische Staatsbibliothek: 101
 Bibliothek für Zeitgeschichte:
 287, 321
 Bildarchiv Preußischer Kulturbesitz: 89; 131, 137, 307, 341
 Bundesarchiv: 30, Nr. 133/149;
 31, Nr. 133/151; 35,
 Nr. 102/16515; 39,
 Nr. 102/16854; 43, Nr.
 133/74; 46. Nr. 146/2000/1/5;
 47; Nr. 146/77/62/14; 51.
 Nr. 183/2000/0110/501; 55.
 Nr. 183/H 5246; 59.
 Nr. 146/2000/1/9; 62. Nr.
 146/91/76/00; 73. Nr. 183/L
 7502; 77. Nr. 133/81; 111.
 Nr. 183/2000/0110/500; 117.
 Nr. 183/H 7946; 121.
 Nr. 183/E 10868; 145: Nr.
 101 I/670/7401/34; 148. Nr.
 152/11/30; 153. Nr. 183/C
 4239; 183. Nr. 183/C 4246;
 187. Nr. 183/C 4243; 191. Nr.
 146/2000/1/2; 199. Nr. 183/E
 8590; 201. Nr. 146/86/56/9A;
 205. Nr. 146/81/52/34A; 213.

Nr. 183/1983/0623/505; 217.
 Nr. 146/73/60/53; 221. Nr.
 146/2000/1/12; 225. Nr. 183/J
 5195; 232: Nr. 133/375; 283.
 Nr. 183/E 10 885; 184; Nr.
 146/81/54/9; 243, Nr. 183/J
 494; 262. Nr. 183/J 15 960;
 263. Nr. 183/J 74/58; 271.
 Nr. 101 I/4/3626/169; 279.
 Nr. 183/J 27 583; 283.
 Nr. 146/2000/118; 293.
 Nr. 101 I/279/1722/29; 296.
 Nr. 146/84/11/30A; 306.
 Nr. 183/2000/0110/502; 311.
 Nr. J 27 603; 320. Nr.
 146/78/63/30A; 328. Nr.
 183/J 31 305; 329. Nr. 183/J
 31 305

Imperial War Museum: 297
 Keystone Pressedienst: 13, 149,
 315, 124, 125, 151, 182, 198,
 209, 301, 333, 344, 345, 347,
 351, 356, 359, 361
 Senoner/EUPRA: 115, 130
 Stadtarchiv Wuppertal: 159, 233,
 266, 267

Süddeutscher Bilderdienst: 63, 161, 227, 337

Ullstein Bilderdienst: 135, 177, 275, 325

Waldhier, A.: 248, 249

Weisse Rose Stiftung/George J. Wittenstein: 253

ZDF-Archiv: 97, 357

Die Rechteinhaber der Fotos auf Seite 140/141 konnten bis Redaktionsschluss nicht ermittelt werden. Der Verlag bittet Personen oder Institutionen, welche die Rechte an den entsprechenden Fotos haben, sich zu melden.

B193094

GUIDO KNOPP

HITLER

GYERMEKEI

Ez a könyv egy olyan nemzedéknek a története, amelynek nem volt választása. Nem ez a nemzedék szavazott Hitlerre, hanem a szülei.

„Ez az ifjúság – jelentette ki Hitler 1938-ban, már-már gunyorosan – mást se tanul, mint németül gondolkozni, németül cselekedni.”

Április 20-án, a Führer születésnapján évről évre német fiatalok millióit – Hitler gyermekit – eskették fel az apaistennék aposztrofált diktátorra.

„Tízéves voltam. Ahogy akkoriban írták az újságok, a német nép egy teljes évjáratot ajándékozott a Führernek. Odaajándékoztak bennünket neki.”

Guido Knopp mintegy ezer interjút készített olyan emberekkel – köztük a Hitlerjugend egykori tagjaival –, akik csak most, életük alkonyán szánatták el magukat, hogy felelevenítsék emlékeiket. Nemzedékük fiatal férfiait vágóhídra hajtották, az otthon maradt fiatal nők ugyanakkor az óvóhelyeken remegtek az életükért a bombatámadások idején. A háborús vereség után, 1945-ben pedig milliók menekültek vagy úzettek el otthonaikból. Azoknak, akik túléltek a totális háború iszonyatát, szembe kellett nézniük azzal, hogy értékes éveket veszítettek el – ráadásul az újrakezdés sem igérkezett könnyűnek számukra a háború utáni Németországban. Vállukra nehezedett az újjáépítés minden nehézsége és gondja, miközben még nem tudtak megszabadulni szorongásuktól és félelmeiktől, az átélt nélkülözések és a halál emlékképeitől, de emlékeztek arra az időszakra is, amelyben a diktatúra nem csupán az erőszak képét öltötte magára, hanem a csábításét is.

2880 Ft

ISBN 963 549 027 5

9 789635 490271

22490